

প্রজ্ঞায়ন

প্রথম আৰ্য্য গ্রন্থমেলা - ২০২০

আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়

Members of the Organising Committee
of the 1st Arya Book Fair, 2020

Members of the Editorial Board of *Prajnayan*

প্রজ্ঞায়ন

প্রথম আৰ্য্য গ্রন্থমেলা, ২০২০

১৭-২৩ ফেব্ৰুৱাৰী, ২০২০

সম্পাদিকাৰয়

ড° প্ৰণীতা বৰ্মন । ড° মধুলিকা সিং

আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়

গুৱাহাটী-১৬

PRAJNAYAN : A commemorative Souvenir published on the occasion of 1st Arya Book Fair, 2020 organised by Arya Vidyapeeth College, Guwahati-16.

স্মৃতিগ্রন্থ সম্পাদনা সমিতি

উপদেষ্টা : ড° প্রদীপ কুমাৰ ভট্টাচার্য
অধ্যক্ষ, আৰ্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়
শ্ৰী সুকুমাৰ দেৱ শৰ্মা
উপাধ্যক্ষ, আৰ্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়
সম্পাদিকাধ্বয় : ড° প্রণীতা বৰ্মন
ড° মধুলিকা সিং
সহঃ সম্পাদক : শ্ৰী বিবেকি কুমাৰ পেগু
সদস্য : ড° চাৰু দাস
ড° পঙ্কজজ্যোতি গগৈ

Souvenir Editorial Board

Advisor : Dr. Pradip Kr. Bhattacharyya
Principal, Arya Vidyapeeth College
Sri Sukumar Dev Sharma
Vice-Principal, Arya Vidyapeeth College
Editors : Dr. Pranita Barman
Dr. Madhulika Singh
Asstt. Editor : Sri Birenchi Kr. Pegu
Members : Dr. Charu Das
Dr. Pankaj Jyoti Gogoi

বেটুপাত : ডাঃ স্বৰূপ ৰঞ্জন দে
প্রকাশ : ১৭ ফেব্ৰুৱাৰী, ২০২০
প্রকাশক : আৰ্য গ্ৰন্থমেলা আয়োজক সমিতি
আৰ্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়
গুৱাহাটী-১৬

Cover Page : Dr. Swarup Ranjan De
Published on : 17th February, 2020
Published by : Arya Book Fair Organising Committee
Arya Vidyapeeth College
Guwahati-16

মুদ্ৰণ : ইউনিক
উদ্যোগ পাম, বামুনীমৈদাম, গুৱাহাটী-২১
ক্রাম্যভাষ : ৯৮৬৪১-১১৬৫৯

Printed at : Unique
Industrial Area, Bamunimaidam, Guwahati-21
Mobile : 98641-11659

পণ্ডিত গিৰিধৰ শৰ্মা

জন্ম : ১৯১২ চন

মৃত্যু : ১৯৭৮ চন

আৰ্য্য পৰিয়ালৰ সমূহ সদস্যৰ হৈ 'প্ৰজ্ঞান'ৰ তৰফৰ পৰা মহাবিদ্যালয়ৰ
প্ৰতিষ্ঠাপক অধ্যক্ষ গিৰিধৰ শৰ্মাদেৱক শ্ৰদ্ধাৰে স্মৰিছোঁ।

শ্ৰদ্ধাঞ্জলি

অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ জগতখনক উদং কৰি অনন্তধামলৈ গতি কৰা বৰেণ্য ব্যক্তি কেইগৰাকীলৈ আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়ৰ পৰিমাণৰ পৰা গভীৰ শ্ৰদ্ধাঞ্জলি নিবেদন কৰিলোঁ।

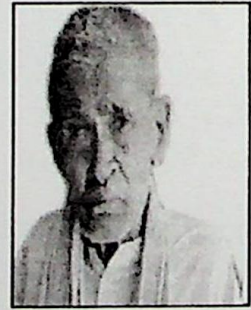
প্ৰয়াত অনুপম কুমাৰ
জন্ম : ইং ২ এপ্ৰিল, ১৯৬০ চন
মৃত্যু : ইং ২১ ডিচেম্বৰ, ২০১৯ চন

প্ৰয়াত ৰত্ন ওজা
জন্ম : ইং ৫ ডিচেম্বৰ, ১৯৩১ চন
মৃত্যু : ইং ৩১ ডিচেম্বৰ, ২০১৯ চন

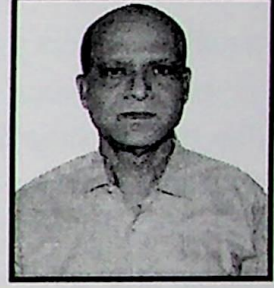
প্ৰয়াত গোলোক চন্দ্ৰ গোস্বামী
জন্ম : ইং ১৫ নৱেম্বৰ, ১৯২৩ চন
মৃত্যু : ইং ২৪ জানুৱাৰী, ২০২০ চন

প্ৰয়াত শশী শৰ্মা
জন্ম : ইং ৩ অক্টোবৰ, ১৯৩১ চন
মৃত্যু : ইং ২৮ জানুৱাৰী, ২০২০ চন

শুভেচ্ছাবাণী

ঐতিহ্যমণ্ডিত আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়ৰ উদ্যোগত এখন গ্ৰন্থমেলা অনুষ্ঠিত কৰা হ'ব বুলি শুনি অতিশয় আনন্দিত হৈছোঁ। এই গ্ৰন্থমেলাৰ লগত সংগতি ৰাখি ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতিমূলক বিভিন্ন বিষয়ৰ ওপৰত আলোকপাত কৰি এখন স্মৃতিগ্ৰন্থ প্ৰকাশৰ বাবে লোৱা প্ৰচেষ্টা অতিশয় আদৰ্শীয় আৰু প্ৰশংসনীয়। স্মৃতিগ্ৰন্থখনত সন্নিৱিষ্ট হ'বলগীয়া বিভিন্ন লেখাই লেখক-লেখিকাসকলৰ সৃষ্টিশীল চিন্তাধাৰাৰ বিকাশ ঘটাব বুলি আশা কৰিলোঁ।

শেষত আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়ে অনুষ্ঠিত কৰিব বিচৰা গ্ৰন্থমেলাৰ প্ৰতিটো কাৰ্য্যসূচীৰ সফলতা কামনা কৰিলোঁ।

তাৰিখ : ১০-০২-২০২০

(শ্ৰী কুলধৰ শইকীয়া)

সভাপতি, অসম সাহিত্য সভা

অসম প্ৰকাশন পৰিষদ

বামুনীমৈদাম, গুৱাহাটী-৭৮১ ০২১, ফোন : ০৩৬১-২৫৫০০৩৫

PUBLICATION BOARD ASSAM

Bamunimaidam, Guwahati-781 021, Phone : 91-361-2550035

শুভেচ্ছাবাণী

ঐতিহ্যমণ্ডিত আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ কলেজৰ উদ্যোগত ১৭ ফেব্ৰুৱাৰী, ২০২০ তাৰিখৰ পৰা ২৩ ফেব্ৰুৱাৰী, ২০২০ তাৰিখলৈ প্ৰথমবাৰলৈ এখনি গ্ৰন্থমেলা আয়োজন কৰা বুলি জানিবলৈ পাই অতিশয় পুলকিত হৈছোঁ। কেৱল অসমেই নহয়, সমগ্ৰ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ উচ্চ শিক্ষা প্ৰসাৰণৰ অন্যতম পথিকৃত এই শিক্ষানুষ্ঠানখনৰ গৰিমাৰ কথা সকলোৰে বিদিত। বিজ্ঞান, শিক্ষা, সাহিত্য-সংস্কৃতি, ক্ৰীড়া তথা ৰাজনৈতিক-পৰিক্ৰমা আদি অনেক দিশত এই মহাবিদ্যালয়খনৰ প্ৰভূত বৰঙনি আছে। এনে এখন খ্যাতিমান মহাবিদ্যালয়ৰ উদ্যোগতে আয়োজিত 'প্ৰথম আৰ্য্য গ্ৰন্থমেলা-২০২০' গ্ৰন্থ অনুৰাগীৰ বাবে নিশ্চয় এক আশাৰ বতৰা। গ্ৰন্থমেলা তথা গ্ৰন্থ উৎসৱ এতিয়া অসমৰ সমাজ জীৱনৰ এক অভিন্ন অংগ হৈ পৰিছে। ৰাজ্যখনৰ বিভিন্ন প্ৰান্তত আয়োজিত গ্ৰন্থমেলাসমূহে মানুহৰ মাজত গ্ৰন্থ-প্ৰীতি জগাই তোলাৰ লগতে এক সুস্থ শৈক্ষিক পৰিবেশ গঢ়ি তোলাতো গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰিছে। পৃথিৱীত ৰেডিঅ', টিভি, বাতৰি কাকত, সামাজিক মাধ্যম, চলচ্চিত্ৰকে ধৰি যিমানবিলাক মাধ্যম আছে তাৰ ভিতৰত আটাইতকৈ প্ৰাচীনতম তথা প্ৰভাৱশালী মাধ্যমটো হৈছে গ্ৰন্থ। গ্ৰন্থই মানুহৰ মাজত পাৰস্পৰিক বিশ্বাস জন্ম দিয়াৰ লগতে বিভিন্ন সংস্কৃতিৰ মাজত সম্পৰ্ক দৃঢ় কৰাত সহায় কৰি আহিছে। আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ কলেজৰ এই প্ৰথম গ্ৰন্থমেলাখনো মানুহৰ শুভ ইচ্ছাক উদ্বুদ্ধ কৰাত সহায়ক হ'ব পৰাকৈ সফলকাম হৈ উঠিব তাত কোনো সন্দেহ নাই। লগতে গ্ৰন্থমেলা উপলক্ষে প্ৰকাশ পাবলগীয়া স্মৃতিগ্ৰন্থখনে বৈজ্ঞানিক উপলব্ধি তথা নতুন দৃষ্টিভংগী সম্বলিত লেখাৰে সমৃদ্ধ হৈ পাঠকৰ সমাদৰ লাভ কৰিব বুলি আশা কৰিলোঁ।

প্ৰমোদ কলিতা

সচিব

অসম প্ৰকাশন পৰিষদ

গুৱাহাটী-২১

০৩/০২/২০২০

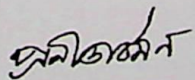
সম্পাদকীয়.....

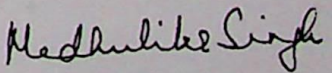

অসম তথা ভাৰতৰ শৈক্ষিক, সামাজিক ক্ষেত্ৰখনত আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয় এক উচ্চ আসনত অধিষ্ঠিত হ'বলৈ সক্ষম হৈছে। যিজন ব্যক্তিৰ কৰ্মস্পৃহা, বিচক্ষণতা, বলিষ্ঠ নেতৃত্ব আৰু ত্যাগৰ ফলত ১৯৫৮ চনত সেই সময়ৰ অত্যন্ত পিছপৰা চেৰাপভাটি অঞ্চলত এই মহাবিদ্যালয় প্রতিষ্ঠা হৈ শিক্ষাৰ দুৱাৰ মুকলি কৰি জ্ঞানৰ বিস্তাৰ সাধন কৰিলে সেইজনেই হ'ল কৰ্মযোগী আৰ্য্যপিতা গিৰিধৰ শৰ্মা। প্রতিষ্ঠা কালৰে পৰা এই মহাবিদ্যালয়ে শিক্ষার্থীসকলৰ গুণগত শিক্ষাৰ বিকাশ আৰু সুস্থ শৈক্ষিক পৰিবেশ সৃষ্টিত অনবদ্য অৱদান আগবঢ়াই আহিছে। জ্ঞান বিস্তাৰৰ যি পৰিবেশ ১৯৫৮ চনতে আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়ত ৰোপিত হৈছিল তাক অক্ষুণ্ণ ৰখাৰ নিৰ্বৰচ্ছিন্ন প্ৰচেষ্টা আজিও অব্যাহত আছে। তাৰেই এক সুন্দৰ পদক্ষেপ 'প্ৰথম আৰ্য্য গ্ৰন্থমেলা ২০২০'ৰ আয়োজন। গ্ৰন্থ অধ্যয়নৰ মানসিকতা গঢ়ি তোলাত গ্ৰন্থমেলাৰ ভূমিকা অনন্য। শিক্ষা, দৰ্শন, ধৰ্ম, সমাজ, সাহিত্য, সংস্কৃতি, ইতিহাস আদি বিষয়ৰ গ্ৰন্থৰ লগতে ভিন্ন ৰুচিপূৰ্ণ আৰু সময়োপযোগী শিক্ষা তথা প্ৰায়োগিক জ্ঞানৰ সমাহাৰ ঘটা বিভিন্ন গ্ৰন্থ গ্ৰন্থমেলাত একত্ৰে পোৱাৰ সুযোগ ঘটে। শিক্ষা আৰু জ্ঞান আহৰণত গ্ৰন্থ অধ্যয়নৰ এক বিশেষ মূল্য আছে। জ্ঞান পিপাসু ব্যক্তিয়ে গ্ৰন্থ অধ্যয়নৰ দ্বাৰা জ্ঞান লাভ কৰি বৌদ্ধিক আৰু মানসিক উত্তৰণেৰে সমাজক গতিশীলতা দান কৰে। বৰ্তমান ডিজিটেল যুগত তথ্য অতি সহজে আৰু ততালিকে সংগ্ৰহ কৰিব পৰা সুবিধাই নৱ-প্ৰজন্মৰ মাজত গ্ৰন্থৰ জনপ্ৰিয়তা কিছু পৰিমাণে হ্রাস কৰিছে বুলি আশংকা কৰা হৈছে। অৱশ্যে ই একেবাৰে সাঁচা বুলি ক'ব নোৱাৰি। প্ৰযুক্তিবিদ্যাই কিতাপৰ স্থান কেতিয়াও ল'ব নোৱাৰে। কিতাপ পঢ়াৰ যি আনন্দ তাক আন কোনো মাধ্যমৰ দ্বাৰা লাভ কৰিব নোৱাৰি। তথাপিও ডিজিটেল মাধ্যমেৰে অতি সহজে তথ্য সংগ্ৰহ কৰিব বিচৰা নৱ-প্ৰজন্মক গ্ৰন্থ অধ্যয়নৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত কৰাৰ বাবে গ্ৰন্থমেলা অনুষ্ঠিত কৰাৰ প্ৰাসংগিকতা আছে। এই প্ৰাসংগিকতা উপলব্ধি কৰিয়ে আমাৰ মহাবিদ্যালয়ৰ মাননীয় অধ্যক্ষ ড° প্ৰদীপ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য্যৰ উৎসাহ, পৰামৰ্শ তথা অনুপ্ৰেৰণাত পোনপ্ৰথমবাৰৰ বাবে মহাবিদ্যালয়ৰ উদ্যোগত 'আৰ্য্য গ্ৰন্থমেলা' অনুষ্ঠিত কৰা হৈছে। গ্ৰন্থ অধ্যয়নৰ সজাগতা সৃষ্টি কৰাৰ এই সুন্দৰ প্ৰচেষ্টাৰ বাবে অধ্যক্ষ মহোদয় ধন্যবাদৰ পাত্ৰ।

ভিন্নৰুচিপূৰ্ণ গ্ৰন্থ বিপনীৰ সৈতে গ্ৰন্থ উন্মোচন, কবি সন্মিলন, লেখকৰ অন্তৰংগ আলাপ, চিত্ৰাংকন, কুইজ, আবৃত্তি প্ৰতিযোগিতা আদি বিভিন্ন অনুষ্ঠানৰ সমাহাৰেৰে অনুষ্ঠিত কৰা 'আৰ্য্য গ্ৰন্থমেলা'ৰ স্মৃতি ভৱিষ্যতলৈ সজীৱ কৰি ৰাখিবলৈ গ্ৰন্থমেলাৰ লগত সংগতি ৰাখি 'প্ৰজ্ঞায়ন' নামেৰে এই স্মৃতিগ্ৰন্থ খন প্ৰকাশ কৰি উলিওৱা হৈছে। স্মৃতিগ্ৰন্থখনত সন্নিৱিষ্ট হ'বলগীয়া ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতিমূলক বিষয়ৰ লগতে আৰ্য্য বিদ্যাপীঠৰ গৌৰৱময় ইতিহাস আলোকপাত কৰা লেখাসমূহে ৰাজ্যৰ বৌদ্ধিক আৰু সামাজিক প্ৰগতিত দিক্‌দৰ্শন কৰিব বুলি আশা কৰিলোঁ।

সদৌ শেষত জ্ঞানোপযোগী লেখা প্ৰদান কৰি স্মৃতিগ্ৰন্থখন সমৃদ্ধ কৰা প্ৰতিগৰাকী লেখক-লেখিকালৈ কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ। চিকিৎসা বৃত্তিৰ ব্যস্ততাৰ মাজতো স্মৃতিগ্ৰন্থখনৰ বেটুপাতটো সুন্দৰকৈ আঁকি দিয়াৰ বাবে ডাঃ স্বৰূপ ৰঞ্জন দেক আমি আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জনালোঁ। নিৰ্দ্ধাৰিত সময়ৰ ভিতৰত খৰখেদাকৈ প্ৰকাশ কৰি উলিয়াবলগীয়া হোৱাত স্মৃতিগ্ৰন্থত অনেক ভুলভ্ৰান্তি ৰৈ যাব পাৰে। অজানিত এই ভুল-ভ্ৰান্তিৰ বাবে সকলোৰে ওচৰত ক্ষমা বিচাৰিছোঁ।

(ড° প্ৰণীতা বৰ্মন)

(ড° মধুলিকা সিং)

সূচীপত্ৰ

- ◆ কিতাপ আৰু কিতাপ পঢ়াৰ আন্দোলন : প্ৰাপ্তি আৰু ব্যাপ্তি/ড° অমৰজ্যোতি চৌধুৰী//১১
- ◆ অসমীয়া মানুহ আৰু গ্ৰন্থ অধ্যয়ন/ড° শিৱনাথ বৰ্মন//১৪
- ◆ জাতিৰ সামগ্ৰিক সত্তা থাকে গ্ৰন্থতহে/শ্ৰী বেদব্ৰত মিশ্ৰ//১৭
- ◆ অধ্যক্ষ গিৰিধৰ শৰ্মা ছাৰৰ সপোনৰ নালন্দা/ড° নীলিমা গোস্বামী//১৯
- ◆ উচ্চশিক্ষাৰ মৃত্যু ঘণ্টা ?/ড° দীনেশ বৈশ্য//২২
- ◆ বিতৰ্কমুক্ত হওঁক অসম সাহিত্য সভা/শ্ৰী অৰিন্দম শইকীয়া//২৫
- ◆ অসমত পাঠ-সমীক্ষা আৰু ইয়াৰ প্ৰয়োজনীয়তা/ড° মঞ্জু গোস্বামী//২৭
- ◆ হেম বৰুৱাৰ কবিতাত স্বপ্ন আৰু মৃত্যু/ড° ইন্দু প্ৰভা দেৱী//৩২
- ◆ 'বনফৰিঙাৰ গীত'ত কাৰবি সমাজৰ চিত্ৰ/ড° অনু ৰাণী দেৱী//৩৭
- ◆ পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱাৰ শ্ৰীকৃষ্ণ : এটি পৰ্যালোচনা/শ্ৰী চম্পা পাটগিৰী//৪০
- ◆ সাপ : উৎপত্তি আৰু বিবৰ্তন/ড° শৈবাল সেনগুপ্ত//৪৫
- ◆ দীপৰবিল আৰু এন.জি.টি/শ্ৰী বানেশ্বৰ খাউণ্ড//৪৭
- ◆ Reading and Imagination/ Dr. Ajit Kumar//50
- ◆ All about Reading/ Dr. Prasenjit Das//54
- ◆ Writing Science for Children/Smt. Kusumlata Singh//58
- ◆ Today's Youth : Some Musings/Dr. Pona Mahanta//61
- ◆ Global Warming in an Ice Age/Dr. K.C. Bhattacharyya//64
- ◆ Science Education for Sustainable Development/Dr. Arup Kumar Misra//68
- ◆ Beating the Odds of Semester System/Dr. Debahari Talukdar//71
- ◆ Water Hyacinth : A Potential Source of Biomass Energy in Assam/Dr. Jnanashree Borah//74
- ◆ Meditation as Medicine/Dr. Kaberi Kakati//77
- ◆ A Historical Sketch of Chanakya : His Mission and Vision/Dr. Neeva Rani Phukan//79

মূৰ্চাপত্ৰ

- ◆ কিতাপ আৰু কিতাপ পঢ়াৰ আন্দোলন : প্ৰাপ্তি আৰু ব্যাপ্তি/ড° অমৰজ্যোতি চৌধুৰী//১১
- ◆ অসমীয়া মানুহ আৰু গ্ৰন্থ অধ্যয়ন/ড° শিৱনাথ বৰ্মন//১৪
- ◆ জাতিৰ সামগ্ৰিক সত্তা থাকে গ্ৰন্থতহে/শ্ৰী বেদৱত মিশ্ৰ//১৭
- ◆ অধ্যক্ষ গিৰিধৰ শৰ্মা ছাৰৰ সপোনৰ নালন্দা/ড° নীলিমা গোস্বামী//১৯
- ◆ উচ্চশিক্ষাৰ মৃত্যু ঘণ্টা ?/ড° দীনেশ বৈশ্য//২২
- ◆ বিতৰ্কমুক্ত হওঁক অসম সাহিত্য সভা/শ্ৰী অৰিন্দম শইকীয়া//২৫
- ◆ অসমত পাঠ-সমীক্ষা আৰু ইয়াৰ প্ৰয়োজনীয়তা/ড° মঞ্জু গোস্বামী//২৭
- ◆ হেম বৰুৱাৰ কবিতাত স্বপ্ন আৰু মৃত্যু/ড° ইন্দু প্ৰভা দেৱী//৩২
- ◆ 'বনফৰিঙাৰ গীত'ত কাৰবি সমাজৰ চিত্ৰ/ড° অনু বাণী দেৱী//৩৭
- ◆ পদ্মনাথ গোস্বামীৰ কাব্যৰ শ্ৰীকৃষ্ণ : এটি পৰ্যালোচনা/শ্ৰী চম্পা পাটগিৰী//৪০
- ◆ সাপ : উৎপত্তি আৰু বিৱৰ্তন/ড° শৈবাল সেনগুপ্ত//৪৫
- ◆ দীপৰবিল আৰু এন.জি.টি/শ্ৰী বানেশ্বৰ খাউণ্ড//৪৭
- ◆ Reading and Imagination/ Dr. Ajit Kumar//50
- ◆ All about Reading/ Dr. Prasenjit Das//54
- ◆ Writing Science for Children/Smt. Kusumlata Singh//58
- ◆ Today's Youth : Some Musings/Dr. Pona Mahanta//61
- ◆ Global Warming in an Ice Age/Dr. K.C. Bhattacharyya//64
- ◆ Science Education for Sustainable Development/Dr. Arup Kumar Misra//68
- ◆ Beating the Odds of Semester System/Dr. Debahari Talukdar//71
- ◆ Water Hyacinth : A Potential Source of Biomass Energy in Assam/Dr. Jnanashree Borah//74
- ◆ Meditation as Medicine/Dr. Kaberi Kakati//77
- ◆ A Historical Sketch of Chanakya : His Mission and Vision/Dr. Neeva Rani Phukan//79

কিতাপ আৰু কিতাপ পঢ়াৰ আন্দোলন : প্ৰাপ্তি আৰু ব্যাপ্তি

ড° অমৰজ্যোতি চৌধুৰী

এখন কিতাপৰ কথাৰে আৰম্ভ কৰিছো আজিৰ চিন্তা। কিতাপখন হৈছে এটা আন্দোলনৰ সন্দৰ্ভত। তাত অংকিত হৈছে শালগছৰ মাজত নাটকৰ এক ব্যতিক্ৰমী আন্দোলন। তাত উজাৰ খাই পৰিছে প্ৰকৃতিৰ গভীৰতাত জীৱনৰ অৰ্থ বিচৰাৰ এক আন্দোলনৰ কথা। জীৱনৰ মুকুতা বিচৰাৰ এক মানসিক আন্দোলনৰ চৰিত্ৰ। শিপাক খামুচি ধৰিও বিশ্বজনীনতালৈ হাত মেলি দিয়াৰ সফলতা। তাত লিপিবদ্ধ হৈছে নাটকৰ মাজেৰে জীৱনৰ গভীৰতালৈ যোৱা এজন অনন্য পুৰুষৰ মানসিক ৰূপান্তৰৰ চিত্ৰায়ণ। প্ৰকৃতি আৰু মানৱীয় মূল্যবোধৰ মাজৰ হেৰোৱা সম্পৰ্ক উজ্জীৱিত কৰা প্ৰয়াসৰ প্ৰক্ষেপণ। সেই অসামান্য প্ৰয়াসৰ প্ৰতি সঁহাৰি জনায়ৈই শালগছৰ অৰণ্যৰ মাজত সমৱেত হ'বলৈ উত্থাপন লগাইছিল নাটকত জীৱনৰ গভীৰ সত্য বিচৰা দেশ-বিদেশৰ নাট্য প্ৰেমীসকল। আপোনালোকে চাগে ধৰিবই পাৰিছে এইজনেই হ'ল অবিষ্মৰণীয় নাট্যপুৰুষ শ্ৰুত্ৰাচাৰ্য ৰাভা। দৰ্শকৰ চিন্তা-চেতনা জোকাৰি যোৱা এইজন নাট্য পুৰুষৰে যাত্ৰা আৰু মাত্ৰাক পৰিপূৰ্ণ ৰূপত তুলি ধৰিছে এখন উদ্দীপক কিতাপৰ ৰচক নীলোৎপল বৰুৱাই। সঁচা অৰ্থত অনুভৱৰ এক আন্দোলন আনিব পৰা কিতাপ এইখন। তাৰ পৃষ্ঠাই পৃষ্ঠাই প্ৰতিফলিত হৈ আছে কিতাপৰ অমোঘ শক্তি।

শিশু কৃষ্ণই এবাৰ মাটি খাওঁতে মাক যশোদাই কৃষ্ণক মুখ মেলিবলৈ ক'লে। মুখৰ ভিতৰলৈ চাই যশোদাতো অবাক। গোটেই পৃথিৱীখনেই দেখো তাতেই সোমাই আছে। কিতাপবোৰো কৃষ্ণৰ মুখৰ ভিতৰৰ নিচিনাই। তাতেই সোমাই থাকে সমগ্ৰ বিশ্ব। সোমাই থাকে ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতি-বিজ্ঞান সকলোখিনি। কোৰাণত আছে — আল্লাই হেনো হজৰত মহম্মদৰ কাণে কাণে কৈছিল - পঢ়া। সেয়ে পঠনো এক পৱিত্ৰ কৰ্ম। বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ডৰ ৰূপৰ ধ্যান কৰাৰ দৰেই। তাৰ জৰিয়তে অহা জ্ঞানৰ দৰেই।

কিতাপ যদি জ্ঞান, কিতাপ কিন্তু অনুপ্ৰেৰণাও। লিঅ' টেলষ্টয়ৰ "The kingdom of God is within you" কিতাপখনে

গান্ধীজীক সততাৰ বাটেৰে যাবলৈ কিদৰে উদ্বুদ্ধ কৰিছিল সেয়া এতিয়া ইতিহাস। সেইদৰে জন ৰাফিনৰ "Unto this last" কিতাপখনে গান্ধীজীক অহিংস আন্দোলনৰ গতি পথৰ প্ৰেৰণা দিছিল বুলি তেওঁ নিজেই স্বীকাৰ কৰি গৈছে। হেমিংৱেৰ "The old man and the sea" কতজনক প্ৰতিকূলতাৰ সন্মুখীন হ'বলৈ সাহ আৰু উদ্দীপনা দিছে তাৰ লেখ-জোখ নাই। গেৰি কেলাৰৰ "The one thing"ৰ নিচিনা কিতাপে কিদৰে অজস্ৰজনক প্ৰেৰিত কৰিছে সেয়া এতিয়া সমসাময়িক ৰূপকথাৰ অংশবিশেষ। জ্ঞানৰ উপৰিও এইদৰেই কিতাপেই হৈ পৰে উপলক্ষিৰ উঁহ। অনুপ্ৰেৰণাৰ উঁহ।

এজন যুৱকে এবাৰ মোক কৈছিল "মই কিতাপ ভালপাওঁ কাৰণ কিতাপে মোক মোৰমতে কল্পনা কৰিবলৈ দিয়ে। চলচিত্ৰত সেই কল্পনাৰ ঠাই নাই। কাৰণ সকলো ছবিয়ে কৈ দিছে। কিতাপত কিন্তু মই নিজে ভাবিব পাৰো- কিদৰে পৰীজনী আকাশেৰে উৰি গৈছে। সহস্ৰ জনৰ কিতাপ পঢ়ি সহস্ৰ জনৰ জীৱন-যাপন কৰিব পাৰো মই।" কথাষাৰ শুনি মই যুৱকজনৰ কথাত হয়ভৰ দিছিলো। ভাবিছিলো — সঁচাকৈয়ে কিতাপেই আমাক পৰিচয় কৰাই দিয়ে অজস্ৰ জীৱনেৰে। সেইবোৰ জীৱনে পোৱা জ্ঞানেৰে। দৰাচলতে কিতাপ মানেই পোহৰ। জ্ঞানৰ পোহৰ। উপলক্ষিৰ পোহৰ। প্ৰেৰণাৰ পোহৰ। কল্পনাৰ পোহৰ।

ৰে ব্ৰেডবেৰী নামৰ এজন লেখকৰ "Fahrenheit 451" নামৰ এখন কিতাপ আছে। সেই উপন্যাসত বৰ্ণিত আছে যে এখন দেশৰ চৰকাৰে কিতাপ পঢ়াতো নিষিদ্ধ কৰি দিছে। দৰাচলতে কিতাপবোৰ জ্বলাই দিবলৈহে এটা বাহিনী নিয়োগ কৰিছে। চাৰিওফালে কিতাপ জ্বলোৱাৰ কাম আৰম্ভ হ'ল। এতিয়া কি কৰিব মানুহখিনিয়ে? প্ৰতিৰোধৰ অংশৰূপে একো একোজন মানুহে একো একোখন কিতাপ মুখস্থ কৰিবলৈ ল'লে। এইদৰেই প্ৰতিজন মানুহেই একো একোখন কিতাপ হ'ল। এইদৰেই কিতাপৰ ধ্বংস-যজ্ঞৰ মাজতে অমৰ হৈ ৰ'ল কিতাপ। এনেবোৰ ইতিহাসৰ মাজতে জলজল পটপট হৈ আছে কিয় কিতাপৰ প্ৰতি আগ্ৰাসী অনুৰাগ।

নিশ্চয়কৈ এনে অনুৰাগেই জন্ম দিছিল এক শপতৰ। কিতাপৰ এচাম অনুৰাগীয়ে দৰাচলতে শপত লৈছিল এইদৰে—“কিতাপ পঢ়া আন্দোলনৰ এজন একনিষ্ঠ সত্যাগ্ৰহীৰূপে এই মুহূৰ্ত্তৰে পৰা মই নিজকে উছৰ্গা কৰিলো। এতিয়াৰে পৰা আগতকৈয়ো বেছি নিয়মিতভাৱে আৰু নিষ্ঠাৰে মই কিতাপ পঢ়াত নিজকে নিয়োজিত কৰিম। লগতে আনকো কিতাপ পঢ়িবলৈ আন্তৰিকতাৰে উদগনি দিম আৰু আন্দোলনৰ প্ৰসাৰত সহায় কৰিম। এইদৰে আৰ্জিত জ্ঞানেৰে নিজা ভাষা-সংস্কৃতিৰ পোহৰত নিজকে আৰু সমূহক সমৃদ্ধ কৰিম। লগতে বিশ্বমানৱতাৰো এক সবল সক্ৰিয় আৰু প্ৰয়োজনীয় অংশৰূপে নিজকে প্ৰস্তুত কৰিম। এই মৰ্মে মই আজিয়েই শপত ল'লো।” এৰা, যোৱা তিনি আগষ্টৰ দিনা এই শপতেই লৈছিল এক সমাৱেশ। এক আবেদনৰ প্ৰতি সঁহাৰি জনাই সেইদিনা এদল কিতাপৰ অনুৰাগী সমবেত হৈছিল - গুৱাহাটী জিলা পুথিভঁৰালৰ সমুখত।

এই সমাৱেশৰ আয়োজনৰ প্ৰেৰণা আছিল আন এক একেসুৰীয়া অভিযান। এই অভিযানৰ ঠাই আছিল তেজপুৰ বিশ্ববিদ্যালয়। দুহেজাৰ চনৰ আগষ্ট মাহৰ তিনি তাৰিখৰ কথা। তেজপুৰ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ এজন শিক্ষকে কেইদিনমানৰ আগতে ই-মেইল যোগে বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক জনাইছিল যে সেইদিনা সেই বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পানীৰ ফোৱাৰা এটাৰ পৰা এটা বিশেষ সময়ত তেওঁ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পুথিভঁৰালত পঢ়িবলৈ যাব। বিশ্ববিদ্যালয়ৰ সমূহ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী, শিক্ষক-শিক্ষয়িত্ৰী, বিষয়া বা আন কৰ্মচাৰীক তেওঁ সেইদিনা একেলগে পুথিভঁৰাললৈ কিতাপ পঢ়িবলৈ যাবলৈ এই ই-মেইল যোগেই আহ্বান জনালে। যথাসময়ত সাতশ বত্ৰিশ জন ছাত্ৰ-ছাত্ৰী, শিক্ষক-শিক্ষয়িত্ৰী আৰু অন্যান্য কৰ্মচাৰী আহি তেওঁৰ কাষত থিয় হ'লহি। তাৰ পিছত নীৰৱে সমদল কৰি তেওঁলোকে কিতাপ পঢ়াৰ উদ্দেশ্যেৰে পুথিভঁৰাললৈ গ'ল। কোনো বিশেষ ধ্বনি নাই, নাই দীঘলীয়া বক্তৃতা। কিছুসময়ৰ বাবে আটায়ে স্বেচ্ছাই আঁতৰি আহিল মোবাইলৰ জালৰ পৰা। গৈ আটায়ে সেইদিনা কিতাপ পঢ়িলে। পিচদিনাৰ পৰা বিভিন্ন শিক্ষক-শিক্ষয়িত্ৰীয়ে তেনে সমদলৰ নেতৃত্ব দিবলৈ ধৰিলে। ক্ৰমে ক্ৰমে বিশ্ববিদ্যালয়খনত এটা কিতাপ পঢ়াৰ সংস্কৃতি গঢ়ি উঠিল। সেয়াই আছিল প্ৰেৰণাৰ উৎস। সেই উদ্দীপনাৰ ভেঁটিতেই জনোৱা হৈছিল এইবছৰৰ তিনি আগষ্টৰ সমাবেশৰ আবেদন। সেই মৰ্মেই হৈছিল সেই দিনাৰ সমাৱেশ। তাত আছিল শিশুৰ পৰা বয়সীয়াজনলৈকে। তেওঁলোকক এডাল সুতায়ৈ এক কৰি বান্ধিছিল। সেয়া হৈছে কিতাপৰ প্ৰতি এক সঞ্জীৱিত অনুৰাগ।

সেই সমাৱেশেই স্পষ্টভাৱে দোহাৰিছিল যে তেওঁলোকে কিতাপ পঢ়িবলৈ খোজে — কিতাপ পঢ়াৰ আনন্দৰ সোৱাদ ল'বলৈ। দোহাৰিছিল যে তেওঁলোকে কিতাপ পঢ়িবলৈ খোজে - কিতাপৰ জৰিয়তে নিজ ভাষা, সাহিত্য-সংস্কৃতি আৰু বুৰঞ্জীৰ পাঠেৰে নিজকে আৰু সমূহক সমৃদ্ধ কৰিবলৈ। কৈছিল যে কিতাপ পঢ়াক তেওঁলোকে বিশ্বায়নৰ দিনত জাতি হিচাপে মূৰ তুলি থিয় দিয়াৰ ভেঁটি হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ খোজে। ডাঠ কৈছিল যে এই কিতাপৰ জ্ঞানেৰেই বিশ্ব মানৱতাৰ এক সবল সক্ৰিয় আৰু প্ৰয়োজনীয় অংশৰূপে নিজকে প্ৰস্তুত কৰি তুলিব খোজে তেওঁলোকে। এনে এলানি উদ্দেশ্যেৰেই তেওঁলোকে সেইদিনা অংশগ্ৰহণ কৰিছিল— এই কিতাপ পঢ়াৰ অভিযানত। এই অভিযানকেই তেওঁলোকে অভিহিত কৰিছিল এক আন্দোলনৰূপে। তাৰ কাৰণ আছিল এই অভিযানৰ বৈশিষ্ট্যই আছিল বহুজনৰ অংশগ্ৰহণ। সীমিত পৰিৱেশত হ'লেও এক গণভিত্তি। বাল-ভৱন, গুৱাহাটী ৰিফাইনেৰী হাইস্কুল, গুৰুকুল গ্ৰামাৰ স্কুল, তাৰিণীচৰণ চৌধুৰী স্কুল, মাৰোৱাৰী স্কুল, সন্দিকৈ কলেজ, কটন বিশ্ববিদ্যালয়, অসম ডাউন টাউন বিশ্ববিদ্যালয়, মেঘালয় বিজ্ঞান আৰু প্ৰযুক্তি বিশ্ববিদ্যালয় আৰু ৰ'য়েল গ্ল'বেল বিশ্ববিদ্যালয়েও সেই সমাৱেশত উৎসাহেৰে যোগদান কৰে। সদৌ অসম ছাত্ৰ সন্থা, পাঠ্যপুথি বিক্ৰেতা সন্থা, অসম সাহিত্য সভা আদিয়েও এই আন্দোলনলৈ সক্ৰিয় সমৰ্থন আগবঢ়ায়। নলবাৰীৰ উপায়ুক্তই এই আন্দোলনৰ সমৰ্থনত আগবঢ়ায় পঢ়িবৰ বাবে নতুন কিতাপ। লগতে কৰে “কিতাপ-বান্ধৰ” বঁটাৰ ঘোষণা। মঙ্গলদৈ বৰপেটা আৰু ডিফুতো উলহ-মালহেৰে অনুষ্ঠিত হয় কিতাপৰ আন্দোলনৰ কাৰ্যসূচী।

দৰাচলতে আগত উল্লেখিত আবেদনখনতেই আছিল আৰু এক অনুৰোধ। অসমৰ বিদ্যালয়, মহাবিদ্যালয় আৰু বিশ্ববিদ্যালয়ৰ সমূহ শিক্ষক সকললৈও অনুৰোধ আছিল যে নিজৰ বিদ্যালয়/ মহাবিদ্যালয়/বিশ্ববিদ্যালয়ৰ যিসকলে এই কিতাপ পঢ়াৰ আন্দোলনত যোগ দিব খোজে সেই সকলোকে লগত লৈ তেখেতসকলে যেন তিনি আগষ্ট তাৰিখে চাৰিবজাত নিজ বিদ্যালয়/মহাবিদ্যালয়/বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পুথিভঁৰাললৈ যায় আৰু কিতাপ আৰু কিতাপ পঢ়াৰ এই আন্দোলনত সক্ৰিয়ৰূপত অংশগ্ৰহণ কৰে। সেই মৰ্মেও লাহোৱাল কলেজ, ডিগবৈ কলেজ, কলিয়াবৰ কলেজ, হাউলি কলেজ, ডিব্ৰুগড় বঙালী স্কুল আদিয়ে সেই আবেদনলৈ সঁহাৰি জনায়। চতিয়াতো এনে অনুষ্ঠান আয়োজিত হোৱাৰ কথা বাতৰি-কাকতত পঢ়িবলৈ পাইছো। এইসকলেই প্ৰকৃতার্থত

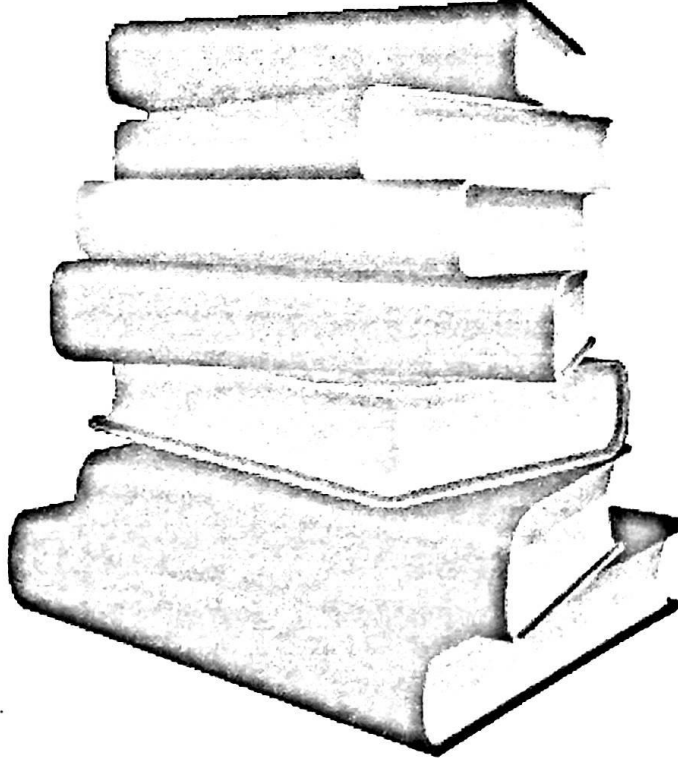
এই আন্দোলনৰ সত্যাগ্ৰহী। কিতাপত শিপা আৰু মানৱতাৰ সন্ধান বিচৰা প্ৰকৃত সত্যাগ্ৰহী। আনন্দৰ কথা যে ধুবুৰী বুক ক্লাৰেও ইতিমধ্যে সম্পূৰ্ণ নিজাববীয়াকৈ এক কিতাপ পঢ়াৰ অভিযান উজ্জীৱিত কৰাৰ কথা বাতৰি কাকতত পঢ়িছে। জ্ঞানৰ এই উৎসৱলৈও আমাৰো অভিনন্দন।

এই কথা স্পষ্ট যে কিতাপ পঢ়াৰ এই আন্দোলনৰ নিচান গাঁৱে-ভূঞা কঢ়িয়াই নিব লাগিব। তাৰ বাবে গ্ৰাম্য অঞ্চলৰ পুথিভঁৰাল সমূহৰ যোগদান অপৰিহাৰ্য। ইতিমধ্যে উলাবড়ী হিতসাধিনী পুথিভঁৰাল আৰু নিজা বাঁহজানীৰ নৱদীপ পুথিভঁৰালেও এই আন্দোলনত সহায়ৰ প্ৰতিশ্ৰুতি দিছে। তেনে

এক উদ্যমেৰে অন্যান্য পুথিভঁৰালেও এই আন্দোলনত সক্ৰিয় অংশগ্ৰহণেৰে তাক সফল কৰি তুলিব - এয়ে সময়ৰ ইচ্ছা।

কিতাপক আদৰি লোৱাৰ এই প্ৰক্ৰিয়াই স্থায়িত্ব পাওঁক। আৰ্জিত জ্ঞানেৰে সমৃদ্ধ হওঁক মানুহখিনি। সময়ে বিচৰা দক্ষতা আহৰণ কৰক জাতিয়ে। নিজৰ শিপাত খামুচি থাকিও বিশ্ব মানৱতালৈ হাত মেলি দিয়ক মানুহে। মানুহে আপোন কৰক মানুহক। তথ্য, যুক্তি আৰু মানৱতাবোধৰ ভেঁটিত গঢ়ি উঠক এই শতিকাৰ বাঞ্ছিত সমাজ। এয়াই আজিৰ ইচ্ছাৰ নতুন পৰিসীমা।

(লেখক বিশিষ্ট সাহিত্যিক, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ প্ৰাক্তন উপাচাৰ্য তথা তেজপুৰ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ প্ৰাক্তন প্ৰতি-উপাচাৰ্য।)

অসমীয়া মানুহ আৰু গ্ৰন্থ অধ্যয়ন

ড° শিৱনাথ বৰ্মন

পুৰণি কালত আজিৰ দৰে কাগজো নাছিল, কলমো নাছিল, কিতাপো নাছিল। সকলোবোৰ নিজে তৈয়াৰ কৰি ল'ব লাগিছিল, আনকি কিতাপো। সাঁচিপাতবোৰ সংগ্ৰহ আৰু লিখাৰ উপযোগীকৈ তৈয়াৰ কৰাৰ পিছত সেইবোৰত লিখি সেইবোৰ সূতাৰে গ্ৰন্থিত কৰি অৰ্থাৎ গাঁঠি পেলোৱা হৈছিল। সেয়ে কিতাপৰ আন এক নাম গ্ৰন্থ। কিতাপ পঢ়া মানুহ পুৰণি কালত নাছিল বুলিবই লাগে, কিতাপৰ পাঠবোৰ বিজ্ঞলোকে পঢ়ি শুনাইছিল। সেয়েহে শংকৰদেৱেও গুৰুত্ব দিছিল শ্ৰৱণ আৰু কীৰ্তনত। প্ৰসংগক্ৰমে উল্লেখ্য, তেওঁৰ আটাইতকৈ জনপ্ৰিয় গ্ৰন্থখনৰ নামেই হ'লগৈ কীৰ্তন। কোঁচ আৰু আহোম বজাসকলে ধৰ্মপুথি লিখোৱাৰ লগতে আহোম বজাসকলে ধৰ্মনিৰপেক্ষ বুৰঞ্জী পুথিও লিখাইছিল। এইবোৰ গুপতে লিখাৰ নিৰ্দেশ আছিল।

উনবিংশ শতিকাৰ আগলৈকে আমাৰ ভাষাত ছপা কিতাপ নাছিল। অসমৰ তথা ভাৰতৰ মুদ্ৰণ যুগৰ সূচনা কৰে ইংৰাজ উপনিবেশকাৰীসকলে, বিশেষকৈ তেওঁলোকৰ সহযোগী খ্ৰীষ্টান মিছনেৰীসকলে। তেওঁলোকে আত্মৰাম শৰ্মা নামৰ কলিয়াবৰৰ এজন ব্যক্তিৰ হতুৱাই বাইবেলখন অসমীয়ালৈ অনুবাদ কৰোৱায় আৰু ১৮১৩ চনত 'ধৰ্মপুস্তক' নাম দি সেইখন শ্ৰীৰামপুৰ প্ৰেছৰ পৰা ছপাই উলিয়ায়। এইখনেই প্ৰথম অসমীয়া ছপা পুথি। ১৮৪৩-৪৪ চন মানত আমেৰিকাৰ বেণ্ডিষ্ট মিছনেৰীসকলে শিৱসাগৰত এটা ছপাশাল বহুৱায়। প্ৰেছটোৰ নাম আছিল 'মিছন প্ৰেছ'। তাৰপৰা 'অৰুনোদই' কাকতকে ধৰি ধৰ্মবিষয়ক আৰু আন আন কিতাপো ছপাবলৈ আৰম্ভ কৰে। ইয়াৰ কিছুকাল পিছত আউনীআটী সত্ৰৰ অধিকাৰ দত্তদেৱ গোস্বামীয়ে মাজুলীত 'ধৰ্মপ্ৰকাশ যত্ন' নামৰ এটা ছপায়ত্ন স্থাপন কৰে। এইটো অসমীয়া মানুহে স্থাপন কৰা প্ৰথম ছপাশাল। 'আসাম বিলাসিনী' নামৰ কাকতখন, লগতে বৈষ্ণৱ ধৰ্ম বিষয়ৰ খনদিয়েক গ্ৰন্থ এই প্ৰেছতে ছপা কৰা হৈছিল। এইদৰেই অসমত মুদ্ৰণ যুগৰ আৰম্ভণি ঘটে।

কিতাপ সুলভ হোৱাৰ লগে লগে অধ্যয়নৰ প্ৰতিও অসমীয়া মানুহৰ ধাউতি ক্ৰমাৎ বাঢ়িবলৈ ল'লে। কিন্তু অধ্যয়নৰ প্ৰসাৰ যিদৰে হোৱা উচিত আছিল, তেনেদৰে হোৱা নাছিল। ইয়াৰ কাৰণ ভালেমান। প্ৰথম কাৰণটো হ'ল, শিক্ষা বিস্তাৰৰ প্ৰতি ব্ৰিটিছ চৰকাৰৰ অনীহা। সাম্ৰাজ্যবাদী শাসকসকলৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য আছিল, দেশৰ প্ৰাকৃতিক সম্পদ লুণ্ঠন, শিক্ষা বিস্তাৰ নহয়। ব্ৰিটিছৰ একান্ত অনুগত বুদ্ধিজীৱী স্বয়ং বলিনাৰায়ণ বৰাই শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত চৰকাৰৰ উদাসীনতাক লৈ ক্ষোভ কৰিছিল এনেদৰে— 'যুগৰ পিছত যুগ বৈ যাব লাগিছে, এপুৰুষৰ পিছত আন পুৰুষ মৰি যাব লাগিছে, তথাপি অসমৰ আধামৰা স্কুলবোৰৰ গতিৰ লৰচৰ নাই। এই বিষয়ত গভৰ্ণমেণ্টে আওকণীয়া ভাব ধৰিলে আৰু নচলাত পৰিছে।' কথাখিনি লিখা হৈছিল উনবিংশ শতিকাৰ শেষৰফালে, ১৮৮৬ চনত 'মৌ' কাকতত। সেই সময়ত সাক্ষৰতাৰ হাৰ আছিল মাত্ৰ তিনি শতাংশ। উনবিংশ শতিকাত সৰ্বসাধাৰণ অসমীয়াৰ কিতাপ পঢ়াৰ অভ্যাস কিমান আছিল, ইয়াৰ পৰাই অনুমান কৰিব পাৰি। যিকেইজন মানুহে লিখিব পঢ়িব জানিছিল, তেওঁলোকৰো বহুতেই সামৰ্থ্য থকা সত্ত্বেও কিতাপ-পত্ৰ কিনি পঢ়িবলৈ ইচ্ছা নকৰিছিল। পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱাই তেওঁৰ আত্মজীৱনীত ভাষাৰ ওজা হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ বিষয়ে লিখা কথা আদিৰ পৰা এইটো প্ৰতীয়মান হয়। গোহাঞি বৰুৱাৰ মতে প্ৰায়বিলাক মানুহেই হেনো হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ পৰা কিতাপ নিব বিছাৰিছিল বিনামূলীয়াকৈ। হালিৰাম ঢেকিয়াল ফুকন প্ৰমুখ্যে কোনো কোনোৱে গাঁঠিৰ ধন ভাঙি কিতাপ ছপাইছিল আৰু সেইবোৰ বিনামূলীয়াকৈ বিলাই দিছিল।

উনবিংশ শতিকাৰ অসমৰ আগছোৱাৰ শিক্ষাবিস্তাৰ কিছু হ'লেও ই বাধাপ্ৰাপ্ত হোৱাৰ আন এটা কাৰণ আছিল পঢ়াশালিত বঙলা ভাষাৰ প্ৰচলন। ব্ৰিটিছ চৰকাৰে প্ৰমাদবশতঃ অসমৰ বিদ্যালয় বিলাকত প্ৰায় দুকুৰি বছৰ এই ভাষা চলিছিল। মাতৃভাষাৰ সলনি আন ভাষাত পাঠ্যপুথি ভাটোৰ দৰে আওৰাবলগীয়া হোৱাত অধ্যয়নৰ প্ৰতি অসমীয়া ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ

স্বভাৱতে বিৰাগ উপজিছিল। শিক্ষা বিস্তাৰৰ আৰু এটা ডাঙৰ অন্তৰায় আছিল স্ত্ৰীশিক্ষাৰ প্ৰতি জনসাধাৰণৰ বিৰূপ মনোভাৱ আৰু এই বিষয়ত চৰকাৰৰ উদাসীনতা। আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন, হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা প্ৰমুখ্যে দুই-চাৰিয়ে স্ত্ৰীশিক্ষাৰ পোষকতা কৰিছিল যদিও ৰত্নেশ্বৰ মহন্ত আৰু বলি নাৰায়ণ বৰাকে ধৰি অসমৰ ভালেমান গণ্য মান্য লোক ইয়াৰ বিপক্ষে আছিল। বিলাতফেৰে ইঞ্জিনীয়াৰ স্বয়ং বলিনাৰায়ণ বৰাই লিখিছিল, 'আসামৰ মানুহ-দুহক মানে লওভণ্ড কৰিছিল, কিন্তু ভাটী সভ্যতাৰ লওভণ্ড তাতকৈয়ো ভয়ানক হ'ব যদি অসমীয়া তিবোতা পণ্ডিত হ'বলৈ খোজে'। জনসাধাৰণৰ আধা অংশই য'ত শিক্ষাৰ পৰা বঞ্চিত হয়, তাত অধ্যয়নৰ পৰিসৰ বঢ়াৰ সুযোগ ক'ত?

এনেদৰেই বাধা-বিঘিনি সত্ত্বেও অসমত শিক্ষাৰ প্ৰসাৰ ধীৰ গতিৰে হ'লেও বৃদ্ধি পাইছিল; আৰ্থিক সম্বল থকা ভালেমান ছাত্ৰই কলকাতালৈ গৈ উচ্চ শিক্ষা লৈছিল। দুই-এক আনকি বিলাত পৰ্যন্ত পাইছিলগৈ। তথাপি কুৰি শতিকাৰ আগলৈকে অসমত অধ্যয়নৰ সুযোগ শোকলগা আছিল বুলিয়েই ক'ব লাগিব। কুৰি শতিকাত এই পৰিস্থিতিৰ ভালেমান উন্নতি হয়। এই শতিকাৰ আগভাগত বাঁহী, আৱাহন আদিকে ধৰি কেইবাখনো আলোচনী-বিলোচনী ওলাল, অসমীয়া প্ৰকাশক ওলাল, ছপা পুথিৰ সংখ্যা আগতকৈ বহুতো বাঢ়িল। স্বাধীনতাৰ পিছত অসমত শিক্ষাৰ প্ৰসাৰ আৰু খৰতকীয়া হৈ পৰে। অসমত সম্প্ৰতি কেইবাখনো বিশ্ববিদ্যালয়, অজয় মহাবিদ্যালয় আৰু সহস্ৰাধিক উচ্চ বিদ্যালয় স্থাপিত হৈছে। কিতাপ-পত্ৰ আলোচনীৰ সংখ্যাও এতিয়া নিচেই কম নহয়। অসমত দৈনিক বাতৰিৰ সংখ্যাই এতিয়া প্ৰায় দহখন। মানুহে নপঢ়া হ'লে এইবোৰ নিশ্চয় চলি নাথাকিলহেঁতেন। গতিকে অসমত অধ্যয়নৰ অভ্যাস এতিয়া নিম্নগামী বুলি কোৱা কথাটো আংশিক ভাবেহে শুদ্ধ। আংশিক বুলি কৈছে এইবাবেই যে শিক্ষিতৰ হাৰ আৰু অন্যান্য সা-সুবিধালৈ চাই অধ্যয়ন যি পৰিমাণে বাঢ়িব লাগিছিল সেই পৰিমাণে বঢ়া নাই। ইয়াৰ কাৰণ কি? আজিৰ মানুহৰ ভোগবাদী দৃষ্টিভংগী ইয়াৰ প্ৰধান নহ'লেও অন্যতম কাৰণ বুলি ভাবিব পাৰি। কিতাপে মানুহক জ্ঞান দিয়ে, মানুহক বৌদ্ধিক তথা মানসিক আনন্দ দিয়ে; কিন্তু ইয়াক ভোগৰ আহিলা বুলিব নোৱাৰি। আনহাতে আজিৰ সমাজত ভোগৰ আহিলা বাঢ়িছে অভাৱনীয়ভাৱে আৰু এইবোৰ

গোটাৰলৈ ধনৰ প্ৰয়োজন। গতিকে সৰ্বস্বতীতকৈও লক্ষ্মীৰ কৃপা লাভ কৰাৰ এটা উপায় স্বৰূপ ডিগ্ৰী এটা লৈ চাকৰি গোটেৱাৰ পিছত আজিকালি সৰহভাগ লোকৰে অধ্যয়নৰ প্ৰয়োজন শেষ হৈ যায়। তথাকথিত 'অভিজাত' শ্ৰেণীৰ একাংশৰ বাবে আকৌ কিতাপ আজিকালি হৈ পৰিছে অধ্যয়নতকৈয়ো বৰং প্ৰদৰ্শনীৰ সামগ্ৰী; ড্ৰয়িং ৰুমত এলানি সুসজ্জিত গ্ৰন্থ নাথাকিলে তেওঁলোকৰ আভিজাত্য কমে। একালত বিয়া-বাৰু, জন্মদিন আদিত কিতাপ উপহাৰ দিয়াৰ এটা প্ৰথা অসমীয়া সমাজত আছিল। ভোগৰ সামগ্ৰী বঢ়াৰ লগে লগে এই প্ৰথা আজিকালি উঠি গৈছে।

আজিৰ যুগত কিতাপ পঢ়াৰ আনন্দ বহুলাংশে ব্যাহত কৰিছে নন ইলেক্ট্ৰনিক মাধ্যম বিলাকেও। আজিৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে আজৰি পৰত কিতাপ পঢ়াতকৈয়ো বৰং চাবলৈ ভাল পায় টিভিৰ বিভিন্ন মনোৰঞ্জক প্ৰোগ্ৰাম বা ইণ্টাৰনেটত সস্তীয়া হিন্দী চিনেমা। এই ইলেক্ট্ৰনিক সঁজুলি বিলাকে, বিশেষকৈ টিভিয়ে, ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ অধ্যয়নৰ অভ্যাসত বাৰুকৈয়ে মাধমাৰ শোধাইছে। ইয়াৰ লগতে যোগ হৈছে বিভিন্ন মাদক দ্ৰব্যৰ সুলভতা। আজিকালি ধনাঢ্য ছাত্ৰ-ছাত্ৰী এচামৰ মাজত পঢ়াৰ নিচাতকৈও ড্ৰাগছৰ নিচা বেছি।

আজিৰ যুগত ভোগৰ বিবিধ উপকৰণে অধ্যয়নৰ প্ৰতি মানুহৰ স্পৃহা কিঞ্চিৎ হ্রাস কৰিছে, এই কথা হয়তো সত্য। লগতে এই কথাও সত্য যে মানৱ চিন্তাৰ পৰা এই স্পৃহা কেতিয়াও নিৰ্মূল নহয়; টিভি বা ইণ্টাৰনেট কেতিয়াও গ্ৰন্থৰ বিকল্প হ'ব নোৱাৰে। পশ্চিমত, য'ত ইলেক্ট্ৰনিক মাধ্যম উভৈনদী, তাতো হেজাৰ পিঠীয়া কিতাপৰ লাখ লাখ কপি বিক্ৰী হোৱা দেখা গৈছে। আমাৰ দেশৰ গ্ৰন্থ অধ্যয়ন যদি এটা নিম্নগামী অভ্যাসত পৰিণত হয়, তাৰ এটা প্ৰধান কাৰণ হ'ব কিতাপৰ গগনচুম্বী দাম, বিশেষকৈ বিদেশী ভাষাৰ কিতাপৰ। আজিকালি এনেবোৰ কিতাপ ইমানেই মহাৰ্ঘ হৈ পৰিছে যে তীব্ৰ ইচ্ছা থাকিলেও আৰ্থিক সম্বলহীনতাৰ বাবে সাধাৰণ পাঠক সেইবোৰৰ অধ্যয়নৰ পৰা বঞ্চিত হ'বলগীয়া হয়। এই ক্ষেত্ৰত আমাৰ 'জনকল্যাণকামী' চৰকাৰ সম্পূৰ্ণ উদাসীন। কিতাপ সহজলভ্য কৰিব পাৰে পুথিভঁড়ালেৰে। কিন্তু পুথিভঁড়াল আন্দোলন এটা অসমত আজিলৈকে নহ'ল। চুবুৰীয়া পশ্চিমবংগৰ একোখন কিতাপৰ পাঁচশকৈ কপি চৰকাৰে পুথিভঁড়ালৰ বাবে কিনি লয়। তাৰ বিপৰীতে অসমত

লোৰা হয় খুব বেছি এশটা কপি। তাৰো ধন পাবলৈ বছৰৰ পিছত বছৰ অপেক্ষা কৰিব লাগে। পশ্চিমবংগত 'ৰাজ্যিক পুস্তক পৰিষদে' সৰ্বসাধাৰণে কিনিব পৰাকৈ অতি কম দামত শ শ কিতাপ প্ৰকাশ কৰিছে, আনহাতে আমাৰ 'অসম প্ৰকাশন পৰিষদে' হাঁহ নচৰা অৱস্থা পাইছিলগৈ, অন্ততঃ সৌ সিদিনালৈকে। পৰিস্থিতি অনুকূল নহ'লে অধ্যয়নৰ প্ৰতি হেঁপাহ থাকিলেও সাধাৰণ মানুহে তাক পূৰাব কেনেকৈ ?

তৎসত্ত্বেও ক'ব লাগিব, আজিৰ দিনত অধ্যয়নৰ সা-সুবিধা আগতকৈ বাঢ়িছে। কিতাপৰ দোকান হৈছে, পুথিভঁড়াল হৈছে। গ্ৰন্থমেলাৰ সংখ্যাও লাহে লাহে বাঢ়ি আহিছে। কিন্তু আমি উনুকিয়াই অহা কাৰণবিলাকৰ বাবে পাঠকৰ সংখ্যা সেই অনুপাতে বঢ়া নাই যেন লাগে। বিশেষকৈ ছিৰিয়াছ পাঠকৰ সংখ্যা। আজিৰ তথ্য বিস্ফেৰণৰ দিনত সৰহভাগ মানুহেই হৈ পৰিছে বাতৰি কাকত নেটৰ তথ্যসন্ধানী। তথ্য জ্ঞানৰ সমল সঁচা; কিন্তু তথ্যই জ্ঞান নহয়, জ্ঞানো আকৌ প্ৰজ্ঞা নহয়। এলিয়তে তাহানিতে কোৱাৰ দৰে 'What is wisdom that is lost in knowledge? Where is knowledge that is lost in information?' গতিকে জ্ঞান সঞ্চয়ৰ বাবে, প্ৰজ্ঞা লাভৰ বাবে বাতৰি কাকতেই যথেষ্ট নহয়; তাৰ বাবে লাগিব ছিৰিয়াছ গ্ৰন্থ আৰু ছিৰিয়াছ পাঠকো।

মানুহ যেতিয়ালৈকে 'জ্ঞানার্থী মানুহ' (homo-sapiens) হৈ থাকিব তেতিয়ালৈকে মানুহৰ অধ্যয়নৰ অভ্যাস থাকিব। পৰিস্থিতিবশতঃ ই কেতিয়াবা হয়তো নিম্নগামী হ'ব পাৰে, কিন্তু মানুহৰ অন্তৰৰ পৰা ই কেতিয়াও বিলুপ্ত নহয়। কিন্তু প্ৰশ্ন হ'ল - অসমীয়া ভাষাত অধ্যয়ন থাকিব নে নাথাকে। স্বাধীনতাৰ সাত দশক পিছত অসমীয়া মানুহ কিদৰে ইংৰাজী ভাষাৰ দাস হৈ পৰিবলৈ লৈছে, অসমত নগৰে-চহৰে গজি উঠা ইংৰাজী মাধ্যমৰ স্কুলবিলাকেই তাৰ প্ৰমাণ। ইংৰাজী ভাষাৰ প্ৰতি আমাৰ কোনো বিদ্বেষ নাই। ই আমাৰ মনোজগতৰ এখন ডাঙৰ খিৰিকী; জ্ঞান-বিজ্ঞানৰ বতাহ আহিবৰ বাবে এই খিৰিকীখন আমি খোলা ৰাখিবই লাগিব। কিন্তু ইংৰাজী শিক্ষা আৰু ইংৰাজী মাধ্যমত শিকা দুয়োটা সম্পূৰ্ণৰূপে বেলেগ কথা। কেঁচুৱা কালৰপৰাই ইংৰাজী মাধ্যমৰ শিক্ষাই আমাৰ উঠি অহা চামটোক বিজতৰীয়া কৰি পেলাইছে। আমাৰ ল'ৰাই অসমীয়া পঢ়িব নোৱাৰে বুলি কোৱাটো আমাৰ চহৰীয়া চামটোৰ বাবে হৈ পৰিছে এটা গৌৰৱৰ কথা। এনে পৰিস্থিতি চলি থাকিলে আগলৈ অসমীয়া ভাষাত অধ্যয়ন বিলুপ্ত হৈ নাযাবনে? আজিৰ প্ৰতিজন সচেতন অসমীয়াৰ বাবে ই এটা জ্বলন্ত প্ৰশ্ন।

(লেখক বিশিষ্ট সাহিত্য সমালোচক তথা অৱসৰপ্ৰাপ্ত অধ্যাপক, আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়।)

জাতিৰ সামগ্ৰিক সত্তা থাকে গ্ৰন্থতহে

শ্ৰী বেদব্ৰত মিশ্ৰ

কিতাপৰ কথা ক'লেই কিবা মনটো ভাল লাগি যায়। আমি যেতিয়া বিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰ আছিলো, তেতিয়া কিছুমান অভ্যাস আমাৰ ঘৰতেই আৰম্ভ হৈছিল। সমান্তৰালভাৱে বিদ্যালয়তো চলিছিল। ঘৰত বাতৰি-কাকত ৰাখিছিল দেউতা-মায়ে। সপ্তৰ দশকৰ আৰম্ভণিৰ কথা। দৈনিক অসম, আছাম ট্ৰিবিউন, অসম বাণী — এই তিনিওখন কাকত ঘৰত থাকিবই। আমি তেতিয়া দেখা পাওঁ পুৰা বাতৰি কাকত কেইখন হকাৰে দিয়ালৈ দেউতাই বৰ উদগ্ৰীৱেৰে বাট চাই থাকে। যেন পুৰাৰ চাহখিনি খাবই নোৱাৰি কাকত নপঢ়ালৈ। হকাৰে কাকত দিয়াৰ পিছতহে চাহৰ পিয়লা বৰ সজুপ্তিৰে দেউতাই হাতত লোৱা দেখা পাওঁ। এফালে চাহো চলি থাকে - আনফালে বৰ মনোযোগেৰে কাকতত চকু। এইটো হ'ল ঘৰৰ পৰিৱেশ।

আমাৰ বাবে এইটোৱে আৰম্ভণি। আমি এই পৰিৱেশটো চকুৰ আগত সদায় দেখি এক উৎসুক্য অনুভৱ কৰা হ'লো। আৰম্ভ হ'ল কাকত পঢ়াৰ। মাজে মাজে কাকত কেইখন আমাক জোৰকৈ জোৰকৈ পঢ়িবলৈ দিয়ে। ইয়াৰ পিছত আৰম্ভ হ'ল পঢ়াৰ আনন্দ। মন মগজুত সোমাল - পঢ়াৰ কি এক আনন্দ আছে।

লাহে লাহে যেতিয়া ওপৰৰ শ্ৰেণীলৈ আগুৱাই গৈ থাকিলো আমি পঢ়া আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ স্কুলৰ শিক্ষাগুৰুসকলোও কাকত পঢ়িছো নে নাই সেই বিষয়ে সোধে। ইয়াৰ পিছত শ্ৰেণীবিলাকৰ পাঠ্যক্ৰমৰ পাঠসমূহ শিক্ষাগুৰুসকলে পঢ়াওঁতে অন্যান্য প্ৰসংগ উল্লেখ কৰি বুজোৱা হ'ল। আমাৰ মনত এটা ভাৱে ক্ৰিয়া কৰিব ধৰিলে। ছাৰসকলে ইমানবোৰ কথা জানে - ইমান সুন্দৰকৈ বুজায় কেনেকৈ। বুজিলো তেখেতসকলে যথেষ্ট কিতাপ পঢ়ে। আনফালে দেউতাই-মায়ে ঘৰত কাকত-কিতাপ পঢ়া দেখিয়ে থাকো।

পঢ়াৰ আনন্দৰ আকৰ্ষণ বুজা হ'লো। নৱম শ্ৰেণী পাওঁতে গুৱাহাটী জিলা পুথি ভঁৰাললৈ যোৱা আৰম্ভ কৰিলো। পুথিভঁৰালৰ সদস্য হ'লো কাৰ্ড থকা সদস্য। আমি পঢ়া সময়ত স্কুল প্ৰত্যেক দিনেই দিনৰ ১০ বজাত আৰম্ভ হৈ তিনি বজাত শেষ হৈছিল। স্কুল ছুটীৰ পিছত ঘৰলৈ আহি ভাত

খাই চাইকেল লৈ গুৱাহাটী দীঘলীপুখুৰী পাৰৰ জিলা পুথিভঁৰাললৈ যাওঁ। তাত গৈ ৰিডিং ৰুমত সোমাই কিছু পঢ়া-শুনা কৰি লেণ্ডিং লাইব্ৰেৰীলৈ আহো। ইয়াৰ পৰা দুখন কিতাপ দি দুখন বাছি লও। তাৰ পিছত পাণবজাৰত নতুন কিতাপ কিবা প্ৰকাশ হৈছে নেকি খা-খৰৰ লৈ দুখনমান কিনি ঘৰমুৱা হওঁ।

(২)

স্বৰাজ্যোত্তৰ কালত অসমৰ চুকে কোণে এচাম দুৰদৃষ্টি সম্পন্নলোকে স্কুল স্থাপনত গুৰুত্ব দিছিল আৰু আগভাগ লৈছিল। কাৰণ ল'ৰা-ছোৱালীক শিক্ষিত কৰিব লাগে। আনকি নিৰক্ষৰ লোকেও নিজৰ মাটি স্কুল স্থাপনৰ বাবে দান হিচাবে আগবঢ়োৱা উদাহৰণ অলেখ আছে।

স্কুল স্থাপনৰ সমান্তৰালকৈ আন এটা কাম সমাজ সচেতন চামে গাঁৱে গাঁৱে স্থাপন কৰিছিল সংঘ আৰু পুথিভঁৰাল। এই সংঘ আৰু পুথিভঁৰালবিলাকৰ প্ৰভাৱ আছিল ভাবিব নোৱাৰা। সংঘবিলাকে স্থানীয় উৎসৱ পাৰ্বন, খেলা-ধূলা, নাটক কৰা আদি অনেক কাম কৰিছিল। ইয়াৰ উদ্যোগ লৈছিল গাঁওবিলাকৰ ডেকা চামে। জ্যেষ্ঠসকলে এই কামত ডেকা চামক দিক্ নিৰ্দেশনা দিছিল। প্ৰতিটো অঞ্চলৰ কৃষ্টি সংস্কৃতি জন মানসত তুলি ধৰাত এই সংঘবিলাকে লৈছিল এক অগ্ৰগণী ভূমিকা। ডেকা চাম শাৰীৰিকভাৱে সুস্থ সৱল হৈ থাকিবৰ বাবে শৰীৰ চৰ্চাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি ফুটবল, ভলীবল, খো খো, কেৰম আদি আমাৰ স্থানীয় খেলবোৰ অনুষ্ঠিত কৰিছিল। এই কামত প্ৰত্যেকটো অঞ্চলৰ গাঁওবিলাকৰ প্ৰায় প্ৰত্যেকেই প্ৰত্যক্ষ আৰু পৰোক্ষভাৱে সহায় কৰিছিল। সুস্থ শৰীৰে মন সুস্থ কৰি ৰাখে এই উদ্দেশ্য আগত ৰাখি।

আন এটা চাম ডেকা-ডেকেৰীয়ে সংঘ-পুথিভঁৰাললৈ আহি কিতাপ পঢ়িছিল। কিতাপবোৰ আকৌ বিভিন্নজনে এই পুথিভঁৰাললৈ আগবঢ়াইছিল। এই কিতাপ পঢ়াৰ অভ্যাস গঢ় দিছিল সমাজখনৰ এটা সচেতন চামে।

মুঠতে খেলা-ধূলা আৰু কিতাপ পঢ়া কাম সমান্তৰালকৈ

চলিছিল। সামাজিক পৰিৱেশটোৱে বিভিন্নজনৰ জীৱনত আগবাঢ়ি যোৱাত এক বিশেষ ভূমিকা পালন কৰিছিল। আমাৰ বোধেৰে স্বৰাজ্যোত্তৰ কালৰ ৫০, ৬০, ৭০ৰ দশক আছিল আমাৰ গাঁও, চহৰ আদিত এক সৃষ্টিশীল পৰিৱেশ।

(৩)

আকৌ ব্যক্তিগত প্ৰসংগলৈ আহিছো। এটা সময়ত স্কুলৰ কিতাপৰ তলত অন্য কিতাপ লুকুৱাই পঢ়িছিলো। ইয়াৰ ভিতৰত আছিল 'পাফু ছিবিজ'ৰ কিতাপ, ভ্ৰমণ কাহিনী আদি অনেক। লুকুৱাই লোৱাৰ কাৰণ আছিল দেউতাই দেখিব ধমক দিব। নিজৰ পঢ়াৰ সময়ত আকৌ বাহিৰা কিতাপ কিয়? এই ধৰণৰ পঢ়াৰ অভ্যাসে কিতাপ পঢ়াৰ প্ৰতি আগ্ৰহ দুৰ্বাৰ কৰিছিল। আনহাতে জিলা পুথিভঁৰালৰ পৰা অনা কিতাপৰ সম্পৰ্কতো স্কুলৰ শিক্ষাগুৰুৱে সুধিছিল - কি কিতাপ আনিছো - পঢ়িলো নে নাই ইত্যাদি।

(৪)

ওপৰৰ দুটা প্ৰসংগৰ উল্লেখ এইবাবেই কৰিছো যে কিতাপ পঢ়াৰ আগ্ৰহ বঢ়াবলৈ একোখন ঘৰৰ পিতৃ-মাতৃ, স্কুল-কলেজৰ শিক্ষাগুৰু, সমাজখনৰ ভূমিকা অপৰিসীম। কি কিতাপ পঢ়িলে ল'ৰা-ছোৱালীৰ জ্ঞানৰ বৃদ্ধি হ'ব, নিজক বুজি পোৱা হ'ব, সমাজক বুজি পোৱা হ'ব, একোটা জাতিৰ পৰিচয় পাব, নিজৰ জাতি-জনগোষ্ঠীৰ কলা-কৃষ্টি-সংস্কৃতি-সাহিত্য-বুৰঞ্জী জানিব, ভৌগোলিক পৰিসীমা জানিব, পৰিৱেশ সচেতনতা বৃদ্ধি হ'ব - এই আটাইবোৰ নিৰ্ভৰ কৰে বিজ্ঞানৰ মাৰ্গ দৰ্শনৰ ওপৰত।

(৫)

জাতি এটাৰ অতীত বুৰঞ্জী, সভ্যতা, বিজ্ঞানৰ নানা দিশৰ বিষয়ে জানিবলৈও গ্ৰন্থ অধ্যয়নৰ বিকল্প নাই।

(৬)

সৰ্বোপৰি জাতি-দেশ-পৃথিৱীৰ উত্থান-পতনৰ বিষয়ে জানিবলৈ গ্ৰন্থ অধ্যয়ন কৰিবই লাগিব। ৰজাৰ শাসনৰ কালতো তেওঁলোকৰ শৌৰ্য-বীৰ্য জনাবলৈ বুৰঞ্জী লেখাইছিল। এইবাবেই লেখাইছিল যে লিপিবদ্ধ শব্দ-বাক্য-বৰ্ণনাই দ্বাৰাহে ৰজাসকলৰ কথা অইনে জানিব এই কথা তেওঁলোকে ভালদৰে বুজি পাইছিল। যুগে যুগে হৈ অহা সমাজ পৰিবৰ্তনৰ ধাৰাবিলাকো জানিবলৈ একমাত্ৰ পথ হৈছে গ্ৰন্থ অধ্যয়ন।

(৭)

তথ্য প্ৰযুক্তিৰ সাম্প্ৰতিক সময়ত এটা বিতৰ্ক সময়ে সময়ে উত্থাপন হয় যে প্ৰযুক্তিৰ কৌশলে গ্ৰন্থৰ অৱস্থান নোহোৱা কৰিছে বা কৰিব। অসমৰ বোধেৰে এই ধাৰণা সম্পূৰ্ণ অমূলক। কাৰণ গ্ৰন্থৰ অৱস্থান সদায় সৰ্বতিকালৰ বাবে অমৰ। তথ্য প্ৰযুক্তিয়ে তথ্য দিব পাৰে - জ্ঞান দিব নোৱাৰে।

(৮)

এই ছেগতে আমাৰ এক অভিজ্ঞতা ক'ব খুজিছো। অধ্যাপক ড° অমৰজ্যোতি চৌধুৰীৰ নেতৃত্বত শেহতীয়াকৈ 'কিতাপ পঢ়ো আহক' শীৰ্ষক এক বৌদ্ধিক জন জাগৰণৰ উদ্যোগ লোৱা হৈছে। এই কাৰ্যসূচীত আমিও সক্ৰিয়ভাৱে জড়িত হৈ আছো। অসমৰ বিভিন্ন অঞ্চলত এই কাৰ্যসূচীয়ে ব্যাপক সঁহাৰি পোৱা আমি নিজে প্ৰত্যক্ষ কৰিছো। ইয়াৰ উল্লেখনীয় দিশটো হ'ল যিবোৰ অঞ্চলত 'কিতাপ পঢ়ো আহক' কাৰ্যসূচী লোৱা হৈছে সেইবোৰ অঞ্চলত নৱ-প্ৰজন্মৰ উৎসাহ অংশ গ্ৰহণ পাৰ ভঙা অনুষ্ঠান পতাৰ উদ্যোগ লৈছে নৱ প্ৰজন্মৰ ল'ৰা-ছোৱালীয়ে। গ্ৰন্থ অধ্যয়নৰ স্পৃহা নৱ প্ৰজন্মৰ মাজত নাই - এই কথা যে অমূলক ভিত্তিহীন - 'কিতাপ পঢ়ো আহক' আন্দোলনৰ সফল কাৰ্যসূচী ৰূপায়ণে প্ৰতীয়মান কৰিছে।

(৯)

গ্ৰন্থ অধ্যয়নৰ ইতিবাচক দিশ ত্বৰাধিত কৰিছে গ্ৰন্থমেলা বিলাকে। মানুহৰ জীৱনত গ্ৰন্থ অধ্যয়নে দিব পৰা নিৰ্মল আনন্দ অন্য কোনো বিষয়ে দিব নোৱাৰে। এই কথা বাৰম্বাৰ প্ৰমাণিত হৈছে।

(১০)

এটা জাতিৰ বৌদ্ধিক সত্তা লিপিবদ্ধ হয় গ্ৰন্থতহে। জাতিৰ পৰিচয় গ্ৰন্থৰ জৰিয়তেহে পোৱা যায়। অৰ্থনৈতিক, কৃষি, শিক্ষা, শিল্প, সাংস্কৃতিক, ভাষা আদিৰ সামগ্ৰিক উত্তৰণৰ বাট প্ৰকৃততে দেখুৱাব পাৰে গ্ৰন্থইহে। অতীজৰ পৰা বৰ্তমানলৈকে সামগ্ৰিক সমাজ ব্যৱস্থা দেখুৱাই আহিছে গ্ৰন্থইহে। যুক্তি সংগত আৰু বৈজ্ঞানিক বিচাৰ বিশ্লেষণ, চিন্তাধাৰাই সভ্যতাৰ, মানুহৰ প্ৰকৃত পৰিচয় দাঙি ধৰে। ইয়াৰো মূল আধাৰ গ্ৰন্থ।

(লেখক বিশিষ্ট নিৱন্ধকাৰ।)

অধ্যক্ষ গিৰিধৰ শৰ্মা ছাৰৰ সপোনৰ নালন্দা

ড° নীলিমা গোস্বামী

আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ নামৰ শিক্ষানুষ্ঠানটিৰ জন্মলগ্নৰ পৰা যিগৰাকী ব্যক্তিৰ নাম জড়িত হৈ আছে, সেইগৰাকী হ'ল অসাধাৰণ ব্যক্তিত্বৰ অধিকাৰী জ্ঞানান্বেষী, কৰ্মযোগী গিৰিধৰ শৰ্মা, যাৰ উল্লেখ অবিহনে অনুষ্ঠানটোৰ কথা ভবাটোৱে সম্ভৱ নহয়। প্ৰয়াত গিৰিধৰ শৰ্মাৰ সপোন আছিল নালন্দা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ আৰ্হিত এখন সৰ্বাঙ্গসুন্দৰ আদৰ্শ শিক্ষানুষ্ঠান গঢ়াৰ। তেখেতৰ এই সপোনৰ নালন্দা বিশ্ববিদ্যালয়খনৰ বৈশিষ্ট্যবোৰ জানিবলৈ হ'লে আমাৰ ভাৰতৰ প্ৰাচীন বিশ্ববিদ্যালয়ৰ বিষয়ে জনাটো ভাল হ'ব।

প্ৰাচীন ভাৰতত অসংখ্য শিক্ষানুষ্ঠান আছিল আৰু এইবোৰত অধ্যয়ন, অনুসন্ধান আৰু গৱেষণা আদি নিয়াৰিকৈ চলোৱাৰ দায়িত্ব আছিল ভালেমান বিশ্ববিদ্যালয়ৰ। এই বিশ্ববিদ্যালয়বোৰত ভাৰতৰ দুৰ-দূৰণিৰ পৰা জিজ্ঞাসু ছাত্ৰসকলে অধ্যয়ন কৰিবলৈ অহাৰ উপৰিও পৃথিৱীৰ বিভিন্ন দেশৰ পৰা উচ্চ শিক্ষা গ্ৰহণৰ উদ্দেশ্যে প্ৰতিভাৱান ছাত্ৰসকল আহিছিল। কাৰণ সেই সময়ত এনে বিশ্বাস আছিল যে বিশ্বৰ নিজ নিজ দেশবোৰত অধ্যয়ন সমাপ্ত কৰিলেও ভাৰতৰ বিশ্ববিদ্যালয়ত অধ্যয়ন নকৰিলে শ্ৰেষ্ঠতম পণ্ডিত বুলি বিদ্বৎসমাজে গণ্য নকৰিছিল। কাৰণ ভাৰতবৰ্ষ আছিল জ্ঞানৰ ভাণ্ডাৰ। সৃষ্টিৰ আদিম পুৰাৰ পৰাই ভাৰতবৰ্ষ জ্ঞান সাধনাত ব্ৰতী আছিল। সম্ভৱতঃ 'ভা' মানে প্ৰকাশ বা জ্ঞান আৰু 'ৰত' মানে ব্ৰতী আৰু তাৰ বাবেই এই দেশৰ নাম 'ভাৰত' হৈছে। নিজস্ব শিক্ষা পদ্ধতিৰ বাবেই ভাৰতে হাজাৰ হাজাৰ বছৰ ধৰি বিশ্বত জ্ঞান প্ৰদানৰ ক্ষেত্ৰত শ্ৰেষ্ঠ হিচাবে পৰিগণিত হৈছিল। বিশ্বক জ্ঞানৰ পোহৰ বিলোৱা কেইখনমান উল্লেখযোগ্য বিশ্ববিদ্যালয়ৰ চমু পৰিচয় দিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হ'ল।

১) তক্ষশিলা - তক্ষশিলাই প্ৰাচীন কালত অধ্যয়ন আৰু গৱেষণাৰ বাবে দেশ-বিদেশৰ প্ৰতিভাৱান ছাত্ৰসকলক আকৰ্ষণ কৰিছিল। তক্ষশিলাত মানবীয় মূল্যবোধৰ শিক্ষাৰ লগত বিজ্ঞান, কলা, হস্তশিল্পকলাৰ শিক্ষা দিয়া হৈছিল। ভাৰতীয় চিকিৎসা-শাস্ত্ৰ অৰ্থাৎ 'আয়ুৰ্বেদ'ৰ শিক্ষা ইয়াত হৈছিল। সুশ্ৰুত,

চৰক, ধনন্তৰী আদি আয়ুৰ্বেদ চিকিৎসাশাস্ত্ৰৰ জনক। ভগৱান বুদ্ধৰ চিকিৎসক জীৱক তক্ষশিলাত আয়ুৰ্বেদ শাস্ত্ৰৰ শিক্ষা দিছিল। আচাৰ্য চানক্য ইয়াৰে ছাত্ৰ আছিল। এই বিশ্ববিদ্যালয় বৰ্তমানৰ পাকিস্তানত আছিল।

২) বল্লভী - বল্লভী বিশ্ববিদ্যালয়ত দক্ষিণ ভাৰতত। চীনা পৰিব্ৰাজকৰ বিৱৰণ মতে ভাৰতবৰ্ষৰ সকলো ঠাইৰ শিক্ষাৰ্থীয়ে বল্লভীত দুই তিনি বছৰ কাল উচ্চশিক্ষাৰ বাবে আহিছিল। বল্লভীত ধৰ্ম সম্বন্ধীয় শিক্ষাৰ বাহিৰেও নীতি, বাৰ্তা আৰু চিকিৎসা শাস্ত্ৰ আদি কাৰ্যকৰী বিদ্যা শিক্ষাও দিয়া হৈছিল।

৩) জগদল - মগধৰ জগদল নগৰত এই বিশ্ববিদ্যালয় আছিল। এই বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পণ্ডিতসকলে তেওঁলোকৰ বহুত মূল্যবান গ্ৰন্থৰচনাৰে এই বিশ্ববিদ্যালয়খনক বিখ্যাত কৰিছিল। দুখৰ বিষয় মুছলমানসকলৰ ধৰ্মীয় অসহিষ্ণুতাৰ পৰিণতিত এই বিশ্ববিদ্যালয়খন মাত্ৰ এশ বছৰমানহে চলিছিল।

৪) মিথিলা - উপনিষদৰ যুগৰ পৰা মিথিলা হিন্দু সংস্কৃতিৰ এটা প্ৰাচীন বিশ্ববিদ্যালয়। মিথিলাৰ আন নাম বিদেহ। উপনিষদৰ যুগ, ৰামায়ণৰ যুগ আৰু মহাভাৰতৰ যুগৰ পৰা বৌদ্ধযুগলৈকে মিথিলাই বৈদিক যুগৰ খ্যাতি অক্ষুণ্ণ ৰাখিছিল।

৫) বিক্ৰমশিলা - মগধৰ ৰজা ধৰ্মপাল উত্তৰ মগধত এই বিশ্ববিদ্যালয় স্থাপন কৰিছিল। নালন্দা আৰু বিক্ৰমশিলা দুয়োখন বিশ্ববিদ্যালয় ৰজা ধৰ্মপালৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল আছিল বাবে দুয়োখন বিশ্ববিদ্যালয়ৰ প্ৰশাসন একে আছিল। বিক্ৰমশিলা বিশ্ববিদ্যালয় মোগলৰ আক্ৰমণত ধ্বংসপ্ৰাপ্ত হৈছিল। ইয়াত থকা ৰাশি ৰাশি গ্ৰন্থ ভাণ্ডাৰ, বিশ্ববিদ্যালয়ত যুগে যুগে লাঞ্চিত কৰি ৰখা জ্ঞানৰ ভাণ্ডাৰত জুই লগাই ধ্বংস কৰিছিল মুছলিম আৰু কমতাকাৰীয়ে।

৬) নদীয়া বা নবদ্বীপ - নদীয়া বা নবদ্বীপ বিশ্ববিদ্যালয় বৰ্তমানৰ পশ্চিমবংগত। ইয়াত তৰ্কশাস্ত্ৰ, ন্যায়শাস্ত্ৰৰ ওপৰিও স্মৃতি আৰু জ্যোতিষশাস্ত্ৰৰ চৰ্চাত গুৰুত্ব দিছিল।

৭) নালন্দা - বিহাৰৰ ৰাজগৃহৰ ওচৰত নালন্দা বিশ্ববিদ্যালয় আছিল। জৈনসকলৰ মহাবীৰে ইয়াত ১৪ বছৰ কাল অতিবাহিত কৰিছিল। জনশ্রুতি মতে 'ন-আলম-দা' শব্দ সমষ্টিৰ পৰা কালক্রমত নালন্দা হয়। জাতকৰ মতে বুদ্ধদেৱে এই ঠাইত যথেষ্ট পৰিমাণে দান কৰিও তৃপ্তি লাভ কৰিব পৰা নাছিল। দা ঋতুৰ অৰ্থ দান কৰা, ন-আলম মানে অতৃপ্তি।

ৰাইজৰ দান দক্ষিণাৰে নালন্দা বিশ্ববিদ্যালয় গঢ়ি উঠিছিল। জনা মতে পাঁচশ ব্যৱসায়ীয়ে নালন্দা বিহাৰস্থ ঠাইখিনি কিনি বুদ্ধৰ নামত উচৰ্গা কৰিছিল। তাৰ পিচতো কেইবাহাজাৰ বছৰ জুৰি বিভিন্ন সম্ৰাটসকলে নালন্দাৰ বাবে দান আগবঢ়াইছিল। এই দানবোৰেৰে শিক্ষাব্যৱস্থা আৰু বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ঘৰ-দুৱাৰ সজা হৈছিল। হিউ-য়েন-চাঙৰ বিৱৰণী মতে শকাব্দিত্য, বুদ্ধগুপ্ত, তথাগত গুপ্তা, বালাদিত্য ব্ৰজ, হৰ্ষবৰ্দ্ধন আদি ছয়জন সম্ৰাটে ছয়টা বিহাৰ নিৰ্মাণ কৰিছিল। সম্ৰাটসকলে নালন্দাৰ বাবে ভূমিদানো কৰিছিল। সম্ৰাট হৰ্ষবৰ্দ্ধনে এশখন গাঁওৰ ৰাজহ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ব্যয়ৰ বাবে দান কৰিছিল। হৰ্ষবৰ্দ্ধনৰ পিচত ৰজা পূৰ্ণবৰ্মা, সুৰেশ্বৰ বৰ্মন, যশোবৰ্মন আদি সম্ৰাটে নালন্দাৰ বাবে দান দিছিল।

নালন্দা বিশ্ববিদ্যালয় এইদৰে কেইবাশ শতিকা দান-বৰঙণিৰে চলিছিল। বঙ্গদেশৰ পালবংশৰ ৰজা ধৰ্মপালদেৱ, দেৱপাল দেৱ আদিয়েও দানৰ দ্বাৰা সহায় কৰিছিল। সুমাত্ৰাৰ ৰজা বলপুত্ৰদেৱেও বিহাৰ নিৰ্মাণ কৰি দিছিল। এইদৰে নালন্দা বিশ্ববিদ্যালয় দান-বৰঙণিৰে সমৃদ্ধ আছিল আৰু আন শ্ৰেষ্ঠ বিশ্ববিদ্যালয় হিচাবে সুখ্যাতি লাভ কৰিছিল।

নালন্দা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ খ্যাতি ভাৰতৰ সীমা চেৰাই পৃথিৱীৰ সৰ্বত্ৰ বিয়পি পৰিছিল। চীন, তিব্বত, কোৰিয়া, মাল্গলিক আদি দেশৰ পৰা নালন্দালৈ শিক্ষাৰ্থী আহিছিল আৰু শিক্ষাৰ্থীসকলক মানুহে সন্মানৰ চকুৰে চাইছিল। সেই সময়ত নালন্দাৰ পুথিভঁৰাল বিশ্ববিদ্যালয়খনতে আছিল। ধৰ্মগন্ধ নামে এক বিশেষ অঞ্চলত পুথিভঁৰাল আৰু পাঠাগাৰ আছিল। ইয়াৰ পাঠাগাৰ আৰু পুথিভঁৰালৰ বাবে ৰত্ন-গাগৰ, ৰত্নাদধি আৰু ৰত্ন ৰঞ্জক নামৰ তিনিটা বৃহৎ অট্টালিকা আছিল। ৰত্ননাগৰ ন-মহলীয়া আছিল।

দুৰ্ভাগ্যৰ বিষয় মোগল সেনাপতি বখটিয়াৰ খিলিজিয়ে আক্ৰমণ কৰি ভাৰতৰ গৌৰৱ, পৃথিৱীৰ জ্ঞান-ভাণ্ডাৰ আৰু

জ্ঞান প্ৰসবৰ কেন্দ্ৰ নালন্দা বিশ্ববিদ্যালয় ধ্বংস কৰি দিছিল। কথিত আছে বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পুথিভঁৰালত থকা গ্ৰন্থসমূহ জ্বলাই দিয়াত পুৰি শেষ হ'বলৈ ছয়মাহৰো বেছি লাগিছিল।

প্ৰয়াত গিৰিধৰ শৰ্মাদেৱে ১৯৪৮ চন মানৰ পৰা বিহাৰাৰ স্থায়ী বাসিন্দা আছিল আৰু সমগ্ৰ বিহাৰাৰী অঞ্চলৰ উন্নয়নৰ বাবে গভীৰভাৱে চিন্তা কৰিছিল। বিহাৰাৰী বিশিষ্ট ব্যক্তিসকলৰ সহযোগত তেওঁ "বিহাৰাৰী উন্নয়ন সমিতি" গঠন কৰে, যিখনে আজিও সক্ৰিয় হৈ আছে। "বিহাৰাৰী উন্নয়ন সমিতি"ৰ উদ্যোগত তেওঁ নালন্দা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ আৰ্হিত প্ৰাইমাৰী পৰ্যায়ৰ পৰা বিশ্ববিদ্যালয় পৰ্যায়লৈ শিক্ষানুষ্ঠানৰ পাতনি মেলিছিল। প্ৰাইমাৰী শিক্ষাৰ বাবে 'আৰ্য পাঠশালা', বিহাৰাৰী নামঘৰতে এখন এম ই স্কুল প্ৰতিষ্ঠা কৰি পিছলৈ এই এম.ই স্কুলখনে আৰ্যবিদ্যাপীঠ বহুমুখী উচ্চতৰ মাধ্যমিক বিদ্যালয়লৈ উন্নীত কৰা হ'ল।

গিৰিধৰ শৰ্মাদেৱৰ গৌৰৱোজ্জ্বল কৰ্ম হ'ল আৰ্যবিদ্যাপীঠ কলেজৰ প্ৰতিষ্ঠা। বিহাৰাৰীৰ দক্ষিণ দিশত 'চেৰাপভাটি' নামৰ অখ্যাত অঞ্চলটিৰ কাষৰ ভৰলু নদীৰ ওচৰত দহ/বাৰ ফুট দ পিতনি পুতি ১৯৫৮ চনৰ ২৯ জুলাই তাৰিখে শুভাৰম্ভ কৰা হ'ল তেওঁৰ সপোনৰ 'আৰ্য বিদ্যাপীঠ কলেজ'।

গুৱাহাটীৰ দৰে ডাঙৰ চহৰত থাকিও চেৰাপভাটিৰ দৰে অনুন্নত ঠাইত জ্ঞানৰ পোহৰ বিলাবলৈকে শৰ্মাদেৱে ঠাইখন শিক্ষাকেন্দ্ৰলৈ ৰূপান্তৰিত কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰিছিল, কিয়নো সেই অঞ্চলত শিক্ষানুষ্ঠান তেনেকৈ গঢ়ি উঠা নাছিল, ৰাষ্ট্ৰ-ঘাট আদিও সুচল নাছিল। তেওঁ জানিছিল যে এনে ধৰণৰ অনুষ্ঠানে অঞ্চলটোৰ বিকাশত সহায়ক হ'ব আৰু সঁচাকৈয়ে বৰ্তমান অঞ্চলটোৰ উন্নতিত দেখা গৈছে তাৰ প্ৰভাৱ। নতুনকৈ আৰম্ভ কৰা কলেজখনত ১৭টা বিষয় পঢ়ুৱা হৈছিল আৰু তেওঁৰ অক্লান্ত শ্ৰমৰ ফলস্বৰূপে কলেজখনৰ পৰীক্ষাৰ ফলাফল সেই সময়ৰ আন সকলো কলেজকে চেৰ পেলাইছিল। সেয়েহে আৰ্যবিদ্যাপীঠ কলেজে সমগ্ৰ অসমৰ শিক্ষাৰ্থীৰ লগতে বিদ্বৎ সমাজৰ মাজত বিশেষ ধৰণৰ চাঞ্চল্যৰ সৃষ্টি কৰিছিল। পিছলৈ গণিত আৰু অসমীয়া বিষয়ত স্নাতকোত্তৰ শ্ৰেণীও খোলা হৈছিল। অৱশ্যে উপযুক্ত অধ্যাপকৰ অভাৱত দহ বছৰমান পিছত অসমীয়াৰ স্নাতকোত্তৰ ক্লাচ বন্ধ কৰি দিয়া হৈছিল। শৈক্ষিক দিশত বিশেষকৈ বিজ্ঞানৰ স্নাতক মহলাৰ ফলাফলৰ

বাবে আৰ্যবিদ্যাপীঠে সকলোৰে চকু থিয় কৰাই দিলে। ঐতিহ্যপূৰ্ণ কটন কলেজৰ সমকক্ষ হোৱাই নহয়, কেইটামান বিষয়ত কটনক চেৰ পেলাবলৈকো সক্ষম হ'ল। শৰ্মাদেৱে তেওঁৰ সপোনৰ নালন্দাখনত সকলো বিষয়তে স্নাতকোত্তৰ বিভাগ খোলাৰ হেঁপাহ ৰাখিছিল। কিন্তু সেই সপোন আজিলৈকে কলেজখনত আধৰুৱা হৈ আছে।

নালন্দা বিশ্ববিদ্যালয় যিদৰে ৰাইজৰ দান-বৰঙণিৰে গঢ়ি উঠিছিল, প্ৰয়াত গিৰিধৰ শৰ্মাৰ আৰ্য্য বিদ্যাপীঠকো ৰাইজৰ দান-বৰঙণিৰে গঢ়ি উঠিছিল। তেখেতৰ মহৎ উদ্দেশ্যক সন্মান কৰি সকলোৰে যথাসাধ্য দান-বৰঙণি আগবঢ়ালে। ঘোঁৰাগাড়ী চলোৱা বিহাৰী এজনে মাটি দান দিলে, একেস্থানত থকা প্ৰায় দহ বিঘা মাটি দিলে মাছখোৱাৰ দানবীৰ আব্দুল হাই আৰু টালেবুদ্দিন আহমেদ, বিহাৰীৰ দুই ভাতৃ গজেন দাস- পদ্ম দাস, দানবীৰ বিহাৰীৰ চৰ্দাৰ সন্তোষ সিং, শিলপুখুৰীৰ অচলা ভূঞা আদি উল্লেখযোগ্য দাঁতা। তুলসী গোৱালনী নামৰ বিহাৰী মহিলা এগৰাকীয়ে তেওঁৰ সাঁচতীয়া ধনৰ টোপোলাটোও দান হিচাবে আগবঢ়ালে। গাখীৰ বেচি পোৱা ধনেৰে তেওঁ কলেজৰ শ্ৰেণীকোঠা এটা নিৰ্মাণ কৰি দিছিল। চৰ্দাৰ সন্তোষ সিঙে কলেজৰ বৰ্তমানৰ 'গুৰু নানক' প্ৰেক্ষাগৃহটো নিৰ্মাণ কৰি দিছিল 'সদৌ অসম শিখ সমাজৰ হৈ'। যিসকল সদাশয় ব্যক্তিৰ দান-বৰঙণিৰে আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ গঢ়ি উঠিছিল তেওঁলোকৰ নাম কলেজত লিপিবদ্ধ হৈ আছে। হয়তো নালন্দা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা অহা ই এক প্ৰেৰণাদায়ক কাহিনী যাৰ বাবে মানুহে ইয়াক নালন্দা বিশ্ববিদ্যালয় বুলিব বিচাৰে।

ভাৰতীয় সংস্কৃতিত শিক্ষাক পৱিত্ৰতম প্ৰক্ৰিয়া বুলি অভিহিত কৰা হয়। ভগবান শ্ৰীকৃষ্ণই গীতাত কৈছে “ন হি জ্ঞানেন সদৃশং পবিত্ৰ তম বিদ্যাত” — অৰ্থাৎ জ্ঞানৰ সমান পবিত্ৰ একো নাই। মহাভাৰততো কোৱা হৈছে, “নাস্তি বিদ্যা সম চক্ষু”, অৰ্থাৎ বিদ্যাৰ সমান দ্বিতীয় নেত্ৰ নাই। ভাৰতীয় দৰ্শনত অজ্ঞানক আন্ধাৰ আৰু জ্ঞানক পোহৰ বুলি কোৱা

হৈছে। শিক্ষাও এবিধ পোহৰ। “তমসো মা জ্যোতিৰ্গময়” — অৰ্থাৎ আন্ধাৰৰ পৰা পোহৰলৈ লৈ যোৱাটোৱেই শিক্ষাৰ প্ৰধান কাৰ্য।

সাধাৰণতে অক্ষৰ জ্ঞানকে অৰ্থাৎ পাঠ্যপুথি বা বিভিন্ন বিষয়ৰ পাঠ্যক্ৰমৰ অধ্যাপনাকে শিক্ষা বুলি ধৰা হয়। কিন্তু বাস্তৱ ক্ষেত্ৰত শিক্ষাৰ পৰিধি অতি বিস্তৃত। মানৱ জ্ঞানৰ সকলো দিশেই ভাষা জ্ঞানত বা লিপিবদ্ধ আকাৰত প্ৰকাশ নহয়। যি ক্ৰিয়াৰ জৰিয়তে মানুহে নিজৰ অৰ্জিত জ্ঞান আনলৈ হস্তান্তৰিত কৰাৰ চেষ্টা চলায়, সেয়াই হৈছে শিক্ষণ প্ৰক্ৰিয়া। এই প্ৰক্ৰিয়া বা প্ৰচেষ্টা কেৱল শিক্ষানুষ্ঠানত সীমিত নহয়, পৰিয়াল আৰু সমাজৰো এক মুখ্য ভূমিকা ইয়াত থাকে। ইয়াৰ বাহিৰেও আন বহুতো অনুষ্ঠান আছে যিবোৰ শিক্ষণ কাৰ্যৰ লগত প্ৰত্যক্ষ বা পৰোক্ষভাৱে জড়িত। সেইবোৰ হৈছে আলোচনা চক্ৰ, সংগ্ৰহালয়, পুথিভঁৰাল, প্ৰদৰ্শন, শিক্ষামূলক ভ্ৰমণ, চিত্ৰশালা, ৰেডিঅ', টি.ভি., আলোচনী, বাতৰিকাকত, তৰ্ক প্ৰতিযোগীতা, বৰ্তমান তথ্য প্ৰযুক্তিৰ দিনৰ ইণ্টাৰনেট, মোবাইল ফোন ইত্যাদি।

বৰ্তমান যুগত অতি প্ৰভাৱশালী শিক্ষণ প্ৰক্ৰিয়া হৈছে গ্ৰন্থমেলা, যাৰ দ্বাৰা জ্ঞান অনুসন্ধিৎসু সকলৰ গ্ৰন্থ অধ্যয়ন, গ্ৰন্থ সংগ্ৰহৰ এক সুন্দৰ পৰিৱেশ পোৱা যায়। আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ কলেজে অহা ১৭ ফেব্ৰুৱাৰীৰ পৰা পাতিব ওলোৱা গ্ৰন্থমেলা নিশ্চয়কৈ জ্ঞানসাধনাৰ ক্ষেত্ৰত এক মহৎ প্ৰচেষ্টা হ'ব। যোৱা বছৰ অনুষ্ঠিত হোৱা হীৰক জয়ন্তীৰ সমাৰোহতো আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ, সৰুকৈ এক গ্ৰন্থমেলা পতা দেখা গৈছিল য'ত গ্ৰন্থৰ সুবাসে অনুষ্ঠানটোৰ সৌষ্ঠৱ দুগুণে বৃদ্ধি কৰিছিল। আশা কৰা হৈছে এইবাৰ পাতিব লোৱা গ্ৰন্থমেলাৰ দ্বাৰা আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ কলেজে অসমৰ, শিক্ষা জগতত পুনৰ এক নৱচেতনাৰ উন্মেষ ঘটাব।

॥ জয়তু আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ ॥

(লেখক দৰ্শন বিভাগৰ অৱসৰপ্ৰাপ্ত অধ্যাপিকা, আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়।)

উচ্চশিক্ষাৰ মৃত্যু ঘটনা ?

ড° দীনেশ বৈশ্য

বিজেপি চৰকাৰখনে তেওঁলোকৰ ৫টা বছৰৰ শেষৰটো বছৰত অনুভৱ কৰিলে যে উচ্চশিক্ষা ক্ষেত্ৰত এক অতি জৰুৰী সংস্কাৰৰ প্ৰয়োজন হৈছে। অতি ততাতৈয়াকৈ চৰকাৰৰ মানৱ সম্পদ উন্নয়ন মন্ত্ৰালয়ে এখন বিধেয়ক প্ৰস্তুত কৰিলে। লোকসভাৰ অহা বৰ্ষাকালীন অধিবেশনত এই বিধেয়ক উত্থাপন কৰা হ'ব। এই বিধেয়কৰ শিৰোনাম হ'ল - Repeat of UGC Act বা Higher Education Commission of India Act, 2018। এই বিধেয়ক সংসদত গৃহীত হ'লে (গৃহীত হোৱাৰ সম্ভাৱনাই বেছি) ১৯৫৬ চনত ভাৰতবৰ্ষৰ পাৰ্লামেণ্টত গৃহীত হোৱা The University Grants Commission Act, 1956 আইনখন নাইকিয়া হ'ব আৰু তাৰ ঠাইত Higher Education Commission of India বা উচ্চশিক্ষা আয়োগ, ভাৰত নামৰ এক নতুন সংস্থাই দেশৰ উচ্চ শিক্ষা ব্যৱস্থাটোৰ পৰিচালনাৰ দায়িত্ব ল'ব।

ভাৰত চৰকাৰে এনে এক সময়ত ইউ জি ছি নামৰ অতি জনপ্ৰিয় আৰু বিখ্যাত সংস্থাটো ভাঙি দি তাৰ ঠাইত উচ্চশিক্ষা আয়োগ নামৰ এক নতুন সংস্থা গঠন কৰি দেশৰ উচ্চ শিক্ষা ব্যৱস্থাটো পৰিচালনা কৰিবলৈ ওলাইছে যিটো সময়ত ভাৰতবৰ্ষত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ সংখ্যা প্ৰায় নশ আৰু কলেজৰ সংখ্যা ৪০ হাজাৰৰ ওপৰ, ২০১৬-১৭ চনৰ হিচাপ মতে। প্ৰায় নশ বিশ্ববিদ্যালয় আৰু ৪০ হাজাৰ কলেজ থকা সময়ত ভাৰতবৰ্ষৰ উচ্চশিক্ষা লাভ কৰিবলৈ সাহস হোৱা ছাত্ৰৰ সংখ্যা কিন্তু অতি দুখ লগাকৈ কম, মাত্ৰ ২৬ শতাংশ।

ভাৰতবৰ্ষত UGC বা বিশ্ববিদ্যালয়ত অনুদান আয়োগ নামৰ সংস্থা, এটাৰ জন্ম হৈছিল দেশ স্বাধীন হোৱাৰ আগতেই ১৯৪৫ চনত। প্ৰাক্-স্বাধীনতা কালতেই প্ৰতিষ্ঠিত আলিগড়, বেনাৰস আৰু দিল্লী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ কাম-কাজ পৰিচালনা কৰিবলৈ বৃটিছ চৰকাৰে এই সংস্থা গঠন কৰিছিল। স্বাধীনতাৰ পিছত ১৯৪৮-৪৯ চনত চৰকাৰে সৰ্বপল্লী ৰাধাকৃষ্ণক অধ্যক্ষ নিযুক্তি দি এখন বিশ্ববিদ্যালয়ত শিক্ষা আয়োগ গঠন কৰি দিছিল। এই আয়োগৰ সভাপতি ৰাধাকৃষ্ণৰ পৰামৰ্শ মতেই

যুক্তৰাজ্যৰ উচ্চশিক্ষা পৰিচালনা কৰা সংস্থা University Grants Committee ৰ আৰ্হিত ভাৰতবৰ্ষতো এক University Grants Commission নামৰ সংস্থা গঠন কৰা হয় দেশৰ উচ্চশিক্ষাৰ সুস্থ পৰিচালনাৰ বাবে। ১৯৫২ চনত চৰকাৰে এই পৰামৰ্শ বাস্তৱ লয় আৰু ১৯৫৩ চনত তেতিয়াৰ শিক্ষামন্ত্ৰী মৌলানা আবুল কালাম আজাদে UGCৰ দ্বাৰা উদ্ঘাটন কৰে। শেষত ১৯৫৫ চনত সংসদত University Grants Commission Act, 1956 অনুমোদিত হয়। সেই মতেই UGC এক সম্পূৰ্ণ স্বতন্ত্ৰ সংস্থা। বিশিষ্ট শিক্ষাবিদ সকলৰ দ্বাৰা গঠিত এই স্বতন্ত্ৰ সংস্থাই ১৯৫৬ চনৰ পৰা আজিৰ তাৰিখলৈ ভাৰতবৰ্ষৰ উচ্চশিক্ষাৰ সকলো কাম-কাজ পৰিচালনা কৰি আহিছে। তিনিকুৰি বছৰৰো অধিক কাল ইউ জি ছিয়ে দেশৰ বিশ্ববিদ্যালয়, কলেজ আৰু অন্যান্য উচ্চ শিক্ষানুষ্ঠান সমূহৰ স্বীকৃতি প্ৰদান, গণবক্তা নিয়ন্ত্ৰণ, অনুদান প্ৰদান আদি সকলো কাম কৰি আহিছে। ভিতৰুৱা গাঁৱৰ কলেজ সমূহেও ইউ জি ছিৰ অনুদানেৰে ঘৰ-দুৱাৰ সাজিছে, শিক্ষকৰ উচ্চশিক্ষাৰ বাবে অনুদান লাভ কৰিছে, এইবিলাক কাম অতি সহজে হৈছিল বুলি উপাচার্য অধ্যক্ষসকলে মন্তব্য কৰিছে। এতিয়া প্ৰস্তাৱিত উচ্চশিক্ষা আয়োগে অনুদান দিয়া কামটো নকৰে। শিক্ষানুষ্ঠানসমূহে অনুদান লাভ কৰিব লাগিব মন্ত্ৰালয়ৰ পৰা। স্বাভাৱিকতে চৰকাৰী বিভাগ বা মন্ত্ৰালয়ৰ পৰা অনুদান লাভ কৰা কাৰ্যত ৰাজনৈতিক হস্তক্ষেপ থাকিব। অৰ্থাৎ এতিয়াৰ পৰা উচ্চশিক্ষা পৰিচালনা ব্যৱস্থাত ৰাজনৈতিক হস্তক্ষেপ হ'ব।

তিনিকুৰিৰো অধিক কাল ধৰি দেশৰ উচ্চশিক্ষাৰ ব্যৱস্থাৰ লগত সুপৰিচিত, প্ৰতিষ্ঠিত আৰু জনপ্ৰিয় হৈ পৰা, দেশৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ শিক্ষাবিদ জনৰ পৰামৰ্শ মতে স্থাপিত হোৱা এই সংস্থাটো হঠাতে বিলুপ্ত কৰিব লগা কিয় হ'ল। তাকো ইমান ততাতৈয়াকৈ। তিনিকুৰি বছৰ চলি থকা সংস্থাটোৰ মৃত্যু ঘটাই তাৰ ঠাইত এটা নতুন সংস্থা সৃষ্টি কৰিবলৈ তৎপৰ হৈছে চৰকাৰখন? বহুত প্ৰশ্ন কৰিছে, কিয় এই তৎপৰতা? দেশৰ

শিক্ষা ব্যৱস্থাটোৰ 'সংস্কাৰ' কৰিবলৈ প্ৰস্তুত কৰা এই বিধেয়কখন ব্যাপক ভাৱে চৰ্চা হোৱাৰ প্ৰয়োজন আছিল। শিক্ষাবিদ শিক্ষক সংস্থাবিলাকে বিধেয়কখন চালিজাৰি চাবলৈ যথেষ্ট সময় পাব লাগিছিল। কিন্তু চৰকাৰে ইমান ইমান তৎপৰ হৈ বিধেয়কখন গ্ৰহণ কৰিব বিচাৰিছে যে দেশৰ মানুহ শিক্ষক ছাত্ৰক সময় দিছে মাত্ৰ এটা সপ্তাহ। বিধেয়কখন সম্পৰ্কে কাৰোবাৰ কিবা ওজৰ-আপত্তি বা সংশোধন প্ৰস্তাৱ থাকিলে অহা ৭ জুলাইৰ ভিতৰত দিব লাগিব।

ইতিমধ্যে দিল্লী বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষক সংস্থাই এই বিধেয়কৰ বিৰোধিতা কৰিছে। তেওঁলোকে কৈছে যে এই বিধেয়ক গৃহীত হ'লে দেশত উচ্চশিক্ষা ব্যৱস্থা ভাঙি থানবান হ'ব। উচ্চশিক্ষাত ভয়ংকৰ ভাৱে ৰাজনৈতিক হস্তক্ষেপ হ'ব যাৰ ফলত কলেজ বিশ্ববিদ্যালয়সমূহৰ শৈক্ষিক বাতাবৰণ ক্ষতিগ্ৰস্ত হ'ব। প্ৰশ্ন উঠিছে বিজেপি চৰকাৰে তেওঁলোকৰ শেষৰ বছৰটোত ইমান ততাতৈয়াকৈ এই বিধেয়ক আনিলে কিয়? বিজেপি দলে নিৰ্বাচনৰ সময়ত কৈছিল—তেওঁলোকে দেশৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাটো সংস্কাৰ সাধন কৰি নতুন শিক্ষানীতি প্ৰবৰ্ত্তন কৰিব। চৰকাৰে কেইজনমান আমোলাক সদস্য হিচাপে লৈ এখন কমিটিও গঠন কৰি দিলে। উল্লেখযোগ্য যে, এই কমিটিত এজনো শিক্ষাবিদ নাই আটাইকেইজন আমোলা বিষয়া। কমিটিখনে "নতুন শিক্ষা নীতি ২০১৬"ৰ এক আট্টেশ পৃষ্ঠাৰ প্ৰতিবেদনো জমা দিলে। কিন্তু কিবা অজান কাৰণত চৰকাৰে এই প্ৰতিবেদন গ্ৰহণ নকৰিলে, কেৱল এই প্ৰতিবেদনৰ পৰা কপি পেষ্ট কৰি ৪৮ পৃষ্ঠাৰ এক টোকা প্ৰস্তুত কৰিলে। মূল প্ৰতিবেদন প্ৰকাশ নকৰিলে আৰু কমিটিখন ভংগ কৰি নতুন কমিটি এখন গঠন কৰিলে। নতুন কমিটিৰ কাৰ্যকালো এই জুন মাহত শেষ হ'ল। সম্পূৰ্ণ প্ৰতিবেদন দিবলৈ হয়তো আৰু কিছু সময় লাগিব। তেতিয়ালৈ হয়তো এইখন চৰকাৰৰ কাৰ্যকাল শেষ হওঁ হওঁ হ'ব বা নিৰ্বাচন ঘোষিত হ'ব। এনে এক সন্ধিক্ষণত চৰকাৰে কোনো নীতি ঘোষণা নকৰাকৈ তিনিবুৰি বছৰীয়া সংস্থা এটা ভাঙি দি তাৰ ঠাইত এটা নতুন সংস্থা গঠন কৰিবলৈ ইমান ততাতৈয়াকৈ সিদ্ধান্ত কিয় ল'লে, তাক লৈও প্ৰশ্ন উত্থাপিত হৈছে।

প্ৰস্তাৱিত উচ্চশিক্ষা আয়োগৰ অন্য এক লক্ষ্য হ'ল উচ্চশিক্ষা ব্যৱস্থাটো বাণিজ্যমুখী কৰা ইতিমধ্যে চৰকাৰে উচ্চশিক্ষাৰ খৰছ ভয়ানক ভাৱে কমাই আনিছে। এই আয়োগ

প্ৰতিষ্ঠিত হ'লে ইউ জি ছিয়ে ইমান দিনে সহজভাৱে কলেজ বিশ্ববিদ্যালয় সমূহক দি অহা অনুদান কৰ্ত্তন কৰা হ'ব। ইতিমধ্যে দেশৰ কলেজ বিশ্ববিদ্যালয় সমূহত অদ্যপি কেন্দ্ৰীয় বিশ্ববিদ্যালয় সমূহতো শিক্ষকৰ পদ হাজাৰে হাজাৰে খালী লৈ পৰি আছে। এই পদসমূহত চৰকাৰে নিযুক্তি দিয়া নাই। ফলস্বৰূপে কলেজ বিশ্ববিদ্যালয় সমূহে অস্থায়ী ঠিকান্তিতিক শিক্ষকেৰে পাঠদান কাৰ্য চলাই আহিছে। তাৰ বাবে কলেজ বিশ্ববিদ্যালয় সমূহে বৰ্দ্ধিত হাৰত মাছুল ল'বলগীয়া হৈছে। দেখা গৈছে চৰকাৰী কলেজ বিশ্ববিদ্যালয় সমূহৰ ২০ ৰ পৰা ৩০ শতাংশ ব্যক্তিগত খণ্ডৰ দৰেই হৈছে। শিক্ষাবিদ সকলে আশংকা কৰিছে উচ্চশিক্ষা আয়োগ গঠন হ'লে আৰু অনুদান দিয়া ব্যৱস্থাটো মন্ত্ৰালয় তথা বিভাগলৈ হস্তান্তৰিত হ'লে চৰকাৰী অনুদান লাভ কৰাটো কেৱল ৰাজনৈতিকেই নহ'ব অতি দুৰূহ হৈ পৰিব। এনে এক পৰিস্থিতিত চৰকাৰী উচ্চ শিক্ষা ব্যৱস্থাটো নামতহে চৰকাৰী হৈ থাকিব কামত ব্যক্তিগত বাণিজ্যিক কলেজ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ দৰেই হ'ব। প্ৰস্তাৱিত বিধেয়কখনত কোৱা হৈছে উচ্চশিক্ষা আয়োগে দেশৰ উচ্চশিক্ষা ক্ষেত্ৰৰ শিক্ষানুষ্ঠান বিলাকৰ পৰিচালনা ব্যৱস্থাৰ প্ৰতি অধিক নজৰ দিব আৰু অধিক স্বতন্ত্ৰতাৰ ব্যৱস্থা কৰিব। ইউ জি ছিয়ে দুটা কামেই কৰিছিল — নীতি নিৰ্দ্ধাৰণ কৰিছিল আৰু অনুদানো দিছিল। এতিয়া আয়োগে এক পইচাও অনুদান নিদিয়, অনুদান দিব শিক্ষা বিভাগে। আয়োগে বিশ্ববিদ্যালয় আৰু কলেজ বিলাকক যি স্বতন্ত্ৰতা দিব সেই স্বতন্ত্ৰতা মানে হ'ব অৰ্থনৈতিক স্বতন্ত্ৰতা। অৰ্থাৎ শিক্ষানুষ্ঠান সমূহে কলেজ বিশ্ববিদ্যালয় চলাবলৈ বিত্ত আহৰণ কৰিব লাগিব। গাঁৱৰ কলেজ এখনে যে ৰাজ্যিক বিশ্ববিদ্যালয় এখনে অৰ্থনৈতিক স্বতন্ত্ৰতাৰ নামত এটাই কাম কৰিব পাৰিব ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ মাছুল বৃদ্ধি কৰিব পাৰিব আৰু কম পইচাত অস্থায়ী শিক্ষকৰ দ্বাৰা পাঠদানৰ ব্যৱস্থা কৰিব পাৰিব।

এতিয়াও কলেজ বিশ্ববিদ্যালয় বিলাকে তাকেই কৰি আছে। কাৰণ চৰকাৰে যোৱা বহু বছৰ ধৰি ছাত্ৰৰ সংখ্যা, বৃদ্ধিৰ অনুপাতে শিক্ষক নিযুক্তি দিয়াটো নায়েই বৰং অৱসৰপ্ৰাপ্ত শিক্ষকৰ পদৰো পাকে প্ৰকাৰে নিযুক্তি বন্ধ কৰিছে। দিল্লী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ শিক্ষক সংস্থাই কৈছে যে এই বিধেয়ক গৃহীত হ'লেই দেশৰ কলেজ বিশ্ববিদ্যালয় বিপদত পৰিব। অস্থায়ী ভাৱে কাম কৰি থকা শিক্ষক সকলৰ চাকৰি যাব। সমগ্ৰ দেশত

এনেকুৱা লাখ লাখ অস্থায়ী শিক্ষকে চাকৰি হেৰুৱাব। কেৱল দিল্লী বিশ্ববিদ্যালয়তেই ৫ হাজাৰ অস্থায়ী শিক্ষকৰ চাকৰি যাব। ইয়াৰ ফলত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ পাঠদান ব্যৱস্থা ভয়ংকৰ ভাৱে ব্যাহত হ'ব।

উচ্চশিক্ষাৰ সংস্কাৰৰ প্ৰসংগত যি সকলে এটা কথা কৈ আছে যে ভাৰতবৰ্ষত বিশ্বৰ শ্ৰেষ্ঠ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ তালিকাত এশ খনত এখনো নাই। কোৱা হৈছে শিক্ষাৰ মান নিম্নগামী হৈছে। এই প্ৰসংগত ভাৰতবৰ্ষত ভাল ভাল বিশ্ববিদ্যালয় সমূহৰ শিক্ষক সংস্থাসমূহে মন্তব্য কৰিছে যে বিশ্বত শ্ৰেষ্ঠ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ তালিকাত এশৰ ভিতৰত স্থান নোহোৱাৰ এটা প্ৰধান কাৰণ হ'ল ছাত্ৰশিক্ষাৰ অনুপাত। দিল্লী বিশ্ববিদ্যালয়ে যদি ছাত্ৰ শিক্ষকৰ অনুপাত অন্যান্য শ্ৰেষ্ঠ বিশ্ববিদ্যালয় সমূহৰ দৰে ভাল কৰিব পাৰিলেহেঁতেন। তেনেহ'লে নিশ্চিত ভাৱে দিল্লী বিশ্ববিদ্যালয় আৰু তেনেকুৱা কেইবাখনো বিশ্ববিদ্যালয় তালিকাৰ বহুত আগত থাকিলেহেঁতেন।

বিজেপি চৰকাৰে নিৰ্বাচনী ইস্তাহাৰতেই এটা কথা কৈছে যে MOE অৰ্থাৎ Massive Online Education ব্যৱস্থা প্ৰবৰ্ত্তন কৰিব। ইতিমধ্যে বিশ্ববিদ্যালয়সমূহত Online পৰীক্ষা ব্যৱস্থা প্ৰবৰ্ত্তন হৈছে। ফলস্বৰূপে পৰীক্ষা ব্যৱস্থাটো বিশ্ববিদ্যালয়ৰ শিক্ষকৰ হাতৰ পৰা কোম্পানীৰ হাতলৈ গৈছে। বিদেশৰ পৰা ভালেমান কোম্পানী আহি এতিয়া দেশৰ পৰীক্ষা আৰু শিক্ষা ব্যৱস্থাত ব্যৱসায় আৰম্ভ কৰিছে।

অলপতে ভাৰত চৰকাৰৰ শিক্ষা বিভাগে ঘোষণা কৰিছে যে কলেজৰ শিক্ষক হ'বলৈ কেৱল NET থাকিলেই নহ'ব পি. এইচ. ডি হ'ব লাগিব আৰু কৈছে বিদেশী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা লোৱা পি. এইচ. ডি. ডিগ্ৰীও গ্ৰহণযোগ্য হ'ব। চৰকাৰে

এই সিদ্ধান্ত লোৱাৰ একমাত্ৰ কাৰণটো হ'ল বিশ্ব বাণিজ্য সংস্থাৰ সৈতে চৰকাৰে চুক্তি স্বাক্ষৰ কৰিছে বিদেশী বিশ্ববিদ্যালয়ক ভাৰতবৰ্ষত শিক্ষাৰ বাণিজ্য কৰিবলৈ দিবলৈ। ইতিমধ্যে সাম্ৰাজ্যবাদী দেশসমূহৰ বিশ্ববিদ্যালয়ত সমূহে শিক্ষাৰ, বাণিজ্য ভাৰতবৰ্ষত আৰম্ভ কৰিছে।

ইউ জি ছিক বন্ধ কৰি তাৰ ঠাইত উচ্চ শিক্ষা আয়োগ গঠন কৰাৰ প্ৰধান কাৰণটো হ'ল ভাৰতবৰ্ষৰ উচ্চশিক্ষা ব্যৱস্থা সম্পূৰ্ণ বাণিজ্যিক কৰাটো। প্ৰধানমন্ত্ৰী মোডীয়ে অলপতে দেশৰ কুৰিখন বিশ্ববিদ্যালয়লৈ বুজন পৰিমাণৰ চৰকাৰী অনুদান প্ৰদানৰ কৰা ঘোষণা কৰিছে। এই কুৰিখন বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ১০ খন চৰকাৰী আৰু ১০ খন ব্যক্তিগত। ১০ খন ব্যক্তিগত বিশ্ববিদ্যালয়ক বুজন পৰিমাণৰ ৰাজহুৱা, চৰকাৰী ধনৰ অনুদান দিয়া কথাটোৱে প্ৰমাণ কৰিছে যে চৰকাৰে ব্যক্তিগত আৰু চৰকাৰী ৰাজহুৱা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ মাজত কোনো পাৰ্থক্য ৰখা নাই বা ৰাখিব নিবিচাৰে। নতুন উচ্চশিক্ষা আয়োগে স্বীকৃতিৰ ক্ষেত্ৰত ব্যক্তিগত আৰু বিদেশী বিশ্ববিদ্যালয়ক অগ্ৰাধিকাৰ দিব বুলি ইতিমধ্যে একাংশ শিক্ষাবিদে সন্দেহ কৰিছে। অনুদান যিহেতু আয়োগে নিদিয়োই গতিকে অনুদানৰ অভাৱত চৰকাৰী কলেজৰ, বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অৱস্থা ক্ৰমাৎ বেয়ালৈ গতি কৰিব আৰু তাৰ ঠাইত ব্যক্তিগত বাণিজ্যিক শিক্ষাব্যৱস্থাটো ব্যাপকভাৱে গঢ়ি উঠিব। চৰকাৰৰ প্ৰধান উদ্দেশ্যটোৱেই হ'ল বিশ্ব বাণিজ্য সংস্থাৰ নিৰ্দেশ মানি দেশৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাটোক বাণিজ্যিক ব্যৱস্থালৈ পৰিবৰ্ত্তন কৰা। চৰকাৰী শিক্ষা ব্যৱস্থা লাহে লাহে মৰি আহিব, আৰু তাৰ ঠাইত ব্যক্তিগত বাণিজ্যিক শিক্ষা ব্যৱস্থাটো ব্যাপক হ'ব।

(লেখক বি. বৰুৱা মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰাক্তন অধ্যক্ষ।)

বিতৰ্কমুক্ত হওঁক অসম সাহিত্য সভা

শ্ৰী অৰিন্দম শইকীয়া

শতবৰ্ষৰে গৰকা ঐতিহ্যমণ্ডিত তথা গৰিমাময়ী অসমীয়া জাতীয় জীৱনৰ স্বাভিমানৰ চানেকী অনুষ্ঠানটোৱেই হ'ল অসম সাহিত্য সভা। অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ অভিভাৱকস্বৰূপ এই পৱিত্ৰ অনুষ্ঠানৰ ওচৰত শিৰনত হয় ভিন্ন ধৰ্মাৱলম্বীৰ অসমীয়াভাষী লোকৰ ওপৰিও নমস্য শিল্পী-সাহিত্যিককে ধৰি বৰেণ্য বিশিষ্ট ব্যক্তিসকল। পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱা, হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী, লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, তৰুণৰাম ফুকন, আনন্দ চন্দ্ৰ আগৰৱালা, ৰঘুনাথ চৌধাৰী, নীলমণি ফুকন আদিকে ধৰি বিশিষ্ট তথা প্ৰাতঃস্মৰণীয় ব্যক্তিসকল সন্মানীয় এই অনুষ্ঠানৰ সভাপতিৰ দায়িত্ব লভি অসম সাহিত্য সভাৰ গৰিমাক শীৰ্ষবিন্দুত উপনীত কৰাইছিল। সেইসকলৰ অপ্ৰাণ চেপ্তা, নিস্বার্থ সেৱা আৰু অমূল্য ত্যাগৰ বাবে অসমত প্ৰধান ভাষা হিচাপে অসমীয়া ভাষাই মুৰ ডাঙি থিয় হ'বলৈ মনোবল পাইছে সি ধ্বংসত। সেই সময়ৰ সেইসকল সন্মানমধ্য ব্যক্তিৰ নেতৃত্বত অসম সাহিত্য সভাৰ মজিয়াত আলোচিত প্ৰধান বিষয়বস্তু আছিল অসমীয়া অভিধান-ব্যাকৰণ তথা সংগীত, চিত্ৰবিদ্যা আৰু ভাস্কৰ্যবিদ্যাৰ উন্নতিৰ হকে নিৰবিচ্ছিন্নভাৱে কাম কৰা, অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ উন্নয়ন বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত সমগ্ৰ অসম তথা দেশ-বিদেশ জুৰি কাৰ্যসূচী গ্ৰহণ কৰা। অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যক প্ৰসাৰ আৰু প্ৰচাৰ কৰাৰ মানসেৰে অসম সাহিত্য সভাত সমগ্ৰ অসমৰ বিশিষ্ট ব্যক্তি-সাহিত্যিকসকলক একগোট কৰি উদ্যোগ গ্ৰহণেৰে তেওঁলোকৰ চিন্তাশীল উৰ্বৰ মস্তিষ্কৰ সৰ্বস্ব ধ্যান-ধাৰণা উজাৰি অসম সাহিত্য সভাক জাকতজিলিকা এটা অনুষ্ঠানত পৰিণত কৰিবলৈ উঠি-পৰি লাগিছিল। ফলস্বৰূপে অসম সাহিত্য সভাৰ গুণ-গৰিমা দেশৰ কেওদিশে বিয়পি পৰিছিল। অসম সাহিত্য সভাৰ পদমৰ্যাদা লাভ কৰা ব্যক্তিসকলক এটা সময়ত দেৱতুল্য ব্যক্তি হিচাপে অসমীয়া জনতাই গণ্য কৰিছিল আৰু হৃদয়ৰ একোণত স্থান প্ৰদান কৰি তেওঁলোকৰ প্ৰতিটো শব্দ-বাক্য দৈৱবাণী বুলি গণ্য কৰিছিল। কিন্তু অতি উদ্বেগজনকভাৱে বিগত কেইটামান বছৰৰ আগৰে পৰা অসম সাহিত্য সভাৰ সেই অতীজৰ গুণ-গৰিমা, স্বাভিমান ক্ৰমে ম্লান পৰিবলৈ ধৰা দৃষ্টিগোচৰ হৈছে। অসম সাহিত্য সভা, ভাষা-সাহিত্যৰ একোট অনুষ্ঠান নহৈ ক্ৰমান্বয়ে এটা বিতৰ্কিত তথা ৰাজনৈতিক

অনুষ্ঠানলৈ ৰূপান্তৰিত হ'বলৈ ধৰা যেন বোধ হয়। অসমীয়া সাহিত্য জগতৰ বিশিষ্ট তথা প্ৰতিষ্ঠিত সাহিত্যিকসকলে নিজৰ মান-মৰ্যদাৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি ক্ৰমানুসাৰে সাহিত্য সভাৰ পৰা নিজকে আঁতৰাই ৰাখিবলৈ যত্নপৰ হোৱাতো অতি দুখজনক কথা। আনহে নেলাগে পূৰ্বৰ হৈতষী-শুভাকাংক্ষীসকলেও অসম সাহিত্য সভাৰ নাম উচ্চাৰিত হ'লেই বিপৰীত দিশলৈ মুখ ঘূৰাই লোৱা অৱস্থা এটা সৃষ্টি হোৱা যেন অনুভৱ হয়। সেইখিনিৰ অন্তৰালত সকলোৰে মনত এটা ধাৰণা শিপালে যে পূৰ্বৰ দৰে অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ সৃষ্টিমূলক কাৰুকাৰ্য তথা চিন্তা-চৰ্চাৰ কেন্দ্ৰস্থল নহয় বৰ্তমানৰ অসম সাহিত্য সভা। মুষ্টিমেয় একোচাম মানুহৰ অবাধ প্ৰভুত্ব আৰু বিষয়বাবৰ বাবে খোৱা-কামোৰা কৰি থকা এটা লবিকেন্দ্ৰীক তথা ৰাজনৈতিক আদৰ্শৰে পৰিপুষ্ট এক অনুষ্ঠানহে যেন। জিলা সাহিত্য সভা তথা শাখা সাহিত্য সভা গঠন প্ৰক্ৰিয়াত এনেকুৱা এচাম ব্যক্তিৰ উপস্থিতিৰ উমান পোৱা যায় যে যাৰ কোনো অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যত সাধাৰণ দখল নাইয়েই তাৰোপৰি জিলাখনৰ এজন সাধাৰণ লেখত ল'বলগীয়া সাহিত্য সাধকো নহয়। প্ৰতিষ্ঠিত সাহিত্যিকক এই মজিয়াত স্থানচ্যুত কৰি পাৱত গজা, নীলবৰ্ণ শিয়াল সদৃশ এচাম উপৰুৱা ব্যক্তিয়ে যেতিয়া জিলা সাহিত্য সভা বা শাখা সাহিত্য সভাসমূহৰ গুৰিবঠা ধৰি নিজকে সাহিত্য সভাৰ বৰমুৰীয়া সজাই বিভিন্ন সভা-সমিতিত গামোচা পিন্ধাৰ দৌৰত চামিল হয় তেতিয়া অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ ফাট মেলা বসুমতী পাতালে লুকাও অৱস্থা হোৱাতো স্বাভাৱিক কথা।

অতি সম্প্ৰতি প্ৰাক্তন আৰক্ষী সঞ্চালকপ্ৰধান তথা গল্পকাৰ কুলধৰ শইকীয়াৰ অসম সাহিত্য সভাৰ সভাপতিও মৃগালিনী দেৱী ডাঙৰীয়াণী উপসভাপতি পদত অধিষ্ঠিত হৈছে। অসমীয়া সাহিত্যানুৰাগীয়ে তেওঁলোকক পায় নথৈ আনন্দিত হোৱাৰ ওপৰিও তেওঁলোকৰ উপস্থিতিয়ে অসমীয়া সাহিত্য জগত বহুখিনি ধনাত্মক দিশেৰে অগ্ৰগতি লাভ কৰিব বুলি মনত যথেষ্ট আশা সঞ্চাৰ কৰিছে। জীৱনৰ যথেষ্ট অভিজ্ঞতাসম্পন্ন ব্যক্তিদুজনে তেওঁলোকৰ জীৱনৰ ইচ্ছাকৃত সপোন বাস্তৱায়িত ৰূপ অসমৰ পৰা লাভ কৰিছে বুলি এটা ধাৰণা অসমীয়া মানুহৰ আছে। এতিয়া তেওঁলোকে প্ৰতিদান স্বৰূপে অসমক কিবা এটা দিয়াটো প্ৰয়োজনীয়তা আহি

পৰিছে। এই সুবিধা তেওঁলোকে যিহেতু লাভ কৰিছে আৰু অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ বাবে আগন্তুক দুবছৰত মনে-প্ৰাণে তেওঁলোকে কৰিবলগীয়া বহুখিনি কৰণীয় আছে বুলি ইতিমধ্যে সাহিত্যপ্ৰেমীৰ মাজত গুনা-গঠা চলিছে। অসমবাসীয়ে আশা কৰাৰ ধৰণে তেওঁলোকে যাতে অসমৰ ভাষা-সাহিত্যৰ অভিভাৱকস্বৰূপে অসম সাহিত্য সভাৰ পৰিয়ালৰ মূৰব্বী হিচাপে অনবদ্য বৰঙণি আগবঢ়াই যাব পাৰে তাৰেই সপৰিকল্পিত আঁচনি যুগুতাই তেওঁলোক আগবাঢ়ি যাব লাগিব।

১। জিলা সাহিত্য সভা আৰু শাখা সাহিত্য সভাসমূহত বিষয়বাব লৈ থকা লোকসকলৰ ওপৰত দৃষ্টি নিক্ষেপ কৰাতো অতি প্ৰয়োজন। তেওঁলোক প্ৰকৃততে সাহিত্যিক হয়নে? কিয়নো বিগত বছৰবোৰত সমগ্ৰ অসম জুৰি এটা গুঞ্জন চলি আছে যে দুবছৰৰ অন্তৰে অন্তৰে হোৱা অসম সাহিত্য সভাৰ নিৰ্বাচনৰ নিৰ্বাচনী প্ৰাৰ্থীৰ স্বার্থত এনে কিছু ব্যক্তিক একমাত্ৰ ভোটৰ লালসাত জিলা সাহিত্য সভা বা শাখা সাহিত্য সভাৰ গভীৰ বিষয়বাব ন্যস্ত কৰা হয় যে অসম সাহিত্য সভাৰ বিষয়বাব লভিবৰ বাবেই কিছু লোকক বলপূৰ্বকভাৱে সাহিত্যিক সজাই সাহিত্য সভাসমূহ গঠন কৰাৰ অভিযোগ আছে। কিছু কিছু জিলাত অৰ্থৰ লেন-দেনৰ জড়িয়তেও বিষয়বাব লোৱাৰ উদাহৰণ আছে। যদি তেনেকুৱা প্ৰক্ৰিয়া সংঘটিত হৈছে, তেন্তে অনতিপলমে সেই জিলা সাহিত্য সভা বা শা সাহিত্য সভা ভংগ কৰি ততকালে উক্ত জিলাৰ কোনো প্ৰতিষ্ঠিত সাহিত্যিকক সন্মানীয় বিষয়ববাসমূহ প্ৰদানৰ ব্যৱস্থা কৰক। একমাত্ৰ যোগ্যতাৰ ভিত্তিত যাতে জিলা সাহিত্য সভা আৰু শাখা সাহিত্য সভাত উপযুক্ত ব্যক্তিয়ে পদমৰ্যদা লাভ কৰে তাৰ প্ৰতি দৃষ্টি ৰাখক। সাহিত্যপ্ৰেমী-সাহিত্যানুৰাগীসকলক সদস্য হিচাপে অন্তৰ্ভুক্ত কৰি লওঁক।

২। ৰাজনীতিৰ পৰা অসম সাহিত্য সভাক সম্পূৰ্ণৰূপে মুক্ত কৰক। ভাষা-সাহিত্যৰ প্ৰসাৰ-প্ৰচাৰ, চৰ্চাৰ মূল কেন্দ্ৰস্থল অসমত একমাত্ৰ এটাই অনুষ্ঠান আছে। অসম সাহিত্য সভাৰ মজিয়া অসমৰ নবীন-প্ৰবীন, প্ৰতিষ্ঠিত-অপ্ৰতিষ্ঠিত সাহিত্যিকসকলৰ বৰষৰ হিচাপে পৰিণত হওঁক। ৰাজনীতি কৰিবলৈ অসমত বহু ৰাজনৈতিক দল আছে।

৩। সদ্যহতে চৰকাৰে অসম সাহিত্য সভালৈ প্ৰদান কৰা দহ কোটি টকাৰ প্ৰতিবছৰে সুদৰ বাবদ লাভ কৰিবলগীয়া প্ৰায় আশী লাখ টকা সদ ব্যৱহাৰ কৰি অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ উত্তৰণৰ বাবে কামত লগাওঁক।

৪। চৰকাৰে একে সময়তে বিভিন্ন জাতি-জনগোষ্ঠীৰ নৱপ্ৰজন্মৰ এক হাজাৰ লেখক-লেখিকালৈ এককালীন সাহায্য হিচাপে পঞ্চাছ হাজাৰ টকাকৈ দিয়াৰ কথা ঘোষণা কৰিছে। অসম সাহিত্য সভাই সেইসকল উপযুক্ত ব্যক্তি নিৰ্বাচনৰ ক্ষেত্ৰত গভীৰ অধ্যয়ন কৰা উচিত। পক্ষপাতিত্বমূলকভাৱে এনেকুৱা ব্যক্তিক নিৰ্বাচিত নকৰিব, যাতে নিৰ্বাচিত ব্যক্তিৰ তালিকা দেখিলেই অসমীয়া সাহিত্যানুৰাগীৰ চকু কপালত উঠে। এই সাহিত্যিকসকলক নগদ টকা প্ৰদানৰ নকৰি উক্ত ধনৰাশিয়ে তেওঁলোকৰ অপ্ৰকাশিত অসমীয়া গ্ৰন্থসমূহ প্ৰকাশ কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰে যেন।

৫। অসমৰ সকলো চৰকাৰী কাৰ্যালয়ত অসমীয়া ভাষা ব্যৱহাৰ বাধ্যতামূলক কৰক। নূন্যতম দশম শ্ৰেণীলৈ সকলো মাধ্যমৰ চৰকাৰী-বেচৰকাৰী শিক্ষানুষ্ঠানসমূহত অসমীয়া বিষয়টো শ্ৰেণীৰ পাঠ্যপুথিৰ একোটা অংশ হিচাপে অন্তৰ্ভুক্ত কৰক।

৬। অসমৰ সকলো চৰকাৰী কাৰ্যালয়, বেংক বা অন্যান্য বৃত্তিয় প্ৰতিষ্ঠান, বিদ্যালয়-মহাবিদ্যালয়-বিশ্ববিদ্যালয়, ব্যৱসায়িক প্ৰতিষ্ঠান আদিৰ ফলকসমূহত প্ৰথম লিপি অসমীয়া হোৱাটো বাধ্যতামূলক হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ বাধ্য কৰাওক।

৭। ইতিমধ্যে অসম চৰকাৰে অসমীয়া ভাষাক পূৰ্ণ ৰাজ্যিক ভাষাৰ মৰ্যাদা প্ৰদান কৰিবলৈ ওলাইছে। এই প্ৰক্ৰিয়াত অসম সাহিত্য সভাই গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰিব লাগিব। অসমৰ বৰাক-ব্ৰহ্মপুত্ৰ, পাহাৰ-ভৈয়ামত অসমীয়া ভাষাৰ দপদপনি তেতিয়াহে চলিব যেতিয়া বিশেষ কাৰ্যপন্থাৰ দ্বাৰা অন্য ভাষী মানুহক অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰতি উদ্ধৃত কৰিব পাৰিব লাগিব তথা সমান্তৰালভাৱে অসম সাহিত্য সভাৰ আন্তঃগাঁঠনি উন্নত হ'ব লাগিব। আমি সৌভাগ্যৱান যে অসম চৰকাৰৰ এজন ক্ষমতাসালী মন্ত্ৰীৰ মাতৃক আমি সাহিত্য সভাৰ উপসভাপতি হিচাপে পাইছো। তেখেতে নিজ পুত্ৰক ডাবি-ধমকিৰে হ'লেও অসম সাহিত্য সভালৈ অতিৰিক্ত পুঁজি যোগানৰ ব্যৱস্থা কৰিবলৈ বাধ্য কৰাব আৰু অসম সাহিত্য সভাক অতি শক্তিশালী এটা অনুষ্ঠানলৈ ৰূপান্তৰিত কৰাত সহযোগীতা আগবঢ়াব। অসম সাহিত্য সভাক উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ এটা শক্তিশালী অনুষ্ঠানত পৰিণত কৰিমই, তাৰ বাবে হিমন্ত বিশ্বশৰ্মাৰ উদ্যোগত অসম চৰকাৰে আমাক প্ৰয়োজনীয় অতিৰিক্ত পুঁজি যোগান ধৰাৰ ব্যৱস্থা কৰিবই লাগিব। নে কি কয় মৃগালিনী বাইদেউ?

(লেখক বিশিষ্ট কবি তথা নিৰক্ষকাৰ।)

অসমত পাঠ-সমীক্ষা আৰু ইয়াৰ প্ৰয়োজনীয়তা

ড° মঞ্জু গোস্বামী

অসমত অতি প্ৰাচীন কালৰে পৰাই পুৰণি হাতেলিখা পুথিৰ প্ৰচলন আছিল। পুথি নকল কৰা আৰু পুথি দান কৰাটো এটা পৰম ধৰ্ম বুলি প্ৰাচীন কালৰে পৰাই চলি আহিছিল। অতি প্ৰাচীন কালৰে পৰাই অসমত আৰু অসমীয়া সমাজত —

‘পুৰাণং ভাৰতং ৱাপি ৰামায়ণং থাপিৱা
লিখিত্বা পুস্তকং দত্ত্বা ভুক্তি মুক্তি ৱাপুয়াৎ’

(অৰ্থাৎ পুৰাণ, ভাৰত অথবা ৰামায়ণ— এই গ্ৰন্থসমূহ লিখি আৰু দান কৰি ভুক্তি আৰু মুক্তি—এই দুয়োটাকে পাব পাৰি)।

আকৌ,

‘অষ্টেভ্যো ব্ৰাহ্মণেভ্যশ্চ লিখিত্বা যঃ সমৰ্পয়েৎ
তস্য বিদ্যা ভৱেৎ সদঃ গণেশস্য প্ৰসাদতঃ।’

(অৰ্থাৎ যিজনে গ্ৰন্থ লিখি আঠজন ব্ৰাহ্মণক সমৰ্পণ কৰে, গণেশৰ আশীৰ্বাদত তেওঁৰ অতি সোনকালে বিদ্যা লাভ হয়)

এনে ধৰণৰ বিশ্বাসৰ ফলতে অসমতো পুথি নকল কৰা প্ৰথা চলি আহিছিল। এনেদৰে নকল কৰা পুথিৰ সংৰক্ষণৰ বাবেও নকল কৰা সকল সচেতন আছিল। প্ৰায়বোৰ হাতেলিখা পুথিৰ শেষত তেওঁলোকে —

‘চোৰাৎ ৰক্ষ জলাৎ ৰক্ষ ৰক্ষ মাং শ্লথবন্ধনাৎ
আখুভ্য নৰহস্তেভ্যঃ এৰং বদতি পুস্তিকা।’

(অৰ্থাৎ চোৰৰ পৰা, পানীৰ পৰা আৰু শিথিল বান্ধৰ পৰা, মুৰ্খ লোকৰ হাতৰ পৰা মোক ৰক্ষা কৰা, পুথিয়ে এনেদৰে কয়।) এই শ্লোকফাঁকি লিখি পুথিৰ সংৰক্ষণতাৰ বিষয়ে সততাৰ পৰিচয় দি গৈছে। পুথিৰ শেষত আকৌ লিপিকাৰে নিজৰ অপৰাধ মাৰ্জনাৰে এইদৰে লিখি থোৱা দেখা যায়—

‘ভীমস্যাপি ৰণে ভংগো মুনিনাঞ্চ মতিভ্ৰমঃ
যথা দৃষ্টং তথা লিখিতং লিখনে নাস্তি দুশনম।’

অসমত পুথি নকল কৰাৰ যি পৰম্পৰা আছিল তাত ৰাজপৃষ্ঠপোষকতাই যথেষ্ট অৰিহণা যোগাইছিল। আহোম

ৰজাৰ শাসন কালত লেখাৰু, বৰুৱা, কাকতি, চাংকাকতি আদি অনেক উপাধিধাৰীয়ে এনে লিখন কাৰ্য সম্পাদন কৰিছিল। অসমত লিখক আৰু খনিকৰ এই দুই শ্ৰেণীৰ পুথি নকল কৰোঁতা আছিল। লিখকসকলে কিছু লিখা-মেলা জানিছিল যদিও খনিকৰসকলে ছবিৰ দৰে চাই আখৰবোৰ লিখিছিল। অসমৰ বহু প্ৰাচীন আৰু মূল্যবান পুথি জলবায়ু, বানপানী, নিগনি, ডালশলীয়া, ব্যক্তিৰ অজ্ঞানতা, মুৰ্খ পুত্ৰ আদিৰ হাতত পৰি নাইকিয়া হয়।

অসমত পাঠ-সমীক্ষা বিষয়টোৰ অধ্যয়ন বা তাৰ চিন্তা-চৰ্চাৰ বাট বৰ পুৰণি নহয়। পুৰণি পুথিৰ বিজ্ঞানসন্মত পাঠ-সমীক্ষা আৰু তাৰ মূল পাঠ উদ্ধাৰ তথা সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীৰ বিষয়ে জানিবলৈ পাঠ-সমীক্ষাৰ অতি প্ৰয়োজন। ১৮৭৬ চনত আনন্দৰাম বৰুৱাই ভৱভূতিৰ মহাবীৰ চৰিত গ্ৰন্থখন পাঠ-সমীক্ষা পদ্ধতিৰে সম্পাদনা কৰি অসমতো পাঠ-সমীক্ষা পদ্ধতি বিষয়টোৰ অধ্যয়ন মুকলি কৰে।

পুৰণি হাতেলিখা পুথিখন বৈজ্ঞানিক পদ্ধতিৰে সম্পাদনা কৰি পাঠ অধ্যয়ন কৰা অসমত বিষয়টোৰ পৰিপূৰ্ণ বিকাশ আজিও হৈ উঠা নাই। সৰ্বসাধাৰণৰ কথা বাদেই আনকি বিদ্বৎ সমাজেও এই বিষয়টোৰ অধ্যয়নৰ প্ৰতি বিশেষ আগ্ৰহ দেখুৱাটোও পৰিলক্ষিত হোৱা নাই। এতিয়ালৈকে অসমীয়া সাহিত্যত যিমানবোৰ পুথি পাঠ-সমীক্ষা পদ্ধতিৰে সমীক্ষিত হৈছে সেয়া সংখ্যাত তেনেই তাকৰ। অসমত হাতেলিখা পুথিৰ উঁৰাল ইমান চহকী যে সেই পুথিবোৰ পাঠ-সমীক্ষা পদ্ধতিৰে অধ্যয়ন কৰিলে অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ ইতিহাসত আৰু অনেক তথ্যৰ সংযোগ ঘটিব। আগৰ কালত অসমীয়া মানুহে পুথিক যথেষ্ট আদৰ আৰু সন্মান কৰিছিল। খোৱা-পিন্ধাতকৈ পুথি এখন ৰক্ষা কৰা পুণ্যৰ কাম বুলি ভাবিছিল। বেজ-বেজালিৰ পুথি, মন্ত্ৰ পুথি, ধৰ্মপুথি, চৰিত পুথি, বুৰঞ্জী সাহিত্য, জ্যোতিষ শাস্ত্ৰ, গণিত শাস্ত্ৰ, ঘোঁৰা-হাতীৰ চিকিৎসা বিষয়ক পুথি, পুখুৰী খন্দা বিষয়ক পুথি ইত্যাদি অনেক পুথিৰ সন্ত্ৰাৰে অসমীয়া সাহিত্যৰ উঁৰাল চহকী কৰি ৰাখিছিল। কিন্তু

বিভিন্ন কাৰণ, যেনে—ৰাজনৈতিক বিপ্লৱ, বানপানী, এন্দুৰ, ডালশলীয়াৰ উৎপাত, ভূমিকম্প, ঘৰপোৰা, ৰোগ-ব্যাদিৰ পৰা পৰিত্ৰাণ পাবলৈ নৈত উটুৱাই দিয়া, নানা ধৰণৰ অন্ধবিশ্বাস, মুৰ্খ মোল নুবুজা উত্তৰাধিকাৰ আদি বিভিন্ন কাৰণত পুৰণি পুথিসমূহ লুপ্তপ্ৰায় হৈছে। এই পুৰণি পুথিসমূহ লিখা হৈছিল সাঁচিপাত, তুলাপাত, মাদুৰি বনৰ লেখীয়া পাত আদিত। অসমত সাঁচিপাতত লিখা ৰীতি খ্ৰীষ্টীয় সপ্তম শতিকাৰ আগৰে পৰাই প্ৰচলিত আছিল বুলি বুৰঞ্জীয়ে প্ৰমাণ দাঙি ধৰে। হৰ্ষ চৰিতত উল্লেখ আছে যে কামৰূপাধিপতি কুমাৰ ভাস্কৰৰ্মাই কটকী হংসবেগৰ হাতত ৰজা হৰ্ষবৰ্দ্ধনলৈ যিবোৰ উপটোকন প্ৰেৰণ কৰিছিল, তাৰ ভিতৰত ‘অগৰুত্বক নিৰ্মিত পুস্তিকা’, অৰ্থাৎ অগৰু গছৰ বাকলি বা আন কথাত সাঁচিপাতত লিখা পুথিও আছিল বুলি জনা যায়।

প্ৰাচীন কামৰূপ বা অসমত ৰচিত ভালেমান পুথি দেশ-বিদেশৰ অনেক ঠাইত, গ্ৰন্থাগাৰ আদিত থকা বুলি সন্দেহ পোৱা গৈছে।

মুদ্ৰা-ৰক্ষসৰ দৰে প্ৰাচীন আৰু বহুমূলীয়া সংস্কৃত গ্ৰন্থও প্ৰাচীন কামৰূপৰ ৰজাৰ পৃষ্ঠপোষকতাত সাঁচিপাতত লিখা হৈছিল বুলি জনা যায়। খ্ৰীষ্টীয় দশম-একাদশ শতিকাৰ সময়ছোৱাত সহজযান বৌদ্ধ সিদ্ধাচাৰ্যসকলে তালপাতত লিখা চৰ্যাচৰ্য বিনিশ্চয় পুথিখন অসমীয়া সাহিত্যৰ এক উল্লেখযোগ্য সম্পদ। প্ৰাক্‌শংকৰী যুগৰ হেম সৰস্বতীৰ প্ৰহ্লাদ চৰিত আৰু মাধৱ কন্দলীৰ ৰামায়ণ আদি সাঁচিপাতত ৰচিত অসমীয়া সাহিত্যৰ একো একোখন অমূল্য গ্ৰন্থ। বিভিন্ন দেৱ-দেৱী, ভূত-প্ৰেত, ডাইনী-যখিনী আদিৰ চৰিত্ৰ তথা কাৰ্যকলাপৰ বৰ্ণনা থকা মন্ত্ৰপুথিসমূহকো দশম শতিকাৰ আগভাগৰ ৰচনা বুলি ক’ব পাৰি।

মহাভাৰতকে ধৰি বিভিন্ন সংস্কৃত গ্ৰন্থৰ পাঠ অসমত প্ৰচলিত আছিল। মহাভাৰতত টীকাকাৰৰ নীলকণ্ঠই পাঠৰ কি অৰ্থ হ’ব পাৰে আৰু পাঠান্তৰত তাৰ কেনে অৰ্থ হ’ব পাৰে দুয়োটাৰে প্ৰভেদ দেখুৱাই তাৰ এটা সমাধান দি গৈছে। প্ৰসিদ্ধ টীকাকাৰ শ্ৰীধৰস্বামী ভাগৱত পুৰাণৰ ভাগৱত ভাৰ্য-দীপিকা পাদটীকাতো একাধিক পাঠৰ অনেক ব্যাখ্যা পোৱা গৈছে। মহাপুৰুষ শংকৰদেৱৰ ভক্তি ৰত্নাকৰ গ্ৰন্থৰো ভিন্ন পাঠৰ ভিন্ন ভিন্ন ব্যাখ্যা পোৱা যায়। আনন্দৰাম বৰুৱাই ভৱভূতিৰ মহাবীৰ চৰিত সম্পাদনা কৰিছিল (১৮৭৬)। তেওঁ প্ৰাচ্যতত্ত্ববিদ

আৰ.জি. ভাণ্ডাৰকাৰৰ সমসাময়িকভাৱে এই গ্ৰন্থৰ জৰিয়তে অসমত পাঠ-সমীক্ষা বিষয়ক চিন্তা-চৰ্চাক ঠাই দিছিল। কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈয়ে শ্ৰীহৰ্ষৰ নৈষধ চৰিত, সোমদেৱৰ ষশস্তিলক আৰু প্ৰবৰসেনৰ সেতুবন্ধ এই তিনিখন আপুৰুগীয়া গ্ৰন্থ পাঠ-সমীক্ষাৰ জৰিয়তে সম্পাদন কৰিছিল। তেওঁ মূল পাঠৰ লগতে তিনিওখন গ্ৰন্থৰ পাঠান্তৰ দেখুৱাই পাঠ-সমীক্ষা পদ্ধতিৰে তাৰ সমাধান কৰিছিল।

১৯১৩ চনত প্ৰাক্‌ শংকৰী যুগৰ কবি হেম সৰস্বতীৰ প্ৰহ্লাদ চৰিত পুথিখনি কালিৰাম মেধিয়ে প্ৰকাশ কৰি উলিয়ায়। পুথিখনিৰ পাতনিত তেওঁ লিখিছে—‘এই পুথিৰ মূল যেনে পাইছো, তেনে লিখিছো। কবিৰ ভুল-শুদ্ধ কৰিবৰ আমাৰ বিদ্যাও নাই, সাহো নাই। অৱশ্যে নকলকাৰকে যে মাজে মাজে অশুদ্ধ বৰ্ণন্যাস দিছে এনে অনুমান কৰিবৰ বহুত কাৰণ আছে। তথাপি দেৱতাই য’ত পাৰ দিব সংকুচিত হয় তাত নৃশংসসৰে বেগে প্ৰৱেশ কৰে (Fools rush in where angels fear to tread) কথা মই প্ৰমাণিত কৰিব নুখুজো।’ অসমীয়া পুৰণি পুথিৰ সম্পাদনাৰ ক্ষেত্ৰত কালিৰাম মেধিৰ এনে প্ৰচেষ্টা নিঃসন্দেহে অভিনৱ। ইয়াৰ পাছতে ১৯৫০ চনত কালিৰাম মেধিয়ে সম্পাদনা কৰি উলিয়ায়—অংকাৱলী গ্ৰন্থখন। অংকাৱলীত সন্নিৱিষ্ট নাটসমূহ সেই নাটকেইখনৰ মূল পাঠ নিৰ্ধাৰণ কৰিবৰ বাবে এখনি সহায়ক গ্ৰন্থ। আনহাতে অসমীয়া পাঠ-সমীক্ষা অধ্যয়নৰ বাবেও অংকাৱলীখন এখনি আৰ্হি প্ৰদৰ্শক গ্ৰন্থ।

অসমীয়া সাহিত্যত কেইবাগৰাকী পণ্ডিত, গৱেষকে পাঠ-সমীক্ষা পদ্ধতি প্ৰয়োগ কৰি পুৰণি পুথি সম্পাদনাত গুৰুত্ব প্ৰদান কৰিছে। এই প্ৰসংগত অম্বিকানাথ বৰা, ৰাজমোহন নাথ, শৰৎ চন্দ্ৰ গোস্বামী, বাণীকান্ত কাকতি, সূৰ্য কুমাৰ ভূঞা আদি পণ্ডিতৰ নাম উল্লেখ কৰিব পাৰি। অম্বিকানাথ বৰাই ১৯৩৫ চনত কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা ৰুক্মিণী হৰণ নাট সম্পাদনা কৰি উলিয়ায়। শৰৎ চন্দ্ৰ গোস্বামীৰ দ্বাৰা সম্পাদিত হয় শ্ৰীশ্ৰীদামোদৰদেৱৰ চৰিত্ৰ আৰু শ্ৰীশ্ৰীবনমালীদেৱৰ চৰিত্ৰ ১৯২৭ চনত। ১৯৪৪-১৯৪৫ চনত ৰাজমোহন নাথৰ সম্পাদনাত প্ৰকাশ পায়—শ্ৰীশ্ৰীশংকৰদেৱৰ বৰগীত আৰু শ্ৰীশ্ৰীমাধৱদেৱৰ বৰগীত। ১৯৫৮ চনত বাণীকান্ত কাকতিৰ সম্পাদনাত একত্ৰভাৱে প্ৰকাশ পায় চোৰধৰা আৰু পিম্পৰা গুচোৱা নাট। পদ্মনাথ

ভট্টাচার্য বিদ্যাবিনোদে ১৯৩৩ চনত প্ৰকাশ কৰা কামৰূপশাসনাৱলী নামৰ গ্ৰন্থখন সমীক্ষাত্মক পাঠৰ এক উল্লেখযোগ্য উদাহৰণ। সূৰ্য্য কুমাৰ ভূঞাই পুৰণি অসম বুৰঞ্জীৰ পুথি সম্পাদনা কৰিও এটা নতুন দিশ উন্মোচন কৰে। উক্ত গ্ৰন্থসমূহত পাঠ-সমীক্ষাৰ প্ৰক্ৰিয়া সম্পূৰ্ণৰূপে প্ৰয়োগ নহ'লেও অসমীয়া সাহিত্যৰ পাঠ-সমীক্ষা অধ্যয়নৰ দিশত এইবোৰ উল্লেখযোগ্য গ্ৰন্থ হিচাপে পৰিগণিত হৈছে। অসমত পাঠ-সমীক্ষা বিষয়টোক বিজ্ঞানসন্মত ৰূপ দিয়া দুগৰাকী পুৰোধ ব্যক্তি হৈছে—বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা আৰু মহেশ্বৰ নেওগ। এই দুগৰাকী পণ্ডিত গৱেষকৰ দ্বাৰা সম্পাদিত হৰিবৰ বিপ্ৰৰ বৰুৱাহনৰ যুদ্ধ আৰু তাম্ৰধ্বজৰ যুদ্ধ সমীক্ষিত পাঠৰ উল্লেখযোগ্য অসমীয়া পুথি। এই পুথি দুখন যুটীয়া সম্পাদনাৰে গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয় প্ৰকাশন বিভাগৰ দ্বাৰা ১৯৬১ চনত প্ৰকাশ পায়। কালিৰাম মেধিৰ দ্বাৰা সংগৃহীত অনুলিপিৰ পৰা মনকৰ আৰু দুৰ্গাবৰ কায়স্থৰ মনসাৰ গীত মনসা কাব্য পুথি বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা আৰু সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাৰ সম্পাদনাত ১৯৫০ চনত প্ৰকাশ পায়। পুথিখনিৰ পাঠ সংগৃহীত ৰূপতে ৰখা হৈছে। মহেশ্বৰ নেওগে সম্পাদনা কৰি উলিওৱা ভক্তিপ্ৰদীপ (৪৯৫ শংকৰাৰু), লৱ-কুশৰ যুদ্ধ (১৯৪৫), কীৰ্তনঘোষা আৰু নামঘোষা (১৯৫৫), গুৰু-চৰিত কথা (১৯৮৬) আৰু দি ভক্তি বন্ধাকৰ অব্ শংকৰদেৱ এণ্ড হিষ্টৰী অব্ দি কনচেপ্ট অব্ ভক্তি (১৯৮২) আন কেইখনমান উল্লেখযোগ্য সমীক্ষিত পুথি। পাঠ-সমীক্ষাৰ দৰে পদ্ধতিৰে সমীক্ষা কৰি উলিওৱা মহাপুৰুষ দুজনাৰ ক্ৰমে কীৰ্তনঘোষা আৰু নামঘোষা পুথি দুখনে অসমীয়া পাঠ-সমীক্ষা বিষয়ত এক উল্লেখযোগ্য ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে। দুয়োখন পুথিতে পাঠান্তৰৰ মাত্ৰা কম। অৱশ্যে দুয়োখন পুথিতে আধুনিক আখৰ-জোঁটনি ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। মহেশ্বৰ নেওগৰ বৰদোৱা গুৰুচৰিত, গুৰুচৰিত কথা আৰু প্ৰাচ্য-শাসনাৱলী (১৯৭৪) অসমীয়া ভাষাত পাঠ-সমীক্ষামূলক পদ্ধতিৰে অধ্যয়ন কৰা উৎকৃষ্ট নিদৰ্শন বুলিব পাৰি। মুকুন্দ মাধৱ শৰ্মাই ইন্সক্ৰিপ্টচনছ অব্ এনচিয়েণ্ট আছাম গ্ৰন্থখনি সমীক্ষামূলক পাঠৰ আধাৰত ১৯৭৮ চনত প্ৰকাশ কৰে। পাঠ-সমীক্ষা পদ্ধতিৰে অধ্যয়ন কৰা আন এখনি উল্লেখযোগ্য গ্ৰন্থ হ'ল ৰামচৰণ ঠাকুৰীয়াৰ দি ৰামায়ণ অব্ মাধৱ কন্দলি : এ টেক্সট-ক্ৰিটিকেল এণ্ড হিষ্টৰিকেল ষ্টাডি। এইখন প্ৰকাশ পায় ১৯৭৩ চনত। নবীন

চন্দ্ৰ শৰ্মাৰ ৰুচিনাথ কন্দলীকৃত শ্ৰীশ্ৰীচণ্ডী আৰু মালিনী গোস্বামীৰ চিন্তামোদ কাব্য অসমীয়া পাঠ-সমীক্ষা অধ্যয়নৰ আৰু চিন্তা-চৰ্চাৰ একোখনি লেখত ল'বলগীয়া গ্ৰন্থ।

পাঠ-সমীক্ষা এক পূৰ্ণাংগ আৰু বিজ্ঞানসন্মত পদ্ধতি। পাঠ-আৱিষ্কাৰ (Heuristics), পাঠ-পুনৰ্মূল্যায়ন (Recensio), পাঠ-সংশোধন (Emendatio), আৰু অধি-সমীক্ষা (Higher Criticism) এই চাৰিটা প্ৰক্ৰিয়াৰ সু-প্ৰয়োগৰ দ্বাৰা পাঠ-সমীক্ষা অধ্যয়ন পৰিপূৰ্ণ হয়। মহেশ্বৰ নেওগে অসম সাহিত্য সভাৰ মঙলদৈত অনুষ্ঠিত একচত্বাৰিংশ অধিৱেশনৰ সভাপতিৰ অভিভাষণত উল্লেখ কৰিছিল যে অসমীয়া ভাষাত এই আটাইকেইটা প্ৰক্ৰিয়া ভালদৰে প্ৰয়োগ কৰি পাঠ নিৰ্ধাৰণ কৰা গ্ৰন্থ নাই বুলিয়েই ক'ব পাৰি। অসমত এই পাঠ-সমীক্ষা বিষয়টো নতুন যদিও আজি কিছু দশক আগৰে পৰা এচাম গৱেষক-পণ্ডিতে পুৰণি পুথিৰ সংৰক্ষণ আৰু তাৰ অধ্যয়নৰ চিন্তা-চৰ্চা কৰিবলৈ লোৱা পৰিলক্ষিত হৈছে। অসমীয়া সমাজ-সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ বাবে ই এক সুখকৰ খবৰ।

পাঠ-সমীক্ষা বিষয়টো বিজ্ঞানসন্মত বিষয় বুলি কোৱা হ'লেও ই স্বয়ংসম্পূৰ্ণ বিজ্ঞানৰ শাৰীত নপৰে। ই কেবাটাও বিজ্ঞানৰ সমষ্টি। সেইবাবে তেনে বিষয়ৰ চৰ্চা আৰু জ্ঞান থাকিলেহে এই প্ৰক্ৰিয়াটোত আগবাঢ়িব পাৰি। পণ্ডিত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে এই বিষয়টোত যথেষ্ট গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল। তেওঁৰ ডেছক্ৰিপ্টিভ কেটেলগ অব্ এছামিজ মেনাছক্ৰিপ্টিছ, শশীভূষণ দাসগুপ্তৰ ডেছক্ৰিপ্টিভ কেটেলগ অব্ কোচবিহাৰ ষ্টেট মেনাছক্ৰিপ্টিভ, পদ্মনাথ বিদ্যাবিনোদৰ কামৰূপ-শাসনাৱলী, নাথান ব্ৰাউনে প্ৰথম অসমীয়া আলোচনী অৰুনোদইত (১৮৪৬) লিখা ষ্টাইল এণ্ড ম'ড অব্ স্পেলিং' কালিৰাম মেধিৰ অসমীয়া ব্যাকৰণ আৰু ভাষাতত্ত্ব, বাণীকান্ত কাকতিৰ আছামিজ ইট্ছ ফ'ৰমেচন এণ্ড ডেভেল'পমেণ্ট, সৰ্বেশ্বৰ কটকীৰ অসমীয়া প্ৰাচীন লিপি আদি গ্ৰন্থই অসমীয়া বৰ্ণ, লিপি, ভাষাৰ বিষয়ে জনাত যথেষ্ট বৰঙণি আগবঢ়াইছে।

অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ ভঁৰাল ভাৰতৰ ভিতৰতে চহকী আৰু প্ৰাচুৰ্যপূৰ্ণ। অসমীয়া সাহিত্যত অনেক আপুৰুগীয়া গ্ৰন্থ এতিয়াও অসমীক্ষিত অৱস্থাতে আছে। অকল পুৰণি সাহিত্যতে নহয় বৰ্তমান যুগতো এনে বহুতো সাহিত্য গ্ৰন্থ অসমীয়া ভাষাত আছে যে সেইবোৰৰ পাঠ অধ্যয়ন আৰু চৰ্চাই অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যক আৰু এখোপ আগবঢ়াব পাৰিব।

উদাহৰণস্বৰূপে হিতেশ্বৰ বৰবৰুৱাৰ মালচ আৰু চকুলো (১৯৪৯), অসমীয়া কবিতাৰ নিৰ্বাচিত সংগ্ৰহ সঞ্চয়ন (১৯৫১), বেণুধৰ ৰাজখোৱাৰ অসমীয়া খণ্ড-বাক্য কোষ (১৯৬১), লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ মোৰ জীৱন সৌৰৰণ (১৯৬১), পত্ৰলেখা (১৯৬৮), বেজবৰুৱাৰ দিনলেখা (১৯৬৯, ১৯৭৬), তেওঁৰে বক্তৃতা—ভাৰতৰ বৈষ্ণৱ ধৰ্ম আৰু ৰাস, ইংৰাজী বক্তৃতা—'Religion of Love and Devotion' আদি গ্ৰন্থ আৰু লেখাৰ নাম উল্লেখ কৰিব পাৰি।

সাহিত্যৰ ইতিহাস ৰচনা কৰিবলৈ হ'লে আৰু আমাৰ পূৰ্বপুৰুষসকলৰ চিন্তাধাৰাক উজ্জীৱিত কৰিবলৈ হ'লে পুৰণি পুথি, প্ৰত্নলেখ, শিলালিপি আদিৰ অধ্যয়ন অতি প্ৰয়োজন। এই বিষয়ে আমাৰ সমালোচক, গৱেষকসকলে বৰ্তমান উপলব্ধি কৰিব পাৰিছে। অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ নৱ-নিৰ্মাতা মহাপুৰুষ শংকৰদেৱ আৰু তেওঁৰ প্ৰধান শিষ্য মাধৱদেৱৰ ভালেখিনি ৰচনাৰ সমীক্ষিত পাঠে অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ সৌষ্ঠৱ অধিক বৃদ্ধি কৰিব বুলি আশা কৰিব পাৰি। তেনেদৰে, ৰাম সৰস্বতী, ভট্টদেৱ আদিৰ ৰচনাৰাজি, প্ৰাচীন বুৰঞ্জী পুথিসমূহৰ পাঠ উদ্ধাৰে অসমীয়া সাহিত্যৰ উঁহাল সমৃদ্ধ কৰিব। পুৰণি পুথিৰ বৰ্ণবিন্যাস তথা আখৰ জোঁটনি একে ৰাখি পাঠ-সমীক্ষা পদ্ধতিৰে পাঠ অধ্যয়ন কৰিলে অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ মহৎ উপকাৰ সাধন হ'ব। তদুপৰি, অসমৰ পুৰণি আৰু আপুৰুগীয়া পুথিৰ পাঠ উদ্ধাৰে অসমীয়া সাহিত্যক অধিক সমৃদ্ধিশালী কৰি তুলিব বুলি ভাবিবৰ অৱকাশ আছে।

অসমীয়া প্ৰাচীন পুথিৰ উঁহাল ইমান চহকী যে সেইবোৰ সাহিত্যৰ সমীক্ষিত পাঠে অসমীয়া সাহিত্যৰ ইতিহাসকে সলনি কৰি দিব পাৰে। প্ৰাচীন কামৰূপত ৰচিত বিবিধ প্ৰকাৰৰ সাহিত্যৰ পাঠ-সমীক্ষাৰ এক বিশেষ প্ৰয়োজন আছে। সেই পুথিসমূহ এতিয়া দুষ্ৰাপ্য হৈ পৰিছে। আনহাতে মহাপুৰুষ শংকৰদেৱৰ সময়ৰ সাহিত্যই অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত এক বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ যুগৰ সৃষ্টি কৰিছে। মহাপুৰুষ শংকৰদেৱ-মাধৱদেৱে ৰচনা কৰি থৈ যোৱা সৃষ্টিৰাজি আৰু কবি ৰাম সৰস্বতীৰ ৰচনাৰাজি, কবিৰত্ন বৈকুণ্ঠনাথ ভট্টাচাৰ্য চমুকৈ ভট্টদেৱৰ সাহিত্যৰাজিকো এতিয়ালৈ সমীক্ষাত্মক পদ্ধতিৰে পূৰ্ণাংগ ৰূপত আলোচনা কৰা হোৱা নাই। অসমীয়া সমাজ-সংস্কৃতিৰ বুৰঞ্জী বিষয়ৰো পাঠ উদ্ধাৰ হোৱা নাই। এই পাঠসমূহৰ অধ্যয়নৰ অশেষ প্ৰয়োজনীয়তা আছে।

মহাপুৰুষ শংকৰদেৱৰ বৰগীতৰ পাঠান্তৰ আদিৰো অধ্যয়নৰ প্ৰয়োজনীয়তা আছে। মধ্যযুগৰ সাহিত্যত ব্যৱহৃত বহুতো শব্দ বৰ্তমান প্ৰয়োগৰ বাহিৰত। কিন্তু কিছুমান শব্দ নকলকাৰৰ হাতত পৰি পাঠান্তৰ হৈছে নেকি তাৰো কোনো প্ৰমাণ পাবলৈ নাই। বৈষ্ণৱ যুগৰ সাহিত্যৰ বহুতো শব্দৰ ৰূপ বিভিন্ন নকলকাৰৰ হাতত পৰি নতুন নতুন ৰূপ লৈছে। এনেবোৰ কাৰণতে সেই সময়ৰ পাঠ অধ্যয়নৰ বাবে পুথিৰ পাঠ-সমীক্ষাৰ প্ৰয়োজন আছে।

মহাপুৰুষ শংকৰদেৱৰ কীৰ্তনঘোষাৰ বেদস্ততি খণ্ডত থকা পাঠ-প্ৰমাদে শংকৰদেৱৰ ৰচনা-ৰীতিকে বিভ্ৰান্ত কৰি তোলা দেখা গৈছে। নকলকাৰে কৰা পুথিৰ নকলে বহু সময়ত মূল ৰচকৰ দৰ্শন আৰু পাঠকো বিকৃত ৰূপ দিয়া দেখা যায়। সেইবাবে শংকৰদেৱৰ বিভিন্ন ৰচনাৰাজিৰ মূল পাঠৰ ওচৰ চাপিবলৈকো বৈজ্ঞানিক পদ্ধতিৰে পাঠ-সমীক্ষা অধ্যয়নৰ প্ৰয়োজন আছে।

অসমীয়া ভাষাৰ আখৰ-জোঁটনিৰ ক্ষেত্ৰত দেখা দিয়া বিভিন্ন সমস্যা অতি পুৰণি কালৰে পৰাই চলি আহিছে। পুৰণি লেখকসকলৰ স্বহস্ত লিপি সম্বলিত পাঠ বৰ্তমান পাবলৈ নাই। পুৰণি হাতেলিখা পুথিসমূহ নকলকাৰসকলে কৰা নকল পুথিহে। হাত বাগৰি আহোঁতে তাত অনেক ক্ষেত্ৰত বৰ্ণ প্ৰমাদ ঘটোঁটো স্বাভাৱিক। পুৰণি কালত আখৰ জোঁটনিৰ সমস্যা সমাধান কৰিবলৈ কোনো ধৰণৰ অভিধান নতুবা ব্যাকৰণ নাছিল।

পুথি লেখকসকলে নানান পৰিশ্ৰম কৰি সাঁচিপাতত নিমজ সুন্দৰ আখৰেৰে পুথি লিখি 'পুত্ৰৰৎ প্ৰতিপালয়েৎ' অৰ্থাৎ 'পুত্ৰৰ দৰে পালন কৰিব' বুলি পুথি লিখোঁতা আৰু পঢ়োঁতাসকললৈ বৰ আশা আৰু দৃঢ় বিশ্বাসেৰে অৰ্পণ কৰিছিল। কিন্তু সময়ৰ লগে লগে পুৰণি আৰু অতি আদৰেৰে সংৰক্ষণ কৰা এই পুথিসমূহ লাহে লাহে লোপ পাই আহিছে। নকলকাৰৰ নিজৰ মতিভ্ৰম আৰু দৃষ্টিভ্ৰম তথা অজ্ঞতাৰ বাবেও তেওঁলোকে কৰা নকলবোৰ মূল পুথিৰ পৰা আঁতৰি আহিছে। আধুনিক ছপাশাল আৱিষ্কাৰ হোৱাৰ লগে লগে আধুনিক সম্পাদকৰ হাতত পৰি তাত আধুনিক বৰ্ণবিন্যাস পদ্ধতি আৰু ৰচনাৰীতি সোমাই পৰিছে। আধুনিক সম্পাদকসকলে হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ হেমকোষ আৰু অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণৰ দ্বাৰা

প্ৰভাৱিত হৈ পুথিসমূহ সম্পাদনা কৰা দেখা যায়।

অসমীয়া ভাষাৰ কেতবোৰ ধ্বনিৰ উচ্চাৰণত কোনো পাৰ্থক্য পোৱা নাযায় : ই/ঈ, উ/ঊ, ঋ/঱ি, ট/ত, শ/ষ/স, জ/য/ঝ আদি তেনে কেতবোৰ ধ্বনি। সেইবাবে পুথি নকলৰ ক্ষেত্ৰত বহু সময়ত নকলকাৰৰ নিজৰ উচ্চাৰণ ৰীতি সোমাই পৰিছিল। লিখা-পঢ়া জনা কিছুসংখ্যক ব্যক্তি আৰু কবি-সাহিত্যিকসকলে হয়তো সংস্কৃতীয়া বৰ্ণ-বিন্যাস ৰীতিকে মানি চলিছিল। কিন্তু সাধাৰণ অনাখৰী লোকে আখৰ জোঁটনিৰ সংস্কৃতীয় ৰীতি নজনা হেতুকে উচ্চাৰণ অনুসাৰে বৰ্ণ প্ৰয়োগ কৰিছিল। এনেবোৰ বহু কাৰণতে অসমীয়া পুৰণি পুথিৰ পাঠ-সমীক্ষাৰ প্ৰয়োজনীয়তা আহি পৰে। অকল পুৰণি হাতেলিখা পুথিৰ ক্ষেত্ৰতেই যে পাঠ-সমীক্ষাৰ প্ৰয়োজনীয়তা আছে এনে নহয়। প্ৰাচীন অসমৰ শিলালেখ, তাম্ৰলিপি আদিৰো অধ্যয়নৰ প্ৰয়োজন আছে। শৈললেখ, তাম্ৰলেখবোৰৰ মাজতো অসমীয়া সমাজৰ ঐতিহ্য লুকাই আছে অসমীয়া সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ ইতিহাস পূৰ্ণাংগ ৰূপত পাবলৈ পাঠ-সমীক্ষা পদ্ধতিৰ প্ৰয়োগ অপৰিহাৰ্য।

প্ৰসংগ সূচী :

কাকতি, ডম্বৰু। সম্পা। সাহিত্য-সংস্কৃতি সৌৰভ। অসম সাহিত্য সভা, শিৱসাগৰ, ১৯৯৩। মুদ্ৰিত।

গোস্বামী, মঞ্জু। শ্ৰীশ্ৰীমাধৱদেৱৰ নাম-মালিকা — বৈজ্ঞানিক পদ্ধতিত সমীক্ষিত পাঠ। পুথি প্ৰকাশ, ২০০২। মুদ্ৰিত।

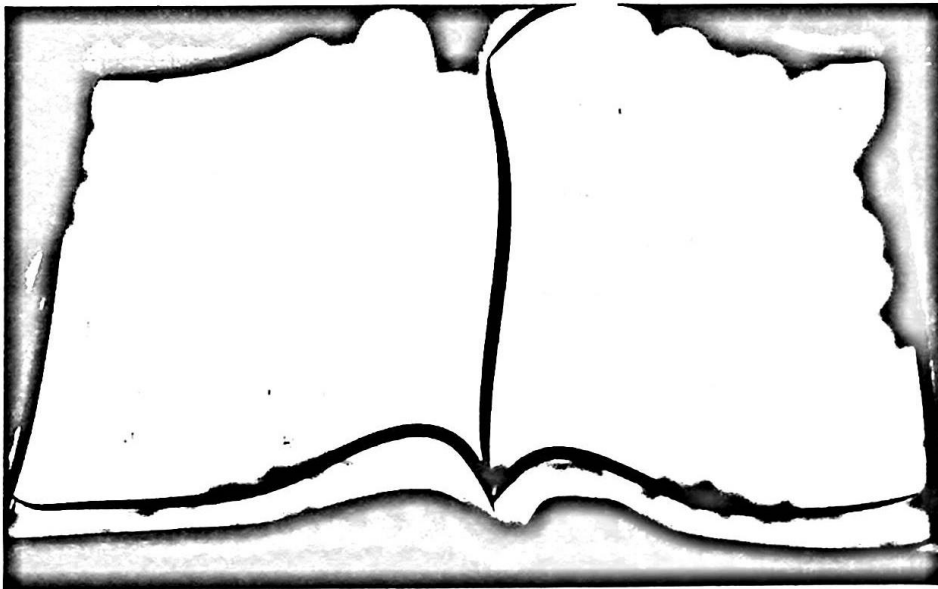
গোস্বামী, মালিনী। পাঠ-সমীক্ষা - সূত্ৰ আৰু প্ৰয়োগ বিধি। চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, ২০১৩। মুদ্ৰিত।

ঠাকুৰীয়া, ৰামচৰণ। পাঠ-সমীক্ষাৰ প্ৰসংগত। গুৱাহাটী, ২০০৪।

নেওগ, মহেশ্বৰ। পাঠ-সমীক্ষা। ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়, অসমীয়া বিভাগ, ১৯৮৪। মুদ্ৰিত।

নেওগ, হৰিপ্ৰসাদ আৰু গগৈ লীলা। সম্পা। অসমীয়া সংস্কৃতি। গুৱাহাটী, বনলতা, ২০০৩। মুদ্ৰিত।

(লেখক আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ অৱসৰপ্ৰাপ্ত অধ্যাপিকা)

হেম বৰুৱাৰ কবিতাত স্বপ্ন আৰু মৃত্যু

ড° ইন্দু প্ৰভা দেৱী

আধুনিক যুগৰ এটা সংকট কালত মৃত্যু জিনা জীৱনৰ পক্ষত স্বপ্ন ৰচা কবি হেম বৰুৱাৰ কবিতাত স্বাভাৱিকতে লক্ষ্য কৰা যায় 'স্বপ্ন' আৰু 'মৃত্যু' শব্দৰ সঘন উপস্থিতি। হেম বৰুৱাই যি সময়ত কাব্য সাধনা কৰিছিল সেই সময় এটা বিষন্ন বিপন্ন জটিল সাংস্কৃতিক সন্ধিকাল। যুদ্ধোত্তৰ যুগে তেতিয়া তাৰ হিংস্ৰতা, শোষণ, দমন-বঞ্চনাৰ দৰে সকলো অবিধিক আকোৱালি সামাজিক পৰিকাঠামোক বিধ্বস্ত কৰি এটা অৱক্ষয়-যাত্ৰা ইতিমধ্যে আৰম্ভ কৰিছে। তেনে সময়ত মৃত্যু আৰু মৰিশালিৰ ভয়াবহতাৰ প্ৰত্যক্ষীকৰণ আৰু কবিতাত তাৰ দ্যোতনা তেনেই স্বাভাৱিক কথা। কিন্তু পাঠকে জানে যে হেম বৰুৱাৰ কবিতাৰ এইটো বলিষ্ঠ দিশো নহয়, বলিষ্ঠ দিশটো হ'ল কবিতাবোৰত অভিনৱ ধৰণে ভাস্বত হৈ উঠা আত্মপ্ৰত্যয় আৰু দৃঢ়তাৰে ভৰা তেওঁৰ স্বপ্নহে। কেতিয়াবা হিংস্ৰতাই নমাই অনা মৃত্যুৰ মাজত, কেতিয়াবা আধুনিক নাগৰিক সভ্যতাই সৃষ্টি কৰা অনিশ্চয়তা, স্থিতিহীনতাৰ মাজত বা কেতিয়াবা অন্য পৰিস্থিতিত তেওঁৰ স্বপ্ন প্ৰেম আৰু জীৱনৰ প্ৰতিশ্ৰুতিৰে উদ্ভাসিত হৈ উঠিছে। সেই উদ্ভাসত কোনো কৃত্ৰিমতা নাই, কোনো আড়ম্বৰ নাই। সাম্প্ৰতিক বাস্তৱ জীৱন আৰু জগতৰ নেতিবাচক ৰূপৰ মাজতো ভৱিষ্যমুখী, প্ৰেমমুখী ইতিবাচক দৃষ্টি প্ৰকাশ কৰাৰ কবিৰ যি আন্তৰিক শাব্দিক কছৰং সেয়া নিঃসন্দেহে চমকপ্ৰদ।

হেম বৰুৱা জীৱনৰ গান গোৱা কবি, মানুহক ভালপোৱা কবি। সেইবাবেই তেওঁৰ স্বপ্ন বিকাৰগ্ৰস্ত বিলাসিতা নহয়, মানুহৰ কল্যাণকৰ চিন্তাৰ সৰল প্ৰকাশ মাথোঁ। জীৱনৰ পূজাৰী কবিয়ে মানুহক জীয়াই ৰখাৰ সপোন দেখিব খুজিছে। কাৰণ যুদ্ধভূমিত পৰিণত হোৱা পৃথিৱীত মানুহৰ অস্তিত্বৰ প্ৰতিয়েই ভাবুকি আহিছে। নিদ্ৰাদেৱীৰ ওচৰত সেইবাবেই তেওঁৰ বিনীত আকৃতি—

“নিদ্ৰাদেৱী
মোক স্বপ্ন দেখাৰ সুযোগ দিয়া
গছ আৰু ডাৱৰৰ নহয়।

এনে এক স্বপ্ন দিয়া, য'ত মানুহ জীয়াই থাকে।”
(আকৃতি)

কবিয়ে মানুহৰ অমৰত্ব বিচাৰিছে, মানৱ সমাজৰ নিৰন্তৰ গতি বিচাৰিছে—

“আমি স্বপ্ন মাথোঁ দেখো এনে এখন পৃথিৱীৰ
য'ত মানুহৰ মৃত্যু নাই।”
(কেইটামান নাম নোহোৱা কবিতা)

সাধাৰণ শ্ৰমজীৱী জনতা কবি হেম বৰুৱাৰ হিয়াৰ আমঠু। সমাজবাদী দৃষ্টিভংগীৰ এইগৰাকী কবিয়ে তেনে লোকৰ সপোনক নিজৰ ভাষা দিছে, হিয়াৰ পৰা নিৰ্গত শব্দেৰে সেই সপোনৰ ৰং দিছে, ৰূপ দিছে। কবিয়ে জানে, শ্ৰমজীৱী জনতাই নিজৰ কঠোৰ পৰিশ্ৰমেৰে নিজৰ সপোন নিজেই ৰচিব—

“আমাৰ স্বপ্ন আমি়ে ৰচিম।
বোকা আৰু পানী — সোণালী ধান।
আমাৰ পথাৰ। আমাৰ মাটি
গৰ্ভ-থলীত নতুন দিনৰ জন্ম ক্ৰেশ।
(জাবৰ দিনৰ সপোন)

কৰ্মেৰে ৰচা এনে সপোনতে নিহিত হৈ থাকে জীৱনৰ প্ৰতিশ্ৰুতি —

“হাতুৰীৰ শব্দত স্বপ্ন ৰচোঁ নতুন দিনৰ
সেউজী সন্ধিয়া আৰু স্বপ্ননীল কোমল পুৱাৰ।”
(নিমাতী চাপৰি)

হাতুৰীৰে স্বপ্ন সাজোঁ
নতুন দিনৰ আৰু নতুন পৃথিৱীৰ। (উপকৰ্ণ)

কিন্তু এই শোষণ সৰ্বস্ব পৃথিৱীত বঞ্চিত সাধাৰণ মানুহৰ বাবে স্বপ্ন ৰচাও বৰ সহজ কথা নহয়।

আমি সাজোঁ,
শিল, মাটি, বোকা আৰু পানী কঢ়িয়াই
আমাৰ পজাঁত হয় চাকিটো নুমায়। (নিমাতী চাপৰি)

হাড় চেঁচা পৰা কুঁৱলী
 আৰু কাল শগুণৰ পাখিৰ তলিৰ উম
 ইয়াৰেই আমাৰ এশ এবুৰি স্বপ্নৰ
 কামিহাড় ৰচনা হয়।
 আমিৰ মহঙা দিনত
 এটা সপোনৰ কিমান দাম। (জাৰৰ দিনৰ সপোন)

তথাপিও কৰ্মজীৱী জনতাই জীৱনৰ সপোন ৰচে।
 অন্ততঃ সপোন দেখাৰ অধিকাৰ সকলোৰে আছে। যিসকলে
 কণ্ঠত পিয়াহ, পেটত পোৰণি আৰু বুকুত জুই লৈ ফুৰিছে,
 যিসকলৰ ভৰ দুপৰৰ জুতি পইতা ভাতৰ লোগ খৰিছা আৰু
 পকা জলকীয়া তেনে লোকেও জীৱনৰ বালিচৰৰ মাজতে
 হাবি কাটি, মাটি ভাঙি, ৰ'দত শুকাই সপোন দেখে।

“আমাৰ কাৰণে বালিচৰ আছে
 সপোনো আছে।
 যুগে যুগে আমি ৰচিছোঁ স্বপ্ন
 কাটিছোঁ হাবি, ভাঙিছোঁ মাটি।
 ওৰেটো দিন ৰ'দত শুকাই দেখিছোঁ সপোন।
 (আমাৰ কাৰণে বালিচৰ আছে)

শ্ৰমেৰেই জীৱনক আগুৱাই নিব পৰা এখন প্ৰেমভৰা
 সংসাৰৰ বাবে শ্ৰমিক কবিয়ে সপোন দেখে 'নাঙল যুৱলি
 এহাল বলধ, এজনী দাৱনী'ৰ। কিন্তু জীৱনৰ বাজেট নিমিলাৰ
 বাবেই বহুক্ষেত্ৰত প্ৰেমৰ স্বপ্ন হৈয়েই ৰয়। অৰ্থনৈতিক বৈষম্যই
 সৃষ্টি কৰা দেৱালখনৰ বাবে কৃষক ডেকাৰ সংগ্ৰামী জীৱনৰ
 কথা তেওঁ ভালপোৱা আধুনিকা প্ৰেমিকাই বুজি নাপায়। স্বপ্ন
 বিহ্বল অভাৱগ্ৰস্ত প্ৰেমিকে অৱশ্যে বুজি পায় এই কথা —

“মোৰ হিচাব বহীৰ পহিলা পাতত তুমি।
 সিবোৰত ধোবা, নাপিত আৰু গোৱালৰ বাকী,
 আলু, কচু, বেঙেনাৰ গাত হৰণ পুৰণ চিন।

.....
 জীৱনৰ সীমাহীন বাজেটৰ অকোৱা-পকোৱা,
 বাট, তাত তুমি মোক বিচাৰি নোপোৱা। (মোৰ প্ৰেম)

সপোনবোৰ ৰচিত হয় জীৱনৰ সামৰ্থৰ জোখেৰে।
 শোষিত, বঞ্চিত মানুহৰ সপোন ধনী শ্ৰেণীৰ সপোনতকৈ
 স্বাভাৱিকতেই বেলেগ। ধনী ঘৰৰ দুহিতাৰ বাবে সেইবাবেই
 শ্ৰমিক ডেকাৰ সপোনবোৰ সদায়ে অচিনাকী। কবিৰ ভাষাত,

“আমাৰ সপোন তোমাৰ জনমে জনমে অচিনাকী’। কবিয়ে
 তুলনা কৰিছে দুই শ্ৰেণীৰ সপোনৰ—

“তোমাৰ সপোনত ঘন ঘন মেঘবোৰ নাই।
 আমাৰ সপোন মেঘেৰে আৱৰা।
 সপোন তোমাৰ আলোক-সন্তুত ৰামধেনু।
 আমাৰ সপোন এলাস্কুকলীয়া।” (উপকণ্ঠ)

অনেক সমস্যা আৰু প্ৰশ্নবোধকেৰে জীৱন ভৰি
 থাকিলেও এই শ্ৰমিক সমাজৰ সপোন মুক্ত সপোন, নতুন
 দিনৰ সপোন। Hope is the things with feathers বুলি
 Emily Dickinsonএ কোৱাৰ দৰে তেওঁলোকৰ সপোনৰো
 পাখি নহ'লেও দুৱাৰ-খিৰিকী আছে, মুকলি জগতখন চাব
 পৰাকৈ—

“এয়া আমাৰ জীৱন স্বপ্ন-বিহ্বল।
 তাৰ আঁৰে আঁৰে আঁৰে আমি ৰঙীন সপোন সাজোঁ
 সপোনৰো দুৱাৰ খিৰিকী আছে,
 সকলো নতুন।” (মোৰ প্ৰেম)

সপোন দেখাৰ এটা আমেজ আছে, কাৰণ সপোনৰ মাধুৰ্য
 আছে। বাজেট নিমিলা নিঃস্ব জীৱনৰ ছন্দহীন সুৰৰ কঁপনি
 উঠিলেও সপোনৰ সৰগ ৰচি সেইবাবেই ভাল পায় মানুহে।
 জীৱনৰ হিচাব নিমিলা অংকবোৰ কাষৰীয়াকৈ থৈ হ'লেও
 তেওঁলোক কেতিয়াবা স্বপ্ন মগ্ন হয়। শ্ৰমিক কবিৰ জীৱনৰ
 সহচৰী হ'বলৈ ওলোৱা প্ৰিয়ায়ো তেনে সপোন ৰচা বুলিয়েই
 কবিয়ে ভাবিছে—

সেই সপোনত সোণ-এটিবাৰ চাইচানে ভাবি?
 আছে কত ল'ৰাৰ কান্দোন আৰু জীৱনৰ বাজেট
 নিমিলা সংসাৰৰ ছন্দহীন সুৰ?

.....
 আজি এই ৰাঙলী ফাগুন নিশা মই জানো
 সোণ, সেইবোৰ কোনোবা অজান্তি মুলুকৰ এন্ধাৰ
 গুহাত এৰি তুমি ৰচিছা সৰগ। (ফাগুন নিশা)

সপোন যিমান মধুৰ সিমানে মধুৰ এৰি অহা সপোন
 ভৰা দিনবোৰো। হেম বৰুৱাৰ 'আইতা'ই নহলেও আশী বছৰ
 বয়সত জাৰ-জহ নেওচি সকলো সময়তে লাখুটিত ভৰ দি
 খুপি খুপি বাটৰ ধূলিত তেনে বিগত কালক বিচাৰি ফুৰিবনে?
 “বিচাৰিছোঁ মই সেই কুৰিটা বছৰ
 মোৰ যৌৱনৰ, সপোনৰ,
 বাটৰ ধূলিত কিজানিবা আছে লীন হৈ। (আইতা)

স্বপ্ন মধুৰ বাবেই স্বপ্ন দেখা এই পৃথিৱীখনো মধুৰ।
সেইবাবে পৃথিৱীৰ প্ৰতি কবিৰ এনে সম্বোধন—

“হেৰা মোৰ স্বপ্ন সনা মধুৰ পৃথিৱী।” (পৃথিৱী)

কিন্তু মাজে মাজে কবিয়ে স্বপ্নভংগৰ বিষাদতো ভুগিছে।
সমাজবাদী আদৰ্শৰ ভেটিত দৃঢ়তাৰে, সচেতনতাবোৰ থিয় দি
থাকিলেও তেওঁ যেন কেতিয়াবা দিকভ্ৰান্ত হৈছে, সপোনৰ
ৰং হেৰুৱাই পেলাইছে। কাৰণ আধুনিক সভ্যতাই সৃষ্টি কৰা
কদৰ্যতা, নিৰাপত্তাহীনতা, অসহায়তাৰ কথা মৰ্মে মৰ্মে তেওঁ
উপলব্ধি কৰিছে। কাল-সচেতন কবিৰ দৃষ্টিগোচৰ নোহোৱাকৈ
থকা নাই সভ্যতাৰ নামত লুকাই থকা জিঘাংসা আৰু হিংস্ৰতাৰ
কথা। জীৱনানন্দ দাসে ‘মহাত্মা গান্ধী’ নামৰ কবিতাত
লিখিছিল—

“হয়তোবা অন্ধকাৰেই সৃষ্টিৰ

অন্তিমতম কথা;

হয়তো বা ৰক্তেৰই পিপাসা ঠিক,

স্বাভাবিক

মানুষও ৰক্তাক্ত হতে চায়।”

হেম বৰুৱায়ো মানুহৰ এনে ৰূপ দেখিছে—

“দানৱক জয় কৰা অসীম তৃষাও মানুহক

কৰিছে দানৱ, হিংস পশুৰ মুখ ৰক্ত-উতলা

মন পৃথিৱীৰ প্ৰান্তৰ আগুৰি।

এই পৃথিৱী বজ্ৰ কঠোৰ হিংসাত উন্মাদ। (কেইটামান
নাম নোহোৱা কবিতা)

সেইবাবেই কবিয়ে ভাবিছে—“অস্তৰত আশাৰ ৰংঘৰ
সাজি একো লাভ নাই।” মহাত্মা গান্ধীৰ মৃত্যুৱেও তেওঁক
ভবাই তুলিছে ছিন্নমূল অস্তিত্বৰ কথা—

“আমি পসু

ছিন্নমূল,

জীৱনৰ ৰঙীণ সপোন বিচাৰি

জপিয়াই ফুৰা কীট-পতঙ্গৰ দল।” (জানুৱাৰী ৩০)

যুদ্ধৰ পৰিণতিস্বৰূপে অহা মৃত্যু বিভীষিকা জীৱনৰ
অন্তঃসাৰ শূন্যতা, মানুহৰ বিচ্ছিন্নকামিতা আদি কেতিয়াবা
কবিৰ স্বপ্নভংগৰ কাৰকৰূপে দেখা দিছে। ‘মৃত্যুৱে জীৱনক
উপহাস কৰে’ বুলি তেওঁ অনুভৱ কৰিছে; অনুভৱ কৰিছে—

“জীৱন উৰলি যায়,

মৃত আকাশৰ ছাঁ আৰু পোহৰৰ মোহনা মুখত।

(জীৱনৰ ৰং)

“আৰু কেউফালে শ্মশানৰ আৰ্তনাদ। কাউৰী
কোলাহল, শিয়ালৰ ডাক আৰু ফেঁচাৰ কুৰুলি” শুনি তৰি
সন্দিহান হৈ উঠিছে ভৱিষ্যতৰ প্ৰতি। “শেন উৰে, কপৌ মৰে
আমি সমাধি ৰচনা কৰোঁ কাৰ” বুলি আক্ষেপো কৰিছে তেওঁ
কবি চীন-ভাৰত আৰু ভাৰত-পাকিস্তানৰ যুদ্ধৰ পৰিণতিতে
ব্যথিত, চিন্তিত আৰু সন্তপ্ত। হিউৱেন চাঙৰ সেই যুদ্ধ-বাণীয়ে
মুখবিত শান্তিৰ চীন তেজৰ চীন হ’ল, ইন্দো-পাক সীমান্ততে
শান্তি ‘মৰুৰ সপোন’ হৈ পৰিল। সেইবাবেই কবি মন
যন্ত্ৰণাবিধুৰ।

“হোৱাংহোৰ বালিচাপবিত আজি বনৰীয়া হাঁহ নাই
তাত শুনো মাথোঁ শেন আৰু শ্বাপদৰ কলবোল,
যাৰ বাবে সত্য মাথোঁ বাৰুদৰ গোল্ক আৰু
আত্মাৰ মৃত্যু।”

(তেজৰ চপৰা কাৰ)

“ইপাৰে সপোন

আনপাৰে মৃত্যুৰ বিভীষিকা নাচে।” (সীমান্ত)

যুদ্ধ আৰু নগৰীয়া সভ্যতাৰ এটা প্ৰত্যক্ষমান দিশ মৃত্যু
এই মৃত্যুৱে মনক মৰিশালি কৰিছে। (“মোৰ মন-মৰিশালি
সদ্যজাত শিশুৰ ক্ৰন্দন।”) জীৱনক মৰিশালি কৰিছে (“নুমা
নুমাওঁ কৰা হোমৰ ৰঙা আঙঠাত জ্বলে জীৱনৰ মৰিশালি।”
দেশৰ সীমান্তক মৰিশালি কৰিছে (“সীমান্তত এইবোৰ
মৰিশালি কাৰ?”) পৃথিৱীখনকে মৰিশালি কৰিছে (“এইখ
পৃথিৱী তথাপি মৰিশালি”)।

মৃত্যু চেতনা সমাজবাদী কবিতাৰ এটা অন্যতম দিশ
হেম বৰুৱাই মানুহৰ দানৱীয় প্ৰবৃত্তিৰ বাবে হোৱা মৃত্যু আৰু
গতিহীনতাৰ কথা বহুকেইটা কবিতাতে উল্লেখ কৰিছে। মৃত্যু
মৃত্যুৰ বিভীষিকা, মৃত্যুৰ জয়যাত্ৰা, মৃত্যু-উৎসৱ, মৰিশালি
শ্মশানত ছাই হোৱা আশা, মৃতকৰ ধোঁৱা আৰু ধূলি, মৃতাত্মা
থৰ লগা চকু, মৃতাত্মাৰ সমদল, প্ৰেতাৰ আৰ্তনাদ, মানৱ
তেজৰ চেকুৰা, মৃত আকাশৰ ছাঁ, নতুন মানুহৰ গজালিয়ে
মৰণ, শেনৰ উৰণ আৰু কপৌৰ মৰণ, নাগাছাকি হিৰোশ্বিমাত
ধোঁৱা হোৱা মানুহৰ অশৰীৰী আত্মাৰ অহা-যোৱা, কবিক হতা
কৰা একাৰজাক ইত্যাদি অনেক কথাৰ উল্লিখন তেওঁৰ কবিতাত
লক্ষ্য কৰা যায়। মৃত্যু সম্বন্ধীয় কথাৰ এনে উল্লিখন তেওঁ
ক্ষোভ, হতাশা, দুঃচিন্তা, সংশয় সন্দিগ্ধতাৰ প্ৰকাশ।

মন কৰিবলগীয়া কথা যে হেম বৰুৱাৰ বাবে মৃত্যুৰ কিন্তু
আছে বহুমাট্ৰিক অৰ্থ বা চৰিত্ৰ। মৃত্যু জীৱনৰ পূৰ্ণাংগ বিচ্ছেদ,
চৰম, অবিকল্প, অখণ্ডনীয়।

ইয়াক কবিয়ে জীৱনৰ চিৰসখা, ধ্ৰুৱজ্যোতি বুলিও মানি
লৈছে—

“মৃত্যু, মৃত্যুই জীৱনৰ চিৰসখা, ধ্ৰুৱজ্যোতি।”

(যাত্ৰাৰ শেষ নাই)

Dying is an art, like everything else বুলি Lady
Lazurus - এ কোৱাৰ দৰে তেওঁৰ দৃষ্টিতো মৃত্যু কেতিয়াবা
art নহ'লেও অখণ্ড প্ৰদীপ।

“মৃত্যু যাৰ বাবে অখণ্ড প্ৰদীপ
স্বাধীন যাৰ বাবে হিমালয়ী স্বপ্ন
এইখন আমাৰ দেশ।” (এইখ- আমাৰ দেশ)

মৃত্যুৰ এই অখণ্ড প্ৰদীপ স্বৰূপ প্ৰকাশিত হয় শ্বহীদৰ
ক্ষেত্ৰত। সেইবাবেই শ্বহীদে অমৰত্ব আৰ্জে।

“জীৱনৰ নামত যি মৰণৰ ৰাজআলি বান্ধে
জয়দ'ল সাজে তাৰ বাবে মৃত্যু ক'ত?
মণিৰাম, পিয়ালিৰ মৃত্যু ক'ত? (বালিচন্দা)

দহৰ বাবে, দেশৰ বাবে বৰণ কৰা মৃত্যু পাৰিজাত ফুলৰ
দৰে সুগন্ধি অথবা আত্মাৰ দৰে অবিদ্বন্দ্বৰো।

“মৃত্যুৱে যদি অভিনন্দন জনায়
সেই মৃত্যু পাৰিজাত ফুল
তাত দেৱতাৰ আশীৰ্বাদ আছে।

.....
যি মৃত্যুৱে দহক জীৱন দিয়ে
সেই মৃত্যু আত্মাৰ দৰেই অবিদ্বন্দ্বৰ। (এখন চিঠি)

মৃত্যু সম্বন্ধে কবিৰ আন এটা দৃষ্টিও আছে। প্ৰবল আশা,
স্বপ্ন আৰু সংগ্ৰামী উৎসাহ থাকিলে সাধাৰণ মানুহেও ইয়াক
জয় কৰিব পাৰে। মানৱ অস্তিত্বক মৃত্যুৱে অনিবাৰ্য্যভাৱে
নাইকিয়া কৰি দিব এনে হ'ব নোৱাৰে। কবিৰ ভাষাত ‘মানুহৰ
মৃত্যু নাই’। কংসৰূপী অত্যাচাৰী শোষণৰহে মৃত্যু আছে,
জনগণৰ মৃত্যু নাই, জনশক্তিৰ মৃত্যু নাই।

“জীৱনক কোনে ৰুধিব পাৰে?
আমি যে পাতিছোঁ, আমাৰ জীৱন থলীত
হেজাৰ কংসৰ মৃত্যু শাল। (পৃথিৱী)

“বুৰঞ্জীৰ সোঁতৰ বন্ধন, আমি আহি আছোঁ,
আলোক যাত্ৰীৰ দল, মৰাঘুলিত সাঁতুৰি

.....
আমাৰ মৃত্যু ক'ত? (যাত্ৰাৰ শেষ নাই)
“এয়া নতুন পোহৰ

মৃত্যুনাশী জীৱনৰ অভিমান।” (নতুন প্ৰহৰ)

অনেক কাৰণত উৎপন্ন হোৱা স্বপ্ন ভংগৰ বিষাদ আৰু
হাহাকাৰক কবিয়ে প্ৰশমিত কৰা দেখা যায় মোহময়ী প্ৰকৃতিৰ
মাজত, সাধাৰণ জনগণৰ উলাহভৰা নৃত্য গীতৰ মাজত।
‘চনিয়া’, ‘এই ৰং এই সুৰভি’ আদি কবিতাৰ মাজেদি এই কথাৰ
উমান ল'ব পাৰি। এয়া জনগণৰ লগত থকা কবিৰ নিবিড়
সম্পৰ্কৰে ফল।

হেম বৰুৱা সামগ্ৰিকভাৱে মৃত্যুৰ উদ্ভূত উঠি জীৱনক
চোৱা কবি। তেওঁৰ বহুপিঠিত, বহু চৰ্চিত কবিতা ‘মমতাৰ
চিঠি’তো শুনা যায় জীৱনৰে খলকনি। দুটাকৈ মৃত্যুৰ বেদনাৰে
সিক্ত এই কবিতা। অথচ ইয়াত মমতাৰ জীৱনমুখী দৃষ্টিহে
বেছি তীব্ৰ। মৃত্যুক মমতাই সাময়িক বিচ্ছেদ বুলি মানি লৈছে
আৰু মহাকালৰ বুকুত এদিন তাই নিজৰ স্বামীক লগ পোৱাৰ
দৃঢ় বিশ্বাস হৃদয়ত পুহি ৰাখিছে। এনে মৃত্যুৰ ওপৰলৈ উঠি
জীৱনক চাব পৰা দৃষ্টিৰ বাবেই মমতা চমকপ্ৰদভাৱ উজলি
উঠিছে কবিতাটিত, পাঠকৰ অন্তৰত স্থায়ীভাৱে বৈ যাব পৰাকৈ।
অতীত বা বৰ্তমান কাতৰতা নহয় ভৱিষ্যমুখী দৃষ্টিহে হেম
বৰুৱাৰ কবিতাৰ আবেদনময়ী দিশ। ৰবীন্দ্ৰনাথে মানুহৰ
অতীততকৈ মানুহৰ ভৱিষ্যত বেছি উজ্জ্বল বুলি বিশ্বাস কৰাৰ
দৰে হেম বৰুৱায়ো নিৰালয়, অনিশ্চিত বৰ্তমানত থিয় দি
অতীতমুখী হৈ হুমুনিয়াহ কঢ়া নাই, ভৱিষ্যতৰ নতুন স্বপ্নত
বিভোৰ হৈছে। প্ৰেৰণাময়ী অতীতৰ কিছু সোঁৱৰণ থাকিলেও
তেওঁৰ বেছিভাগ কবিতাতে ভৱিষ্যতৰ ৰঙীন স্বপ্নইহে প্ৰাণ
পাই উঠিছে। তেওঁ কৈছেও—“আমাৰ বলিষ্ঠ আশবাদী মন,
ভৱিষ্যৰ স্বপ্ন সমুজ্জ্বল।” (বিহুৰ দিনৰ গান) কবি হেম বৰুৱাৰ
প্ৰিয় শব্দ হয়তোবা স্বপ্নই। তেওঁ কবিতাত প্ৰয়োগ কৰিছে স্বপ্ন
সম্বন্ধীয় এনে বহু শব্দৰ—স্বপ্ন, স্বপ্নলোক, স্বপ্ননীল, স্বপ্নমান,
স্বপ্নবিদ্ধ, স্বপ্নমগ্ন, স্বপ্নভগ্ন, স্বপ্নজাল, স্বপ্নৰ মকৰাজাল, স্বপ্নাতুৰ,
স্বপ্নসনা, স্বপ্ন-বিহ্বল, স্বপ্ন-সমুজ্জ্বল, স্বপ্ন-স্বৰ্গ, স্বপ্নৰ নীড়, স্বপ্নৰ
চৰাই, স্বপ্নৰ পখিলা, স্বপ্নৰ আকাশৰ স্বপ্নৰ কুহক, স্বপ্নৰ হিমালয়,
অনিৰুদ্ধ স্বপ্ন, তুষাতুৰ স্বপ্ন, হিমালয়ী স্বপ্ন, অৱহেলিত স্বপ্ন,
স্বৰ্গ-স্বপ্ন, সপোনপুৰী, সপোনৰ সীমান্ত সপোন বিভোৰা, নীলা
সপোন ইত্যাদি।

এলিয়টী ভংগীৰে সমাজবাদী ভাৱধাৰাক প্ৰতিষ্ঠা কৰিব
খোজা হেম বৰুৱাই নিজৰ কবিতাত কিছু এলিয়টৰ
নিৰাশাবাদক মুঠেই স্থান দিয়া নাই। এলিয়টৰ দৰে সৰগ আৰু
নৰকৰ ধাৰণাসম্ভূত দুঃশ্চিন্তাৰ পৰা আঁতৰত আছে তেওঁ।
সাধাৰণ জনতাৰ কল্যাণৰ চিন্তাই তেওঁক নতুন জগতৰ

হিমালয়ী স্বপ্ন ৰচিব পৰাকৈ সাহসী কৰিছে। এটা কথা লক্ষ্য কৰা যায় যে প্ৰথম কাব্যগ্ৰন্থ ‘বালিচন্দা’ত কবি হেম বৰুৱাৰ যি উচ্চল উৎসাহ, মৃত্যুকো ধূসৰ কৰিব পৰা যি আশা, সংগ্ৰামী চেতনা আৰু স্বপ্নৰ ভিৰ, পিছৰখন কাব্যগ্ৰন্থ ‘মনময়ুৰী’ত সেই ভিৰ পাতলিছে। তাৰ সলনি সংশয়, হতাশা, বিষাদ, বিদ্ৰোহ, মৃত্যুৱে আহি স্বপ্নৰ লগ লৈছে। হয়তো ‘বালিচন্দা’ৰ কবিয়ে ৰাজনীতিত ভৰি থৈ জনগণৰ পৰা কিছু বিচ্ছিন্ন হৈ বা বিভিন্ন ঘটনাৰাজিৰ পাকচক্ৰত পৰি আগৰ উচ্চল উদ্যমী আশা কিছু হেৰুৱাই পেলাইছিল আৰু সেইবাবে ভৱিষ্যত সম্বন্ধে মনময়ুৰীত কিছু শংকাতুৰ হৈ ভাবিছিল ‘পৃথিৱীৰ ভৱিষ্যৎ জোনটোৰ দৰেই অনিশ্চিত’ (প্ৰতিধ্বনি)। তথাপিও স্বীকাৰ কৰিব লাগিব, বিষাদ-বিদ্ৰোহ-মৃত্যু আদিয়ে আহি জুমুৰি দি ধৰিলেও তেওঁৰ স্বপ্ন কিন্তু মনময়ুৰীতো বলিষ্ঠই। সেইবাবেই সংশয়, স্থিতিহীনতাৰ উদ্ভিগ্নতা আদিৰ মাজতো তেওঁ প্ৰত্যয়ৰ বটবৃক্ষৰ তলতে বৈ আছে। চৰম হতাশাৰ ধুমুহাৰ মাজতো আশাৰ চাকি তেওঁ নুমাব নিদিয়াকৈ জ্বলাই ৰাখিছে। ‘বালিচন্দা’ত ‘মৰিশালিত জীৱনৰ গান শুনিব পৰা’, ‘ৰামেশ্বৰৰ সেতুৰ বান্ধ’ৰ শংকাহীন স্বপ্ন ৰচিব পৰা, ‘নিশাৰ অন্তত পুৱাৰ বেলিৰ জুই’চাব খোজা কবিয়ে ‘মনময়ুৰী’তো শুনা পাইছে— ‘মন মৰিশালীত সদ্যজাত শিশুৰ ক্ৰন্দন’ দেখা পাইছে— ‘স্বপ্ন আকাশত মুঠি মুঠি শৰতৰ সোণোৱালী ধান’, আৰু অনুভৱ

কৰিছে এই কথাও যে ‘এই নিষ্ঠুৰ পৃথিৱীত জীয়াই থকাৰ মাধুৰীমা আমাৰ স্বপ্ন’। ‘বালিচন্দা’ত প্ৰগতিবাদী কবিয়ে নতুন সূৰ্যক কুমাৰী পৃথিৱীক কুন্তী কৰিবলৈ জনোৱা আহ্বানৰ আঁৰত যি উৰ্বৰতাৰ আৰু নতুন দিনৰ স্বপ্নই ভুমুকি মাৰিছে, ‘মনময়ুৰী’তো তেনে স্বপ্নই উক নিদিয়াকৈ থকা নাই।

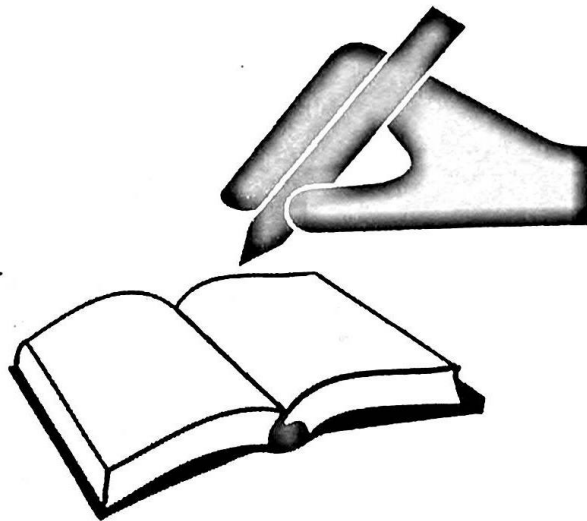
“সূৰ্যৰ মৰিশালিত এয়া জোনাকৰ ধল।” (বৈজয়ন্তী)

“মৃত্যু আৰু জীৱনৰ দোমোজাত বাহি স্বপ্ন দেখিছে আমি

দিনান্তৰ গৰ্ভকোষত সঞ্জীৱিত হোৱা এক আদিম পুৱাৰ।” (আদিম পুৱা)

বলিষ্ঠ আত্মপ্ৰত্যয় আৰু সমাজবাদৰ ওপৰত থকা প্ৰবল আস্থা—মূলতঃ এই দুটা কাৰণতে সম্ভৱ হৈছে হেম বৰুৱাৰ এনে স্বপ্ন ৰচনা। “আশা আছে বাবেই পৃথিৱীখন ইমান ধুনীয়া” বুলি ভবা কবিয়ে সমগ্ৰ বিশ্বৰ কল্যাণৰ আৰু শান্তিৰ আশা এৰা নাই। শ্মশানভূমিৰ মাজতো তেওঁ জীৱনৰ স্বপ্নকাৰৰ ৰূপত দৃঢ়তাৰে থিয় দিছে, সন্দেহ সন্দ্বিগ্নতাৰ মাজতো মনত পুহি ৰাখিছে এটা জলমলীয়া স্বপ্নৰ চৰাই। প্ৰকৃতাৰ্থত এনে স্বপ্নভৰ দৃষ্টিৰ অভিনৱ প্ৰকাশৰ বাবেই আধুনিক কাব্য কাননৰ তেওঁ ‘অখণ্ড প্ৰদীপ’।

(লেখক বি.বৰুৱা মহাবিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ সহযোগী আৰু মুৰব্বী অধ্যাপিকা।)

‘বনফৰিঙৰ গীত’ত কাৰবি সমাজৰ চিত্ৰ

ড° অনু বাণী দেৱী

প্ৰস্তাৱনা :

ৰংমিলিৰ হাঁহিৰ স্ৰষ্টা ৰংবং তেৰাং এজন কবি, গীতিকাৰ, ঔপন্যাসিকে নহয়, তেওঁ এজন সুদক্ষ গল্পকাৰো। অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যলৈ তেওঁ যথেষ্ট অৱদান আগবঢ়াইছে। কাৰবি ভাষাৰ ব্যাকৰণ, কাৰবি-অসমীয়া অভিধান, কাৰবি সাধু, গণনা পুথি, প্ৰবন্ধ পুথিৰ উপৰিও ভালেকেইখন উপন্যাস, ঔপন্যাসিকা আৰু দুখন গল্প পুথি ৰচনা কৰিছে। তেওঁৰ গল্প-উপন্যাসসমূহৰ মাজেদি মাটি আৰু মানুহৰ জীৱনৰ বাস্তৱ চিত্ৰ প্ৰকাশিত হৈছে।

বনফৰিঙৰ গীত :

‘বনফৰিঙৰ গীত’ তেওঁৰ প্ৰথম প্ৰকাশিত গল্পপুথি। এই পুথিখনত সন্নিৱিষ্ট গল্পৰ সংখ্যা ১২ টা। হৰেকৃষ্ণ ডেকাই ‘সময়ৰ ৰূপকাৰ’ গ্ৰন্থত পুথিখন সম্পৰ্কে এনেদৰে মন্তব্য দিছে—‘ৰং বং তেৰাং কাৰবি লোকজীৱনৰ চিত্ৰকৰ। কিন্তু তেওঁ চিত্ৰ অংকন কৰে শব্দেৰে। উপন্যাসেই তেওঁৰ প্ৰধান ‘কেনভাচ’। কিন্তু তেৰাঙে ভালেখিনি গল্পও লিখিছে। এখন গল্প সংকলনৰ নাম ‘বনফৰিঙৰ গীত’। নামটোৱে এটা তাৎপৰ্য বহন কৰিছে। বনফৰিঙৰ মাত চহৰৰ কোলাহলৰ মাজত শুনিব নোৱাৰি। বনৰ নিৰ্জন পৰিৱেশত সি কিন্তু এক ধ্বনিময় উপাদান হৈ দেখা দিছে। ঠিক সেইদৰে ৰং বং তেৰাঙে যিবোৰ সৰু সৰু জীৱনৰ মাত কথা আমাক শুনাইছে, সেইবোৰ লোকজীৱন পৰিৱেশতহে স্পন্দনময়। লোক কাহিনীৰ পৰা প্ৰৱহমান হোৱা ধাৰা এটাই যেন ৰূপান্তৰিত হৈ এই আধুনিক গল্পবোৰ সজীৱ হৈ উঠিছে। (পৃঃ ৯২)

যিকোনো জনজাতীয় সমাজত থকাৰ দৰে কাৰবি মানুহখিনিৰো ভূত-প্ৰেতত সৰল বিশ্বাস আছে। ‘বনফৰিঙৰ গীত’ৰ প্ৰথমটো গল্প ‘প্ৰেতাগ্না’ৰ কাহিনীত বিশেষ জটিলতা নাই, বৰঞ্চ প্ৰচলিত ভূত-প্ৰেতৰ কাহিনীৰ লগতেই তাৰ সাদৃশ্য বেছি। দ্বিতীয়টো গল্প ‘সংঘাত’ত সহজ-সৰল কাৰবি জনজীৱনত সম্পত্তিক লৈ কিদৰে বিবাদৰ সূচনা হ’ল তাৰেই প্ৰকাশ কৰিছে। জনজাতীয় সমাজ ব্যৱস্থাত মাটিৰ অধিকাৰ এক স্বতঃসিদ্ধ আৰু অধিকাৰ। তাক লৈ কোনেও প্ৰশ্ন নকৰে। কেতিয়াবা প্ৰশ্ন উত্থাপিত হ’লেও আভ্যন্তৰীণ বুজা-

পৰাৰ যোগেদি এনে বিবাদৰ সমাধান হয়। তেনেদৰে প্ৰাকৃতিক বস্তুপুঞ্জ যেনে— শিল, গছ আদিৰে মাটিৰ সীমা নিৰ্দ্ধাৰণ কৰা হয়। কিন্তু দেশৰ পৰিস্থিতিৰ পৰিবৰ্তনে মানুহৰ মনলৈ পৰিবৰ্তনৰ ধল নমাই আনিলে। লাংবিৰি ৰংহাঙে কাগজ পাতি নথকা বাবে নিজৰ ভাগৰ মাটি ধনেশ্বৰক এৰি দিবলগীয়া হয়। পিচত চাহাবে আহি কথাটো মীমাংসা কৰি লাংবিৰিক মাটিখিনিৰ নামজাৰী কৰিব ক’লে। পৰিণতিত লাংবিৰিৰ মনত এটা প্ৰশ্নই অহৰহ ধ্বনিত হ’ল—“কোনটো সঁচা? মাটি নে মানুহ!” (সংঘাত, পৃঃ ২৮)

‘বিক্ষিপ্ত বেদনা’ত আমি পাওঁ জনজাতীয় সমাজ এখনলৈ নামি অহা শোষণ আৰু পৰিবৰ্তনৰ সন্মুখত অসহায় তেনে এক সৰল ব্যৱস্থা। শোষণৰ বলি হোৱা এই সৰল ব্যৱস্থাক লৈ কি ধৰণৰ সপোন দেখিব পাৰি নায়ক বকুল শইকীয়াৰ মনত এনেবোৰ প্ৰশ্নই লুকাভাকু কৰি থাকে। ‘কিদ’ৰ গাঁঠি’ গল্পটোত দেখাত বিশেষ জটিলতা নাই; কিন্তু অত্যন্ত জটিল পৰিস্থিতি এটাক ৰংবং তেৰাঙে তেওঁৰ সাৱলীল গদ্যত নিকা ৰূপত প্ৰতিষ্ঠাপিত কৰিছে। তেনেদৰে ‘নন্দ’ গল্পটোত দেখা গৈছে বৌৱেকে আৰু নন্দৰ মাজৰ সম্পৰ্ক।

‘হেডনিয়ন’ গল্পটোত দেখা গৈছে অনগ্ৰসৰ সমাজ এখনত অতি সামান্য চৰকাৰী চাকৰি এটাৰ মৰ্যাদাও অসীম। হেডনিয়নৰ চাকৰিটো ছৰছ তেৰণৰ বাবে আছিল অপ্ৰত্যাশিত, আনকি সেই অঞ্চলৰ ৰাইজৰ বাবেও আছিল অভাৱনীয়।

অতীত প্ৰীতিৰ মাজেদি গল্পটোৰ আৰম্ভণি হৈছে। লিখিব পঢ়িব নজনা এটা পিছপৰা অঞ্চলৰ পৰা ছৰছ তেৰণে চাকৰিটো পোৱাটো সকলোৰে বাবে আচৰিত কথা—‘লাংৰ’কু গাঁৱৰ তেৰণ কুলৰ ইতিহাসতো ই ভাবিব নোৱাৰা ঘটনা। গাঁওখনৰ বুঢ়াসকলে জুহালৰ কাষত বহি মদৰ বাতি আগত লৈ আলোচনা কৰিছিল, সিহঁতৰ পূৰ্ব-পুৰুষসকলে কৰি অহা ত্যাগ আৰু সাধনাৰ ফলশ্ৰুতিহে।” (হেডনিয়ন, পৃঃ ৬০)

গল্পকাৰৰ মানৱীয়তাৰ এক সুন্দৰ নিদৰ্শন ‘প্ৰীতম’ গল্পটো। মৃত্যুয়ে নিজৰ বিজয় গৌৰৱ যেন সাব্যস্ত কৰিলে প্ৰীতমৰ মাজেদি। ‘ফিৰত চিঠিখন’ গল্পটিত ৰং বং তেৰাঙে

মানৱ জীৱনৰ দ্ৰুত পৰিবৰ্তনৰ এক ইংগিত দিছে। তেনেদৰে প্ৰতিধ্বনি গল্পটোত চহৰৰ পৰা বিচ্ছিন্ন এক অৰণ্যৰ জীৱনক অংকিত কৰিছে ৰং বং তেৰাঙে।

‘অচিন গছৰ গুটি’ গল্পটোত পাহাৰীয়া অঞ্চলটোৰ আওহতীয়া গাঁও এখনত খ্ৰীষ্টান ধৰ্মগ্ৰহণৰ ফলত উদ্ভৱ হোৱা পৰিস্থিতিৰ বৰ্ণনা আছে। পৰম্পৰাগত ধৰ্মীয় বিশ্বাস ‘হংহাৰী ধৰ্ম’ আৰু খ্ৰীষ্টিয় বিশ্বাসৰ ফলত যেনে ধৰণৰ বিশ্বকেন্দ্ৰিক টনা-আজোৰাৰ উদ্ভৱ হৈছে তাৰ এক ভাবোদ্দীপক দিশ ইয়াত সন্নিৱিষ্ট হৈছে। আনহাতে ‘দাপোণ’ গল্পটিত এগৰাকী বিধৱা নাৰীৰ কৰুণ জীৱনৰ কাহিনী অংকিত হৈছে। সংকলনখনৰ উল্লেখযোগ্য গল্প ‘বনফৰিঙৰ গীত’ৰ কাহিনী ভাগ আৰম্ভ হৈছে এক অন্বেষণৰ মাজেদি। লেখকে গল্পটোৰ আৰম্ভণিতে ম’হটো তাৰ গৰাকী চাৰমেন ইংতিয়ে ক’ত ক’ত বিচাৰিছে তাৰ বিতং বাতৰি আমাক দিছে।

বনফৰিঙৰ গীতত কাৰবি সমাজৰ চিত্ৰ :

ৰং বং তেৰাঙৰ সৃষ্টিশীলতাৰ ভিত্তিয়েই হ’ল কাৰবি সমাজখন। তেওঁৰ লেখনিৰ জুমুঠি গঢ় লৈ উঠিছে কাৰবি পাহাৰৰ সহজ-সৰল মানুহখিনি, কাৰবি পাহাৰৰ সৈতে সেই মানুহখিনিৰ ওতঃপ্ৰোত সম্পৰ্ক আৰু আদান-প্ৰদানৰ মুহূৰ্তবোৰ তেওঁৰ বেছিভাগ গল্পই সহজ-সৰল কাৰবি জীৱনক লৈ লিখা। একালৰ শাস্তিময় পাহাৰবোৰত অশান্তিয়ে দেখা দিয়াত মানুহখিনিৰ মাজত যি দুৰ্যোগ হৈছে তাৰেই পটভূমিত তেওঁ ভালেকেইটা গল্প লিখিছে। ‘বনফৰিঙৰ গীত’ পুথিখনত সন্নিৱিষ্ট গল্পবোৰৰ ভিতৰত প্ৰেতাঙ্গা, কিদ’ৰ গাঁঠি, ননদ, প্ৰতিধ্বনি, বনফৰিঙৰ গীত আদি গল্পবোৰৰ মাজেদি কাৰবি সমাজৰ নীতি-নিয়ম, বিশ্বাস আদিৰ চিত্ৰ ফুটি উঠিছে।

কাৰবিসকলৰ লোকবিশ্বাসৰ চিত্ৰ ‘প্ৰেতাঙ্গা’ গল্পটোত দেখা গৈছে। অন্ধবিশ্বাস তথা ভূত-প্ৰেত যে কাৰবিসকলে বিশ্বাস কৰে তাৰেই এক প্ৰতিফলন ‘প্ৰেতাঙ্গা’ নামৰ গল্পটো। প্ৰেমিক-প্ৰেমিকা কাদম আৰু লংকিৰ অপঘাত মৃত্যুৰ ফলত তেওঁলোকৰ আত্মাৰ মুক্তি নহ’ল, তেওঁলোক প্ৰেতাঙ্গা হৈ থাকিল বুলি মানুহখিনিয়ে বিশ্বাস কৰিবলৈ ল’লে। কাৰবি পাহাৰলৈ খনিজ সম্পদ আহৰণ কৰিবলৈ অহা জয়ন্ত বৰুৱায়ো এই মানুহখিনিৰ অন্ধবিশ্বাসৰ কথাকে ভাবিছে—“কিমান যে ভয় ইয়াৰ থলুৱা মানুহখিনিৰ প্ৰকৃতিৰ সেই বিস্ময়কৰণ আৰু আশ্চৰ্যজনক কাৰ্যবোৰত দেও-ভূত থকা বুলি কাষ চাপিবলৈ ইচ্ছা নকৰে।” (প্ৰেতাঙ্গা, পৃঃ ৫)

কাৰবি সমাজ ব্যৱস্থাত সাংকেতিক পাত্ৰ হৈছে কিদ’ৰ জনজাতীয় শাসন ব্যৱস্থাৰ এক প্ৰতিফলন ঘটাইছে ‘কিদ’ৰ গাঁঠি’ গল্পটোত। জনজাতীয় সমাজখনলৈ অহা পৰিবৰ্তনে মানুহৰ মনত কিদৰে প্ৰতিক্ৰিয়া সৃষ্টি কৰিছে তাৰেই এক চিত্ৰ গল্পকাৰে বৰ্ণনা কৰিছে—“মদ-পানী নহ’লে আমাৰ জানো বীতি-নীতি জীয়াই থাকিব? আমাৰ চ’জুন, চামাংকান, বিয়া-বাৰু জানে মদ নোহোৱাকৈ চলিব? হঠাতে পুথিৰীখন পৰিবৰ্তন নহয় দেই। আমাক মদ লাগিবই।” (কিদ’ৰ গাঁঠি, পৃঃ ৪৯-৫০)

তেনেদৰে ‘ননদ’ গল্পটোত দেখা গৈছে কাৰবি নাৰীৰ সৌন্দৰ্যবৰ্ধক দুক্ বা উল্কি প্ৰথাৰ। কাৰবিসকলৰ নিয়ম অনুযায়ী কাজিৰেও কপালত ‘দুক্’ অংকন কৰিছিল। অতি কষ্টদায়ক যদিও কাজিৰে দুক্টিক লৈ গৌৰৱ অনুভৱ কৰিছিল—“... কিমান গৌৰৱ কৰিছিলোঁ এই নীলা ৰঙৰ কপালত উজ্জ্বলি উটা দুক্টিক লৈ।” (ননদ, পৃঃ ৫০) আধুনিকতাই স্পৰ্শ কৰা কাৰবি সমাজত হয়তো পুৰণি পৰম্পৰাক বাদ দিব খোজ বাবে বৌৱেকে আৰু ননদৰ মাজত সংঘাত হৈছে। এট স্বাভাৱিক সম্পৰ্কত যতি পৰিছে ননদেৰ কপালত পাট গাভৰু বয়সতে আঁকি দিয়া দুক্টিৰ বাবে। এই নীলা ৰঙৰ দুক্টিৰ সৌন্দৰ্যময়তা আধুনিক উপাদানেৰে সমৃদ্ধ বৌৱেকে মনত ঘৃণাৰ উদ্ৰেককাৰী বিষয়ৰ বাহিৰে আন একো নহয় তাৰেই এটি চিন। তাৰেই এটি চিত্ৰ গল্পটোৰ মাজেদি গল্পকাৰে প্ৰকাশ কৰিছে—“ইমান বছৰে মোৰ গাভৰু জীৱনৰ এই গৌৰৱক বৌৱে বাৰু কিয় অপমানবোধ কৰিলে? মোৰ কপালত থকা এই ৰেখাৰ বাবে মই জানো ননদ হ’বৰ লায়ব নহ’লোঁ? কিয় এই ৰেখাৰ প্ৰতি ইমান ঘিন? কাৰ কপালতনে দুক্ নাই? মোৰ মাৰ আছে, খুড়ীৰ আছে, মাহীৰ আছে আৰু আইৰো আছিল।” (ননদ, পৃঃ ৫৪)

মিছনেৰীসকলে কাৰবি পাহাৰলৈ অহাৰ ফলত বহুতে কাৰবি মানুহ খ্ৰীষ্ট ধৰ্মত দীক্ষিত হৈছিল। ধৰ্মক লৈ যে কাৰবি সমাজত মতৰ বিৰোধ আছিল তাৰ এক সুন্দৰ নিদৰ্শন ‘অচিন গছৰ গুটি’ গল্পটো।

ধৰ্মান্তৰকৰণে কিদৰে জনজাতীয় সমাজত খোপনি লৈ পৰম্পৰাগত আস্থা থাক বিশ্বাসক জোকাৰি গৈছে তাৰেই প্ৰমাণ ‘অচিন গছৰ গুটি’ নামৰ গল্পটি। ‘অচিন গছৰ গুটি’ শিৰোনামটোৰ তাৎপৰ্যও তাতেই। নতুনকৈ আঁকোৱালি লোৰ ধৰ্মটোক প্ৰাচীন পন্থীসকলে অচিনাকি পাইছে। লংজুত টেৰণ মৃত্যুৱে কংজুক ইংতিক জোকাৰি গ’ল কাৰণ লংজুত টেৰণে

খৃষ্ট ধৰ্ম গ্ৰহণ কৰা কথাটো তেওঁ লংজুতৰ মৃত্যুৰ পিছতহে গম পালে। লংজুত টেৰণ খৃষ্টান হোৱাটো কংজুক ইংতিৰ বাবে এক সাঁথৰ হৈ ব'ল। লংজুতে দৃঢ়ভাৱে কোৱা কথাষাৰ কংজুকৰ কাণত লংজুতৰ মৃত্যুৰ পাছতো বাজি থাকিল— “জোন বেলি থকালৈকে মই হংহাৰী ধৰম এৰি নিদিওঁ। অচিন গছৰ গুটি খাই মোৰ ইহকাল-বৰকাল নষ্ট নকৰোঁ।” (অচিন গছৰ গুটি, পৃঃ ১০০)

লংজুতৰ মৃত্যুৰ পিছত পুতেকে খৃষ্টধৰ্ম মতে শেষকৃত্য সম্পন্ন কৰিলে। কংজুক মৃত্যুৰ সময়ত নিয়া মদৰ বটল দুটাও তাৰ মোনাৰ ভিতৰতে থাকিল। বন্ধুৰ মৃত্যুৰ পাছত পৰম্পৰা মতে সৎকাৰ কৰিব নোৱাৰি কংজুক মানসিক অন্তৰ্দ্বন্দ্বত ভুগিছে। ইয়াৰ লগতে লেখকে গল্পটোত এখন সহজ-গ্ৰাম্য জীৱনৰ প্ৰতিচ্ছবিও দাঙি ধৰিছে কংজুক ইংতি আৰু ঘৈণীয়েকৰ জৰিয়তে — “পাত এখিলাত পলু কেইটামান আৰু লাওপানী এবাটি আনি গিৰিয়েকলৈ আগবঢ়াই ক'লে— কাছাঙে সিজোৱা মদ। কেনে হৈছে জানো।” (অচিন গছৰ গুটি, পৃঃ ১০০)

‘বনফৰিঙৰ গীত’ পুথিখনৰ শেষৰটো গল্প ‘বনফৰিঙৰ গীত’ নামৰ গল্পটো লেখকে কাৰবি জীৱনৰ আধাৰত ৰচনা কৰিছে। জন-জীৱনত ম'হৰ গুৰুত্ব কিমান তাক এই গল্পটোৰ মাজেদি সুন্দৰকৈ প্ৰকাশ কৰিছে। ছাৰমেন ইংতিয়ে তেওঁৰ মৰমৰ ম'হ কুব্ৰাক বিচাৰি গোটেইখন চলাথ কৰিছে, কিন্তু সন্তোদ নাপালে। কাৰবি লোকবিশ্বাস অনুযায়ী এবটল মদেৰে মাননি দি ই ৰামনং ইংতিৰ হতুৱাই মংগল চোৱাইছে। সমাজৰ বিশ্বাস ৰামনং ইংতিৰ গণনা কেতিয়াও মিছা হ'ব নোৱাৰে কাৰণ তেওঁ সেই মৌজাৰ ভিতৰত এজন ডাঙৰ পূজাৰী। ৰামনং ইংতিয়ে সেই অঞ্চলৰ যিকোনো বিপদ-আপদৰ কথা মংগল চায়েই ক'ব পাৰে। জনজাতীয় জীৱনত এনে বিশ্বাসৰ শক্তি অসীম। এনে বিশ্বাসে পৰম শক্তিকো মৰ্তলৈ নমাই আনিব পাৰে। ম'হটো বিচাৰি ফুৰাৰ সময়ত ছাৰমেনৰ সংগী হৈছে তেওঁৰ নাতিনীয়েক। অৱশেষত ম'হটোক ছাৰমেন ইংতিয়ে বিচাৰি পালে ঠিকেই, কিন্তু মৃত অৱস্থাতহে।

সামৰণি :

ৰংবং তেৰাঙে তেওঁৰ বীক্ষণত (Vision) স্থানীয়

উপাদানক এনেকৈ সানি-পোটকি ৰাখিছে যে তেওঁ বিশ্বতেই স্ব-আত্মক প্ৰতিষ্ঠাপিত কৰিছে। কাৰবি পাহাৰৰ বিভিন্ন সময়, বিভিন্ন বাতাবৰণ তেওঁ নিজৰ সৃষ্টিৰ কঠিয়াতলী হিচাবে ব্যৱহাৰ কৰিছে। কাৰবি পাহাৰক পটভূমি হিচাবে লৈ ৰং বং তেৰাঙে সৃষ্টিশীলতাৰ যিখন জগত নিৰ্মাণ কৰিছে তাত কৃত্ৰিমতাৰ লেশ নাই, বৰঞ্চ তাৰ ছত্ৰে ছত্ৰে পুৰুষ আৰু প্ৰকৃতিৰ ভাবৰ আদান প্ৰদান লক্ষণীয়। বসন্ত দাসে তেওঁৰ সৃষ্টিৰ সমলৰ বিষয়ে আগবঢ়োৱা এটি মন্তব্য প্ৰণিধানযোগ্য—“পদ্মশ্ৰী ৰংবং তেৰাং ডাঙৰীয়া কাৰবি পাহাৰৰে মাটিৰ মানুহ। ছাৰৰ পিছফালে আছে এখন বহুৰঙী কাৰবি কৃষ্টিৰ পটভূমি। চাৰিওফালে আছে পাহাৰ, নদ-নদী, গিৰি প্ৰান্তৰ। কলং কপিলীৰ পলসেৰে গঢ়ি উঠা তেৰাং ছাৰৰ মনৰ পৰিসৰ বৈ গৈ লুইতত পৰিছে, দেখিছে কপিলীৰ গভীৰতা, দেখিছে লুইতৰো গভীৰতা, শেষত গৈ মোহনাত পৰি মানৱতাৰ অসীমতাত হেৰাই গৈছে। সেয়েহে সীমাৰ বেষ্ঠনীত অসীমক; অসীমৰ বুকুত সসীমক লৈয়ে তেওঁৰ সৃষ্টি।” (সমন্বয়ৰ ৰূপকাৰ, পৃঃ ৪৪)

মূল গ্ৰন্থ :

১। তেৰাং, ৰংবং : বনফৰিঙৰ গীত, শান্তি প্ৰকাশন, গুৱাহাটী, প্ৰথম প্ৰকাশ, ১৯৯০ চন।

সহায়ক গ্ৰন্থপঞ্জী :

১। তেৰাং, ৰংবং : সমন্বয় প্ৰবাহ, কানাম হাঞ্জেশী, ৰং এ পাব্লিকেচন হিলছ, ডিফু, কাৰবি আংলং, প্ৰথম প্ৰকাশ, ১৯৮৯।

২। বৰা, পবিত্ৰ, ডেকা খনীন্দ্ৰ কুমাৰ (সম্পাদিত) : সমন্বয়ৰ ৰূপকাৰ ৰংবং তেৰাং অভিনন্দন গ্ৰন্থ, ডিছন, গান্ধীবস্তি, নতুন শৰণীয়া, প্ৰথম প্ৰকাশ, ২০০৯।

৩। বৰগোহাঞি, হোমেন : সাতসৰী, সাদিন প্ৰিণ্টাৰ্ছ, বামুণীমৈদাম, গুৱাহাটী-২১, ১৬-৩০ জুন, ২০০৬।

৪। বৰা, লক্ষীন্দন : গৰীয়সী, সাহিত্য প্ৰকাশ, ট্ৰিবিউন ভবন গুৱাহাটী, ৩ মে', ২০০৯ চন।

৫। ভট্টাচাৰ্য, পৰাগ কুমাৰ : কথা শিল্পী প্ৰসঙ্গ, গ্ৰন্থপীঠ, গুৱাহাটী, প্ৰথম প্ৰকাশ, ১৯৯৯।

৬। হাকাচাম ৰাভা, উপেন : অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা সমন্বয় বিশেষ সংখ্যা, চতুঃষষ্ঠিতম বৰ্ষ, চতুৰ্থ সংখ্যা, মাৰ্চ ২০১০।

(লেখক বি. বৰুৱা মহাবিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ সহকাৰী অধ্যাপিকা।)

পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱাৰ শ্ৰীকৃষ্ণ : এটি পৰ্যালোচনা

শ্ৰী চম্পা পাটগিৰী

উনবিংশ শতিকাৰ শেষ ভাগত যিকেই গৰাকী সাহিত্যিকে আধুনিক অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ ভেটি সুদৃঢ় কৰিবলৈ যত্ন কৰিছিল তেওঁলোকল ভিতৰত পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱা অন্যতম। তেওঁ একাধাৰে কবি, ঔপন্যাসিক, নাট্যকাৰ, বুৰঞ্জী লেখক, পাঠ্যপুথি প্ৰণেতা, সাংবাদিক, জীৱনীকাৰ, নিৰন্ধকাৰ আৰু তত্ত্বমূলক সাহিত্য ৰচক। সাহিত্যৰ বিভিন্ন দিশত আগবঢ়োৱা অৱদানসমূহৰ ভিতৰত গোহাঞিবৰুৱাৰ 'শ্ৰীকৃষ্ণ' গ্ৰন্থক শ্ৰেষ্ঠ ৰচনা বুলি কোৱা হয়। সত্যেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মাই "শ্ৰীকৃষ্ণ বৰ্তমান দুগৰ সাহিত্যৰ মাইলৰ খুঁটি" বুলি অভিহিত কৰিছে।

আদ্য-মধ্য আৰু অন্ত্যলীলা এই তিনিটা খণ্ডত বিভক্ত সুবৃহৎ 'শ্ৰীকৃষ্ণ' গ্ৰন্থখনৰ প্ৰথম খণ্ডটো প্ৰকাশ পায় ১৯৩০ চনত। "আউনীআটীয়া সত্ৰৰ সত্ৰাধিকাৰ হেমচন্দ্ৰ দেৱ শৰ্মাৰ আৰ্থিক সাহায্যত গ্ৰন্থখন প্ৰকাশিত হয়।" মধ্যলীলা খণ্ড প্ৰকাশ হয় ১৯৩১ চনত। অন্ত্যলীলা খণ্ড লিখাৰ সময়ত 'গীতা'ৰ মাহাত্ম্যই আকৰ্ষণ কৰাত অন্ত্যলীলা খণ্ড নিলিখি ১৯৩৫ চনত 'গীতাসাৰ' ৰচনা কৰে আৰু ১৯৩৯ চনতহে অন্ত্যলীলা খণ্ড ৰচনা কৰি উলিয়ায়।

শ্ৰীকৃষ্ণ গ্ৰন্থৰ আদ্যলীলা খণ্ডত শ্ৰীকৃষ্ণৰ জন্মৰ পৰা ১১৪ বছৰ বয়সলৈকে এই সময়ছোৱাৰ কাহিনী সন্নিৱিষ্ট কৰিছে। ইয়াত ওঠৰটা অধ্যায় আছে। এই ওঠৰটা অধ্যায়ৰ ভিতৰত আছে— শ্ৰীকৃষ্ণৰ বংশাৱলী, মথুৰা, গকুল, ব্ৰজ, বৃন্দাবনৰ বৰ্ণনা, কংসৰ বৰ্ণনা, শ্ৰীকৃষ্ণৰ জন্ম, নামকৰণ, ৰাম-কৃষ্ণৰ বৰ্ণনা, কালিয় দমন, গো-যজ্ঞ প্ৰৱৰ্তন, গোবৰ্দ্ধনধাৰী, ৰাসলীলা, শ্ৰীকৃষ্ণৰ গোবিন্দ নাম, অৰিষ্টসূৰ বধ, ৰাস-পূৰ্ণিমা, শ্ৰীৰাধা কৃষ্ণ পূৰ্ণৰাস, অম্বিকাবন, তীৰ্থযাত্ৰা, শংখচূড় বধ আৰু নন্দোদ্ধাৰ, দোলন যাত্ৰা, কেশী বধ, ব্যোমাসুৰ বধ, কৃষ্ণবধৰ মন্ত্ৰণা, কংসৰ ধনুযজ্ঞ, অক্ৰুৰৰ বৃন্দাবন যাত্ৰা, অক্ৰুৰৰ সংবাদ, ৰাম-কৃষ্ণৰ আগমনৰ আয়োজন, বৃন্দাবন বিদায়, অক্ৰুৰৰ মথুৰা-প্ৰত্যাগমন, অক্ৰুৰ চৰিত্ৰ, অক্ৰুৰ বিদায় আৰু যমুনাৰ সিপাৰে ৰাম-কৃষ্ণ।

মধ্যলীলা খণ্ডত আছে শ্ৰীকৃষ্ণৰ ১৫ বছৰৰ পৰা ৭০ বছৰলৈকে এই সময়ছোৱাৰ কাহিনী। ইয়াত উনপঞ্চাশটা অধ্যায় আছে। এই অধ্যায়ত থকা বিষয়বোৰ হ'ল- ৰাম-কৃষ্ণৰ মথুৰা প্ৰবেশ, ধোৱা-বধ, কুজী-বাইৰ কুঁজ-পোন, কংসৰ অস্ত্ৰগাৰত শ্ৰীকৃষ্ণৰ প্ৰবেশ, নন্দৰাজৰ মথুৰা-প্ৰবেশ, কংসবধ, উগ্ৰসেনৰ পুনৰপি ৰাজপাটত, নন্দ বিদায়, উদ্ধৱ সংবাদ, ৰাম-কৃষ্ণৰ অধ্যাপনা, জৰাসন্ধৰ মথুৰা আক্ৰমণ, দ্বাৰকাৰ বৰ্ণনা, ৰাম-কৃষ্ণৰ বিয়া, ৰুক্মিণী হৰণ বধ, প্ৰদ্যুম্ন হৰণ, স্যামন্তক হৰণ, শ্ৰীকৃষ্ণৰ দিগ্বিজয়, কুৰু-পাণ্ডাল পাণ্ডৱ সংবাদ, দ্ৰৌপদীৰ সয়ম্বৰ, ইন্দ্ৰপ্ৰস্থ, সুভদ্ৰা হৰণ, খাণ্ডৱ দাহ, যুদ্ধিষ্ঠিৰ ৰজাৰ বৰ চ'ৰা, কৃষ্ণ জৰাসন্ধ সংবাদ, জৰাসন্ধ বধ, শ্ৰীকৃষ্ণৰ বিদায় ক্ষণৰ উপদেশ পাণ্ডৱৰ দিগ্বিজয়, শ্ৰীকৃষ্ণৰ ইন্দ্ৰপ্ৰস্থলৈ পুনৰাগমন (ৰাজসূয় যজ্ঞৰ দিহাকৰণ), ৰাজসূয় যজ্ঞাৰম্ভণ, কৃষ্ণ-অৰ্ঘ্য-অৰ্চনাত শিশুপালৰ তীব্ৰ প্ৰতিবাদ, ৰাজসূয় যজ্ঞৰ বিনাশৰ আশংকা, শিশুপালৰ ভীষ্ম নিন্দা, শিশুপালৰ কৃষ্ণ নিন্দা, শিশুপাল বধ, শকুনি-সংবাদ, দ্ৰৌপদীৰ বস্ত্ৰহৰণ, দ্ৰৌপদীৰ বৰলাভ, শাল্ব বধ, পাণ্ডৱৰ বনবাসত শ্ৰীকৃষ্ণ, যাদৱ জ্ঞাতি সংৰক্ষণৰ দিহাকৰণ, দুৰ্বাসাৰ অভিশাপ ওফৰোৱাত শ্ৰীকৃষ্ণ, পাণ্ডৱৰ অজ্ঞাতবাদ, উত্তৰা-অভিমন্যুৰ শুভ পৰিণয়, পাণ্ডৱৰ ৰাজ্যাৰ্দ্ধ প্ৰত্যাৰ্পণ কৰা প্ৰস্তাৱ, শ্ৰীকৃষ্ণক সাৰথি বৰণ, সঞ্জয় কটকী (২), কৃষ্ণ-সঞ্জয় সংবাদ, কৃষ্ণ-পাণ্ডৱ-পাণ্ডৱ কুঁৱৰী মন্ত্ৰণা, শ্ৰীকৃষ্ণৰ হস্তিনা যাত্ৰা, হস্তিনাপুৰত শ্ৰীকৃষ্ণ (প্ৰথম দিনা), কুৰুৰাজ চ'ৰাত শ্ৰীকৃষ্ণ (হস্তিনাপুৰত দ্বিতীয় দিনা), শ্ৰীকৃষ্ণ বন্ধনৰ ষড়যন্ত্ৰ, কুন্তী-কৃষ্ণৰ সংবাদ, কৃষ্ণ-কৰ্ণ সংবাদ, শ্ৰীকৃষ্ণ উলটি উপপ্লব্যত, উলুক দূতগমন আৰু শ্ৰীকৃষ্ণ অন্তৰ্ধান।

অন্ত্যলীলা খণ্ডত গোহাঞিবৰুৱাই ৯১ বছৰৰ পৰা ১২৯ বছৰলৈকে শ্ৰীকৃষ্ণ চৰিত্ৰ অংকন কৰিছে। এই খণ্ডটিত বিয়াল্লিখটা অধ্যায় আছে। আৰম্ভণিতে উষা-অনিৰুদ্ধ কাহিনীয়ে ছটা অধ্যায় লৈছে আৰু তিনিটা অধ্যায়ত কুৰুক্ষেত্ৰ যুদ্ধযাত্ৰা বৰ্ণিত হৈছে। তাৰ পিছতে একৈশটা অধ্যায় 'গীতা'ৰ

আধিকাৰ কৰিছে। গীতা অংশৰ পিছত তেৰটা অধ্যায়ত ক্লেশ্বৰ যুদ্ধ, যদুবংশ ধ্বংস আৰু ৰাম-কৃষ্ণৰ মহাপ্ৰয়াণ শামৰি অন্তলীলা অন্ত পেলোৱা হৈছে। অন্তলীলা খণ্ডক শ্ৰীমদ্ভাগৱত গীতাৰ পৰমার্থ তত্ত্বব্যাখ্যা 'গীতাসাৰ'বুলি কোৱা হয়।

'শ্ৰীকৃষ্ণ' গ্ৰন্থ সৰ্বসাধাৰণ পাঠকৰ বাবে গদ্যত লেখা মনোবম কৃষ্ণ কাহিনী। শ্ৰীকৃষ্ণৰ জন্মৰ পৰা মহাপ্ৰয়াণলৈকে ১২৬ বছৰীয়া মহাজীৱনৰ জীৱন গাঁথা গ্ৰন্থখনিত বৰ্ণিত হৈছে। 'শ্ৰীকৃষ্ণ' গ্ৰন্থ ৰচনাৰ ক্ষেত্ৰত গোহাঞিবৰুৱাই অন্তলীলাৰ পাতনিত এনেদৰে উল্লেখ কৰিছে— 'শ্ৰীকৃষ্ণ গ্ৰন্থৰ নতুনত্ব এয়ে যে ভগৱন্ত শ্ৰীকৃষ্ণৰ লীলাৰ বা অৱতাৰী আখ্যান একেকঠিকৈ একেখন গ্ৰন্থতে সন্নিৱিষ্ট কৰা এয়ে প্ৰথম; — এতেকে এয়ে এই পুথিৰ নতুনত্ব। আধুনিক ভাৰতীয় আন কোনো ভাষাতে এইদৰে ধাৰাবাহিককৈ একেখন গ্ৰন্থতে শ্ৰীকৃষ্ণ চৰিত অদ্যপি প্ৰচাৰিত হোৱা নাই। অত তত সিঁচৰতি কৈ খণ্ড ছিগা হৈ হৈ আছে, সিও শৃংখলাবদ্ধকৈ নহয়; যেনে— শ্ৰীকৃষ্ণাৱতাৰৰ আদ্য বা বাল্যলীলাৰ বিবৃতি ভাগৱত পুৰাণৰ দশম স্কন্ধতহে বিস্তাৰিতকৈ বিবৃত হৈছে, অথচ অন্তলীলাৰ অন্তৰ্গত স্বৰ্গাৰোহণ পৰ্ব বা কৃষ্ণ লীলাৰ সামৰণ ভাগ সেই মহাপুৰাণৰ তৃতীয় স্কন্ধতে বৰ্ণিত হৈ গৈছে ইত্যাদি অগা-পিছা, ওলট-পালট আৰু খণ্ড ছিগা ভগৱন্ত-কীৰ্তনৰ খেলিমেলি, বেমেজালি গুচোৱা বিষয়তো শ্ৰীকৃষ্ণ পুথিৰ বিশেষ নতুনত্ব ৰৈছে।'"

উক্ত মন্তব্যৰ পৰা ক'ব পাৰি 'শ্ৰীকৃষ্ণ গ্ৰন্থ গোহাঞিবৰুৱাৰ মৌলিক সৃষ্টি নহয়। গোহাঞিবৰুৱাই পৌৰাণিক গ্ৰন্থৰাজিৰ পৰা কাহিনীভাগ গ্ৰহণ কৰি শৃংখলাবদ্ধকৈ শ্ৰীকৃষ্ণ গ্ৰন্থখন ৰচনা কৰি উলিয়ায়। কিন্তু সেয়ে হ'লেও 'শ্ৰীকৃষ্ণ' গ্ৰন্থৰ মাজেৰে গোহাঞিবৰুৱাৰ স্বকীয়তা প্ৰকাশ নোপোৱাকৈ থকা নাই। গোহাঞিবৰুৱাই শ্ৰীকৃষ্ণক ইতিহাসৰ এগৰাকী আদৰ্শ মানৱ চৰিত্ৰ ৰূপে অংকন কৰিবলৈ যত্ন কৰিছে। 'কৃষ্ণ' চৰিত্ৰ বৰ্ণনা কৰিবলৈ গৈ গোহাঞিবৰুৱাই কৈছে— "ভগৱান শ্ৰীকৃষ্ণক বুৰঞ্জীৰ ভেঁটিত আনি দিয়াতো তেখেতৰ পুথিৰ প্ৰথম উদ্দেশ্য।'"^৪ সেয়েহে 'শ্ৰীকৃষ্ণ' গ্ৰন্থত ভাৰতীয় হিন্দু ধৰ্মৰ ভগৱান 'শ্ৰীকৃষ্ণ'ৰ মহাপুৰুষত্ব বা ঈশ্বৰত্ব ধৰ্মীয় দৃষ্টিভংগীৰে নলৈ ঐতিহাসিক দৃষ্টিভংগীৰে স্থাপন কৰিবলৈ যত্ন কৰিছে। কৃষ্ণ চৰিত্ৰ যে ঐতিহাসিক সেই কথা প্ৰমাণ কৰিবলৈ শ্ৰীকৃষ্ণৰ

স্থিতি সম্বন্ধে উপক্ৰমণিকাত বিস্তৃতভাৱে আলোচনা কৰি শ্ৰীকৃষ্ণৰ স্থিতি চতুৰ্দশ-পঞ্চদশ খ্ৰীষ্ট পূৰ্বাব্দৰ বুলি অভিমত দাঙি ধৰিছে।

শ্ৰীকৃষ্ণ কাহিনী ঐতিহাসিক বুলি প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ লগে লগে কৃষ্ণ সম্বন্ধে যিবোৰ অলৌকিক কাহিনী আছে সেইবোৰ গোহাঞিবৰুৱাই পাৰ্যমানে আঁতৰাই লৌকিকতাৰ মাজেৰে কৃষ্ণ কাহিনী প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ যত্নপৰ হৈছে। যিবোৰ প্ৰসংগত শ্ৰীকৃষ্ণক লৌকিকতাৰ ভেঁটিত প্ৰতিষ্ঠা কৰিছে, সেইবোৰ প্ৰসংগ যুক্তিৰ ভেঁটিত সম্পূৰ্ণৰূপে বিশ্বাসযোগ্য কৰি তুলিছে।

আদ্যলীলা খণ্ডত থকা পুতনা বধ, বকাসুৰ বধ, শংখচূড়বধ, অঘাসুৰ বধ, কালীয় দমন আদি কাৰ্য লৌকিকতাৰ মাজেদি বিশ্লেষণ কৰি শিশু কৃষ্ণৰ সামৰ্থৰ ভিতৰতে সম্ভৱপৰ কৰি দেখুৱাইছে। গোহাঞিবৰুৱাই বকাসুৰক এটা দৈত্যকাৰ বৰ বগ, ধেনুকাসুৰক এটা বনগাধ, অঘাসুৰক এটা বিৰাট সাপ, শংখচূড়ক দৈত্যকাৰ আকৃতিৰ বন মানুহ, কালীয় এজন সৰ্পাকৃতিৰ বনমানুহ ৰূপে চিত্ৰিত কৰি সম্পূৰ্ণ ৰূপে বাস্তৱতা আৰোপ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। 'বকাসুৰ বধ'ত লৌকিক বৰ্ণনা গোহাঞিবৰুৱাই এনেদৰে দিছে— "মধুবনত এটা দৈত্যকাৰ বৰ বগ আছিল। তাৰ আগত মানুহ গৰুহে নালাগে, ম'হ মেঠোন আদি বনৰীয়া জন্তুৰো ৰক্ষা নাই। সি যাকে পায়, তাৰেই পোনেই চকু দুটা ঠোটেৰে ৰুকি উলিয়াই খায়। সি বৰ ওখ-ডাঙৰ পখী আছিল, ডিঙি নেমেলাকৈয়ে মানুহৰ সমান ওখ। তাৰ ঠোট দুচটা বৰকৈ মেলি ধৰিলে সি একোটা মানুহ বা গৰু গোটে গোটে গিলি পেলাব পাৰে; সেইদৰেই সি গিলিছিলো দমৰা-দামুৰী পোৱালি গিলাৰটো কথাই নাই।"৫ আকৌ দৈৱকীৰ অষ্টম পুত্ৰৰ হাতত কংস নিধন হোৱা দৈৱবাণীও গোহাঞিবৰুৱাই যুক্তিৰ ভেঁটিত সম্পূৰ্ণৰূপে বিশ্বাসযোগ্য কৰি তুলিছে। বসুদেৱ-দৈৱকীৰ বিয়াৰ শেষত কংসই দৰা-কইনাৰ ৰথ চলাই লৈ যোৱাৰ সময়ত চৌপাশে বিবাহৰ বিবিধ বাদ্যৰ ধ্বনিৰে আকাশ মুখৰিত হৈছে, আলিৰ দুয়োকাষে ৰাইজ গোটখাই সকলোৱে মিলি দৰা-কইনাক উচ্চ স্বৰেৰে আশীৰ্বাদ দিছে, এনেতে এটা হৃৎপিণ্ড কপোৱা গিজ্জনি মিৰ মিৰকৈ উঠিল, "যাৰ বিয়াত অৰোধ কংস আনন্দত ইমান উধাও হৈছে, সেই দৈৱকীৰ অষ্টম গৰ্ভজাত সন্তানৰ হাততে কংসৰ ধ্বংস।"৬ এই দৈৱবাণীৰ বিষয়ে গোহাঞিবৰুৱাই পাদটীকাত এনেদৰে দিছে - "হৰিবংশ, বিষ্ণু পুৰাণ, শ্ৰীমদ্ভাগৱত আৰু আন আন

পুৰাণত গিঞ্জনি 'আকাশবাণী' বা 'দৈববাণী' বোলা হৈছে। পুৰাণাদিত সেই আখ্যা সমূলক্ষে অমূলক নহয় কিয়নো যাৰ উৎপত্তি স্থান অদৃশ্য তাকে আকাশী বুলিব পাৰি। অৰ্থাৎ আকাশৰ অস্তিত্ব দেখা পোৱা নাযায়; সি শূন্যময় গতিকে আকাশ সদৃশ শব্দক 'আকাশবাণী' বোলা অসংগত নহয়। সেই সূত্ৰতে ধৰি অপ্ৰত্যক্ষ মূলৰ পৰা ব্যক্ত হোৱা বাণীকে দৈববাণীও বোলা যায়। সেইদিনা দৰা-কইনাৰ শোভাযাত্ৰাত জনতাৰ ভিৰ ভেদি সেই অভিশাপসূচক গিঞ্জনি কাৰ কণ্ঠৰ পৰা ওলাই প্ৰতিধ্বনিত হৈছিল, তাক ঠাৱৰাবৰ উপায় নাই। সেইকাৰণে পুৰাণকাৰসকলে তাত 'আকাশবাণী'ৰ বহণ সানি তাক 'দৈববাণী'ৰূপে অতিৰঞ্জিত কৰিছে যেন বোধ হয়।" গোঁহাঞিবৰুৱাই এনেদৰে কংস পতন বিষয়ক দৈববাণীৰ বিশ্লেষণ যুক্তিৰে দাঙি ধৰিছে।

কৃষ্ণ জন্মৰ অলৌকিক কাহিনীও গোঁহাঞিবৰুৱাই লৌকিকতাৰ ভেঁটিত এনেদৰে দাঙি ধৰিছে—

"কৃষ্ণ জন্মক্ষণ এটা অতি ভীষণ ৰাতিৰ গৰ্ভত। সন্ধ্যাৰ পাছৰ পৰা সেই দিনা বতৰে ঘোৰ ৰূপ ধৰিলে; বতাহ, ধুমুহা, গাজনি, ঢেৰেকনি, বিজুলীৰ চমকনিৰে সৈতে সেই বতৰ ক্ৰমাৎ ঘোৰতৰ হৈ আহিল। তাৰ উপৰি মাজনিশা নেৰানেপেৰাকৈ ধাৰাসাৰে বৰষুণ, মাজে মাজে শিলাবৃষ্টি, বজ্ৰপাত ইত্যাদি উৎপাত চটিয়াই বতৰে প্ৰলয় কালৰ ভীষণ মূৰ্তি ধাৰণ কৰিলে। নগৰৰ জন-প্ৰাণী কোনো কোনো ভয়ত পাৰ্চীতে চেপেটা লাগিল, কোনো কোনো সংজ্ঞাশূন্য হৈ পৰিল, কোনো আতংকত অৱশ হৈ পৰি থাকোতে সেই ভাগেই টোপনি গ'ল। বাহিৰত দুৱৰী, প্ৰহৰী, চোৰাংচোৰা আদি আটাইবিলাক য়েয়ে য'তে আছিল সেয়ে ত'তে ছেগা বুজি শুই নিঃপালি দিলে। এনে ছেগত, এনে নিজম-নিটাল ক্ষণত, ক্ষণজন্মা পৰম সুলক্ষণীয়া পুত্ৰ সন্তান, কৃষ্ণ কংসৰাজৰ বন্দীশালত দৈৱকী দেৱীৰ গৰ্ভৰ পৰা ভূমিষ্ঠ হয়। ভূমিষ্ঠ হোৱা মাত্ৰে সেই ওপজা পুত্ৰটি সঘতনে কাপোৰেৰে ঢাকি বুকুত সাৰটি লৈ পিতৃ বসুদেৱ হাতৰ সাৰে, ভৰিৰ সাৰে—অতি সংগোপনে বন্দীশালৰ পৰা বাজ হ'ল। তাৰ পাছত, নিৰ্ধাৰিত ওপুত দিহা অনুসৰি, নাগ-বীৰ বাসুকীৰ তত্বাৱধানত, তেওঁ বেগাবোগিকৈ যমুনা পাৰ হৈ গৈ গোকুলত গোপৰাজ নন্দক সন্তানটি গতাই দিলেগৈ। আচৰিত এই যে, সেই ৰাতিয়েই, সেই ক্ষণতে নন্দ-বাণী যশোদায়ো এটি কন্যা সন্তান প্ৰসৱ কৰে আৰু ওপজা সন্তানৰ

মুখ নৌদেখোতেই তেওঁ প্ৰসূতাবেদনাত মুৰ্ছা যায়। সেই ছেগতে বসুদেৱে নিজৰ ওপজা পুত্ৰটি যশোদাৰ বুকুত থৈ সলনিত নন্দ-যশোদাৰ ওপজা কন্যাটি লৈ বেগাবোগিকৈ উল্লী আহি, তেওঁৰ প্ৰসূতি পত্নী দৈৱকী দেৱীৰ বুকুত দিলেহি।" এনে বৰ্ণনা স্বাভাৱিক। মুঠতে আদ্যলীলা খণ্ডটিত শ্ৰীকৃষ্ণৰ বাল্যকালৰ বিভিন্ন কাৰ্যাৱলীৰ বৰ্ণনা স্বাভাৱিক আৰু বিশ্বাসযোগ্য ৰূপত দাঙি ধৰিছে।

মধ্যলীলা খণ্ডতো শ্ৰীকৃষ্ণৰ চৰিত্ৰৰ মাজেতে অলৌকিকতা দেখুওৱা হোৱা নাই। লেখকে এই খণ্ডত অসাধাৰণ বিচক্ষণ ৰাজনীতিজ্ঞ তথা প্ৰত্যাংপন্নমতি মানৱ পুৰুষ শ্ৰীকৃষ্ণৰ জীৱন বৰ্ণনা বাস্তৱতাৰ ভেঁটিত দাঙি ধৰিছে এই খণ্ডৰ অন্তৰ্গত কাম্যক বনত বনচাৰী পাণ্ডলসকলৰ বহাৰ দৌপদীৰ আহাৰ কাৰ্য সমাপনৰ পাছত দুৰ্বাসা মুনিয়ে শিষ্যসকলৰ সৈতে অতিথি হৈ বিপদ সৃষ্টি কৰাৰ কাৰ্হি স্বাভাৱিকভালে বৰ্ণনা কৰিছে। মানৱ কৃষ্ণৰ স্বাভাৱিক সহায় কথা আছে। ভগৱানৰ অলৌকিকতা দেখুওৱা হোৱা নাই জৰাসন্ধ বধ, হস্তিনাপুৰত শ্ৰীকৃষ্ণ অধ্যায়বোৰতো বিচক্ষণ ৰাজনীতিজ্ঞ তথা প্ৰত্যাংপন্নমতি মানৱ শ্ৰীকৃষ্ণৰ চিত্ৰ গোঁহাঞিবৰুৱাই বাস্তৱতাৰ ভেঁটিত অতি আকৰ্ষণীয় ৰূপে অংকন কৰিছে। আকৌ দ্ৰৌপদীৰ বস্ত্ৰহৰণৰ কাহিনী স্বাভাৱিকভাৱে বৰ্ণনা কৰিছে। পাপাত্মা দুঃশাসনে দ্ৰৌপদী বস্ত্ৰহৰণ কৰিব বিচৰাত কৃষ্ণ মহাত্ম্যত বিশ্বাসী দ্ৰৌপদীয়ে "বিপদবন্ধু শ্ৰীকৃষ্ণদেৱক স্তুতি কৰিবলৈ ধৰিলে। সেই ক্ষণ কৃষ্ণ নামত দুৰ্দান্ত দুঃশাসনো বিচলিত হ'ল; শকুনি, দুৰ্যোধন প্ৰমুখে ধৰ্মদ্রোহী পাপাত্ম দলৰ অন্তৰতো আতংক উপস্থিত হ'বলৈ ধৰিলে। গতিকে দুঃশাসন সিমানতে ক্ষান্ত হ'ল কৃষ্ণস্বৰ্ণৰণে কৃষ্ণ-দ্ৰৌপদীৰ বস্ত্ৰহৰণ অধ্যাৰ আৰম্ভণতে সামৰ পেলালে।" মুঠতে আদ্য আৰু মধ্যলীলাত গোঁহাঞিবৰুৱাই "কল্পনাৰ পাখি-কাটি অলৌকিকতাৰ ঠাইত পাৰ্যমাণ লৌকিকতাৰ আৱেশ অৱতাৰণা কৰিছে।"১০

অন্তলীলা খণ্ডত অলৌকিকত্বক লৌকিকতালৈ নি পৰা নাই। প্ৰকৃততে এই খণ্ডৰ বিভিন্ন ঠাইত ঈশ্বৰত্ব প্ৰকাশ পাইছে। উদাহৰণস্বৰূপে কুৰুক্ষেত্ৰ মহাৰণৰ সময়ত অৰ্জুন মোহ দূৰ কৰিবলৈ শ্ৰীকৃষ্ণই অৰ্জুনক দিব্যচক্ষু প্ৰদান কৰি বিষ্ণু ৰূপ দেখুৱাবলৈ বাধ্য হোৱাৰ কথা উল্লেখ কৰিব পাৰি অৰ্জুনে শ্ৰীকৃষ্ণৰ বিৰাট ৰূপ দেখি কৈছিল—“হে দেৱ

তোমাৰ এই বিশ্বৰূপ দেৱদেহত মই সকলো দেৱতাকে দেখা পাইছো; স্বাৰৰ জঙ্গম ভূতসমূহক দেখা পাইছো; সৰ্পসমূহক দেখিছো, ঋষিগণক দেখিছো; সৰ্বনিয়ন্তা পদ্মাসনস্থিত ব্ৰহ্মাকো দেখা পাইছো। হে বিশ্বেশ্বৰ! হে বিশ্বৰূপ! হে বহুবাহো! বহু-উদৰ, বহুমুখ, বহুনেত্রবিশিষ্ট অনন্তৰূপধাৰী ভগৱান! তোমাক সৰ্বব্ৰতে সৰ্বব্যাপীৰূপে দেখা পাইছো; তোমাৰ অন্ত-মধ্য আদি পৰ্যন্ত দেখি পৰম পুলকিত হৈছো। হে প্ৰভো! কিৰীটিযুত গদাচক্ৰধাৰী মহাদীপ্তিমান তোমাৰ অপ্ৰেময়ৰূপ সৰ্বব্ৰতে বিৰাজমান দেখিছো। হে ঈশ্বৰ! তুমিয়েই পৰম অক্ষৰ, তুমিয়েই পৰম জ্ঞাতব্য, তুমিয়েই জগতৰ আশ্ৰয়, তুমিয়েই সনাতন ধৰ্মপাল; তুমিয়েই যে সনাতন পৰমাত্মা পুৰুষ তাত আৰু মোৰ ধনিষ্ঠামানো সন্দেহ নাই।” আকৌ ৰাম-কৃষ্ণৰ সৌ-শৰীৰে স্বৰ্গযাত্ৰা বা মহাপ্ৰয়াণ আদিৰ ক্ষেত্ৰতো অলৌকিকতা প্ৰকাশ পাইছে। এনেদৰে অনন্তলীলাত মানৱ কৃষ্ণৰ পৰিৱৰ্তে ঈশ্বৰ কৃষ্ণই ভূমুকি মাৰিছে। গোঁহাঞিবৰুৱাই অন্তলীলা খণ্ডত যে অলৌকিকত্ব ৰক্ষা কৰিবলৈ যে বাধ্য হৈছে সেই কথা নিজেই অন্তলীলাৰ পাতনিত এনেদৰে উল্লেখ কৰিছে — “শ্ৰীকৃষ্ণ চৰিত্ৰৰ অন্তলীলা খণ্ডত কিন্তু ভগৱন্তৰ অলৌকিকতা ঢাকিবলৈ আমাৰ লৌকিকতাৰ আঁৰ কাপোৰৰ নাটনি পৰিছে।.. উপায়ন্তৰ হৈ অপৰিহাৰ্য অলৌকিকতাত অবাৰিত পোহৰ পৰাকৈ আঁৰ কাপোৰ সম্পূৰ্ণে উদিয়াই দিছো।”

‘শ্ৰীকৃষ্ণ’ গ্ৰন্থত শ্ৰীকৃষ্ণৰ সৈতে অসংখ্য চৰিত্ৰ চিত্ৰিত হৈছে। প্ৰত্যেকটো চৰিত্ৰই সজীৱ আৰু স্পষ্ট। একো একোটা চৰিত্ৰ স্পষ্ট কৰি তোলাৰ ক্ষেত্ৰত গোঁহাঞিবৰুৱাই বিভিন্ন প্ৰামাণিক গ্ৰন্থৰ কাহিনীৰ পৰা সহায় লৈছে। গ্ৰন্থৰ নায়ক শ্ৰীকৃষ্ণ যিমানদূৰ সম্ভৱ বাস্তৱৰ ভেঁটিত শক্তি আৰু সামৰ্থ যুক্ত মানৱ চৰিত্ৰৰূপে গঢ়ি তুলিছে। গ্ৰন্থখনত বসুদেৱ, দৈৱকী, নন্দ, যশোদা, অক্ৰুৰ ৰুক্মিণী, প্ৰদ্যুম্ন, অনিৰুদ্ধ, বলোৰাম, বাণ, উষা, চিত্ৰলেখা, প্ৰজ্ঞা, যুধিষ্ঠিৰৰ সৈতে পঞ্চ-পাণ্ডৱ, দ্ৰৌপদী, দুৰ্যোধনকে আদি কৰি শত কৌৰৱ, ধৃতৰাষ্ট্ৰ, ভীষ্ম, দ্ৰোণাচাৰ্য, গান্ধাৰী, শকুনি, কুন্তী, কৰ্ণ, হিড়িম্বা, ঘটোৎকচ, জৰাসন্ধ প্ৰভৃতি অসংখ্য চৰিত্ৰ সজীৱ ৰূপত ৰূপায়িত কৰিছে। প্ৰাসংগিক চৰিত্ৰসমূহো স্পষ্ট আৰু আকৰ্ষণীয় কৰি তুলিব পাৰিছে।

‘শ্ৰীকৃষ্ণ’ গ্ৰন্থৰ আন এটি মন কৰিবলগীয়া দিশ হ’ল—

‘শ্ৰীকৃষ্ণ’ গ্ৰন্থত অন্তৰ্ভুক্ত হোৱা প্ৰতিটো অধ্যায়, প্ৰতিটো কাহিনীৰ এক সুন্দৰ আৰু স্পষ্ট বিশ্লেষণ আগবঢ়াইছে। আখ্যানবোৰৰ সত্যতা তথ্যসহকাৰে প্ৰমাণ কৰি দেখুৱাবলৈ পাদটীকাত ব্যাখ্যা দাঙি ধৰিছে। তদুপৰি প্ৰতিটো পৃষ্ঠাত বৰ্ণিত পাঠৰ সহায়ক গ্ৰন্থৰ বিৱৰণো পাদটীকাত অন্তৰ্ভুক্ত কৰিছে।

‘শ্ৰীকৃষ্ণ’ গ্ৰন্থত বিভিন্ন ৰসৰো সমাৱেশ ঘটা দেখা যায়। শিশুলীলাৰ প্ৰসংগত বাৎসল্য ৰস, ৰাসলীলা প্ৰসংগত শৃংগাৰ ৰস, শিশুপাল বধৰ সময়ত বৌদ্ৰৰস আৰু অন্যান্য বিভিন্ন প্ৰসংগত কৰুণ, হাস্য, অদ্ভুত, ভয়ানক আদি ৰস উদ্ৰেক হোৱা দেখা যায়।

শ্ৰীকৃষ্ণ গ্ৰন্থৰ আন এটি মন কৰিবলগীয়া দিশ গ্ৰন্থখনত প্ৰয়োগ কৰা সুন্দৰ গদ্যশৈলী। গ্ৰন্থখনৰ প্ৰথম অধ্যায়ৰ দ্বিতীয় ছেদত সন্নিৱিষ্ট হোৱা মথুৰা নগৰৰ বিৱৰণটোলৈ লক্ষ্য কৰিলে গোঁহাঞিবৰুৱাৰ সুন্দৰ গদ্যশৈলীৰ পৰিচয় পোৱা যায়—

“মথুৰা নগৰী যমুনা নৈৰ পাৰত এটা সুগঠিত দুৰ্গৰ মাজত অৱস্থিত। দুৰ্গৰ বাহিৰে, চকুৰে মণিব পৰালৈকে গোটেই ৰাজ্যজুৰি চৌপাশে ঘনশ্যাম আৰু সেউজীয়া ঘাঁহনিৰে চামনি মৰা অপাৰ চাপৰি; ঠায়ে ঠায়ে একো একোটা ওখ টঙ্গি, মাজে মাজে দুই-চাইটা টাম্বুঘৰ, অ’ত ত’ত দুখন-চাৰিখনকৈ অঘৰী গাঁও, চাই থাকিলে চকু জুৰাই যায়, দুখ ভাগৰৰ বোধ নোহোৱা হয়। যিফালেই মুখ কৰা যায়, সেই ফালৰ পৰাই প্ৰকৃতিৰ সৌন্দৰ্যে মন-প্ৰাণ হৰি নিয়ে।”

গ্ৰন্থখনত জতুৱা ঠাচৰ প্ৰয়োগ, মাজে মাজে সংস্কৃত গন্ধী শব্দ আৰু মাজে মাজে ঘৰুৱা শব্দৰ প্ৰয়োগ কৰিছে। গ্ৰন্থখনিত কাব্যিক আৰু ছন্দময় প্ৰকাশো দেখা যায়। ছন্দময় আৰু কাব্যিক প্ৰকাশৰ উদাহৰণস্বৰূপে তলৰ কথাফাঁকি দাঙি ধৰা হ’ল—

“কৃষ্ণ দেখিবলৈকো বৰ ৰূপহ। তেওঁ থিয় দিয়াৰ ঠগ তিনিভঁজীয়া। কৃষ্ণৰ পাৰৰ পটা দুখনি দুটি নীল পদুমৰ চকা যেন....। কৃষ্ণগোবিন্দৰ হাতীশুৰীয়া বাহুদুটি আঁঠুলৈকে পৰা।... যশোদাতনয়ৰ ওঁঠ দুটি জেতুলি পকা যেন। তেওঁৰ ধেনুভিৰীয়া চেলাউৰীয়ে কানসটা চুমেগৈ।... কলিয়া কানাইৰ পিঠিত পৰা কেঁকোৰা চুলিটাৰ আকাশত উৰা মেঘৰ টো যেন। তনুশ্যাম কৃষ্ণৰ বৰণটি দুবৰিৰ কেওঁ যেন। কৃষ্ণাইৰ হাতৰ তলুৱা দুখানি ৰঙা লাতুৰমণি যেন।... কানুৰ কান্তিয়ে মদনক জিনে। বাসুদেৱৰ সন্মোহন চাহনিয়ে জগতক মোহে।”

এনেদৰে আলোচনা কৰিলে দেখা যায় 'শ্ৰীকৃষ্ণ' গ্ৰন্থত আছে সুন্দৰ ভাষাশৈলী, সাবলীল তথা মনোগ্ৰাহী কথন ভংগী, বিষয়বস্তুৰ গাভীৰ্য, ব্যাপকতা আৰু বৈচিত্ৰ্য। এইখিনিতে উল্লেখ কৰিব লাগিব যে গদ্যৰ মাধ্যমত ঈশ্বৰ কৃষ্ণক আদৰ্শ মানৱ চৰিত্ৰৰূপে অংকন কৰা অসমীয়া সাহিত্যত গোঁহাট্ৰিওবৰুৱা প্ৰথম। জগতৰ অদ্বিতীয় আদৰ্শ চৰিত্ৰ শ্ৰীকৃষ্ণক আধুনিক সাহিত্য সমলেৰে সজাই সজীৱ সুন্দৰ বৰ্ণনাৰে সৰ্বসাধাৰণ পাঠকৰ উপযোগীকৈ বচনা কৰা 'শ্ৰীকৃষ্ণ' গ্ৰন্থখনৰ অসমীয়া সাহিত্যত এখনি সুকীয়া আসন আছে।

পাদটীকা :

১। শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰ নাথ : অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত, পৃষ্ঠা ৪২২

- ২। গোহাট্ৰিওবৰুৱা, পদ্মনাথ : শ্ৰীকৃষ্ণ, পৃঃ পাতনি
 ৩। গোহাট্ৰিওবৰুৱা, পদ্মনাথ : উক্ত গ্ৰন্থ, পৃঃ ২৩১
 ৪। গোহাট্ৰিওবৰুৱা, পদ্মনাথ : উক্ত গ্ৰন্থ, পৃঃ ৮৭
 ৫। গোহাট্ৰিওবৰুৱা, পদ্মনাথ : উক্ত গ্ৰন্থ, পৃঃ ৩৬
 ৬। গোহাট্ৰিওবৰুৱা, পদ্মনাথ : উক্ত গ্ৰন্থ, পৃঃ ৭
 ৭। গোহাট্ৰিওবৰুৱা, পদ্মনাথ : উক্ত গ্ৰন্থ, পৃঃ ৭
 ৮। গোহাট্ৰিওবৰুৱা, পদ্মনাথ : উক্ত গ্ৰন্থ, পৃঃ ১০-১১
 ৯। গোহাট্ৰিওবৰুৱা, পদ্মনাথ : উক্ত গ্ৰন্থ, পৃঃ ১৮০
 ১০। গোহাট্ৰিওবৰুৱা, পদ্মনাথ : উক্ত গ্ৰন্থ, পৃঃ ২৩২
 ১১। গোহাট্ৰিওবৰুৱা, পদ্মনাথ : উক্ত গ্ৰন্থ, পৃঃ ২৯০
 ১২। গোহাট্ৰিওবৰুৱা, পদ্মনাথ : উক্ত গ্ৰন্থ, পৃঃ ২৩২
 ১৩। গোহাট্ৰিওবৰুৱা, পদ্মনাথ : উক্ত গ্ৰন্থ, পৃঃ ৪
 ১৪। গোহাট্ৰিওবৰুৱা, পদ্মনাথ : উক্ত গ্ৰন্থ, পৃঃ ২১

(লেখক আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ সহযোগী অধ্যাপিকা।)

সাপ : উৎপত্তি আৰু বিবর্তন

ড° শৈবাল সেনগুপ্ত

সাপ পদ হীন দীৰ্ঘকায় এবিধ সৰীসৃপ, সাপৰ প্ৰতি মানুহৰ আকৰ্ষণ সম্ভৱত সিহঁতৰ দৈহিক গঠন, আকৰ্ষণীয় জীৱনশৈলী আৰু মৃত্যু ঘটাব পৰা বিষৰ সৈতে জড়িত। সেয়েহে সাপৰ প্ৰতি ভয়ভাৱে মানুহৰ মনত দৃঢ়ভাৱে বিবৰ্তনীয় ছাপ পেলাইছে। সাপ বুলিলে ভয় নকৰা মানুহ পোৱা টান। কিন্তু আচলতে সাপ ভয়াতুৰ প্ৰাণী, মানুহৰ সন্ত্ৰে পালে তাৎক্ষণিকভাৱে সাপে সেই স্থানৰ পৰা আঁতৰি যায়।

সাপ দক্ষিণ মেৰু (এণ্টাৰ্কটিকা-Antarctica)ৰ বাহিৰে পৃথিৱীৰ সকলো মহাদেশত পোৱা যায় যদিও আয়াৰলেণ্ড, আইচলেণ্ড, গ্ৰীণলেণ্ড, নিউজিলেণ্ডৰ কিছুমান দ্বীপ আৰু হাওৱাইয়ান দ্বীপমালাত সাপৰ বিতৰণ নাই।

সাপ সকলো পৰিৱেশত পোৱা যায়। কিছুমান পানীত থাকে। কিছুমানে গছত বাস কৰে, কিন্তু বেছিভাগ সাপ মাটিৰ ওপৰত থাকি, বন-হাবি; খেতি পথাৰ, খেৰ, ইটা, জাৰৰ-গোৱৰৰ দ'মত; শিল, বাঁহ আদিৰ ফাঁটত; গছ বা পাথৰৰ সুৰঙ্গত বাস কৰে।

পুৰাণত সাপৰ উৎপত্তি, বাসস্থান আৰু বিভিন্ন অভ্যাসৰ বৰ্ণনা আছে। এইবোৰ মানুহৰ দাৰ্শনিক আৰু কাল্পনিক চিন্তাধাৰাৰ প্ৰতি ফলন, বৈজ্ঞানিকভাৱে ভিত্তি হীন। 'বৰ্ষাপুৰাণ'ৰ মতে বিশ্বপিতা ব্ৰহ্মাৰ পুত্ৰ ঋষি কাশ্যপৰ পত্নী কাৰ্দ্ভুই, নাগ (সাপ)ৰ জন্ম দিছিল। কাৰ্দ্ভুই প্ৰায় ১০০০ নাগৰ জন্ম দিছিল, তাৰ কেইবিধমানৰ নাম হ'ল - শেৰ, বাসুকি, অনন্ত, কালিয়া, কুলিক আদি। মাত্ৰ কিছুমানক বাদ দি বাকীবোৰে মানুহক শাৰীৰিক আৰু মানসিকভাৱে অত্যাচাৰ কৰে। ব্ৰহ্মাই অতিষ্ঠ হৈ নাগক বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ডৰ পৰা নিশ্চিহ্ন হৈ যোৱাৰ অভিশাপ দিয়ে। দুষ্ট সাপে ভয় খাই ক্ষমা বিচাৰে, পিছত ব্ৰহ্মাদেৱে সাপক ত্ৰিলোকত বসবাসৰ অনুমতি দিয়ে। মহাভাৰত গ্ৰন্থত উল্লেখ আছে যে শেষনাগে নিজৰ ভাই সকলৰ উপদ্ৰৱত বিতুষ্ট হৈ পৰিয়াল ত্যাগ কৰে আৰু কঠোৰ তপস্যাত মগ্ন হয়। ব্ৰহ্মাদেৱে সন্তুষ্ট হৈ শেষনাগক বৰ প্ৰদান কৰে আৰু অস্থিৰ পৃথিৱীক মুৰৰ ওপৰত ধাৰণ কৰি স্থায়িত্ব দিবলৈ উপদেশ দিয়ে। শেষনাগে ব্ৰহ্মাৰ উপদেশমৰ্মে পাতালত প্ৰবেশ

কৰি পৃথিৱীক মুৰত ধাৰণ কৰি পৃথিৱীক স্থায়িত্ব দি অহাৰ লগতে পাতালক নিজৰ স্থায়ী বাসস্থান হিচাবে নিৰ্বাচন কৰি লৈছে।

বাইবেলতো সাপৰ উল্লেখ আছে। বাইবেলৰ বৰ্ণনা মতে ঈশ্বৰে বিহা শান্তিৰ বাবে সাপে লিক্লিকিয়া ঠেংহীন দেহৰ অধিকাৰী হৈছে। স্বাভাৱিক দেহৰ অধিকাৰী সাপৰ আদিপুৰুষে, 'ইভ'ক প্ৰতাৰণা কৰি নিষিদ্ধ ফল খুৱাইছিল আৰু 'ইভে' 'আদাম'ক এই ফলৰ ভাগ দিছিল। ঈশ্বৰে বিচাৰ কৰি সাপক শাও দিছিল যে তোমাৰ ঠেং কটা যাব আৰু পেটত ভৰদি বগাই বা চুচৰি যাবা, তদুপৰি সাত বছৰত তুমি এবাৰকৈ মোট সলাবা; তুমি মৃত্যুৰ দুতৰূপে বিষ মুখত বহন কৰিবা (Genesis 3.14, Targum P.S. Jonathan)।

আগতেই কোৱা হৈছে যে, ওপৰত বৰ্ণনাসমূহ সম্পূৰ্ণ কাল্পনিক। কিন্তু কল্প কাহিনী হ'লেও ই সাপৰ প্ৰতি মানুহৰ মনত প্ৰবাহমান হৈ থকা আগ্ৰহ আৰু আকৰ্ষণৰ কথাই উন্মুকিয়াই দিয়ে।

জীৱাশ্মৰ পৰা আৰোহিত তথ্য অনুসৰি সাপৰ উৎপত্তি সাগৰত হৈছিল বুলি বিশ্বাস কৰা হৈছিল। কিন্তু জিনে'মিকচ (Genomics), ফেন'মিকচ (Phenomics) আৰু জীৱাশ্মৰ অধ্যয়ন কৰি চিয়াং আৰু তেওঁৰ সহকৰ্মীসকলে (Hsiang et al., 2015) সাপৰ উৎপত্তি স্থলজ (Terrestrial) পৰিৱেশত হৈছিল বুলি প্ৰকাশ কৰে। অতি সম্প্ৰতি (Silva et al, 2018) লাওখোলাৰ অধ্যয়নৰ পৰা থিৰাং কৰে যে সাপগোট আৰু আন সম্পৰ্কিত সৰীসৃপ সমূহৰ আদিপুৰুষসকলে মাটিৰ ওপৰত বিচৰণ কৰা আদিম সৰীসৃপৰ পৰা উৎপত্তি হৈছিল। পৰবৰ্তী সময়ত সাপৰ আদিপুৰুষে, সম্ভৱত প্ৰতিকূল পৰিস্থিতিৰ পৰা হাত সাৰিবলৈ, মাটিৰ তলৰ (পাতালত) জীৱন লৈ অভিযোজিত হৈছিল। আকৌ তলসূতীয়া আদিপুৰুষৰ পৰা বিভিন্ন বাসস্থান যেনে — জলজ, স্থলজ, বৃক্ষীয় আদিৰ উপযোগী হৈ বৰ্তমানৰ অতি বৈচিত্ৰময় সৰ্প জগতৰ সৃষ্টি হৈছে।

পৃথিৱীৰ স্থলভাগ প্ৰায় ৩৩৫০ লক্ষ বছৰ পূৰ্বে অতি বিশাল, এক ভূখণ্ডৰ, মহাদেশৰূপে অৱস্থান কৰিছিল। ইয়াক পেনগিয়া (Pangaea) ৰূপে জনা যায়। ৭৫০ লক্ষ বছৰ

আগত এই ভূখণ্ড টুকুৰা হৈ দুই বিশাল মহাদেশ লাউৰেচিয়া আৰু গল্ড'ওৱানৰ সৃষ্টি হয়। এই দুই বিশাল মহাদেশ সৃষ্টি হোৱাৰ পিচত, প্ৰায় ১২৮৫ লক্ষ বছৰ পূৰ্বে, লাউৰেচিয়াত 'আদি-সাপৰ' উৎপত্তি হৈছিল। পৰবৰ্তী সময়ত (প্ৰায় ১১০৩ লক্ষ বছৰ আগত) গল্ড'ওৱানা ৰাজ্যত প্ৰকৃত সাপৰ উৎপত্তি হয়। K-pg গনবিলুপ্তিত পৰিৱেশ শূন্য হোৱা স্থানবোৰত নতুন নতুন প্ৰাণীয়ে (সাপৰ সৈতে) নিজক প্ৰতিষ্ঠিত হৈ পৰে আৰু জগৎ বৈচিত্ৰ হৈ পৰে।

সাপৰ আদি পুৰুষসকলে মাটিৰ তলত অৱস্থান কৰাৰ বাবে সিহঁতৰ দৈহিক গঠনৰ বিভিন্ন পৰিবৰ্তন ঘটিছিল। চলাচলৰ সুবিধাৰ্থে পদহীন দীঘল দেহ আৰু অপেক্ষাকৃত সৰু লাউখোলা বিকাশিত হৈছিল। বিবৰ্তনৰ প্ৰাৰম্ভণিত বক্ষ-কশেৰুকাৰ সংখ্যা বৃদ্ধি হ'ল (Hox) জিনৰ প্ৰৱলতাত সম্পন্ন হৈছিল। ফলত দেহ দীৰ্ঘকায় হৈছিল আৰু দীঘলীয়া শৰীৰত স্থান দিবৰ বাবে আভ্যন্তৰীণ অংগসমূহৰ আকাৰ আৰু সজ্জাৰ পৰিবৰ্তন হৈছিল। পদ (limb)ৰ বিকাশ নিয়ন্ত্ৰণ কৰা চ'নিক হেজ'গ জিন (Sonic Hedge Hog Gene)ৰ উৎপৰিবৰ্তন পদহীন দেহৰ সৃষ্টি কৰিছিল। ইয়াৰ উপৰি চকুপটা লগাহৈ এখন স্বচ্ছ, সুৰক্ষাদায়ী আৱৰণৰ সৃষ্টি আৰু কৰ্ণহীন হোৱাও পাতাল জীৱনৰ বাবে অনুকূল।

সাপৰ আদিপুৰুষ উষ্ণ, সেমেকা অৰণ্যৰ অধিবাসী আছিল। এইবোৰ নিশাচৰ আৰু সতৰ্ক তথা পৰভোক্ষী আছিল আৰু বিস্তৃত অঞ্চলজুৰি কোমলদেহী চিকাৰ (খাদ্য) অন্বেষণ কৰিছিল। পৰবৰ্তী কালত বহু সংখ্যক সাপৰ গোষ্ঠীৰ বৈচিত্ৰতা বৃদ্ধি উচ্চ অক্ষাংশ (Higher latitude)ত শুকান আৰু অপেক্ষাকৃত ঠাণ্ডা পৰিৱেশত হৈছিল। ৰাতিৰ ঠাণ্ডা পৰিৱেশ শীতলৰক্তী প্ৰাণীৰ অনুপযোগী, সেইবাবে এই সাপৰ গোষ্ঠীবোৰে দিনত সক্ৰিয় হৈ দিবাচৰ অভ্যাসৰ জন্ম দিছিল।

এইটো সত্য যে সাপৰ উৎপত্তি জেঠী শ্ৰেণীৰ সৰীসৃপৰ পৰা হৈছে। অজগৰ আৰু বোৱা (Boa) সাপৰ পাছঠেংৰ আৰু কেঁচুসাপৰ শ্ৰোণিচক্ৰৰ অৱশেষ ইয়াৰ প্ৰমাণ। ক্ৰমবিকাশৰ সঠিক বৃত্তান্ত জীৱাশ্ম পৰা উদ্ধাৰ কৰিব পাৰি। কিন্তু কংকাল ঠুনুকা হোৱাৰ বাবে সাপৰ জীৱাশ্ম অতি দুৰ্লভ। আধুনিক বৈজ্ঞানিক গৱেষণাত যদিও সাপ সম্বন্ধে বহু তথ্য উপলব্ধ হৈছে, জীৱাশ্মৰ নাটনিৰ বাবে সাপৰ উৎপত্তি আৰু বিবৰ্তনৰ বহু তথ্য অজানা হৈ ৰৈছে। বিজ্ঞানৰ অগ্ৰগতিয়ে এই বিষয়ত অধিক আলোকপাত কৰিব বুলি আশা কৰিব পাৰি।

পাদটীকা :

ফেন'মিকচ (Phenomics) - পৰিৱেশৰ প্ৰভাৱ আৰু জিনীয় উৎপৰিবৰ্তনত হোৱা শৰীৰৰ গঠনৰ বিশ্লেষণ।

জিন'মিকচ (Genomics) - জিন'মৰ গঠন, কাৰ্য, বিৱৰ্তন আৰু মানচিত্ৰন (mapping) আৰু জিন'মৰ পুনৰীক্ষণ বিষয়ক।

সাপৰ বংশধাৰা (Lineage) - দৈহিক গঠন আৰু ক্ৰমবিকাশৰ ভিত্তিত 'সাপগোটাৰ' বংশধাৰা দুটা ঠেং থকা আদিপুৰুষ (বিলুপ্ত) আৰু প্ৰকৃত সাপ।

K-Pg গণ বিলুপ্তি (K-Pg mass extinction) ক্ৰিটেচিয়াচ আৰু পেলিঅ'জিন যুগৰ সন্ধীক্ষণত (প্ৰায় ৬৬০ লক্ষ বছৰ পূৰ্বে) পৃথিৱীৰ প্ৰায় তিন-চতুৰ্থাংশ প্ৰাণী আৰু উদ্ভিদৰ বিলুপ্তি হৈছিল।

মহাদেশীয় প্ৰবাহ (continental drift) - লাউৰেচিয়া পৰা উত্তৰ আমেৰিকা আৰু ইউৰেচিয়াৰ উৎপত্তি হৈছে। একেধৰণে গল্ড'ওৱানৰ পৰা সৃষ্টি হোৱা ভূখণ্ড সমূহ হৈছে এণ্টাৰটিকা, ভাৰত, দক্ষিণ আমেৰিকা, আফ্ৰিকা আৰু অষ্ট্ৰেলিয়া।

তথ্য সংগ্ৰহ :

1. Burbrink, F.T. & Crother, B.I. (2011) Evolution and Taxonomy of Snakes.

2. Christopher, L., Michael, S.Y. Lee, Richard Shine, Allie Mokany & Jerry F. Downhower (2000) The origin of snakes (Serpentes) as seen through anatomy.

3. Da Silva, Filipe O, Anne-Claire Fabre, Yola Savirama, Joni Ollonen, Kristin Mahlow, Anthony Herold, Johannes Müller & Nicholas Di-Poi (2018). The ecological origins of snakes as revealed by snake evolution.

4. Hsiang, A.Y., Daniel J. Field, Timothy H Webb, Adam D, B Behlke, Mathew B Daviz, Rachel & Raci & Jacques A Gauthier (2015). The origin of snake revealing the ecology, behaviour and evolutionary history of early snakes wing genomics, phenomics & the fossil record.

5. Woltering, Joost M. (2012), From Lizard to Snake; Behind the evolution of an extreme body plan.

6. Snake - Wikipedia visited on 22.12.2018.

7. Origin of Snakes - A Hindu Mythology visited on 20.12.2018.

(লেখক আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰাক্তন ভাৰপ্ৰাপ্ত অধ্যক্ষ।)

দীপৰবিল আৰু এন.জি.টি

বানেশ্বৰ খাউণ্ড

(এক)

দীপৰবিল।

নামটো কোনে কেতিয়া দিছিল জনা নাযায়। 'দ্বিপ' শব্দই হাতী বুজায়; 'বিল' শব্দই অসমীয়া ভাষাত বন্ধ পানী থকা আহল-বহল ঠাই বুজায়। কাজেই, দ্বিপৰবিল বোলোতে হাতী আৰু পানী এই দুয়োটাৰে মাজত সম্বন্ধ থকা এক ধাৰণাই আমাৰ ভাবজগতত থিত লয়। 'দ্বিপৰবিল' শব্দই হয়তো সময়ৰ সোঁতত আক্ষৰিকভাৱে ৰূপান্তৰিত হ'ল 'দীপৰবিল'লৈ।

শুনি আহিছোঁ, দীপৰবিলৰ কাষেদি যোৱা ৰেইল লাইনত ৰেইলৰ খুন্দাত বিলখনৰ দক্ষিণ দিশে থকা অৰণ্যৰ পৰা অহা হাতী মৃত্যু মুখত পৰে। প্ৰায় দুই দশকজুৰি এই ঘটনা এক চিৰাচৰিত ঘটনাক্ৰমেই প্ৰতিষ্ঠিত হৈছে। পৰিস্থিতি এনে পৰ্যায় পাইছেগৈ যে সেই পথছোৱাত তেনে ঘটনা নঘটিবলৈ ৰেইল কৰ্তৃপক্ষই ৰেইল গাড়ীৰ গতিবেগ কম কৰিবৰ বাবে সিদ্ধান্ত লোৱাৰ কথা চলিছে। কিন্তু ঘটনা ঘটিয়েই আছে।

(দুই)

হাতীৰ ক্ষেত্ৰত এক বিশেষ মন কৰিবলগীয়া কথাটো হৈছে যে অৰণ্যত খাদ্যৰ সন্ধানত ইঠাইৰ পৰা সিঠাইলৈ ভ্ৰমণ কৰি ফুৰোঁতে ইঠাইৰ আহ-যাহ কৰা পথ সদায় নিৰ্দিষ্ট হৈ ৰ'য়। অৰ্থাৎ একেটা নিৰ্দিষ্ট পথেৰেই হাতীয়ে অহা-যোৱা কৰে। হাতীৰ এই বিশিষ্টতালৈ লক্ষ্য ৰাখি বিশেষজ্ঞসকলে হাতীয়ে অহা-যোৱা কৰা পথক 'দণ্ডি' (Corridor) হিচাপে নামকৰণ কৰিছে। হাতীৰ আচৰণৰ ই এটা বিশিষ্ট গুণ। এই সুনিৰ্দিষ্ট 'দণ্ডি' পুৰুষৰ পিছত পিছত পুৰুষ ধৰি হাতীৰ স্মৃতিত ৰৈ যায়। আকৌ হাতী জাক পাতি থাকে আৰু সেই জাক পৰিচালিত হয় অত্যন্ত কঠোৰ দলীয় অনুশাসন আৰু নীতি-নিয়মৰ মাজেৰে। তেনেকৈ জাক পাতি প্ৰজন্মৰ

পিছত প্ৰজন্ম ধৰি ব্যৱহৃত হৈ অহা 'দণ্ডি'ৰে হাতীয়ে অৰণ্যানিত বিচৰণ কৰে।

দীপৰবিলৰ দক্ষিণ দিশত প্ৰায় গাতে লাগি আছে ৮০ৰো অধিক সংখ্যক হাতীৰ বসতিস্থল — ৰাণী-গড়ভাঙ্গা সংৰক্ষিত বনাঞ্চল

বহুৰেকত কেইবাবাৰো জলকেলি কৰি গা-ধুবলৈ, জলজ উদ্ভিদ খাবলৈ অৰণ্যানিৰ পৰা ওলাই আহি উত্তৰ দিশত থকা সেই বিশাল বিস্তৃত বিলখনত হাতীবোৰে গা এৰি দিয়ে। মুক্ত আকাশৰ তলত জলমলাই থকা নাতিগভীৰ (গড় গভীৰতা ১ মিটাৰ) সুবহল জলাধাৰত সাঁতুৰি-নাদুৰি উঠি অহাৰ পাছত ন-উলাহেৰে হাতীবোৰে পুনৰ অৰণ্যলৈ গতি কৰে সেই একেই অহা পথেৰে (দণ্ডি)। এইয়ে কাষৰ অৰণ্যানি আৰু বিলখনৰ মাজত আৱহমান কালৰে পৰা চলি অহা আহ-যাহৰ যোগেদি হাতী আৰু বিলখনৰ পানীৰ এক এৰাব নোৱাৰা সম্পৰ্ক গঢ়ি উঠিছিল তাকে দেখি চাগে' কোনো প্ৰজ্ঞাৱান লোকৰ মুখেদি সেই জলাধাৰৰ নামৰূপে উচ্চাৰিত হৈছিল — দ্বিপৰবিল, পৰৱৰ্তী সময়ত দীপৰবিল।

কেনে অৰ্থৱহ আৰু যুক্তিপূৰ্ণত

(তিনি)

১৯৯৮ চনৰ ১৫ এপ্ৰিল।

ব'হাগ বিহুৰ উখল-মাখল সেই পৰিৱেশতে দেশখনৰ মাননীয় প্ৰধানমন্ত্ৰী প্ৰয়াত অটল বিহাৰী বাজপেয়ীয়ে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ ওপৰত নিৰ্মিত তৃতীয়খন দলং-২.২৮৪ কিলোমিটাৰ দৈৰ্ঘ্যৰ 'নৰনাৰায়ণ সেতু' উদ্বোধন কৰি ৰাইজৰ সেৱাত উৎসৰ্গিত কৰিলে। যোগীষোপাৰ পৰা নৰনাৰায়ণ সেতু হৈ গোৱালপাৰা, দুধনৈ, বকো, মিৰ্জা, আজাৰা হৈ কামাখ্যালৈ এক নতুন ৰেইল পথ সংযোজিত হ'ল। ২০০১ চনত এই নৱ নিৰ্মিত ৰেইল লাইনত ৰেইলগাড়ী চলিল।

পিছে আমাৰ জনজীৱন সুখৰ কৰি তোলা এনে এটা ভাল খবৰো যে পৰৱৰ্তী সময়ত কেৱল ৰাজ্যখনৰে নহয়, পৃথিৱীৰ প্ৰকৃতিপ্ৰেমীসকলক মৰ্মাহত, ক্ষুন্ন আৰু ক্ষুৰ্ণ কৰি তোলা এক দুঃখবৰ হৈ উঠিব পাৰে সেই কথা কোনে জানিছিলহু

কিন্তু, এজন মানুহে জানিছিল। সেই জনা কথাবোৰ তেওঁ অতি দায়ৱদ্ধতাৰে যথাস্থানত যথাসময়ত কৈছিল, লিখিছিল। সেই মানুহজনে দীপৰবিলক বুজি পাইছিল; দীপৰবিলৰ সৈতে ৰাণী-গড়ভঙ্গা সংৰক্ষিত বনাঞ্চলৰ হাতীজাকৰ অবিচ্ছেদ্য সম্পৰ্কৰ কথাও তেওঁ ভালদৰেই বুজি পাইছিল। কাৰণ, দীপৰবিলে নিৰন্তৰ চৰণ পখালি থকা জালুকবাৰীৰ অসম ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজখনেই আছিল তেওঁৰ ৩৮ বছৰ জোৰা কৰ্মজীৱনৰ পীঠস্থান। প্ৰতি মুহূৰ্ত, প্ৰতি দিন তেওঁৰ দৃষ্টিত তিববিৰাই জিলিকি আছিল দীপৰবিলৰ ৰূপ মাধুৰ্য আৰু অৰণ্যৰ পৰা সেই বিলখনলৈ বুলি আতুৰ হৈ ঢপলিয়াই অহা হাতীজাকৰ প্ৰাণৰ তৃষা। মানুহজন আছিল অসম ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজত ওৰেটো কৰ্ম জীৱন কটাই অধ্যক্ষৰূপে অৱসৰ লোৱা প্ৰখ্যাত অভিযন্তা তথা প্ৰকৃতিবিদ অধ্যাপক অৰ্পণা কুমাৰ পদ্মপতি (প্ৰয়াত)।

নতুনকৈ স্থাপন কৰিবলৈ লোৱা সেই ৰেইল লাইনৰ আজাৰৰ পৰা কামাখ্যালৈ থকা অংশটো প্ৰস্তাৱ অনুসৰি ৰাণী বনাঞ্চল আৰু দীপৰবিলৰ মাজৰ ভূ-খণ্ডত নিৰ্মাণ কৰিলে যে ৰেইল লাইনটো হাতীৰ দণ্ডিত পৰি ভৱিষ্যতলৈ হাতীৰ স্বাভাৱিক বিচৰণত আঘাত হানিব সেই কথা স্পষ্টভাৱে আঙুলিয়াই দি তাৰ বিকল্প সম্বন্ধান দি সংশ্লিষ্ট পক্ষলৈ অনুৰোধ জনাইছিল বিষয়টো গুৰুত্বসহকাৰে বিবেচনা কৰিবলৈ।

তেওঁৰ অনুৰোধ যেতিয়া উপেক্ষিত হৈছিল আৰু সেই নতুন পথেদি যেতিয়া ৰেইল গাড়ী চলিবলৈ লৈছিল তেওঁ কৈছিল — "Elephant & the Deepor Beel are inseparable..... Elephants visit the Deepor Beel several times in a year for the sake of sheer merriment in bathing & eating aquatic

plants & roots. They also use the extensive shrubbery areas for scrubbing & forlicking This year when the elephants visited Deepor Beel in the month of Oct, they certainly were annoyed at the thoughtless deeds of the Railway construction work blocking their traditional paths which are known as Dondis; but they ignored everybody & came dashing down to the wide expanse of water which beckoned them to jump into it. Day after day they visited and found the shrubbery, their scrubbing areas encroached upon, but they used the area anyway....."

দীপৰবিল আৰু অৰণ্যৰ পৰা ওলাই অহা সেই হাতীজাকৰ মাজত থকা সম্পৰ্ক সম্বন্ধে দীঘলীয়া সময়ধৰি থকা তেওঁৰ চাক্ষুৰ অভিজ্ঞতা সম্বলিত তেওঁ লেখাবোৰত প্ৰতিভাত হৈছিল হাতী আৰু জীৱ-জন্তু চাৰিত্ৰিক বৈশিষ্ট্য আৰু আমাৰ মানুহৰ কৰণীয়সমূহ।

(চাৰি)

আজি ৰাজ্যখনৰ প্ৰায় সৰ্বত্ৰ হাতী-মানুহৰ সংঘাত তীব্ৰতৰ ৰূপ লৈছে। ইয়াৰ মূলতে প্ৰধানতঃ অৰণ্য হাতীৰ খাদ্য সংকট আৰু অৰণ্যত হাতীয়ে বিচৰণ কৰা সুনিৰ্দিষ্ট গতিপথ—'দণ্ডি'ৰ অৱলুপ্তি। এই দুয়োটাৰে একমাত্ৰ কাৰক — মানুহ।

হাজাৰ হাজাৰ বছৰৰ সাধনাৰে আহৰণ কৰা জ্ঞান বিজ্ঞান-প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ জৰিয়তে মানুহে এই সত্যত উপনীত হৈছে যে পৃথিৱীখনত মানৱ জাতিয়ে সুখে-শান্তি জীয়াই থাকিবলৈ হ'লে প্ৰকৃতিৰ গছ-বন, জীৱ-জন্তু আৰু আটাইৰে প্ৰতি মানুহৰ আচৰণ সন্তোষজনক হ'বই লাগিব এই বিশ্ব চৰাচৰত প্ৰকৃতিৰ সকলোবোৰ কথাই একেটা নিৰ্দিষ্ট নিয়ম-নীতি, সূত্ৰ অনুসৰি পৰিচালিত হয়। তেওঁ প্ৰাকৃতিক ব্যৱস্থাপনাকে আধুনিক চিন্তনেৰে সন্তোষ

ব্যৱস্থা — eco-system বোলা হয়।

আজি উন্নয়নৰ নামত বিষয়-বাসনাত মত্ত হৈ, লালসাত বন্দী হৈ আমি মানুহবোৰে নিৰ্বিচাৰে অৰণ্য ধ্বংস কৰি অৰণ্যানিৰ বাসিন্দা জীৱ-জন্তুৰ আশ্ৰয়স্থল সংকুচিত কৰিছোঁ; খাদ্য বস্তুৰ (গছ-গছনিৰ পাত, ফল-মূল আদি) নাটনিৰ সৃষ্টি কৰিছোঁ। পৰিণতিত নিৰুপায় হৈ জন অৰণ্যলৈ ওলাই আহি কেৱল হাতীয়েই নহয় সকলোবোৰ জীৱ-জন্তুৱেই অস্বাভাৱিক আচৰণ প্ৰদৰ্শন কৰিব লাগিছে। পৰিণতিত খেতি পথাৰ তহিলং হৈছে, ঘৰ-বাৰী বিনষ্ট হৈছে, গাওঁ-ভূইত সজ্জাসৰ সৃষ্টি হৈছে। দৰাচলতে এইয়া আমাৰ প্ৰায়শ্চিত্ত; আমাৰ প্ৰাপ্তি। যুগ যুগ ধৰি ব্যৱহৃত হৈ অহা দণ্ডিত যেতিয়া মানুহৰ নিৰ্মাণে হাতীক আচম্বিতে বাধা দিয়ে, হাতী উদ্ভ্ৰান্ত হ'বই। যোৱা ৩০ এপ্ৰিল তাৰিখে গুৱাহাটী মহানগৰৰ ৰাজপথত বিচৰণ কৰা হাতীটোৱে এক অভাৱনীয় আচৰণ প্ৰদৰ্শনেৰে মহানুভৱতা প্ৰকাশ কৰি মানুহক যেন বহু কথাই কৈ গ'ল।

আমাৰ ভৱিষ্যৎ সুৰক্ষাৰ স্বাৰ্থতে প্ৰকৃতি সুৰক্ষাৰ বাবে সচেপ্ত হ'বলৈ, জীৱ-জন্তুৰ প্ৰতি দয়াশীল হ'বলৈ আজি পৃথিৱীজুৰি হোৱা চিন্তা-চৰ্চাক ৰাষ্ট্ৰ সংঘই প্ৰণালীবদ্ধভাৱে ৰূপায়ণ কৰাৰ ন-ন আঁচনি তৰিছে। উন্নয়নৰ কাম-কাজসমূহৰ দ্বাৰা পৰিৱেশ দূষিত হোৱা, ক্ৰমাগতভাৱে বায়ুমণ্ডলৰ উত্তাপ বৃদ্ধি পোৱা, সাগৰীয় জলপৃষ্ঠ বৃদ্ধি পোৱা, বৰ্দ্ধিত জনসংখ্যা আৰু বন্য জীৱ-জন্তু সম্পৰ্কত সংঘটিত হোৱা অপৰাধমূলক কাৰ্য এই সকলোবোৰে সন্দৰ্ভত উচিত কাৰ্যব্যৱস্থা লোৱাত বিশ্ববাসীক একত্ৰিত কৰিবলৈকে ৰাষ্ট্ৰসংঘই প্ৰতিবৰ্ষৰ ৫ জুনৰ দিনটো 'বিশ্ব পৰিৱেশ দিৱস' হিচাপে উদ্‌যাপন কৰিবলৈ সিদ্ধান্ত লয়। ১৪৩ খন সদস্য ৰাষ্ট্ৰই পোন-প্ৰথমবাৰৰ বাবে এই দিৱস পালন কৰিলে, ১৯৭৪ চনৰ ৫ জুনত। সূচনা হ'ল বিনন্দীয়া এই পৃথিৱীখনৰ সৌন্দৰ্য-সুখমা অক্ষত ৰূপত ধৰি ৰাখিবলৈ কৰা মানুহৰ সামূহিক প্ৰয়াসৰ প্ৰক্ৰিয়া।

দৰাচলতে এনে প্ৰক্ৰিয়াৰ ফলশ্ৰুতিৰূপেই ভাৰত ৰাষ্ট্ৰই পাৰিৱেশিক সমস্যাসমূহৰ আশু সমাধানাৰ্থে ২০১০

চনৰ ১৮ অক্টোবৰত প্ৰতিষ্ঠা কৰিলে ৰাষ্ট্ৰীয় সেউজ প্ৰাধিকৰণ — National Green Tribunal চমুকৈ এন.জি.টি.।

ৰাণী বনাঞ্চলৰ পৰা দীপৰবিললৈ থকা হস্তী কৰিড'ৰত ভাৰতীয় ৰেইল সেৱাৰ ৰেইল লাইন স্থাপনেৰে প্ৰকৃতিৰ নিয়ম উলংঘা কৰা হৈছে। সেই ৰেইল লাইনত ৰেইল গাড়ীয়ে খুন্দিওৱাৰ ফলত যোৱা প্ৰায় দুটা দশকত ভালেসংখ্যক হাতীৰ মৃত্যু ঘটিছে। এই সন্দৰ্ভত ৰুজু হোৱা এটা গোচৰৰ শুনাৰি বৰ্তা দিবলৈ লৈ যোৱা ১৩ মে'ৰ 'নিয়মীয়া বৰ্তা'ত সেই বৰ্তাৰ শিৰোনাম দিয়া হৈছে — 'ৰেইল চলাচলৰ সুৰঙ্গ নিৰ্মাণৰ সৱিশেষ তথ্য দাখিলৰ নিৰ্দেশ : দীপৰবিলত হস্তী কৰিড'ৰ মুকলিত কঠোৰ এন.জি.টি.।'

আমি আশা কৰিম ৰেইল কৰ্তৃপক্ষই এন.জি.টিৰ নিৰ্দেশনা ৰূপায়ণ কৰিব। ৰাজ্যখনৰ 'ডাব্ল ট্ৰেক ৰেইল'ৰ আঁচনিত নতুনকৈ স্থাপন কৰিবলগীয়া ৰেইল লাইনত আলোচিত অঞ্চলটোত আৰু হাতীৰ দণ্ডিত অন্তৰ্ভুক্ত ৰাজ্যখনৰ আন স্থানতো 'অ'ভাৰ ব্ৰীজ' অথবা মাটিৰ তলৰ সুৰঙ্গ আদি সন্নিৱিষ্ট কৰি ৰেইল লাইন স্থাপন কৰিবলৈ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰিব।

মানুহ-প্ৰকৃতি আৰু জীৱ-জন্তুৰ মাজত সহায়স্থানৰ ধ্যান-ধাৰণা আৰু জীৱন কলাৰে নতুন প্ৰজন্মক প্ৰশিক্ষিত কৰি তুলিবলৈ শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ সকলো স্তৰতে যথাযোগ্য পাঠ্যক্ৰম প্ৰবৰ্তন কৰাটোও আজি সময়ৰ দাবী। চৰকাৰ আৰু সংশ্লিষ্ট বিভাগ এই সন্দৰ্ভত তৎপৰ হ'বলৈ বিনীতভাৱে নিবেদন জনালোঁ।

(লেখক অৱসৰপ্ৰাপ্ত মুখ্য অভিযন্তা, অসম ৰাজ্যিক বিদ্যুৎ পৰিষদ।)

READING AND IMAGINATION

Ajit Kumar

Recently, Anushka my niece all of nine years old wanted a Harry Potter book to be read aloud to her by her 59-year old favourite aunt. "I find Harry Potter books boring" pat came the reply. It hardly dampened Anushka's enthusiasm for whom Harry Potter books "were terribly exciting". This seemingly simple exchange triggered off a few thoughts which I offer to readers of this publication.

Boredom and Imagination

This 'bored' feeling we have all experienced at one time or the other. The next event, occurrence, person and day does not enthuse us. 'Time-Pass' is the expression one routinely hears from many bored mouths. These souls who had begun life with fine minds and with enthusiasm now do aimless activities because they are forced to *kill* time.

Boredom afflicts all of us but only some are overwhelmed by dullness and ennui which boredom engenders. A stimulus—external—is needed to get them engaged and moving. The lucky few endowed with an inner wherewithal keep themselves engaged. Their internal stimulus makes them think things out—creating unique capabilities within them. Imagination is the name for these capabilities and the stronger these capabilities are the more creative will be our imagination. This imagination enables the mind to seek new interests and then pursue them. The mind is no longer dull. Imagination is that ability of the mind to form mental images of aspects of life and nature. These images are formed in unique ways. It gives us some foreknowledge of complex realities which cannot be comprehended only through our sense-organs. Imagination enables us to envisage these realities through a mental process of abstraction.

One reality is the inevitability of ageing. The body decays way faster than the mind. That reality has led to the hoary saying that "the spirit is willing but the body is weak". An imaginative mind seeks new interests and cultivates them. The imaginative mind finds ways of reconciling our inner conflicts. This may be more difficult to a non-imaginative person who leads a life strenuously getting involved in 'doing' activities. How much can we 'do' when the body ages and becomes frail?

Childhood and Imagination

This note began with the demand made by nine year old Anushka to be read aloud to her from an 'exciting' book. Nature has endowed children with a magical world peopled with imagination and natural feelings. Growing up is tragic because this magic is soon lost. Some lose this power slowly, some much faster. The unlucky ones lose all of it. What is lost is the attribute of curiosity—not motivated by any sordid gain—that children naturally exhibit. Unimaginative nurturing blocks the natural springs of this attribute. These springs within ourselves arouse our interest in the endless variety that life offers to us and then lead us to exploring this interest culminating in the deepening of our interest and in the acquisition of something which we cherish. When these natural springs are blocked the sources nourishing our imagination wither away and we lose the capacity to get interested. We get stuck in a rut and soon lose our motive power—latent in us—to contribute to the richness of life and its endless variety. Emotional and intellectual decay sets in.

Imagination and Relationships

The advantage of possessing a vivid imagination is that we become more conscious of the intricacies of life. Indian life is mostly centred around families

and understanding their labyrinthine relations enables us to safely negotiate a way through. For such an understanding we need to turn to Naipaul's non-fictional account titled *India: A Million Mutinies Now* (2010). This account narrates the life journey of Indian characters across generations and the ensuing changes in their lives. Kala 'of Tamil Brahmin origins' is very much a part of new India but she also carries 'strands of' the old India. For Kala "the story of my mother's marriage, is the most painful part". It "all comes down to double standards, a lack of sensitivity, a touch of cruelty". 'Cruelty, yes' concurs Naipaul. Then he differs saying:

"But I didn't think that what Kala said about double standards was appropriate. Hindu family life was ritualized. Just as there were rituals for every new stage in a person's life, so there were roles that people were required to fill as they progressed through their allotted years. Mothers-in-laws were required to discipline the child brides of their sons, to train the unbroken and childish girls in their new duties as child-bearers and household workers, to teach them new habits of respect, to introduce them to the almost philosophical idea of toil and tears of the real world... Such a disciplining of a child bride would have been considered virtuous... the cruelty... would have been seen as no more than the cruelty of life itself... the concept of double standards came from another world, came from Kala's world today." (200, 201, 206, 208, 209)

For Naipaul, cruelty was in the very nature of Indian family life. The clan that gave protection and identity, and saved people from the void, was itself a little state, and it could be a hard place, full of politics, full of hatred and changing alliances and moral denunciations (208).

To the 'cruelty' and 'lack of sensitivity' accusations Naipaul agrees. Where he disagrees with Kala is in her using of today's standards to judge older institutions and their ways of life.

Naipaul used his powers of imagination to bring to us the insight that the traditional Indian family is constituted of set attitudes and behaviours which are

structural in nature. Cruelty as an attitude and behaviour is one such structural element which demands its enforcement in an *impersonal* fashion cutting across the individuality of different persons. Our lack of this insight makes us *personalise* family relationships which often they are not. This insight lessens the pain all of us have given to each other over the long period of our family relationships. Cruelty is not the only element families exhibit. Families also exhibit real goodness. Imagination helps us to make the distinction between the two and the consequent choices offered to us by this distinction. One cannot prevent thoughts and actions emerging from cruelty and malice but one can imaginatively protect oneself by distancing oneself from these behaviours and attitudes.

Career and Imagination

Today educational infrastructure has expanded massively – more schools, colleges and published books. More people are reading. Today a big market has emerged primarily for text-books fuelled by first-generation learners. So has a niche market emerged for Indian English fiction because these first-generation learners are beginning to get acquainted with English language and are voraciously reading Chetan Bhagat books. Bhagat had the imagination to envisage the need of this new class of young readers.

But the great limiting factor of this gigantic apparatus is that it primarily aims at career making. It looks for utility and applied knowledge all related to job requirements. Skill-training is the new messiah. 'Doing' is important. Adult India calculates and arrives at the conclusion that reading to feed one's imagination brings in no immediate measurable benefits. Very soon this notion seeps down to their youngsters. Reading for pleasure and for curiosity becomes anathema for them. The young restrict their reading to subject-books which they presume will further their career prospects in the immediate future. The assumption that intense mugging-up of subject-related books is the key to successful career choices

is a flawed assumption. Subject books can certainly fill us up with technical expertise but it cannot help in guiding us in our choices which is in symmetry with our thought-processes and within our abilities. We hardly come to know ourselves through subject books.

Very few of us have the foreknowledge of the road we should have taken in our life or are in a position to change this chosen road later on in life and take to a new road more to our liking. What the adults in the family do not realise is that cultivating one's imagination can be as useful as any subject-book for making these choices. Life is complex and it cannot be restricted to the narrow confines of a career. Comprehending complexity needs imagination and imagination needs reading.

Reading: An Art

To cultivate one's imagination one needs to read. Reading is a solitary act where one is completely immersed in words, sentences and meanings. *In this solitariness imagination evolves.* Our solitary self has to keep ourselves engaged in solitude to do sustained reading. We must like our own company

Reading is more than a physical or a visual act. It is not just our fingers turning over the pages or our eyes skimming over the lines. Getting into the writer's mind and then going beyond it is an acquired art. This art demands that one must be observant and one must have questions which needs to be answered. This art leads to acquiring the attributes of self-reflection and discernment. These attributes give us a glimpse of the road we should have taken. Getting this glimpse at a tender young age is a boon to be wished for fervently.

Reading is a difficult art. Where do we begin? Reading choices cannot be forced. The only way is to trust the judgement of the young person: Offer them choices without making unwarranted judgements. Here I would like to briefly narrate an interview of R.D. Burman, the musician, which I

read in the pages of *Times of India* more than three decades back.

Reading: Children Choosing and Adult Pronouncements

Apparently, some parents had voiced their anxieties to R.D. Burman. Their children were moving into 'Pop' music and this represented a threat to Indian classical music. Parents wanted their wards delving more into 'classical' music to protect their cultural heritage of India. R.D. Burman explained to them that 'pop' music posed no threat to Indian classical music. The threat was less from the kind of music which the Indian young seemed to be liking and more from the very large number of people who had no interest in music of any sort, pop or otherwise. Indian youth enjoying 'pop' music were already experiencing music. Here, half the battle to protect the musical heritage of India was already won. It was just a question of time when these youth as they grow older would also develop mature tastes and eventually come to enjoy classical Indian music and become its true aficionados. The real enemy of Indian classical music are those people who have no interest in music.

Through this insight offered by R.D. Burman I would like to emphasize the fact that adults do not need to make too many pronouncements on the young. A child being young and more trusting relies less on his instincts and more on the adult. Unwittingly adult opinions, often half-baked can be damaging. The child who reads Harry Potter today is getting into the *habit* of reading. We need to encourage that and enthuse this child. Soon this child will read other writings. Reading matters, not what they read. In course of time these readers will evolve, acquiring mature and complex tastes. The child who never reads today will not read tomorrow. The R.D. Burman interview is an analogy to enable the reader to make the distinction between the reader and the non-reader and the need for a differentiated approach.

Conclusion: The Door Opens Once in a Lifetime

This note of mine argues that imagination is as necessary as air and water for one's struggle to lead a life of some sorts and then peacefully await one's end. I had begun this note with Anushka my niece and she wanting a Harry Potter book to be read aloud. One imaginative response to Anushka's demand would have been to chat with Anushka about her *discovering* the 'exciting' elements of Harry Potter books.

I would like to end this note here by presenting an idea which I am borrowing from Graham Greene.

Greene has argued that in one's long span of life the door opens once during childhood to let us *make presumably an informed choice*. Once the door shuts that opportunity is irrevocably lost for life. But how many children, at a tender age, can possess the foresight to know that a door has opened for them to make their choice and that this choice *will make or mar their life forever*? In that sense most of us are doomed.

Reference:

Naipaul, V.S. *India : A Million Mutinies Now*. London: Picador, 2010.

Dr. Ajit Kumar is former Lecturer, Matru Sewa Sangh Institute of Social Work, Nagpur. He has also been associated with the National Law School of India University, Bengaluru and the National Institute of Rural Development & Panchayati Raj, Hyderabad.

A book is a version of the world. If you don't like it, ignore it or offer your own version in return.

Salman Rushdie

There is a great deal of difference between an eager man who wants to read a book and the tired man who wants a book to read.

G. K. Chesterton

We lose ourselves in books, we find ourselves there too.

Anonymous

ALL ABOUT READING

Prasenjit D

What is reading? The question looks easy to answer but difficult to comprehend. In its most universal definition, reading is the ability to make sense of written or printed symbols or words. Readers make use of the symbols to guide the extraction of information from their memory and subsequently use this information to create a plausible interpretation of the writer's message. But reading has not always been that easy. Initially, it was the simple faculty of extracting visual information from any encoded system and comprehending the respective meaning. As time passed on, it came to signify almost entirely the comprehending of a continuous text of written signs on an inscribed surface. More recently in the digital age of the 21st century, reading also includes the extraction of encoded information from an electronic screen. This way, the definition of reading will doubtless continue to expand in future for it is also a measure of humanity's own advancement with the elapse of time. There are however certain tips to make our reading useful or successful. Some experts put forward the following points: *Previewing*: Learning about a text before really reading it, *Contextualizing*: Placing a text in its historical, biographical and cultural contexts, *Questioning to understand and remember*: Asking questions about the content, *Reflecting on challenges to your beliefs and values*: Examining personal responses, *Outlining and summarizing*: Identifying the main ideas and restating them in own words, *Evaluating an argument*: Testing the logic of a text as well as its credibility and emotional impact, *Comparing and contrasting related readings*: Exploring likenesses and differences between texts to understand them better. Anyone who follows these tips is sure to benefit from reading.

Reading is a complex 'cognitive process' decoding symbols in order to construct or derive meaning. But reading is also a means of language acquisition, communication and sharing information and ideas. In all existing languages of the world, reading is a complex interaction between the text and the reader which is shaped by readers' prior knowledge, experiences, attitudes and the language of the community which are culturally and socially situated. The reading that we tend to remember and the reading that much more frequently gets recorded, is of the exceptional sort. A book chapter, or even just a sentence that strikes us most affects us in some profound way, sometimes even transforming us and the way we see the world there. One must accept the power of reading which surprises us with joy, shocks with facts or reasons or forces us to see things from different points of view. Of late, there can be seen a natural tendency of those, particularly in literary studies, to prioritize this form of reading. After all, what is the use of studying something if it does not have the potential power to change and to convert the reader. Although we are occasionally subject to a reading experience that is transformational, we also spend a lot of our reading time trying to avoid such experiences. For instance, we usually choose newspapers—ones that tend to parallel our own views and assumptions and we naturally incline towards other readings that are disposed to assure us that our opinions are the correct ones and provide us with further examples to support our own prejudices.

However, while pondering over the very nature of reading, we must also try to talk about some of the interesting facets of the history of reading which is as much about the reader as it is about what

read. It is about the motives and circumstances that lead us to select one text over another and about the nature of our personalities, of our predicament that determine how we should react to that text. It is assumed that the actual history of reading dates back to the invention of writing during the 4th millennium BC. Although reading printed texts or materials is now an important way for accessing information, the same had not been the case in the history of reading. Only a small percentage of the population in many countries was considered literate, hence eligible for reading. But, the Industrial Revolution suddenly changed the world. Following the Renaissance, in the age of Enlightenment, the elite individuals promoted passive reading, rather than creative interpretation of what was read. Some people of that period even believed that writing was viewed as a means of creating a 'product' and was a sign of active participation in their society. Therefore, they considered writing to be superior to reading. They considered the 'readers' to be passive citizens, because they did not create a 'product'. The French scholar Michel de Certeau opined that the elite groups in the Age of Enlightenment were responsible for this type of a general belief. Similarly, in the 18th century Europe, the practice of reading alone in bed was considered dangerous and immoral. Some critics, however, speculated that these were based on the fear that the readers – especially women – could escape familial and public compulsions and transgress moral boundaries through the private fantasy worlds of the books they read. Therefore, along with the history of reading practices and experiences starting with Guttenberg's invention of the Printing Press, through the Renaissance period and then traversing through the 16th to the 20th century, other sorts of interesting aspects in the history of reading, as reiterated above, seems to be an important intellectual endeavour.

Now what is the function of reading? Reading fulfils personal psychosocial needs, such as knowledge acquisition, aesthetic pleasure, entertainment and escapism in the media

environment. Books principally assist in fulfilling cognitive needs related to learning and knowledge expansion and in providing an aesthetic experience to the intending readers. Common readers have often occupied a zone of cultural invisibility. They have not been of interest to the literature departments either simply because of the fact that the major focus is on books and authors, not readers. Similarly, the scholars of popular culture might not find reading groups interesting or worth discussing because the groups read canonised fiction and did not transform their cultural consumption. They failed to comprehend that even canonical literature could be immensely popular and subversive. In Europe, around 1780–1850, a vast array of new spaces were designed for reading, including commercial reading rooms and libraries, mechanics' institutes and coffee houses. These opened doors to greater numbers of readers. This reveals a great deal about how those spaces were accommodated by the emergent reading public. Gradually, there emerged a school of theory that focused on the Reader (or "audience") and their experience of a printed work, in contrast to other schools and theories that focus their attention primarily on the author-the source of the work or the content and form of the work.

Although modern literary theory has paid serious attention to the reader's role in creating the meaning of a literary work, modern Reader Response criticism that began in the 1960s and 70s, particularly in the US and Germany, through the works of thinkers like Norman Holland, Stanley Fish, Wolfgang Iser, Hans Robert Jauss, Roland Barthes and others, recognises the reader as an active agent who imparts 'real existence' to the work and completes its meaning through interpretation. Reader-response criticism argues that works of literature should be viewed as a performing art in which the readers create their own, possibly unique, text-related performance. They take into account each particular reader's reception or interpretation in making meaning from a literary text. On the other hand, Reception theory, which is generally referred

to as the audience reception in the analysis of communications models, originated from the work of Hans Robert Jauss in the late 1960s. Subsequently, a form of Reception theory has also been applied to the study of Historiography – how history is written or read. Theorists of reading such as Stanley Fish, Wolfgang Iser, Judith Fetterley, Mikhail Bakhtin, Hans Robert Jauss, Michel de Certeau and Rolf Engelsing have proposed a range of models for readers. Further, there can be seen the emergence of terminologies like intensive or extensive readers, implied or intended readers, continuous or discontinuous readers, dialogic readers and intertextual readers, sympathetically absorbed or critically resistant readers and so on. Besides, readers might also read against the grain of intended meaning. As Michel de Certeau has observed, they might selectively pick what they want from a text and when they want it, and avoid what they don't want.

What then is the future of reading? This question is based on issues that range from the transformation of cultural institutions devoted to the storage and conservation of books to the changes in the cognitive processes of reading and writing arising directly or indirectly from the introduction and use of the emergent technologies of writing and reading in the digital contexts of the new millennia. Besides, we also want to know how the structure of texts themselves is changing along with other mediated systems of textual genres and norms. This further hinges on other important questions such as – how will the text-based interactive systems of writings like World Wide Web and MOOCs affect the development and evolution of textual norms? Will the book as a material object shall be able to retain its symbolic value, or it will disappear into the realm of the virtual? Will new technologies help us to look at the ancient texts in a new way, discovering hidden structures in them? Will readers themselves emerge as entities beyond being humans? – These questions are sure to affect the production of books or any reading materials as well as our understanding of the phenomenon of reading.

Now let us have a look at the mode of reading in modern times. A school going student in a train reads from her/his textbook in preparation for a class, while a nearby passenger, engrossed in something else, casually reads the advertisements and hoardings inside the train's compartment. Another passenger may be occupied in reading the business section of a news paper, reading perhaps for profit, while another picks up a free copy of a daily tabloid left behind by another passenger who has disembarked the train. While one commuter reads a downloaded detective story using a 4G enabled mobile device, another uses a smart phone to access a social networking account and contribute to a discussion about a book read recently by herself or by a friend, adding more to the wealth of collective and individual responses to reading available on the Internet. One passenger is reading their way through a lengthy 18th century novel in daily sequential instalments, while another intermittently reads through a section of a holy book, offering themselves a thought or prayer for the day. This is a scene which is replicated on a daily basis in the urban public transport systems or in large metropolitan centres across the world. It is so routine an activity that very few of us notice, and yet it is a perfect example of the people like us inhabiting a world of texts and reading.

Now shifting our discussion from the idea of reading and the readers to the issue of marketability of reading materials, let us have a look at the phenomenon of reading taking place in the 21st century India. In an increasingly literate world of the 21st century, reading matter is everywhere, a text is omnipresent and all pervasive and readers are mobile, numerous and multifunctional. How then, in this dense forest of reading matters, can we study the behaviour of readers and their individual signs of engagement (or refusals to engage) with the printed or digitised word? Here come the complex relationships between reading habits and the market. The publishing industry pays serious attention to both the habits and the 'habitus' of readers, demonstrating

the ways in which individual reading is influenced, sometimes even defined, by factors such as economic background, social class, political affiliation, the place of reading, the availability of books and changes in publishing practices and so on. Here, in India, reference may be made to 'Metro Reads' of Penguin Publishers and 'Young Adult Literature' targeted mainly at the fantasy-crazy young Indian population, works by the medical fraternity, travel narratives that don't just enlist the names of people met or places visited, journalistic works that often blur the distinction between documentary and fiction and so on. Needless to mention here that with the growth of fiction writing in the 21st century, there has also been a phenomenal development in the Publishing industry in India. Rupa and Co, Hachette India, Tranquebar, Zubaan Books, Roli and Harper Collins India, Srishti Publishers among some others have been offering books at a much cheaper price, unlike the foreign publishers targeting an international readership. In this regard, we can observe that the books by Srishti Publishing, which often publishes

works by female writers, are sold for around Rs 100-120, which is cheaper than the Penguin Publisher's famous 'Metro Reads', which is fixed at around Rs 150. Important to note that this type of books are not only reflecting the reading habits of the young generation of Indians doing jobs in the metropolis, but are also trying to point towards the important changes in the tastes of a reading public and their views of the new emergent India.

So, reading in all its shapes and forms will go on. But we need to understand that texts are commodities and readers are consumers who choose to engage with particular works, literary or otherwise, from among a range of other material objects for purposes known best to the readers themselves. Books are commodities existing within a matrix of evolving socio-economic market forces, something that the historians and theorists of reading, working around the confines of the global free-market, ought to acknowledge in the present conditions, if not in the contexts of distant future.

Dr. Prasenjit Das is Associate Professor in the Department of English, Padmanath Gohainbaruah School of Humanities, Krishna Kanta Handique State Open University, Guwahati.

I don't believe one reads to escape reality. A person reads to confirm a reality he knows is there,
but which he has not experienced.

Lawrence Durrell

There is no friend as loyal as a book.

Ernest Hemingway

WRITING SCIENCE FOR CHILDREN

Kusumlata S

Everything that a child observes around him or her – plants, flowers, animals, birds, mountains, clouds, the Sun, stars, planets – works on some scientific principle or follows some scientific law. And most children are curious; they have a strong desire to know about things they see around them: Why are the plants green? Why is the sun so hot? How do fish live in water? In fact, the questions they raise are almost infinite. Unfortunately, a curious child often fails to get adequate response from parents at home or teachers in school and has to look elsewhere for answers to queries. And this is where the role of well written popular articles on science in a magazine or a book, or even in a newspaper can provide answers to many of the questions that children frequently ask.

Science is often considered a rather drab subject, something to be studied for only passing exams in school. Few children enjoy reading science in school. In fact, science learning need not remain confined to text books in school. Popular science magazines and interesting science books can enrich a child's growing mind. A well-written article on science or a book can often make comprehension of an extremely difficult topic easy and enjoyable. Science can be written in a really creative and entertaining style, and when written by a creative writer with lots of imagination it keeps a child engrossed for hours, especially if it is able to satisfy his curiosity and get him answers to his queries.

When we talk about science in children's literature, we generally mean complex principles of science written in simple understandable language. Children want to know the latest information about scientific developments. The world of science has

been developing or changing very fast. Popular science through books and magazines is considered as the most effective means of communication primarily because of their retaining values. Science books for children may reveal interesting aspects of the historical development of science and its impact on society in particular periods of time.

Now the question is how to popularize science in children's literature? Many science writers find it difficult to choose a topic to write on. But this need not be a cause for worry. For example, in our country, the science of astronomy, health, agriculture, medicine, herbal medicine, construction and different branches of engineering were manifested in the Vedic era itself. At that point of time also science was not easily understandable to children and common masses. It was popularized through the medium of folklore and verses that the benefit of science was sought to be brought close to the reach of common people.

If this was so, then the foundation of popularising science in our country was laid down in the Vedic era itself. The scientific principles were written in Sanskrit by Indian scientists of Vedic era like Aryabharta, Susrut and Charak, and were subsequently translated into many Indian languages. Bakul Kayastha composed 'Kitabat Manjari' in Assamese language in 1434, the translated work of mathematical verse of Bhaskaracharya's 'Lilavati'. Presumably in the year 1695, the Ahom King Rajeswar Singha got the Assamese translated work, 'Vashya Sastrar Katha' extracted from Sanskrit by Kalyan Chakraborty for the purpose of teaching the royal princes. In this book on astronomy there is mention about the determination of the position of Sun, Moon

Stars and Planets and also about Solar and Lunar eclipse. With the patronage of King Shiva Singha and Ambika Devi the Assamese translated work 'Hastividya Nabha Sar Sangrah' was done by Sukumar Borkaith.

There is no single topic of universal interest to children on science that can be written. Simple things around us – plants, animals, birds, insects, snakes, the human body, rocks, deserts, rivers, oceans, clouds, rain, stars, planets – almost anything in our universe can be turned in to exciting topics by a creative writer. The only thing needed is the imagination to weave the subject into a fascinating story that would enthral a child. For example it is challenging, but ultimately fun to know about atomic structure, immunology, genetics or deep sea biology and turn it into a story in a language that children can easily understand and imagine the concept. If young readers are able to gain confidence by grasping one or two concepts they can return to the same concepts later with maturity.

Writing science for children needs a lot of creativity on the part of the writer. In general it can be said that everything that is involved in normal creative writing – imagination, innovation, use of appropriate words and expression, an interesting format—is involved in creative science writing for children too. But it is not simply explaining science in ornamental language; rather it is using ideas in science imaginatively to write good literature. It can be said that creative writing is a writing style that can turn a dull science topic into an enjoyable piece of literary work. But in practice it is not as simple as it sounds. For one thing, only someone with a sound knowledge of science and creative writing abilities can be a creative science writer. A writer with literary creativity but little knowledge of science always runs the risk of falling prey to oversimplification, often at the cost of factual accuracy, which is an essential characteristic of good science writing for children.

For that matter, any science writing meant for children has to be factually correct and should have no incorrect information.

A writer who writes for children should be flawless and free from factual errors, the language must be simple and highly scientific terms should be avoided as far as possible. Otherwise the child reader's interest will die down very quickly. If possible some literary flavours must be added to sustain the interest of the child reader. No child is comfortable with a text that contains equations or needs the help of a dictionary to understand. The writer must, in addition, be fastidious in word choice because unless suitably chosen, a word may not convey the meaning it is meant to convey and may thus spoil the joy of reading. In addition caption or title should be very catchy.

It is often said, science fact is stranger and sometimes more exciting than science fiction; this is especially so if science is conveyed in a creative way. Children respond to the narrative style of simple picture books. But in science it is important to convey information sparingly; trying to put in too much information would turn any child away. And real science can indeed be made more exciting than science fiction if presented imaginatively.

If we talk about the format, all children like the format of stories most, but drama, essays, cartoons, comics etc., can also be effectively used. The most common format is simple narrative but a better option is to use a story format with two or more characters in conversation. Actually a conversation format provides much more flexibility than straight narration and also helps break monotony. Another popular format used by many writers involves an autobiographical or biographical style. The story of human evolution or organs of the human body can be written in autobiographical style. A science fiction story like *Jurassic Park*, a popular movie, is also a format that children like. A picture book or a comic

strip format is a good way of communicating complex scientific ideas, which children enjoy. Many books on complex topics like genetics, computers etc., have become best sellers for their novel way of presenting science for children. Some writers use combination of narrative, dialogue, quiz and cartoons to communicate science in a uniquely entertaining manner. A science book for children without illustrations is sure to dissuade a child from having a second look. Text and illustration have a vital part to play and must complement each other throughout.

To sum up, writing science for children is a specialised art that needs a lot of specialised skills and effort to accomplish. Only someone with a sound knowledge of science and creative writing abilities can be a good writer for children. There can be many formats for writing and there should be a right combination of text and illustrations.

Smt. Kusumlata Singh is a well known writer in children's literature and has won many awards including 'Bal evam Kishore Sahitya Samman', Hindi Academy Delhi. Presently she is working with Children's Book Trust, Delhi, and publishes a Hindi monthly magazine *Kaksaad* focused on tribal issues, art, literature and culture.

A reader lives a thousand lives before he dies. The man who never reads lives but only one.

George R R Martin

I can shake off everything as I write; my sorrows disappear, my courage is reborn.

Anne Frank

Books are a uniquely portable magic.

Stephen King

TODAY'S YOUTH: SOME MUSINGS

Pona Mahanta

It is said that the world today belongs to the youth. What exactly is meant by the term 'youth'? The dictionary meaning of the word includes those people who are young and fall in the age group of 14 to 18 years. This is the time when the process of growth, both physically and mentally, begins and continues till adulthood when an individual is said to have attained some degree of maturity. The process of maturity continues and grows till a person reaches middle age after which it is said to be declining indicating another process that of ageing. While ageing exhibits a legion of weaknesses, physical as well as mental, it has one particularly positive aspect in that compared to youth the aged is more experienced, seasoned, reasonable and calculated. But the tragedy is that in spite of having these qualities, a person who is advanced in age is unable to do things as he would like to because of his failing physical strength. On the other hand, a person in his youth, who is full of vigour and vitality, can do anything he likes unhindered by the obstacles faced by the aged. In other words, the most important point for a youth is to be willing and determined to do things which are creative and constructive for himself, his family, his society and the country. A young person must see to it that his energies are not wasted but employed in whatever field of activity he chooses—be it economic and business activities, civil or military service, studies and intellectual pursuits, games and sports, music and dance and so on. This will ensure that he would not have to repent afterwards thinking 'I should have done this or done that, but it is too late.' We must remember that time is most cruel to those who do not employ it properly and that age does not spare anybody.

The spirit of youth, however, goes much beyond the dictionary meaning given above. As Francis Bacon, eminent English essayist and thinker said some four hundred years ago, a man who is young in age may be old in hours meaning that even a young man of 18 or so may be as experienced and full of judgment as a man in his sixties. History is replete with examples of people even below thirty who achieved great and seemingly impossible things. Bhagat Singh, the famous Indian revolutionary, was executed by the foreign rulers when he was only 23. So was Khudiram Bose who had to brave the gallows for fighting to liberate his motherland when he was hardly 19 years old. Kanaklata, the well-known freedom fighter of Assam, was only eighteen when she gave herself up to British bullets. Swami Vivekananda, who became internationally famous at an early age, passed away even before he was forty. So did Anandaram Barua, the great scholar who had an almost equal span of life with Swami. Kalpana Chawla whom the world lost so early in her life, was hardly 35 when she first flew in space. Sachin Tendulkar, the legendary cricketer, received India's highest honour in sports, the Rajiv Gandhi Khel Ratna, in his early twenties. And he became the proud recipient of Bharat Ratna, the country's highest civilian award in 2013 when he was just forty, the youngest and the first sportsman to receive this highly prestigious award. Mark Zuckerberg, currently Chairman and CEO of Facebook was a student in Harvard University when he founded this social networking platform, assisted by some of his classmates. Sundar Pichai became CEO of Google when he was only 43 years of age. These names form only a microscopic part of a great number of

people all over the world who have shown that great heights can be reached by comparatively younger people if they have the will and determination to do things that matter.

India with 356 million people in the age group 10-24, according to the 2011 census, has the highest youth population in the world despite being not the most populous country. It is true that since Independence some Indian youths have made remarkable achievements in different fields of activity, particularly in the armed forces where many young people have displayed extraordinary bravery and sacrificed themselves so early in life for the sake of the country. In other words, some of our youth have made us proud by achieving laurels globally, but in comparison to the largeness of the population more attainments are expected. This appears to be due to a number of factors among which mention may be made of lack of proper training, rational and scientific outlook, poor living conditions, unhygienic environments, superstitions, fundamentalist outlook and so on. It is, however, to be noted that success depends on motivation, will to do things in right earnest and determination to utilise our faculties productively before it is too late. When we find Indian youths frittering away their time in useless chats, hanging around aimlessly with smart phones in hand or hopping from temple to temple in the hope of getting success or fulfilment, we feel disappointed. Young people must not overlook the fact that theirs is the best time to be up and doing and that self help is the best help. Also we must not forget that there is no short cut to success nor does it accept any bribes.

Nowadays one of the often talked about subject globally is youth empowerment. Many countries of the world, particularly from among the developing nations under the aegis of the United Nations, are taking steps to make the younger generation aware of their potentialities and get them involved in certain enterprises which can bring them

benefits economically and socially. To quote Ban Ki-moon, former Secretary General of the UN, "The world now has the largest generation of young people in history. I place great hope in their power to shape our future." The world organisation is putting emphasis on what is called 'demographic dividend' - the economic growth that can occur when a population shifts from one with many dependents and comparatively few working-age people to fewer dependents and more working-age people. In India for example, there are millions of families having a large number of members with just one earning hand while young people in such families waste their time and energy nonchalantly either because they do not know what to do or because they are not given the opportunities. Since the future of a country lies in the hands of the younger people such aimlessness, lack of direction and apathy towards work have to be done away with. It is learnt that countries are initiating programmes to increase investment in the human capital of the young people and also to create more opportunities for their employment. At the time those in power should see to it that young people are given access to financial systems and organisations so that they have a hand in shaping the destiny of the nation. To take part in such nation building activities the young people must make themselves able and worthy. India is also not lagging behind in launching programmes for youth empowerment like skill development, providing the assistance for education and training, creating opportunities for jobs and so on. But the problem with us is that while plans and programmes are all right, there appears to be huge gaps between them and their actual realisation. By 2020 India is expected to be the youngest country in the world and so our youth must be able to prove themselves.

The youth of Assam, like those in the rest of the country, must be able to keep pace with the rapid speed in all spheres of human activity in the present

digital world. One of the basic conditions to be able to do this is to be studious, rational and scientific in outlook, persistent in whatever productive activity one chooses to pursue and not being swept away by waves of emotion. We must remember that the span of youth is also limited, and so it has to be made full use of before it vanishes into middle and then old age. While conceding that the internet is indispensable for us in these times of speed and competition, we must not forget at the same time that its use ought to be judicious and calculated. It is often alleged that fewer students in colleges and universities nowadays visit libraries as they keep themselves busy in surfing the internet and chatting on social media like Facebook. I still remember how we enjoyed going to the library, checking the catalogues and trying to fish out the books of our choice.

Youth festivals and book fairs organised by universities and other centres of higher education bring great benefits to our young people. Such occasions open the doors for close association and face to face communication among young students coming from different places of the country or a state. Let us be determined to make the utmost use of our youth which, once gone, is gone forever. William Shakespeare said centuries ago, "A man loves the meat in his youth that he cannot endure in his old age." So why lose time and let your youth slip away from your grip without making the best use of it? Let us always keep in mind, as already stated, that the youth are the makers of a nation's destiny or as Benjamin Disraeli, eminent British statesman and author, said in the 19th century, "the trustees of posterity."

Dr. Pona Mahanta is former Professor and Head of the Department of English, Dibrugarh University.

If we encounter a man of rare intellect, we should ask him what books he reads.

Ralph Waldo Emerson

Fairy tales are more than true : not because they tell us that dragons exist, but because they tell us that dragons can be beaten.

Neil Gaiman

GLOBAL WARMING IN AN ICE AGE

K.C. Bhattacharyy

These days we are all talking about global warming and the impending climate change. Scientists have been talking about it for a long time, about how it is going to happen, or rather has been already happening, and what is going to be the fate of our planet Earth in about a hundred years from now, if we do not take certain actions immediately. And we, the people of this world seem to be not much worried. Scientists have demonstrated with convincing evidences that the planet earth is warming up rather fast. The cause for it is what is known as the excess of the greenhouse effect. It is also told by the scientists that the average temperature at the surface of the Earth has increased by 1.1 °C in 2019 from pre-industrial revolution period, being the second hottest year after 2016. If we cannot limit this temperature rise to 1.5 - 2 °C in the next 20 years, extreme climate conditions will take over. Sea level will increase to submerge small island states of the world like Maldives, Sri Lanka etc., and coastal areas of countries like Bangladesh, India etc. In that environment of higher temperature, water availability will be scarcer; crops will yield less causing famine like situations, while population of the world will continue to increase for some years. Shortage of food grain will create malnutrition and bring many new diseases. Various studies have shown that such a devastating process will become unstoppable if the global average temperature rise exceeds 4 °C, and soon the planet earth will be devoid of living things.

The Paris climate meeting in 2015 had decided upon an agenda to combat this threat to the planet Earth by reducing the emissions of greenhouse gases by the industrially developed as well as developing countries such that these emissions level off by year

2030, and put a stop to the further rise in global average temperature. The implementation of work plans by all the countries should have started from 2015 onwards. This has meant that all countries have to reduce burning of coal to produce electricity, reduce the use of petrol and diesel in cars, trucks etc, stop any more clearing of the forests for agriculture or expansion of dwelling areas etc. But such measures also directly affect the economic and developmental activities such as manufacturing, agriculture, industries, transportation, house construction and everything that consumes energy. This energy is presently coming from fossil fuels like coal, petrol, diesel and natural gas. Instead, we are to switch over to more and more of clean and renewable energies such as solar, wind, bio-energy, hydroelectricity, nuclear energy etc.

Thus we have now solar power generation on the rooftop in houses as well as in large utility scale plants, wind power plants along the windy coastal areas, big hydroelectric power plants across rivers. Another remedial measure is to increase the efficiency in the use of energy, so that more work can be done by spending less energy than before. But all these call for advanced technologies which the developing and underdeveloped countries do not have, and they are dependent on developed countries. Nor do they have the financial resources to buy them from developed countries. The developed countries are not quite willing to cut down their use of fossil fuel energy. USA has already come out of the international agreement on reduction of GHGs. Last year, Greta Thunberg, a teen-age schoolgirl from Sweden, had the courage to rebuke the world community at the UN, and at the Climate

Change Meeting for not taking effective actions. The latest meeting of UNFCCC held in Madrid on this agenda ended up without any action.

That global warming is accelerating and unusual climatic conditions are already taking place is evident from many changes in nature all over the world. The very recent severe heat waves in Europe, deadly forest fire in western United States, massive tropical storms fuelled by increasingly warm oceans, simultaneous floods and droughts in India, raging wild fire in Australia, and the highest number of thunder storms of all times in India last summer are indications of more severe or extreme changes in climate patterns coming in near future.

At the same time, it is also known that the earth has gone through cycles of hot and cold climate in the past. We have had several ice ages in the last 3 billion years. Each ice age continued for several million years, and had a number of glacial ages when glaciers covered the planet. They were separated by interglacial ages when the glaciers melted, and periods of temperate climate prevailed. In the midst of such extreme climate, it is said that life evolved on earth almost 3 billion years ago beginning with cellular ones, and gradually to higher animals, ending up in the present human beings. In the Jurassic age, the dinosaurs ruled the planet. But they disappeared about 65 million years ago, due to a severe climatic change.

Geologically, the Earth is even now passing through an ice age. It is named as Quaternary Period of Glaciation. An ice age generally has two parts. The first part, called glacial part, had started about 2.58 million years ago and is termed Pleistocene epoch. It has been followed by the interglacial epoch Holocene which had started about 12 thousand years ago and is still going on. This glacial period significantly has had milder temperatures compared to the previous ice ages. Its history is relatively recent

in geological times, and can be studied in far more detail than the earlier ones.

The Holocene epoch commenced 11,700 years ago after the end of the last glacial age. The last or the present age of the Holocene epoch began 4,200 years ago during a worldwide mega-drought. It was a very disruptive climatic event that lasted for around 200 years, and had severe impacts on many agricultural-based societies. This in turn led to extensive human migration in areas such as Egypt, Mesopotamia, the Indus River Valley, and the Yangtze River Valley.

Key geological data for determining the timing of this new age were derived from a stalagmite growing in the 7 km long Mawmluh Cave near Cherrapunji in the State of Meghalaya in North-Eastern India. Accordingly the current inter-glacial age has been named the Meghalayan age after the site of origin of the particular stalagmite. The stalagmite of Mawmluh cave in Meghalaya is now defined as one of the "international geo-standards".

If the planet Earth is having such ice ages of extreme cold temperature occurring periodically, then is the threat of it going to warm up to extreme climate conditions as forecast by the scientists a real one? To find an answer to such a query, we should first understand how the ice ages have formed in the past, why glaciation took place and why did the glaciers melt. What really is the cause behind such drastic changes in climate in the past?

Scientists offer many explanations, but none is conclusive. The evidences for such climate changes are found in what are called climate proxies, such as fossils of dead animals and plants, ice samples from layers of ice at different depths, various types of rocks etc. By determining the availability of carbon isotopes, ratio of carbon and oxygen molecules in ancient ice samples, presence of radioactive uranium and thorium in the rock samples, it is possible to

estimate the time of their formation, and also what the percentage of carbon was in the atmosphere of the Earth at that time. With such data, scientists are convinced that whenever the percentage of CO₂ increased in the atmosphere, it warmed up and ice started melting. The other cause of warming in the early years of the planet was eruption of volcanoes when a huge amount of hot lava and hot gases such as CO₂, SO₂ etc erupted. For a very long time, the gases blocked the radiation from the Sun, as well as provided a blanket preventing the heat from escaping from the surface (greenhouse effect).

But the question still unanswered is what caused the Earth to become so cold to pass through an ice age, that too so many times? Milutin Milankovitch, a Serbian geologist about a hundred years ago offered an explanation which is largely supported by actual observations, yet does not answer many questions. This theory is based on the astronomical changes in the process of energy received by the planet Earth from the Sun while going around it.

Our planet Earth is at an average distance of 150 million kilometres from the Sun. The energy received from the Sun over such a distance will make the surface temperature of Earth about -16 °C as per the Stefan-Boltzmann law. But because of the greenhouse effect of its atmosphere, the average surface temperature is about 15 °C. Being of nearly spherical shape, its equatorial areas get maximum sunlight and the polar areas the least. As we know, the North Pole and the South Pole get sunshine only for six months in a year, and are the coldest zones. The planet has plenty of water, and therefore the cold polar areas are permanently covered by water-ice. The orbit of the Earth around the Sun is not exactly a circular one. Hence the distance from the Sun is not uniform throughout. Maximum distance is at aphelion point (Jul 4), and minimum at perihelion point (Jan 3). The axis of rotation of Earth is inclined to the vertical of orbit plane at 23.45 deg angle, and

always points towards the Pole Star. As a result of this geometry, we get four seasons year after year—summer, autumn, winter and spring.

In winter of northern hemisphere (NH), the Earth is around the nearest distance from the Sun (perihelion), and receives higher amount of solar radiation. But this hemisphere remains inclined away from the Sun, and hence the energy received is spread over a larger area and remains cold. For the southern hemisphere (SH), it is just the opposite, and hence it is summer there.

In summer of NH, the Earth is around the farthest distance from the sun (aphelion) and receives less energy from the sun. But now the northern hemisphere is inclined towards the Sun, and hence gets more energy and gets warm. It is the reverse for SH which points away from the Sun, and hence it is winter. In autumn and spring, both hemispheres get equal energy from the Sun. This is how the seasons are made to happen, and we have learnt about it in our high school geography.

Now imagine a situation in which the rotational axis of the Earth is inclined the other way, that is, December-January (perihelion) the NH is inclined towards the Sun. Being closer to the Sun, energy received is more. The NH being inclined towards the Sun means it will have a very hot summer, and the SH a moderate winter. In Jun-July, the planet is now at the farthest distance from the Sun, and the NH is inclined away from the Sun. It will be a cold winter there, year after year. The ice formed in one year will not melt in summer before the next winter and ice cover will gradually spread from the polar area down towards tropics. As the snow cover area increases, it reflects the radiation from the surface back to the outer space, causing more cooling to take place. This cooling will be more severe, if the inclination of the axis is 1 or 2 degrees more. The energy received in the higher latitude areas of the earth (30-65 deg N) is very critical for the planet.

climate, as this area contains large landmass. In SH, this area is mostly ocean, and water is slow in becoming hot or cold compared to landmass. This is one way the ice age could come to the planet Earth.

In short, whichever hemisphere is inclined towards the Sun at the perihelion, and away from the Sun at aphelion will have strong summer and strong winter year after year. It becomes more severe if the tilt of the axis is more, and orbit is less and less circular. Finally, because of the landmass distribution pattern (more landmass in the NH), if the energy received in the high latitude (65 deg N) zone of NH is less, then an ice age will ensue.

In fact, astronomers have shown that the spin axis of the Earth does not always remain fixed towards the Pole star. About 13,000 years ago, the spin axis pointed towards the star Vega, just opposite to the present direction. This change of direction rotates in outer space completes a cycle in about 26,000 years. The inclination or tilt angle of the axis also changes between 22.1 deg and 24.5 deg in a cycle of 41,000 years. Moreover, the orbit of the Earth around the Sun is also not a circle but is elliptic or egg shaped. It keeps changing from circular to elliptic shape in a cycle of 100,000 years. If all the above three effects of the Earth's geometry are put together, then astronomically the planet should experience ice ages at intervals of 41,000 years and 100,000 years.

Geologists have subsequently found convincing evidences that in the period 1 – 3 million years ago, the ice ages came at 41,000 years interval. But in

the last 1 million years (mid Holocene age), the ice ages have occurred at 100,000 years intervals. In the remote past, before 3 million years, exact intervals of ice ages have not been determined accurately. Also it is still not clear why the ice age cycle changed from 41,000 years to 100,000 years 1 million years ago. Still scientists have named these Milankovitch cycles as the Pacemaker of the planet's climate system.

The present astronomical conditions of the Earth are – axis tilt is at the middle of the range, orbit eccentricity is very small, and NH is inclined away at the perihelion point. These conditions ensure a cool period for the planet, and the next ice age will not come in another 50,000 years.

The cooling down of temperatures in the planet possibly resulted in the evolution of homo-sapiens. Human brains developed further to make it the most intelligent animal. As the ice caps moved closer to the poles, humans began to cultivate agriculture which led to today's modern civilization. But this natural process has been disturbed by human activities of increasing the CO₂ concentration in atmosphere.

Agriculture by humans has released more CO₂ to the atmosphere. The industrial revolution has initiated the present global warming due to rampant burning of fossil fuels and deforestation. There by we are delaying, rather closing the possibilities of another glacial age for ever in the planet. Once that natural process is disturbed, the climate system of the planet may become totally unpredictable.

Dr. K.C. Bhattacharyya is retired Director, North Eastern Space Applications Centre, ISRO.

SCIENCE EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Arup Kumar Mishra

Prologue:

I have been associated in various capacities with the popular science movement in India for almost three decades now. This movement is quite different from the other countries, especially the advanced nations of Europe and North America. While most of the rural people live in abject poverty and deprivation, and naturally are least bothered about science education and scientific temper; many are again part of huge rallies and protests to stop building of big dams or nuclear power plants, or even other developmental and energy projects. In Indian context, we call all types of such activities as "Peoples' Science Movement (PSM), which had deep roots even in medieval India. The million dollar question is...are we really a scientific nation even after so much of multi-pronged efforts to remove darkness of mind and create scientific temperament among the masses? Have we understood the need for science education in the context of the 21st Century dynamics? Keeping aside all fragmented programs that we had, we embarked upon achieving the Millennium Development Goals (MDG) at the dawn of the new millennium. After a decade and a half, these were shelved and the United Nations gave us 17 Sustainable Development Goals (SDG) to look forward to and achieve. The bottom line of all our present development initiatives revolves around one, and only one concept known as SUSTAINABLE DEVELOPMENT.

Science and Technology Education at Crossroads:

We have an enviable system of delivering science and technology education in India. Very few countries can match our IITs, IISERs, IISc, IIMs, AIIMS, and such Centres of excellence. Rest of the world believes that Indian manpower is the most

competitive and proactive at the global level. In spite of tall claims, the real events unfurling in India leaves a lot to be desired. It has been found of late that Indian society is reinventing itself and is going through a massive change. Sustainability issues have been the major drivers in this changing scenario, where the overall economy of the country has to move from traditional service economy mode to the modern knowledge economy mode.

We have best of the engineering, medical, agriculture, management and other professional institutes on one hand; while we also have the best universities and cutting-edge laboratories for basic science education and research on the other hand. Our governments are constantly trying to enhance the quality of future academic and industrial researches by all possible facilities, mentorship, incentives and exposure. But, simultaneously we are also maintaining our traditional socialist approach of educating the large masses of relatively underprivileged people. Perhaps no other country can match India's ambitious programme on "universalization of elementary education" with all its elements and sundry.

My intention is not to give you a long list of institutes and achievements of science education in India. We all are aware of it. We are also aware of the diversities of opinion and priorities in Indian science education. Whatever may be our differences, there is some broad consensus in all quarters of society and three conceptual foundations emerge out of all debates. These three foundations are:

1. Strong emphasis on basic science: Basic science creates and consolidates overall competence and intellectual diversity. When we talk about science we say "no national scientific enterprise can be sustainable in the long term if it does not contain

generous room for curiosity-driven research.” Unfortunately, technological outcomes and social benefits of basic sciences are not seen immediately, are rarely predictable and also are long-term events.

2. Excellent academic ambience: No creative endeavour can succeed unless a large number of highly capable, excellent people work together in the same organization or consortium. This creates a threshold level of academic excellence by providing necessary forum for cross-fertilization of ideas, internal collaborations and unbiased internal criticism. This ambience is even more important for interdisciplinary efforts. Teaching proficiency, mentoring abilities, ability to challenge dogmas, inculcation of critical thinking and reasoning among teachers and students are equally important for the ambience we are talking about.

3. Free and fair organizational system: Highest academic standards and excellence can be only established if we have enough academic freedom, a democratic and consultative administration, unbiased periodic review of performances and strict accountability to the support provided & received for walking that extra mile.

Education for Sustainable Development:

Our education background and strength relies heavily upon school education. If we look very objectively at school education curriculum, we can identify three broad educational aims:

1. Acquisition of knowledge, skills, abilities and capacities;

2. Development of competencies, which precisely means the ability to apply the knowledge and skills imparted by education to real-life situations; and

3. Development of key competencies, which means those that are essential in order to participate effectively within society.

Keeping the above three qualities in mind, three key questions in terms of achieving sustainable development naturally arise, which may be put as:

1. Can science and technology education be developed with a view to playing an active role in leading to sustainable development?

2. What are academic institutions and NGOs expected to do to achieve different goals of sustainable development that are laid down at various levels?

3. Can educational institutions (primary, secondary and tertiary levels) have the vision, strength of direction and expertise to enhance greater self-empowerment which will be able to replace the inappropriate and inadequate systems of the 19th or 20th centuries in today’s context? Can we establish greater equity and fairness in developing scientific literacy for all?

There are some basic issues and their derivatives involved in the process of achieving sustainable development. If we accept that development of scientific and technological literacy (STL) among all students is a pre-requisite to sustainable development, then the derivatives or sub-themes of STL are:

1. Rethinking the philosophy of STL
2. Relevant curriculum development
3. Appropriate classroom/outside classroom strategies
4. More appropriate teacher education and training
5. Rethinking assessment strategies
6. Informal and non-formal education

Finally we are looking at STL *“As the capability to function with understanding and confidence, and at appropriate levels, in ways that bring about empowerment in the man-made world and in the world of scientific and technological ideas.”*

Elements of Education for Sustainable Development:

The need for change, from educational point of view, is based on the overall desire to develop an educational literate society in which sustainable development is understood and appreciated within

the context of the environment, basic human needs and for promoting a better quality of life. Present science and technology education has somehow not created these effects. Science and scientists have remained aloof somewhere in the last 100 years or so. If science education can be moulded and viewed as a part of social science, then the road to sustainability would be much easier.

Three important criteria for change to embrace sustainable development within science education are:

1. **Relevance:** Implies a personal approach appealing to emotions. It involves community interaction and incorporation of local issues and practices into the curriculum, so that learning is linked up with issues at local levels. From students' point of view, such education is meaningful, timely, important and useful. Relevant education promotes intrinsic motivation among the students for self-concern, self-involvement, self-appreciation and self-development.

2. **Practicality:** Means activity-based learning for gaining a balanced point-of-view and training in the recognition of bias. Therefore, the quality of science and technology education is measured in terms of students' abilities to do things, interact with others and formulate views independently, rather than simply follow the teacher's instructions and solve problems in paper.

3. **Values:** Involve cultural issues, personal interdependence and informed judgments, both from a holistic view and a local perspective. It is intimately related to well-reasoned, socio-scientific decision making, with additional link ups with safety, risk assessment, life cycle analysis, quality of life for self and the society.

Epilogue:

Sustainable education in all sectors of our academic life has achieved some sort of maturity; at

least in terms of clear definition and delineation roadmap. But, implementation has been slow sometimes for quite valid reasons, like economic compulsions, political polarizations, and social disparities.

Science education has been guarded by lots of traditional thoughts and conservative practices. If we talk about focusing science education for change there would be (in fact, there has been) wide ranging protests from the purists. That is a major hurdle we have to overcome soon.

Paradigm shifts play a major role in the changing science and technology education sector, which is directed towards sustainable development. For example, one of the shifts is "science education should ensure scientific literacy." It sounds simple; but achieving the goals is quite tough.

Finally, we may hope for a tomorrow when more and more people would openly discuss all issues of sustainability and educate the society on inseparable relationships between science and development. Present approaches to sustainable S&T education do not stimulate students; do not excite the policy makers and the governments. If we can portray the concerns related to vision, philosophy, research and approach of sustainable development in a holistic manner, I am sure the people sitting on the fence would start acting in positive ways.

Science and technology education must do more than just the "lip service" that is widely observed these days and instead focus on issues of relevance to the suffering societies. Education for sustainable development is not accumulating a body of scientific knowledge. It is far more aligned with the development of personal and social attitudes leading to responsible citizenship.

Dr. Arup Kumar Misra is Director, Assam Science Technology & Environment Council, Bigyan Bhawan, Guwahati. He was formerly Assistant Professor in Chemical Engineering, Assam Engineering College.

BEATING THE ODDS OF SEMESTER SYSTEM

Debahari Talukdar

The University Grants Commission (UGC) being a statutory organisation of the Government of India works for the coordination, determination and maintenance of standards of teaching, examination and research in the field of higher education. Though it is popularly known as an autonomous organisation to a large extent, it has to maintain a close coordination and obey the behest of departmental directives of the concerned ministry of the government so as to implement the governmental agenda. In consonance with the demands of the time and to keep pace with the global transformation in the arena of higher education, the UGC has been formulating new policies and guidelines of higher education. Apart from these, the UGC has played the most significant role of funding the higher educational institutions recognised by it in the form of series of developmental schemes. During last couple of decades, the UGC has been trying to bring certain developmental changes in the higher educational institutions. Therefore, the colleges and universities as its affiliated and recognized institutions are bound to follow the guidelines and directions of the UGC from time to time.

In line with the directives of the UGC and keeping the view of maintaining a parity in the reform process, Gauhati University started implementing semester system in the under graduate level of education in its affiliated colleges in 2011. Before taking a decision in this regard, a series of deliberations with the affiliated colleges were held which unanimously supported the move of the University for switching over to the semester mode of education and examination.

The implementation of semester system in the collegiate level of education has ushered in a big change in the form of its examination and evaluation

system. The changes have been quite discernible in the number and quantum of the examinations and in the evaluation process. In fact, the total amount of examination proceeding in the semester system had multiplied in comparison to the annual system of examination. The entire evaluation process in the semester system has been transformed to a formative type of evaluation which is actually supposed to start from the very first day of the semester academic session. Through the Continuous and Comprehensive Evaluation (CCE) which aims at improving learners' quality in the cognitive as well as in the non-cognitive domains, a continuous updating of teachers judgments about learners that permit cumulative judgments about their performance are to be made. In the process of CCE, the internal assessment is one of the significant component which accounts for the 20% of the total marks in every paper. Though the internal assessment has to be conducted internally, i.e. by the individual colleges themselves, it has to be administered in the same line of the guidelines of semester-end examination of the university. The sessional examination has been the most preferred way of evaluation in the internal assessment. Rather this has been the method adopted in most of the colleges. The other components of the internal assessment being the home assignment, seminar paper presentation and group discussion, field study are also to be completed by the colleges within the scheduled time of the semester session and the mark foils and its confidential documents are to be submitted to the university authority subsequently.

With the total number of students comprising all the affiliated colleges being more than 2.5 lakh in a semester session, every fraction of a percentage of erroneous result accounts for a considerable number of students. Hence, everyone associated in

the chain of the system of the examination result must put their utmost effort to accomplish their respective roles precisely. A berration at any point or at any stage in the preparation of the cumulative result has its potential negative and direct impact on the examinees. But ironically, the university examination authority has to bear the brunt of every fault in the result of any examination.

Unlike the practice of declaring results after more than 100 days in the annual system, the duration has been reduced to a maximum of 45 days for every end-semester examination. The duration of completing the undergraduate course has been extended to six years replacing the earlier mandate of 5 years.

Most importantly the examination regulation of semester system of Gauhati University has been made quite student friendly where the whole array of papers are compartmentalised in an inter and intra subject basis. Students failing to appear in any subject or paper of a semester can avail the subsequent turn and even in segment wise. In the same way, students failing in internal assessment can clear the same in the subsequent session without appearing in the end semester examination. The students must pass both the examinations anyway. In between the semesters, students may skip a part of the examination or abstain from the whole examination provided the class attendance is ensured.

The guidelines of UGC in respect of the attendance of the students in academic and co-curricular activities are to be monitored by the college administration only. This has been a major concern for the college authority to monitor and ensure minimum 75% of the attendance of the students in class and co-curricular activities. The logic of allowing relaxation in the required attendance of the students on the ground of being from the working class, poor economic condition and other reasons have diluted the importance of class attendance. Compromise and dilution in this very objective of collegiate education has grossly borne a massive impact on the quality and standard of higher education sector. In this

concern the open education system in the undergraduate level could have played a pivotal role for meeting the demands of higher education in non formal system and thereby maintain a strict control on attendance of a limited number of students through a formal and institutional system.

Fulfillment of teacher-student ratio as envisioned in the semester system could have also been maintained to some extent, had there been more number of degree colleges to accommodate more number of students and if the students had opted for open mode of education feasible as per their convenience.

The fulfillment of executing 180 days classes in semester session has hardly been possible owing to a number of factors. Among these factors, 45 days for conducting theory and practical examinations, 15 days for higher secondary examinations, 9 days puja holidays and 25 days winter break, 30 days for summer vacation, 52 Sundays and 14 other holidays accounts for a period of 190 days of a year. In this situation continuing the regular classes in the examination days is not possible in every college due to lack of adequate infrastructures.

As demanded by a section of students to allow 5th and 6th Semester examinees to appear in their respective 1st and 2nd Semester arrear papers simultaneously in the same semester session can't be accepted as it will affect the duration of time spent in completing three semester examinations which will have its impact on the entire academic calendar. Conducting every semester examination separately will prolong the duration of examination by 15 more days in every semester session. On the other hand, conducting special examination for the students having arrear in their subjects will further shorten the number of class days. If a special examination is arranged, this will require a minimum of 90 days to complete the examination, result and re-evaluation process of answer scripts. Therefore, the option of holding a special examination can't be taken for consideration.

The end semester examination result of a section of students are kept either incomplete or withheld for a number of reasons, such as wrong entry in marks and in students information, non-submission of confidential documents to the university authority on time etc. These sort reasons increases unproductive burden of the existing workload of the examination system and also invite blame to the university authority.

Besides all these, there is always a chance of inadvertent human error or in typographical error at all level. But holding university authority solely responsible for all the discrepancies can malign the image of the institution that gradually catalyze in eroding the trust and credibility of a public system of education in the mind common people. Since inception of implementation of semester system, all the blames, criticism and expression of distrust on the examination system has turned such a situation that most of the examinees failed in the examination express distrust on the evaluation process who even don't hesitate to point finger even on the integrity of the examiners.

Question has been raised even on the decision of implementation of Choice Based Credit System (CBCS) in semester system. The UGC in its guideline has categorically given nationwide direction for its implementation to all the universities and its affiliated colleges to implement CBCS. Moreover, before implementing CBCS system in the colleges under Gauhati University, a long series of debates, orientation programmes and workshops have been organised so as to acquaint all concerned with the new system in order to make it a success. Interestingly not a single objection was raised over the implementation of CBCS from any college unit

who are the main stakeholder in the execution of the system.

Since the Nineties, privatisation in the education sector has occurred to such an extent that the public sector institutions are gradually dying and the privately run institutions are spreading their wings with magnificent infrastructure and alluring features. From primary to higher secondary level of education, the private sector institutions are dominating. Only the under graduate level of education is still running under public sector institutions which are serving lakhs of students of middle class and economically poor class families. Contrary to an affordable and minimum amount of fees in the general degree colleges in the public sector educational institutions, the cost of education in the private sector institutions are incomparable. Unfortunately, a trend has been set in different levels showing exaggerated and fabricated piece of negative propoganda against the public sector institutions in order to glorify the private institutions. The public sector educational institutions will perhaps gradually die if a feeling of distrust prevails for long in the colleges and universities run with the assistance from the government. Public opinion, constructive criticism and positive suggestions are always welcome for the upliftment and continuous flourishing of the system. Several changes have been brought in the education and the examination system in recent times on the basis of the suggestions from different corners from time to time. The most important thing that everyone needs to remember is that, it is a collective responsibility where everyone associated with the system should maintain utmost sincerity and commitment for the greater interest of the students and the education system as well.

Dr. Debahari Talukdar is Deputy Controller, Gauhati University.

WATER HYACINTH: A POTENTIAL SOURCE OF BIOMASS ENERGY IN ASSAM

Jnanashree Borah

Water hyacinth is a fresh water free floating aquatic plant. The plant bears beautiful blue to purple coloured flowers along with their round to oblong curved dark green leaves and waxy coated petioles. It grows from a few inches to about a meter in height. The stems and leaves contain air filled sacs, which help them to stay afloat in water and gives the plant considerable buoyancy. The species was discovered in 1823 by C. Von Martius, who was studying the flora of Brazil. At present it is distributed across the tropics and subtropics between 39N and 39S.

It grows up to 2 mts thick, which can significantly reduce light and oxygen, affect flora and fauna underneath and cause increase in water loss due to evapotranspiration. Roots are variable in length and are superb micro sites for bacterial communities. Under favourable conditions water hyacinth can acquire a growth rate of 17.5 metric tons per hectare per day. They remain viable up to 20 yrs and are difficult to control. However on the positive aspect, these plants are used in traditional medicine as their roots and leaf extracts are known to cure certain diseases (swelling, burning , haemorrhage, goitres etc) and even used to remove toxic elements from polluted water bodies, animal feed etc.

Originally water hyacinth was native to the Amazon basin in Brazil as an ornamental plant. Because of its adaptability to the fresh water eco system it is, at present, widely distributed in many parts of the world.

Water hyacinth grows best in ponds or slow moving water bodies, such as rivers, dams, lakes and wetlands etc, in tropical to temperate climates.

It can survive frosting but requires temperatures above 10°C for growth with optimal growth occurring between 28°C and 30°C. Although it can grow in low nutrient conditions, it requires abundant nitrogen, phosphorus potassium for optimal growth. It favours water bodies with high nutrient levels such as those found downstream of agricultural or urban areas.

Assam offers a favourable climatic condition for the growth of water hyacinth. Besides, the wide coverage of the river Brahmaputra together with its tributaries and sub-tributaries, presence of water bodies in the form of inland wetlands, lakes, ponds etc, provides scope for good production of water hyacinth. In Assam, water hyacinth occurs as natural infestation in almost every water body, encircling the whole geographical area. The wetlands of Kaziranga National Park and Deepar Beel fresh water lake formed by Brahmaputra River are heavily infested with this weed. Though the rate and quantity of infestation is yet to be determined, which is another broad area of research, yet the total wetland area of Assam is calculated to be 764372 ha, about 9.74% of the geographical area.

There is a new perspective in managing this invasive crop and opening new avenues to use it as an ornamental crop or raw material for craft industry or as a newly found biofuel crop. Here, an attempt has been made to focus on the scope of using water hyacinth as a biofuel option for Assam keeping at the backdrop the energy crisis that has hit the developing countries the most. When a crisis takes place naturally it is very obvious that the poorest of the poor is the worst affected. Water hyacinth is an

eco friendly renewable natural resource for production of biofuel and other useful products.

Production of biofuel based on the concept of renewability could help in neutralising of regional and global industrial carbon impacts and induce socio economic development. The aquatic biomass exploitation would require low fossil energy balance, with minimal interference with the environment. The concept of using aquatic plants for conversion into biogas (methane) is gaining attention in tropical and sub tropical regions of the world where warm climate is conducive to the plant growth throughout the year.

Biogas produced from water hyacinth is similar to that of the cow dung. The easily bio degradable matter, particularly hemi cellulose is higher in water hyacinth than in cow dung. Biogas is produced by anaerobic digestion which takes place in a reactor or digester (an airtight container usually sited below the ground) and the usable product is methane gas, which can be used as fuel primarily for cooking and even lighting. Although biomass from land plants as energy source is commonly used due the presence of high amount of cellulose and hemicellulose, burning of these land plants also produce high amount of lignin. This lignin binds the cellulose molecules together and protecting them against any chemical degradation. Lignin cannot be converted to sugar. Thus this is not practical in biofuel production. Water hyacinth has low lignin, which means the cellulose and hemi cellulose are more easily convertible to fermentable sugar thus resulting into enormous

Further, it has been proven that the mixture of cow dung and water hyacinth slurry produce more biogas than used alone. Cow dung enhances the yield of biogas from water hyacinth. In a biogas conversion plant temperature of the digester plays an equally important role in generating an efficient amount of biogas. The temperature of the digester should be around 30-40c. Breaking down of the cellulose

material of the crop residue is a slow process and therefore addition of a small amount of activated carbon to the digester increases the gas production by 10-15%. Cow dung contains 30-35 % of carbon dioxide and thus enhances the biogas production. Water hyacinth and cow dung together has the highest cumulative biogas yield of 64%. The hydraulic retention time for water hyacinth is about 36 days and gas production starts at the 4th day. Maximum gas is produced at the 26th and 27th which is about 0.012m³. Even the left over slurry or sludge proves to be a good form of liquid organic fertilizer, that even helps to maintain soil moisture and nutrient reclamation.

There is even a simpler approach to using water hyacinth as fuel which is to dry the plant in the sun and burn them in place of wood. Water hyacinth with a water content of only 10% has about 75% of the heat content of wood. It is also possible to produce briquettes. The benefits of briquettes are that they are well transportable, burn slowly and give great heat.

The main biological attributes of water hyacinth for being an efficient bioenergy crop, a renewable source, is that it does not require fertile land to grow, has high cellulose with low lignin content, is easily degradable, does not compete with other arable crops for light, space and nutrients, resists pest, insects, diseases and is not prone to genetic pollution by cross breeding with cultivated crops.

Assam is no exception to the overall India's energy scenario. It is again the rural domestic energy that suffers the most. Rural energy sector is an abandoned priority. Primary focus in the rural energy work is on cooking. The rural population do not have the purchasing power to articulate their needs through market demand and without access to modern energy carriers. The demand of domestic fuels is met by conventional biomass sources. Around 80% of

the households depends primarily on fuel wood either as a single fuel or in combination with other fuels. Dominance of this biomass source as a cooking fuel will prevail in the state even in the near future as predicted by energy experts.

Against this backdrop, a study made by the author, unfortunately reveals a gloomy picture on the present biomass demand-supply status along the districts of Assam, as major part of the state suffers from biomass deficiency. This study was based on National Remote Sensing data. Biomass in the mentioned study includes forest biomass, agri-plantation, agri-cropland. If we allow the present situation to continue it will cause loss of forest to a

much alarming rate and cause irreparable damage to the physical and socio-economic environment.

By now it gives us a clear understanding that water hyacinth can play an important role in improving the biomass deficiency in the state of Assam. Despite its abundance, water hyacinth is not yet being used as a source of biogas. It is high time now to take up intensive study on water hyacinth as a biogas source, challenges and opportunities linked with it. It is therefore advisable that if this prospect of water hyacinth is explored in a scientific way, it can lead to changing the energy scenario in Assam for a better tomorrow.

Dr. Jnanashree Borah is former Associate Professor in Geography & Principal In-charge,
Arya Vidyapeeth College, Guwahati.

Meditation as Medicine

Kaberi Kakati

Health is our birthright. It is a treasure which neither wealth nor science can buy and to get which most people would give up everything. According to WHO, health is defined as “A state of complete physical, mental, social and spiritual well-being, and not merely an absence of disease or infirmity.” People today are very much aware of the importance of maintaining their physical health. Various means have been suggested as keys to improving one’s well-being. People go to gym, jog and do all kinds of stuff needed to keep the body fit. But the irony seen is that the more people have tried all means to stay healthy, the wider has the spectrum of disease become.

It was once commonly thought that infectious diseases are due to infective organisms only. But observations have revealed that colonisation of a host by infective organism does not necessarily result in illness. It is the body’s own level of resistance which is the causative factor. And mental stress has got a very significant effect on the level of immunity.

Numerous scientific investigations have undoubtedly proved that psychological stress can have disastrous effects on physical health. Depending on one’s body constitution, the non specific response to stress may affect almost all organ system in the body. It includes a wide spectrum of disease like hypertension, diabetes mellitus, peptic ulcer, bronchial asthma, coronary heart disease, thyroid disorders, insomnia, irritable bowel syndrome, menstrual irregularities, skin conditions like psoriasis, pruritis and so on. Stress increases the conjugation of RNA and DNA and also increases free radicals within the cells. These effects together bring on premature old age, diminish memory and intellectual power, and may also precede the onset of cancer. Stress plays a role in both the causation and course

of the disease and also disturbs the recovery with pharmacological treatment. It is also one of the main causes of substance abuse.

Today, people have come to acknowledge the ill-effects of stress, but its mere knowledge will not help us to lead a happy and healthy life. The need of the hour is to become spiritually healthy. Spiritual dimension is the most important as it impacts all other dimensions of health. A spiritually healthy person will have no difficulty in attaining mental and social health, as well as having a distinct advantage in maintaining the well-being of the body.

According to Dr. J.E. Park, spiritual health is defined as “something intangible that transcends physiology and psychology.” It is the possession of accurate knowledge and continuously experienced awareness of self as Soul and constant intellectual communion with the Supreme Being, by which energy is received and transformed into pure actions. The soul will be experienced by one’s own self and others as humble, incorporeal and vice less.

Perfect spiritual health can be achieved by practising meditation, which is, to establish a pure and lovely relationship with our Supreme Father, take knowledge and energy from Him and evoke our inherent qualities of peace, purity, love, happiness. It is not based on changing anything external, but changing one’s internal response to external stressful circumstances. External events themselves generally do not raise mental tension. Rather, it is the repeated thinking over an event which raises mental tension to dangerous heights and eventually takes a heavy toll on the body. The control over the mind achieved through meditation enables us to halt this repeated brooding over stressful events. By gaining spiritual insight into the laws of human action and interaction, our attitude towards life situations naturally tends to

become tolerant, positive and creative. This gives us the means to retain stability and peace of mind even under adverse situation.

Meditation reduces Basal Metabolic Rate, increases skin resistance, increases peripheral blood flow, decreases oxygen consumption and carbon dioxide production and level of blood lactate. All these have a beneficial effect on the body. It also increases the secretion of serotonin, endorphins and enkephalines in the body which act as natural tranquilizer and natural pain killers of the body. Meditation also helps to overcome addictions. A person who practises meditation experiences an immediate sense of tranquillity and relaxation which removes the intense craving for an artificial alternative. By tuning his mind with God, he is also able to inculcate the ability to increase his own will power and thus can get rid of the addiction. Researchers have tried to explore the part of the

brain on which meditation acts. They found that it activates the section of the brain in charge of autonomic nervous system, which govern functions in our body that we cannot control like digestion, blood pressure, heart rate etc. These functions are also compromised by stress. Meditation helps in warding off such stress related conditions like heart disorders, digestive problems, menstrual irregularities and so on.

Meditation transforms the whole attitude towards diseases. Thus, by practising meditation as a prophylactic measure to stay away from diseases as well as using it as an adjunct to pharmacological treatment, each one of us can become spiritual doctors and lead a healthy and happy life, and also spread peace and harmony in the society.

Dr. Kaberi Kakati is Assistant Professor, Department of Head and Oncology,
Dr. B. Borooah Cancer Institute, Guwahati.

A HISTORICAL SKETCH OF CHANAKYA: HIS MISSION AND VISION

Neeva Rani Phukan

A far-reaching glance into the political history of ancient India will make us realise the distinct features of the political setup of ancient India. Running fingers through the pages of that ancient period, our fingers would involuntarily stop at a particular juncture of time in those ancient pages. It is the time related to the birth and glorious reign of the Mauryan kings in Magadha. Chandragupta Maurya was the first ruler of this dynasty. A well-known figure of Indian history Chanakya or Kautilya was closely associated with the name of Chandragupta Maurya. The writer of *Arthashastra*, Kautilya was the king-maker who was said to be behind the downfall of the last Nanda king Dhana Nanda, who was wealth hungry and oppressive by nature. Chanakya guided Chandragupta in building the strong foundation of the Mauryan empire. Chanakya was a master of statecraft. It was through his able direction that Chandragupta Maurya could gain supremacy over a vast territory.

As biographers and historians cite, Chanakya received his education at Takshashila situated in the north-western part of ancient India (it is now situated in Pakistan). It was at the same place of learning where he became a teacher (Acharya) later on. He taught Economics and Political Science there. Through his experiences and farsightedness he was able to mould Chandragupta into an able ruler. Being the royal adviser and minister to the king, Chanakya was instrumental in the ramification of the Mauryan empire thus turning it into a powerful power centre which executes the administrative machinery in a kingdom or state. In case of the Mauryan age it was the Mauryan Empire that the king had to see too. The king's adviser and wizard at statecraft Chanakya

made it a point that the administrative heads should work for the welfare of the civil society in general. But, at the same time it was also felt that the welfare of the king should be the final word without hurting the interest of the subjects. Chanakya introduced the secret service or espionage to look to the intimate affairs related to administration and its fruitful execution. In the course of this discussion all the above aspects will be discussed.

Chanakya and his association with Chandragupta Maurya:

In the pages of ancient Indian history we find many a king or prince becoming famous or at times infamous due to the execution of advices given by their most trusted advisers. As an outcome the kingdom gains strength and flourishes or at times, if the adviser keeps only his personal benefits in mind then internal strife and other disorder brings the kingdom onto the verge of destruction. As we look into the history of the emergence of the Mauryan dynasty in Magadha it will be seen that good counsel and steadfastness in attaining objective are behind the success of a shrewd but sympathetic ruler. The founder of the Mauryan dynasty Chandragupta Maurya had humble beginnings as cited in history. Overthrowing the last Nanda king Dhana Nanda, Chandragupta initiated the rule of a new dynasty – the Mauryan dynasty in Magadha in 321 B.C. It was his mentor and minister Chanakya who 'Uprooted' every 'Thorn' in his way and helped Chandragupta in the foundation of a great empire. The consolidation of a large part of India under Mauryan rule helped in uniting a diverse group of people and culture under uniform governance.

As cited above Chandragupta had but a humble beginning. At this point historians differ in their opinion about the birth and lineage of Chandragupta Maurya. The Buddhist approach says that the Mauryans are a branch of the Kshatriya Moriya clan and that they are related to the Sakyas. Another historical account says that Chandragupta Maurya was the son of the last Nanda king born of his mistress of Sudra caste – Mura. It has been assumed that the word Maurya got its derivation from ‘Mura’.

As to how Chanakya got associated with the young Chandragupta is an interesting episode as far as the ancient history of India is concerned. There are numerous views and assumptions regarding this. Here we take into consideration the historical play *Mudrarakshasa* written by the post Kalidas era dramatist Vishakdutta. This happens to be out and out a political drama by Vishakdutta where an account of Chanakya’s bitter experience at the court of the Nanda king is being projected. As the storyline goes Chanakya swore revenge at the court of the Nanda king after his humiliation at the hands of the arrogant Nanda king. Here Chandragupta has been projected as the son of a royal concubine. Chanakya got Chandragupta into confidence. Soon Chanakya collected a diverse group of soldiers selecting them from different social backgrounds. The last Nanda king was defeated and Chandragupta was made king of Magadha by Chanakya. In this process Chanakya applied every possible diplomatic step to make Chandragupta free from power hungry political opponents. His presence of mind and sharp diplomatic attitude helped Chandragupta Maurya in fortifying the newly founded Mauryan Empire.

A brief insight into socio-political scenario prior to Chandragupta ascending the throne of Magadha:

A study of the period prior to Chandragupta ascending the throne of Magadha will make one understand the traits of the socio-political scenario of that era. In 600 B.C. there was the presence of

sixteen large empires or *janapadas* in North India. These *janapadas* find mention in both Buddhist and Jain texts such as *Mahavastu*, *Vinaya*, *Bhagawati Sutra*, *Vakhya Prajapati* etc. The great grammarian of ancient India Panini supported the list of sixteen *janapadas* mentioned in the Buddhist texts. The sixteen *janapadas* existing in North India in 600 B.C. were Anga, Kashi, Briji, Malla, Chedi, Kuru, Panchal, Matsya, Surasen, Accaka or Asmaka, Gandhar, Kamboj, Avanti, Vatsa, Koshala and Magadha. Historians are of the view that there were interesting similarities between the political setup as well as system.

Very few among the *janapadas* had peaceful co-existence. Most of the *janapadas* were in conflict with one another either for political or economic supremacy. Especially a few small states or *janapadas* in North-West India such as Kamboj, Gandhar were always in the conflict zone. These were important states from the strategic point of view. Though these states were related to the Indian subcontinent, yet they had good links with Middle Asia, through numerous hilly passes. In fact they acted as the gateways for those people of Middle Asia who wanted to come into India for numerous purposes: war and annexation of Indian states being one of these reasons. Out of all these *janapadas* Magadha rose to be the most prominent and powerful in terms of political strength. It was between 600 B.C.- 400 B.C. that Magadha was at its height of political strength. It was this fruitful growth and opportune time that made way for the foundation of the Mauryan Empire in Magadha. Of course there were some other negative factors at play which were also responsible for the foundation of the Mauryan Empire. While considering this we have to bring into account the anarchical regime of the later kings of the Nanda dynasty who were the rulers of Magadha.

It has been cited in Hemchandra Raichaudhuri's Political History of Ancient India (With a commentary by B.N.Mukherjee) that:

“Mahapadma-Ugrasena was succeeded by the eight sons who were possibly kings in succession. They ruled for twelve years according to the *Puranas*. The Ceylonese Chronicles, as we have already seen, give the total length of the reign period of all the nine Nandas as 22 years. The *Puranas* specify the name of one son of Mahapadma, viz., Sukalpa. The Mahabodhivamsa gives the following names Panduka, Pandugati, Bhutapala, Rastrapala, Govishanaka, Dasasiddhaka, Kaivarta and Dhana. The last king is identical with the Agrammes or Xandrames of the classical writers. Agrammes is, as we have seen, probably a distortion by the Greeks of the Sanskrit patronymic Augrasainya.”

The first Nanda left to his sons not only a big empire but also a large army and if tradition is to be believed, a full exchequer and an efficient system of civil government. The later Nandas had not much to contribute towards the all-round development of the kingdom and welfare of its subjects. In fact a dubious ancestry of the Nanda dynasty made them infamous in the eyes of the subjects. In order to maintain the full stock of exchequer the Nanda kings did not hesitate to extort money from the subjects and any other sources which met their ends. History cites that the Nanda contemporary of Alexander was detested and held cheap by his subjects as he rather took after his father than conducted himself as the occupant of a throne. Being arrogant, self centred and morally lose in character, the later Nanda kings fell off from the eyes of their subjects. Their debauchery acts added to their downfall both as persons and rulers. This paved the way for another dynasty to take hold of the throne of Magadha. Unquestionably it was a shrewd and sharp-witted figure like Chanakya who became mentor and acquired the throne of Magadha for the young and

agile Chandragupta Maurya amidst political turmoil and treason.

The last scion of the Nanda dynasty Dhana Nanda created such an unfavourable situation that it gave the final blow to the Nanda regime which was torn between internal conflict and dissatisfaction among the subjects. There are numerous accounts of the exploits of Dhana Nanda in historical references and other accounts preserved in Buddhist and Jain texts of those periods. One such account says that Dhana Nanda was addicted to hoarding treasure. He collected riches amounting to eighty *kotis* in a rock in the bed of a river. He had the treasures buried there. He levied taxes upon many things. Even skins, gums and stones were not left out. In this way he amassed a huge quantity of treasure and had those buried away. Such blunders made by Dhana Nanda degraded his position as a ruler. This too, paved the path for Chandragupta Maurya to lay foundation of a new dynasty in Magadha in 321 B.C.

Political stability and equilibrium in governance:

It is not easy to gauge the multidimensional personality and mental ability of Chanakya – a great political thinker, economist and diplomat of ancient India. Apart from being a teacher of both Political Science and Economics, he was also a patriot who wished for nothing except the welfare of his motherland. It needs to be noted here that the patriot in him was not passionate; instead he was a cool-headed, quick-witted person who always believed that there is no gain without sweating. His entire life was an ideal example of steadfastness and perseverance. He believed that until and unless the India of his times consolidates under a powerful regime, the people will be unable to defend themselves from foreign invaders, which, in the long run, would do more harm than good to the greater social mosaic of India. For this a good and effective regime was necessary. He found in Chandragupta

Maurya the able executioner of this great vision of his. So, he took upon the challenging task of mentoring Chandragupta to fulfill this noble mission. At this point it needs to be mentioned that Chanakya was both feared and hated by his enemies. His cruelty towards his enemies knew no bounds. He never hesitated to pronounce the most worse and unimaginable punishment to the enemy of the state if one was found guilty of. In an earlier part of the discussion it has been mentioned that Chandragupta Maurya came to the throne of Magadha in the midst of internal conflict and treason. His mentor and royal adviser Chanakya was also looked upon as the saviour of his mortal being. Moreover it is a known fact that an able ruler and prospering state complimented each other. The enemy would strike at the ruler first to destabilize the state machinery. In case of the Mauryan Empire it was Chanakya who stood before the king. The enemy had to get at Chanakya first in order to destroy the ruler (Chandragupta Maurya). Henceforth the extreme cruelty and torture was inflicted upon the enemy by Chanakya. This went a long way in warning and warding off possible danger upon the being of the king or any harm upon the kingdom. From this point of view, Chanakya can be described as a practical and farsighted judge of man's notorious actions which went against the integrity of the state.

Soon after ascending the throne of Magadha, the formidable task before the youthful king Chandragupta was to route off invaders from and around the boundaries of Magadha and fortify his kingdom. War and battle implies bloodshed as a general fact indeed. But some wars and battles can be avoided and no blood spilled. Chanakya advised the second option to Chandragupta which was also a very convenient option. The unyielding kings were of course given a taste of the Mauryan army's might in the battlefield. From "The liberation of the Punjab" up to the conquest of the Mauryan army in south

India, conquers as far as Saurashtra in western India sings the glory of Chandragupta Maurya as a great conqueror. Chandragupta Maurya got into conflict with Greek power in the form of Seleukos – one of the ablest generals of Alexander the Great. History doesn't speak much about the battles fought between the Mauryan army and the Greek army commanded by Seleukos. But it does speak something about the outcome of such conflicts between Chandragupta and Seleukos. Citing the words of historians it can be said that the invaders (Greeks) couldn't make much headway and concluded an alliance by means of a marriage contract. The outcome of this royal marriage was that the bridegroom Chandragupta got as dowry some of the provinces situated along the Indus which formerly belonged to the Persians. These were Herat, Kandahar, Makran and Kabul. In this way a sizable portion of the subcontinent came under Mauryan rule which brought political stability in the entire region mentioned above.

Chanakya's magnum opus *Arthashastra* gives a comprehensive account of Mauryan India. It covers a wide range of subjects from matters of polity to governance apart from other vital issues related to life and society. Here we find the overall distribution of power, its execution and effective measures taken at various levels to fulfill the mission of a welfare state as visualized by Chanakya-the extraordinary policy maker and diplomat of ancient India. The various administrative heads can be described as such:

Administration of Justice: The king stood at the head of judiciary. Apart from the royal court there was provision for special tribunals of justice in both cities and countrysides. In cities the tribunals were headed by Vyavaharika Mahamatra and Rajukas led the tribunals of justice in the countryside.

Provincial Government: To facilitate good governance the vast Mauryan empire was divided into a number of provinces which were subdivided

into *aharas* or *vishayas* i.e. districts. The outlying provinces were ruled by princes of the royal blood and the home provinces were directly ruled by the king or the emperor himself. He was assisted by *Mahamatras* stationed in important cities like Pataliputra, Kausambi etc. Besides the imperial Provinces, Mauryan India included a number of territories which enjoyed a certain amount of autonomy.

Overseers and Spies: This happens to be a vital component as far as the overall smooth functioning of Mauryan administration is concerned. Overseers are those royal appointees who report privately to king on various issues and events. The *Arthashastra* has spoken elaborately about these overseers who are termed there as *Gudha-Purusha* i.e. secret emissary. There were a variety of secret emissaries which included female courtesans, fraudulent disciples, recluses, householders, merchants, ascetics, classmates, firebrands, poisoners, mendicants, wandering nuns etc.

Welfare of Foreigners: Traditionally the Indians have been known as a hospitable people. This large heartedness gets reflected in the foreign policy of the Mauryan monarch Chandragupta Maurya also. The Mauryan monarch appointed officers to see that no face any kind of inconvenience in India. If any foreigner was found sick he was treated and cured of his illness. If he dies then his Indian attendants bury him and deliver over property as he leaves to his relatives. Even the judiciary acts promptly on the cases of the foreigners and comes down sharply on those who take unfair advantages of the foreigners.

Village Administration: In ancient India, as mentioned by the *Arthashastra*, rural India had a certain form of governance both at the administrative and judiciary level. The Mauryan kings were aware of this. The overall administration of the village was carried out by the *Gramika*. *Grambhojakar Ayuktas* were those whom the village elders assisted.

The *Gramika* got no salary for his duties. He was an elected official of the villagers. The servant of the crown in the village was known as *Gramabhritaka*. The *Gopa* was above the *Gramabhritaka*. He looked after five or ten villages. The *Sthanika* controlled one quarter of a *janapada* or district. The duties and tasks performed by these officers were supervised according to that treatise by the *Samahartri* with the help of the *Pradeshtris*. In this way the smooth functioning of village administration took place.

Revenue and Expenditure: It has been cited in history that in those times, even at the centre the cost of civil and military administration has been enormous. The chief sources of revenue were from the villages in the form of *Bhaga* and *Bali*. The *Bhaga* was the king's share of the produce of the soil. *Bali* was an extra impost from the payment of which certain tracts were exempted. In urban areas the main source of revenue included birth and death taxes, fines and taxes on sales. The Mauryan monarch, with the assistance of his able ministers, had to bring a balance between collection of revenue in rural and urban areas.

Chanakya as a distinguished scholar of statecraft and diplomat in history:

As far as politics and diplomacy is concerned two prominent names come to our mind. These are Chanakya or Kautilya of India and Niccolo Machiavelli of Italy. Both were masters of statecraft in their own right. Yet both of them represented different periods of history. The time of Chanakya has been denoted by the historians as 370-283 B.C. Whereas Niccolo Machiavelli belonged to a far later period which is 1469-1527 A.D. This vast difference of time makes the task somewhat difficult and challenging in making comparison of both these innovators of statecraft. In view of this technical hurdle a way has been devised to overcome this particular hurdle. Keeping in view the representative periods

and socio-political scenario related, an analytical study can be made as to what effect and how far Chanakya and Machiavelli could influence their respective age and their success at the personal level.

Accounts of ancient Indian history indicate that Chanakya or Kautilya was instrumental in giving the final blow to the last unscrupulous monarch of the Nanda dynasty and bringing another new dynasty to rule over Magadha. He was the sole mentor of Chandragupta Maurya who, through the diplomatic exploits of Chanakya, came to establish the Mauryan dynasty in Magadha. Unlike Chanakya Niccolo Machiavelli was no kingmaker. The Italy during Machiavelli's time comprised Naples in the South, the duchy of Milan in the Northwest, Venice in the Northeast, Florence and the Papal state Rome in the centre. Almost all the time these states were at war with one another. Niccolo Machiavelli was from Florence. He was remarkably well educated, though financial constraint of the family prevented him from going to some major university. His studies of Livy and Polybius sowed in him the spirit of Republicanism. So, naturally he was not taken into confidence when the ruling Medici family regained power in Florence in 1512 A.D.

Machiavelli had numerous qualities in him. He was a historian, a statesman, political realist and a number of other creative qualities. Unfortunately he could not utilize his qualities and intellect to the full as par circumstance. Going through the observation of his critic Bayle, it can be said that in his own political career Machiavelli was always on the wrong side. When he was to be with his republican friends, he had begun appeasing the Medici rulers and when he should have been with the Medici rulers, he was seeking to be friendly with his erstwhile republican friends. In case of Chanakya it was not such a contradictory situation. Being a teacher (*Acharya*) teaching Political Science at the Takshashila University Chanakya played his cards well enough

to ward off any situation of conflict. He was a shrewd politician and farsighted diplomat. This always placed him a step ahead of his adversaries.

In matters related to policy making and diplomatic issues the policy maker or diplomat must be clear in his concept or objective. In this regard Chanakya was a grounded politician and quick-witted diplomat. His strong resolution and dedicated efforts in achieving set objective won him the admiration of his opponents even. This won for him the undisputed name of the wizard of statecraft. Machiavelli stood far behind in this respect. Unfavourable time and situation got the better of him. In addition to this his limitation in gauging actual state of prevailing situation made him to suffer more.

Chanakya happened to belong to an old world order where things and situations were not as critical as it seemed to be. It was such a society where there was strict demarcation of virtue and vice. All social dealings and order of the crown abided by this clear demarcation. The rulers in power had the welfare of their subjects in mind and abided by *Neeti*. Hassles and hurdles were few in the socio-economic scenario then in comparison to the later period. In contrast to this Machiavelli was born in an era torn between conflict and contradictions. The European society of those times was undergoing severe situations of conflict. Machiavelli happened to be a product of such a time zone. Needless to say prevailing situation didn't give him positive atmosphere to flourish. As an outcome, in spite of his magnum opus as *The Prince*, Machiavelli never rose to be a successful statesman and diplomat as Chanakya of India.

Conclusion:

It is not easy to make analytical study of the exceptional qualities of Chanakya in a limited space. Many facets of this great Indian statesman and diplomat will remain untouched. This attempt, though humble, has touched some aspects and issues related

to Chanakya and his times. Chanakya and the Mauryan Empire cannot be discussed separately. Whether be it policy making in regard to internal governance or issue related to foreign policy, this great visionary of ancient India was way ahead of his times. In a word to say diplomacy ran in his veins. He upgraded the secret service of those times and fortified the Mauryan crown from all external and internal foes. Furthermore, this discussion has made an attempt to throw light on the exploits of both Chanakya and Machiavelli of Italy. From that study too, it has been seen that Chanakya fared better than Machiavelli in numerous aspects. Again it is time and situation that placed Chanakya and Niccolo Machiavelli on different platforms and determined their political future.

Bibliography:

Bouncer, David & Kelly, Paul. Eds. *Political Thinkers from Socrates to the Present*. New York: Oxford University Press, 2009. Print.

Krishnamacharior. *History of Classical Sanskrit Literature*. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers Pvt. Ltd., 2004. Print.

Mazumdar, R.C., Raychaudhuri, H.C, Datta, K. *An Advanced History of India*. New Delhi: Macmillan India Ltd., 1986. Print.

Raychaudhuri, Hemchandra. *Political History of Ancient India: From the accession of Parikshit to the Extinction of the Gupta Dynasty*. New Delhi: Oxford University Press, 1996. Print.

Rohatgi, Manila. *Spy System in Ancient India*. Delhi: Kalpaz Publications, 2007. Print.

Sharma, L.P. *Ancient History of India (Pre-historic Age to 1200 A.D.)*. New Delhi: Vikas Publication House Pvt.Ltd., 1981. Print.

Shamasastri, R.Kautilya: *Arthashastra* (English version). Web

Dr. Neeva Rani Phukan is Associate Professor, Department of Assamese, Padmanath Gohainbaruah School of Humanities, Krishna Kanta Handiqui State Open University, Guwahati.

BARISTA

Guwahati

NOW BREWING

City Center Mall, Ganeshguri, Ground floor, (Center)
Guwahati-05

FREE CAPPUCCINO

***T&C Apply**
Images are for representative purpose only
Offer Valid For First 25 Guest (Show Your College Id)

For Pre Order Cakes, Birthdays And Bulk Orders Contact - 8876264809 / 9957612215

Providing Quality Education Since 2003 With Placements

Morph

ASSAM'S NO. 1 PROFESSIONAL INSTITUTE
AN ISO 9001:2015 CERTIFIED & GOVT REGD. INSTITUTE

FOR BRIDAL & PARTY MAKEUP
98640-16078

FOR ATTRACTIVE DISCOUNTS ON COURSE FEES
CALL 98640-16078/99542-12210

Exams Over... Join!!!

FASHION & TEXTILE DESIGNING
3MONTHS/6MONTHS/1YEAR/2YEARS)

MASS COMM & JOURNALISM

PROFESSIONAL MAKE-UP&HAIRSTYLE COURSE

MODELLING & GROOMING AND ACTING COURSE

ADMISSIONS OPEN FOR HSLC & HS STUDENTS

100% JOB ASSISTANCE

JOURNALISM & MASSCOM, ANCHORING, NEWS READING, RADIO JOCKEY(RJ),
FASHION & TEXTILE DESIGNING | MODELLING & GROOMING, ACTING, STYLING
BEAUTICIAN/PROFESSIONAL MAKE UP & HAIR STYLE COURSE
(BY PROFESSIONAL MAKEUP ARTIST)
FASHION & WILD LIFE PHOTOGRAPHY | MONTESSORI TEACHER'S TRAINING
SPOKEN ENGLISH & PERSONALITY DEVELOPMENT
COMPUTER EDUCATION- SOFTWARE HARDWARE & NETWORKING
AUTOCAD, 3D MAX, ANIMATION | GRAPHIC & WEB DESIGNING
VIDEO EDITING & VIDEOGRAPHY | INTERIOR DESIGNING
SALSA, HIP-HOP, CONTEMPORARY | DANCE & AEROBICS (FOR WEIGHT LOSS)

HEAD OFFICE: GANESHGURI, HENGERABARI ROAD, NEAR HENGERABARI BRIDGE, 98640-16078
SILPUKHURI BRANCH: OPP SILPUKHURI BUS STOP | CONTACT-99542-12210
morphguwahati@gmail.com www.morphinstitute.in

TUSTI Foundation

PLACEMENT PARTNERS

We have successfully placed our trainees with the leaders in the Hospitality Industry such as Indigo, SpiceJet, Marriott, Radisson Blu, Novotel, Holiday Inn, Crowne Plaza and many more.

GOVERNMENT EMPANELLED

Registered with National Skill Development Council. NSDC Certificate is recognised worldwide. We are also empanelled with State Governments of Nagaland and Arunachal.

Skill Plus Job

Do you have right skills?

The hospitality industry, tourism, aviation etc are all growing fast. 100 million plus jobs will be created by 2022. Are you getting ready? Do you have the skills to match the job? Want to know which jobs you can aim for? Come, consult us. We are a recognised premier institute with a great placement record. Get skilled and walk out with a job!

OUR EMPANELMENTS

AN ISO 9001:2015 CERTIFIED INSTITUTE

WHY CHOOSE US

A premier well setup institute with best facilities and passionate team to guide you to your career aspirations

- ✓ The most experienced faculty team - combined experience of almost 100 years.
- ✓ A registered training partner for Central and a few State Govts.
- ✓ Many employers have recommended our name.
- ✓ 1700 students trained and 97.6% placed.
- ✓ Our sense of social responsibility means skilling and empowering you.

ONLINE

www.tustifoundation.org
 enquiry@tustifoundation.org
 Follow us on
 Facebook @tustifoundation1
 Instagram tustifoundation9

PHONE

+91 863 860 5795
 0361 222 3189

ADDRESS H.O

Beltola Survey
 Opp: Central Nursing Home.
 Ghy - 28

Training Center 2

House No 106 B, Krishna Nagar, Ghy- 05

Training Center 3

House No 12 Mozmmil Haque Path, Krishnanagar, Bazar Chowk, Ghy- 05

www.adtu.in

PROGRAMMES OFFERED

Engineering & Technology

B.Tech Civil | B.Tech Mechanical | B.Tech Computer Science | B.Tech CSE (CT & IS) | B.Sc IT (MA & IS) | B.Sc. IT (CT & IS) | BCA (CT & IS) | M.Sc IT (CT & IS)

Paramedical Science

Bachelor in Physiotherapy | B.Sc. in Advanced Imaging Technology | B.Sc. Trauma, Emergency & Disaster Mgmt. | B.Sc. Medical Laboratory | B.Sc. in OT Technology | B.Sc. Dialysis | B.Sc. Optometry | M.Sc. Medical Laboratory Technology | Master in Physiotherapy | M.Sc. Emergency & Critical Care

Science

B.Sc. Food Nutrition & Dietetics | B.Sc. Biotechnology | B.Sc. Microbiology | M.Sc. Biotechnology | M.Sc. Microbiology | M.Sc. Food Nutrition & Dietetics | M.Sc. Maths | M.Sc. Chemistry | M.Sc. Botany | M.Sc. Zoology

Commerce, Management, Humanities and Social Science

MBA | BBA | Bachelor in Hotel & Catering Mgmt. | Bachelor of Travel & Tourism Mgmt. | BA Psychology | BA Sociology | BA Performing Arts | B.S.W. | M.S.W. | M.Sc. Clinical Psychology

Pharmaceutical Science

B.Pharm | D.Pharm | M.Pharm

Nursing

B.Sc. Nursing | GNM | Post Basic Nursing | A.N.M. | M.Sc. Nursing

Diploma After 12

Medical Laboratory Technology | Radio Imaging Technology | Physiotherapy Technician | Dialysis Technician | Optometry Technician | Diploma in Hotel Mgmt.

Diploma After 10

Diploma in Paramedical Technology

Guwahati, (City Office): 3rd Building, 7th Floor, down town Hospital, Dispur, Guwahati, Assam, India, PIN - 781006

Ph: +91-9864137777 / 0361-2330008

Campus: Assam down town University, Gandhi Nagar, Panikhaiti, Guwahati, Assam, India, PIN - 781026 Ph: 93657 71454 / 0361-7110711

NATIONAL GREEN CORPS (NGC)-ASSAM

CELEBRATION OF WORLD ANIMAL DAY, 2018

Eco Club: Modern English School, Nikashi, Baksa

ABOUT NATIONAL GREEN CORPS (NGC)

NGC is a major initiative of Ministry of Environment Forest and Climate Change, Govt of India for creating environmental awareness launched in 2001-02 which aims at building a cadre of young children working towards environmental conservation and sustainable development. The programme has cascading effect, seeks to redirect the consciousness of students towards eco-friendly attitudes and goes beyond schools, promoting school-society interactions to sensitize the society. At present, there are 1000 school Eco-Clubs working across the state of Assam and setting up of 1000 more Eco-Clubs is under process.

CELEBRATION OF HARIT DAY, 2018

Eco Club: Sankardev Sishu Vidya Niketan, Beltola, Guwahati

AIMS AND OBJECTIVES

- To Impart knowledge to School children, through hands on experience, about their immediate environment, interactions within it and the problems therein.
- To develop requisite skills of observation, experimentation, survey, recording, analysis and reasoning for conserving the environment through various activities.
- To inculcate the proper attitudes towards the environment and development through community interactions.
- To promote logical and independent thinking among children so that they are able to make their right choices in spirit of scientific enquiry.
- To motivate and stimulate young minds by involving them in action projects related to environmental conservation.

ACTIVITIES TO BE CARRIED OUT BY ECO-CLUBS

- Organise seminars, debates, lectures and popular talks on environmental issues in the school/College.
- Take up activities like tree plantation, cleanliness drives both within and outside the school/College campus.
- Organise awareness programme against open defecation in public places and to propagate personal hygiene habits.
- Organise rallies marches human chains and street play at public places with a view to spread environmental awareness.

Join NGC programme. Let us save our natural resources and make India pollution free

The Programme is supported by Ministry of Environment Forest & Climate Change, Govt. of India

Published by The Director

Assam Science Technology and Environment Council, Bigyan Bhawan, GS Road
 Guwahati-781005; Email: ngcassam@gmail.com

ASTEC/ENV/1787/Pt-II/2018

NERIM

GROUP OF INSTITUTIONS

NERIM
Your Academic Home
Estd : 1992

Affiliated to Dibrugarh University, Gauhati University and ASTU
Approved by BCI and AICTE, MHRD, Govt. of India

Courses Available

NERIM
College of Management

MBA
(2-yr Full Time)

MBA
(3-yr Part Time)

BBA
(3-yr Full Time)

PGDM
(2-yr Under AIMA)

NERIM
College of Computer Science

MCA
(3-yr Full Time)

MCA
Lateral Entry
(2-yr Full Time)

BCA
(3-yr Full Time)

M.Sc
(Comp. Science)
(2-yr Full Time)

NERIM Commerce College

M.Com
(2-yr Full Time)

B.Com(H)
(3-yr Full Time)

NERIM Law College

LLM
(2-yr Full Time)

LLB(H)
(3-yr Full Time)

BALLB(H)
(5-yr integrated)

NERIM
College of Social Science

MSW
(2-yr Full Time)

BSW
(3-yr Full Time)

MA
(Applied Psychology)
(2-yr Full Time)

Prof. (Dr) Sangeeta Tripathi, Director, NERIM
Padma Nath Sarmah Bhawan, Jayanagar, Khanapara, Guwahati -781022

☎ 9954190758 / 9954051419 / 9864750000 / 0361-2234999

🌐 www.nerimindia.org ✉ nerimindia@gmail.com 📘 NERIMOfficial 📷 [nerimghyofficial](https://www.instagram.com/nerimghyofficial)

CONVERT YOUR DREAMS INTO REALITY

UCO HOME LOAN

ROI 8.05%*

EMI ₹737 Per Lac

PERIOD 30 Years

GRAND FESTIVE OFFER
UP TO 31.12.2018
100% WAIVER OF PROCESSING CHARGE ON HOME LOAN AND CAR LOAN

ROI 8.60%*

EMI ₹1589 Per Lac

PERIOD 7 Years

UCO CAR LOAN

UCO GOLD LOAN

Immediate access to liquid fund against gold

RATE OF INTEREST @8.40%

'AGRICULTURE PERPOSE @4%

Processing & Documentation Charges FULLY WAIVED*

*Repayment Period Upto 24 Months

*T&C apply

Toll free Help Line 1800 274 0123

Please contact your nearest branch for details

www.ucobank.com

यूको बैंक UCO BANK

(भारत सरकार का उपक्रम)

(A Govt. of India Undertaking)

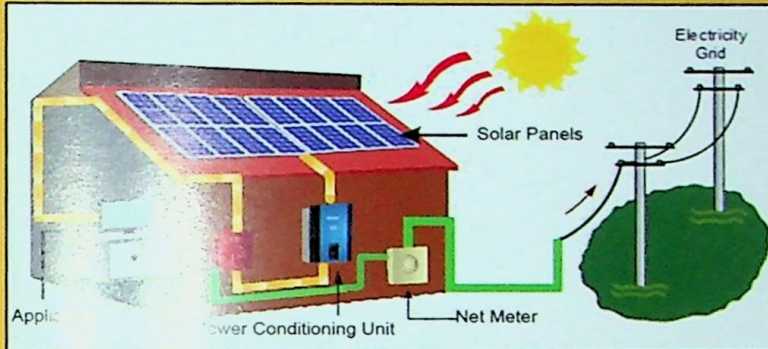
सम्मान आपके विश्वास का

Honours Your Trust

অসম শক্তি উন্নয়ন অভিযান 'ৰ

ROOFTOP SOLAR PROGRAMME

AVAIL 70% SUBSIDY

**INSTALL SOLAR POWER PLANT
UNDER GRID CONNECTED
ROOFTOP SOLAR PROGRAMME
OF THE
MINISTRY OF NEW & RENEWABLE
ENERGY (MNRE), GOVT. OF INDIA**

GRID CONNECTED ROOFTOP SOLAR PHOTOVOLTAIC POWER PLANT:

Grid connected Rooftop Solar Power Plant will consist of Solar Panels, Module Mounting Structure, Inverter and Net Meter. The Solar Panels mounted on roof convert the sunlight directly into electricity. The solar panel produces Direct Current. Solar inverter converts the Direct Current (DC) into Alternate Current (AC). Net / EXIM metering systems are primarily aimed at providing an opportunity to consumers to reduce their electricity bills. It records import & export of energy to and fro from the grid.

PROJECT IMPLEMENTATION MODES:

CAPEX MODE-

* Cost share - MNRE (70%) + Beneficiary (30%)

* APDCL Registration & Net Meter cost extra.

Sl No	Category	Price per kWp	Beneficiary's share (Amount per kWp)
1.	1-10 kWp	Rs. 55,000.00	Rs. 16,500.00
2.	>10-100 kWp	Rs. 48,000.00	Rs. 14,400.00

70% Subsidy is available only for bonafied postpaid Residential consumers of APDCL.

1. Allowable Capacity of Solar Rooftop Power Plant (kWp)
- 80% of the Connected Load (kW)

2. Minimum Connected Load
- more than 1 kW

3. Minimum shadow free & south facing space required per kW
- 10 m² (Flat Roof) & 8 m² (South facing Slope Roof)

4. Beneficiaries have to apply online in the portal
- <http://aedaassam.org/applyform/add>

List of empanelled vendors under 8 MW Rooftop Solar Project:

1. Aditi Solar Pvt. Ltd	9954904529 / 8978854777	13. JJ PV Solar Pvt. Ltd	9435349111 / 9909121073
2. Adree Energy Systems Pvt. Ltd	7002210818 / 7002352395	14. Novus Green Energy System Ltd	7093055532 / 9717869494
3. Agni Power & Electronics Pvt.Ltd	9854037535 / 9401721204	15. Patanjali Renewable Energy Pvt. Ltd	8787330867 / 9818184607
4. Arunachal Pradesh Power Corp. Pvt. Ltd	7002495512 / 9863039280	16. Quark Solar Pvt. Ltd	9873707226
5. Better Power Services Pvt. Ltd	8638621703 / 9706057418	17. Renergy Solution Pvt. Ltd	8884371293 / 8638108849
6. DS System Pvt. Ltd	9678008035 / 9678008032	18. Singhi Infrapower Projects Pvt. Ltd	7978253717 / 7896022425
7. Electrokings Projects Pvt. Ltd	8638414989 / 9954343046	19. Sri Savitr Solar Private Ltd	9101936197 / 8297253383
8. Firstgreen Consulting Pvt. Ltd	8638825054 / 7002181693	20. Suncraft Energy Pvt. Ltd	7059619015 / 8902656796
9. Free power Technology Pvt. Ltd	9864051900 / 9101605162	21. Sunnova Energy Solution Pvt. Ltd	8876733743
10. Freyr Energy Services Pvt. Ltd	9101793976 / 9760810470	22. Sunwin Energy & Infra Pvt. Ltd	9101936197 / 8415998420
11. Geni Engineering & Services Pvt. Ltd	9959928085 / 7674822755	23. Susconnect Pvt. Ltd	6900615969 / 6900615970
12. Havells India Ltd	8486035030	24. T & T Projects Ltd	7896012424 / 9706122192

Note: Beneficiaries are requested not to deposit any amount to the vendors. Beneficiaries doing so will be doing at their own risk. AEDA would not be held responsible for the same.

ASSAM ENERGY DEVELOPMENT AGENCY

(Under Science & Technology Department, Govt. of Assam)

Bigyan Bhawan, Near IDBI Building, G.S. Road, Guwahati -781005

email: assamrenewable@gmail.com, web: <https://aeda.assam.gov.in>

Mob: 9365693838, Ph: 0361-2450147, 2450646, 2464618

USE THE SUN TO SAVE THE EARTH

KKHSOU

KRISHNA KANTA HANDIQUI STATE OPEN UNIVERSITY

www.kkhsou.in

Opening new vista in Distance Education

- ◆ Ph.D.
- ◆ Masters Degree
- ◆ Bachelors Degree
- ◆ Job oriented Diploma / Certificate Courses

The only State Open University in North East India

All courses are recognised by UGC, New Delhi

Next
Admissions :
1st July, 2020
to
31st August,
2020

Krishna Kanta Handiqui State Open University

Patgaon, Rani, Guwahati-781017, Assam

City Office: Housefed Complex, Last Gate, Dispur, Guwahati-781006, Assam

Phone Numbers: +91-0361-2235971 / 2234964

Fax: 0361-2235398

Email : info@kkhsou.in

PURSUE YOUR FAVOURITE SKILL BASED COURSE And Get Full Employment Assistance

**INTERNATIONAL
CERTIFICATION**
from ITEES, Singapore

**100% PLACEMENT
ASSISTANCE**
with industry leaders

**AFFORDABLE
COURSE FEES**
with 65% subsidy

In the following sectors

BEAUTY & WELLNESS
Opportunities in:
Beauty salons,
Spa & Wellness centres,
Freelancing

8100025870

RETAIL SERVICES
Opportunities in:
Supermarkets,
Departmental stores,
Shopping malls

9954518895

**HOSPITALITY:
FOOD & BEVERAGE SERVICE**
Opportunities in:
5-star Hotels, Cruiseliners,
Aviation, Railways

7002320673

**HOSPITALITY:
HOUSEKEEPING**
Opportunities in:
5-star Hotels, Guesthouses,
Cruiseliners, Hospitals

7002098788

Eligibility: 12th Class Pass and aged between 17 & 25 Years

To enrol in any of the courses:

Log on to www.skillmissionassam.org

- Complete the registration process
- Visit NESC on the announced date with a print of your registration details
- Take the Aptitude Test for your chosen course

North East Skill Centre

Plot-17, Gopin Park, Guwahati 781035, Assam

এতিয়া টকা উলিয়াওক
এটিএম কাৰ্ড নোহোৱাকৈয়ে।

yono
SBI

YONO CASH

সুৰক্ষাক য়ো কওক আৰু এটিএম সম্পৰ্কীয়
প্ৰশ্নৰূপক বিদায় জনাওক।

এতিয়াই ডাউনলোড আৰু ৰেজিষ্টাৰ কৰক
sbiyono.sbi

যোনো কেশ্ব চাৰ্ভিচক বৰ্তমান কেৱল নিৰ্বাচিত এচবিআই এটিএম-তহে সক্ষম কৰি তোলা হৈছে

